

Taspinar

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

Aralık 2012 Sayı: 9

OSMANLI'DAN BUGÜNE KARAHİSAR MADEN SUYU

K
A
R
A
H
İ
S
A
R

M
A
D
E
N
S
U
Y
U

Sizi : Mide, Barsak, Karaciğer, Böbrek
Hastalıklarından Kurtaracak olan :

KARAHİSAR

MADENSUYU NU

Daima Sofranızda Bulundurunuz...

SAĞLIĞINIZIN KORUYUCUSU

İnan bu suyu Ezzane, Lokanta, Şişe, Halkal Her yerde bulabilirsiniz.

❖ AFYONKARAHİSAR'DA FUTBOL

❖ RÖPORTAJ: GALİP LEBLEBİCİOĞLU

❖ KUR'ÂN'A HİZMET EDENLER:HÂFİZLAR

❖ UNUTULMAYAN SİMLER - MUHSİN KESKİN

❖ TAZLAR KÖYÜ'NDEN BORUSAN'A: ASİM KOÇBİYYİK

❖ 1. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA AFYONKARAHİSAR ESİR KAMPI-2

AFYON'DA SOBA BAŞI

Kış geceleri soba başındaysan Afyon'da
Neler gelir aklına, neler
Sucuk kokusu gelir,
Nohutlu pırasa kokusu,
Balıkyağı kokusu,
Hem balıkyağı kokusu
Hem
Balıkyağı korkusu.

Dün gece uykum kaçtı yine
Kış geceleri geldi aklına.
Soba başında birleşmiş ailecek
Annem bi yanda ekmek kızartır kenarında sobanın
Babam sucuk doğrar.

Ne güzel kokardı gündüz güzinede pişen yemek
Geceye kalan kokusu
Sanki odanın her yanında pişti
Galle olsa gerek annemin yaptığı bu akşam.

Tuluk peynirli akşamlar bi başka
Tavan arasında yazdan iple tavana asılmış kavunlardan bi tane
Afyon ekmeğiyle tuluk peyniri
Sucuk
Bandıra bandıra.
Kavun tavan arasından,
Tuluk bodrumdan...

Ah şu balıkyağı...
Babamın zoruyla içerdik,
Omega vitaminini bilmezdim oysa.

Mercimek pilavı çekti canım
Kuzinede pişmeli,
Yanına da Keltepe'deki bağdan kurutulmuş fişneden
Bı tas fişne hoşafı, bi baş soğanla.

Bi tarafımızda Balı'nın Nuri Amca Nazmiye teyzeyle
Bi tarafımızda noter Nazif Bey Amca Perihan Ablayla
Karşıda Coşkunlar'ın Hatice Teyze,
Az üstünde Hüsnüye Hanım Teyze
Ve annem, babam
Nebile, Caner kardeşlerim.

Ve babam
Mısır mı patlatsak bu akşam, kestane mi kavursak dediye eğer
Ve babam ısıklık çalmaya başlamışsa bu akşam
Pazar gün kovboy filmine izin almanın tam zamanı
Ya da
Tarzan Ormanlar Hakimi
Ceyn, Çita
Otuzuiki kısım tekmi birden Şafak Sineması'nda
Çekirdekler fora!

Nezihat Bayram dinlenirdi
"Geceler yarım oldu" derdi
Zeki Müren "asmalarda aman kol uzatmış dallere"
Dalardım hayallere
Gecek'te Balıklı Çeşme'de su içtiğimiz günleri düşünür,
Karanlıkta yağın beyazlığına bakarak dinlerdim

"Söğüdün yaprağı narindir narın
İçerim yanıyor, dışarım serin" türküsünü.

Ya pazar akşamları...
Sobanın göbeği kızarmışsa bi yanda
Bi yanda mangal başında kahve kokusu miss gibi
Höpdürdetirken köpüğünü
Pazar akşamları Burhan Felek yazılarını okurken babam:
"Receb'in Kahvesi"ni dinlerken
Gülerdik
Ne çok gülerdik babam okudukça
Konsolos Bey,
Ahmet
Ve diğerlerinin hikayelerine.

Demirciler çarşısı gözümün önünde
Kasaplar, Keçeciler, Yemenciler Çarşısı,
Kömürcüler Çarşısı,
Saraçlar Çarşısı,
Uzun Çarşı,
Yağ Hali bi yanda haşhaş kokusuyla burnumda tüter,
Yağ kokusu bi yanda,
Bi yanda küspe kokusu,
Sebze Hali bi yanda Dünya haritalı Çeşmesi ile serin mi serin
Kese yoğurdu,
Köy yumurtası,
Balıkçı Yusuf Amcanın tatlısu balıkları
Kötahya fişnesi Kışlacık'ten
Hey gidi günler dedirten
Hey gidi
Hey gidi günler!..

Doğan Spor,
Çimento Spor
Jet Hakkı'lı futbol maçları,
Milli Bayramlardaki
Paris Terzisi Hüseyin Öğdüm'lü geçit törenleri.

Dam kürüdüğümüz kış günleri,
Yol vermeyen karlı sokaklarda
"Gece geçtim duydun mu?
Sevdiğim uyudun mu" türküsünü
Hala dinliyor mu? Dersin genç kızlar
Kafesin arkasından?

Taş Hanı'da gön kokusu,
Turunc Hanı'nda sıra sıra yatan şehirdeki yabancıların
Şamatası,
Sigara kokusu,
Ve horultusu,
Paytoncuların kamçı şaklatmaları
"Deeh"leri,
Şarapçıların "diyah!.." ları
Hey gidi hey!

Hey gidi hey ki dedirten heyheyleri
Hey gidi hey!

MEHMET ÜNAL TAŞPINAR
25 Kasım/2012, Ataşehir-İstanbul

Taşpınar

Yıl: 2012 Sayı: 9

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü
E. Emel SARLIK

Editör
Hasan ÖZPUNAR

Katkıda Bulunanlar
Şükür ÇUBUK
Ramazan SEYMAN
Ahmet ÇOBAN
Zakire ŞAHİN

İdare yeri
Afyonkarahisar Belediyesi
Basın-Yayın Birimi
Tel: 0 272 214 22 23
Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.
Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:
basinyayin@afyon.bel.tr
Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
2000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Taşpınar'dan

Değerli okurlarımız,

Yeni bir sayı, yeni bir heyecan. Açıkça söylemek gerekirse sizler
gibi bizde her sayıda acaba hangi konular var diye merakla
bekliyoruz. Bekliyoruz çünkü her bir konu Afyonkarahisar'ın
tarihine farklı bir bakış açısı getiriyor. Yeni değerler katıyor.

Geçen sayımızdan devam eden konularımızın yanında yine
ilk kez yayımladığımız dosyalar var. Dünya çapında ödüllü,
Osmanlı'dan bugüne ilk madensuyu fabrikamız Karahisar
Madensuyu'nun geçmişini Editörümüz Hasan Özpınar'ın
kaleminden okuyabilirsiniz.

Çanakkale'de esir edilen yabancı subayların Afyonkarahi-
sar'da geçen esaret günleri, Yörükler, arşiv belgeleri, Asım Ko-
cabıyık'ın Afyonkarahisar'da geçen çocukluk yılları ve daha
pek çok ilginç konu başlığı.

Birbirinden değerli yazıları sizlerle buluştururken ayrı bir hu-
susa da dikkat ediyoruz. Fark etmişsinizdir. O yazıyı daha
anamlı kılacak resim ve fotoğraflar. Bu bazen bir gazete
kupürü oluyor, bazen bir fotoğraf ya da kitap kapağı. Her
konuyla ilgili geniş bir görsel malzeme için sizlerde ki bilgi
belgelere de ihtiyaç duyuyoruz. Dergimizde yer alan konularla
veya Afyonkarahisar'ın geçmişiyle ilgili ne varsa bize ulaştır-
abilirsiniz.

Afyonkarahisar'a kültürel anlamda bir katkı sunabiliyorsak
ne mutlu bizlere...

İÇİNDEKİLER

4

20

24

48

53

Editörden.....	1
İÇİNDEKİLER.....	2
Başkan'dan.....	3
Osmanlı'dan Bugüne Karahisar Maden Suyu-Hasan ÖZPUNAR.....	4
Afyon Talebe Yurdu ve Düşündürdükleri-Orhan YAVUZ.....	12
Unutulmayan Simalar-Dr.Muhsin Keskin- Erdoğan EMRE.....	15
Tarihe Tanık Yapılar- Ahmet İLASLI.....	18
Galip Leblebicioğlu ile Röportaj – Hasan ÖZPUNAR.....	20
İz Birakanlar-Asım KOCABIYIK.....	24
Birinci Dünya Savaşı'nda Afyonkarahisar Esir Kampı- 2- H.Tahsin GÜNEK.....	32
Afyonkarahisar'da Üç Mescit- Fevzi KAYA.....	43
Arşivden Yapraklar.....	47
Afyonkarahisar'da ve Bolvadin'de İslami Dönem Kitabeleri-Muharrem BAYAR.....	48
Afyonkarahisar'da Kur'an'a Hizmet Edenler; Hâfızlar -Yusuf İLGAR.....	53
Afyonkarahisar'da Geçmişten Bugüne Futbol- Orhan DURAK.....	62
Yürükler - Ziya NEBİ.....	67
Her Mevsim Su Uçtuğu- Orhan TÜRKES.....	69
Suların Peşinde-Şiir-Orhan TÜRKES.....	71
Servet-i Fünûn'a Göre Afyonkarahisar-2- Lokman Derya SOLMAZ.....	72
Bize Ulaşanlar.....	75
Tavanarası- Savcı TÜRKMEÑOĞLU.....	79
Memleket Manzaraları.....	80
Mevlâna'nın Torunu Sultan Divânî- R.Gülenay YALÇINKAYA.....	82
Öykü- Veli CENGİZ.....	87
Afyonkarahisar Ticaret Hayatında Bedesten, Taşhan ve Arasta- Ülkü AKCÜRE.....	90
Geçmiş Zaman Olur ki.....	93
HABER-Afyon Talebe Yurdu'nda yetişenler toplandı.....	94
Basında Taşpınar.....	94
En Acı Yoklama.....	95
Afyonkarahisar Mutfağından.....	96

62

90

Başkan'dan

Kıymetli okurlarımız,

Taşpınar Dergimizin yeni bir sayısı ile sizlere merhaba diyoruz. Her sayımızda almış olduğumuz olumlu tepkiler geçtiğimiz sayı ile katlanarak arttı.

Güzel şehrimiz Afyonkarahisar'ın tarihinin aydınlatılması, kültürel değerlerinin ortaya çıkarılarak tanıtılması kısacası kültürel mirasa sahip çıkılması için Afyonkarahisar Belediyesi olarak üzerimize düşeni yerine getiriyoruz. Bu kapsamda Taş Medrese'nin restorasyonunu gerçekleştirdik. Yakında bir kültür merkezi olarak sizlere sunacağız.

Kent Müzesi oluşturma çabalarımız ise yavaş yavaş gerçekleşiyor. Bu amaca yönelik olarak Belediye Şehir Çarşısı arkasında yer alan tarihi bir konağı Afyonkarahisar Belediyesi olarak satın aldık. Restorasyon süreci sonrasında şehrimiz, halkın hizmetinde olan tarihi bir mekân daha kazanmış olacak.

Şunu unutmamak lazım, yaşadığı şehri tanımayanlar ona sahip çıkamazlar. Bu anlamda Taşpınar Dergisi'nin taşıdığı misyon çok büyüktür. Somut olan kültürel mirasın tanıtılmasında, somut olmayan mirasın kayda geçmesinde dergimizin yeri tartışılmaz. Gerek yüzyüze gerekse bizleri arayarak veya iletişim araçları ile beğenilerini ileten siz değerli okuyucularımıza teşekkür ediyorum. Yine bu çalışmamıza yazılılarıyla destek veren kalem sahibi dostlarımıza da teşekkürlerimi sunuyorum.

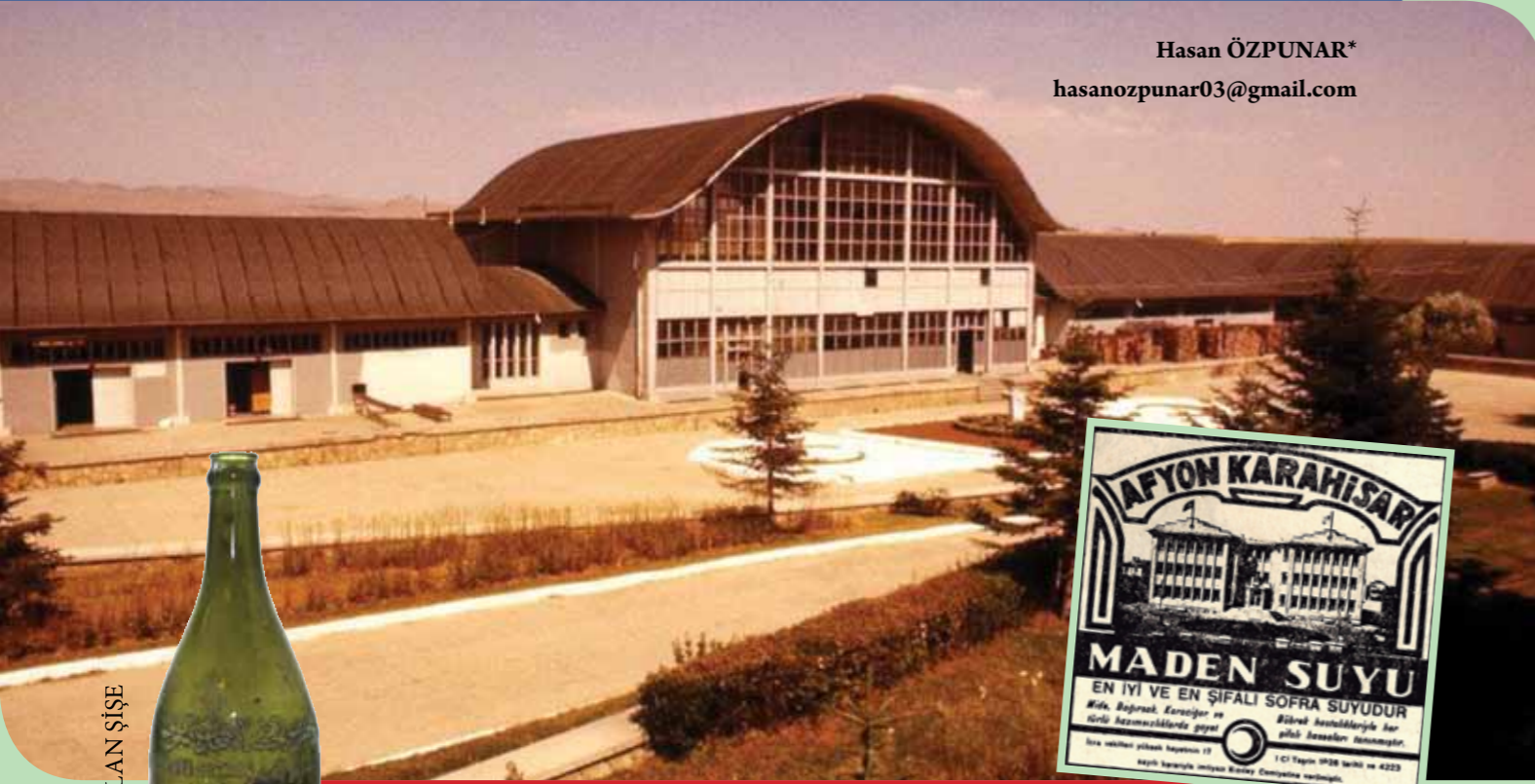
Burhanettin ÇOBAN

Belediye Başkanı

OSMANLI'DAN BUGÜNE KARAHİSAR MADEN SUYU

Hasan ÖZPUNAR*
hasanozpunar03@gmail.com

İLK DOLUM YAPILAN ŞİŞE

Her yemekten sonra aradığımız, olmazsa olmazlarımızdan Maden Suyu hakkında ne biliyoruz? Ya da Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sanayi teşebbüslerinden ve İstanbul'daki Hamidiye Suyu'ndan sonra ülkemizin ikinci su işletmesi olduğunu biliyor muydunuz?

Afyonkarahisar Maden Suyu'nun eski devirlerde de bilindiğine dair bir vesika olmamasına rağmen kaynağında yapılan çalışmalarda 30 metre derinlikte kalmıtlara ve vadiye doğru giden birkaç yüz metre uzunluğunda tahta su yatağı bulunmuştur. Yakınındaki Ablak ve Karaoğlan Höyüklerinden çıkan eserlere bakıldığında da bu bölgenin geçişinin Eski Tunç Dönemi'ne kadar uzandığı söylenebilir.

1926 yılı ilk bina açılışı

Maden Suyu ile ilgili Osmanlı Arşivlerinde ilk kaynaklara 1877 yılında rastlamaktayız. Bu belgede Karahisar yakınındaki ekşi su madeninin Maarif'e bırakılması gerektiği belirtilmektedir.¹

O dönemde "Ekşi su" adıyla bilinen maden suyunun kaderi Belçikalı bir hekimin Sultan 2. Abdülhamit'e bu suyu tavsiye etmesiyle değişmiştir. Böbrek rahatsızlığı ve sindirim problemi olan Padişah'ın maden suyunu kullanmasıyla birlikte rahatsızlığının geçmesi, O'nun bu kaynak ile özel olarak ilgilenmesine yol açar. Geçtiğimiz yıllarda Osmanlı Arşivleri'nde yaptığım bir araştırma sırasında Sultan 2. Abdülhamit'in bu kaynağı gösteren pek çok fotoğraf çektiğini tesbit etmiştim. (Bu fotoğraflar daha sonra yaptırılarak İşletmeye hediye edilmiştir)

* Taşpınar Dergisi Editörü-Sultan Divânî Mevlevihanesi

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Tarih: 8 /Ra/1293 Dosya No: 1293 Gömlek No: 4

H.1310 M. 1894 tarihinde Hamidiye Etfal Hastanesi Doktorları Sultan 2. Abdülhamit'in emriyle kaynağa gelerek inceleme yaparlar.²

H. 1312 M. 1896 tarihinde Afyonkarahisar'da bulunan kaplıcalarla birlikte Ekşi su Kaynağı'nın da işletilmesi Maarif'e bırakılır.³ Maarif bugünkü deyimle Milli Eğitim Müdürlüğü buradan elde edeceği geliri yine eğitim işlerinde kullanacaktır.

Maden suyu kaynağı Maarif tarafından işletildiği yıllarda bu kaynağın geleceğini gören bazı kimseler işletme hakkını almak için girişimlerde bulunmuşlardır. Anadolu-Bağdat Demiryolu Başkomiseri Hayrettin Efendi ve Ziraat Bankası Muhasebe Kalemi çalışanlarından Mehmet Reşad Efendi'de bunlardan bazılarıdır.⁴ Ne var ki isteklerine olumlu cevap alamamışlardır. Bu kişilerin haricinde daha başka istekte bulunanlar olmuşsa da Maden Suyu gelirleri Maarif'e aktarılmaya devam etmiştir.

H.1316/m.1898 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'de "Gazlıgöl Hamamı'na 15 dakika mesafede Çitli Suyuna benzer Ekşi su tabir edilen bir maden suyu çıkmaktadır" denilmektedir.

Böylesine kıymetli bir suyun tahlili ise ilk kez 1903 yılında Padişahın emriyle Tıbbiye Mektebi Öğretmenlerinden Kimyager Ali Rıza Bey tarafından yapılmıştır. Tahlil sonuçları Tıbbiye Mektebi Öğretmeni Tevfik Vacid Bey tarafından yazılan ve H.1324 M. 1909 tarihinde basılan "Umumi Telhisi Fenni Tedavi" isimli kitapta ilk kez yayınlanmıştır.

Kimyager Ali Rıza Bey 1867-1906

Bu rapor aşağıdaki gibidir.

Tahlili yapan: Kimyager Ali Rıza

Tahlil tarihi: 20/12/1318

Bir litre suda

Natrium Bikarbonat	3,30711
Lityum Bikarbonat	0,02613
Kalsiyum Karbonat	0,93040
Strontium Karbonat	0,00602
Magnesium Karbonat	0,09180
Natrium Klorid	0,12253
Kalsiyum Klorid	0,13860
Humzu sadisihadit	0,01100
Hamızı silisyum	0,03200
Hamızı karbon serbest	2,22400
Hamızı bor	eser
Toplam	6,88959
Hamızı karbon mecmuu	3,50000
İzafi siklet	1,003
Sıcaklık	16 C.

² BOA Tarih: 29/Z /1310 (Hicri) Dosya No:4 Gömlek No:28

³ BOA. Tarih:1312 Dosya:223

⁴ BOA. Tarih: 1315 Dosya: 1108 Gömlek :83031

Maden suyu ilk dolum yeri

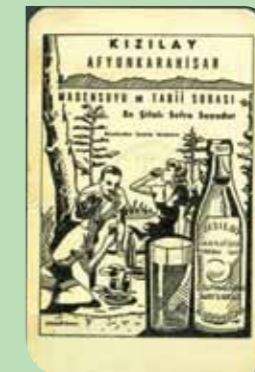

Karahisar Maden Suyu'nun 1932'de aldığı madalya ve berat

1900'LÜ YILLARIN BAŞINDA KARAHİSAR MADENSUYU REKLAMI

Karahisar-ı Sahip Maden Suyu-
Büyük Şişe 100 Para-Küçük Şişe 60 Para

CUMHURBAŞKANI CEVDET SUNAY-
BAŞBAKAN FERİT MELEN 1972

KARAHİSAR MADEN SUYU ŞİŞELENMESİNDE ÇALIŞAN MEVLEVİ

Diyebiliriz ki Kimyager Ali Rıza Bey Afyonkarahisar Maden Suyu'nun bilimsel olarak ilk tahlilini yapan ve hijyenik olarak kurallara uygun bir biçimde şişelenmesini sağlayan kişidir.

Bu tahlilin yanı sıra H.1321/ M.1905 yılında da Hamidiye Etfal Hastanesi sağlık kurulunun da Karahisar Maden Suyu ile ilgili rapor hazırladığı bilinmektedir.

Maden Suyunun yabancı ülkelerde yapılan ilk tahlili ise 1906 yılında Fransa Paris'te, Laboratoire des Recherches Medicales'de adli kurumda yapılmış ve yıllarca bu tahlil esas alınmıştır. Bu tahlilin sonuçları da hemen hemen Türkiye'de yapılan ilk tahlil sonuçlarıyla aynıdır.

İlerleyen yıllarda Fransa Bordo Üniversitesi öğretim görevlisi Prof. Valter Nice ile birlikte bazı Alman ve İngiliz uzmanlarda tahlil yapmış ve bu tahlil sonuçlarını yayınlamışlardır.

Maden Suyu kaynağının hemen yanından İstanbul-Afyonkarahisar Demiryolu'nun geçmesi diğer şehirlere ve özellikle Başkent İstanbul'a ve Saraya nakliyesini kolaylaştırmıştır.

Sultan Abdülhamit tarafından geliri 1905 yılında Hamidiye Etfal Hastanesi'ne bırakılan Maden Suyu'nun dolumu ve nakliyesi için bir heyet oluşturularak çalışmalara başlanır. İstanbul'da özel şişeler yaptırılır. Boş şişelerin Afyonkarahisar'a, dolan şişelerin İstanbul'a nakliyesi için aynı yıl Anadolu Demiryolu Şirketiyle bir anlaşma yapılır. Bu anlaşmaya göre İstanbul'dan getirilecek boş maden suyu şişeleri için ücret ödenmeyecek, bunlar meccanen taşınacak, dolu şişelerin bulunduğu sandıklar için ise tarifeye göre ücret ödenecektir.⁵ Her ne kadar böyle bir anlaşma yapılsa da takip eden yılda nakledilecek maden

sularının ücretsiz de taşındığına rastlanmaktadır.⁶

İstanbul'a sevk edilen madensuyunun yabancı ülkelere ihracı için ilk defa 1906 yılında çalışmalar yapılmıştır. Daha önce 1900 yılında Paris'te yapılan madensuları yarışmasında Karahisar Maden Suyu'nun altın madalya kazandığını da burada belirtelim.⁷

1910 yılı Mayıs ayında bu bölgeden geçen İhtifalci Mehmet Ziya Bey seyahatnamesinde Madensuyu hakkında şunları söyler;

"Gazlıgöl Hamamı'na bir çeyrek mesafede Çitli Suyu'na benzeyen ve Ekşi Su adı verilen bir madeni su çıktığından, şişelenerek hem yurt içinde tüketilmekte hem de Avrupa'ya ihraç edilmektedir.

İlk ve sonbaharlarda bu kaplıcalara devam edenlere bir hizmet ve kolaylık üzere Karahisar-İzmir Osmanlı Şimendifer Kumpanyası, düzenli seferler dışında, Gazlıgöl ve Hamam mevkilerine tren seferleri tahsis etmiştir. Şirket, burardan çıkan maden sularının dışarıya nakledilip sürümünü kolaylaştırmak ve arttırmak için, nakliye ücretlerini de düşürmek suretiyle memlekete karşı iyilikseverliğini göstermişti.

Gazlıgöl'de çıkan maden sularının şifalı özellikleri tecrübe ile sabittir ve ünlüdür. Fakat bu suyun ne gibi kimyasal maddeler içerdiğini anlamak için, şimdiye kadar hiçbir taraftan bir teşebbüs gerçekleştirilmemiş olduğunu dikkate alarak suların faydasını yaygınlaştırmak ve rağbetini arttırmak, böylece Maarife hizmet etmek arzusuyla, bilimsel yöntem ve araçlar çerçevesinde tahlil ettirerek aldığım raporun bir suretini Komisyon Başkanı Ahmet Efendi'ye göndermiştim.

⁵ BOA. Tarih:23 /Ş/1323 Dosya No:14 Gömlek No: 1323/Ş-01

⁷ Aygen M. Saadetin Afyonkarahisar Kaplıcaları ve Madensuları Türkeli Yayınları 1979 Sh.183

⁶ BOA. Tarih: 15/M /1322 Dosya No:258 Gömlek No:130

Gazlıgöl Maden Suyu'nun Raporu

Potasyum: Karbonit halinde vardır

Sodyum: Karbonit halinde vardır

Kükürt: Gayet az miktarda vardır

Kireçli ve magnezyumlu tuzlar: Yeterli miktarda vardır

Klor sodyum(basit tuz): Litrede 0,3 desigram

Netice: Tahlil edilen bu su, alkali karbonatlı bir maden suyudur.

Gazlıgöl Hamamı'nın içerdiği kimyasallar yukarıya yazılmıştır ve kullanım şeklini doktorlara sorup ona göre hareket etmek ise hikmetin gereğidir."(Bursa'dan Konya'ya Seyahat-Mehmet Ziya-Bursa İl Özel İdaresi Yayını s 269-270 Bursa 2008)

İlk yıllarda küçük bir barakada Mevlevi görevlilerce dolun yapılan madensuyuna 1909 yılında kaynağı muhafaza edecek kapalı bir yer ve yanına karakol yapılması kararlaştırılır.⁸

Uzun yıllar boyunca bu şekilde çalıştırılan Maden suyu kaynağı üzerine modern yapıların yapılabilmesi için 1920 yılını beklemek gerekir. Bu yılda İstanbul Belediyesi'nden mühendis Selahattin Bey buraya yapılacak binaların planlarını yapmak için görevlendirilir.⁹

Yıllarca Maarif tarafından işletilen Karahisar Maden suyu gelirleri, Sultan Abdülhamit'in ilgilenmesiyle 1905 yılı başlarından itibaren Hamidiye Etfal Hastanesi'ne bırakılmıştır. Sultan Abdülhamid'in tahttan uzaklaştırılması ile birlikte Hastane'nin etkisi de azalmış ve kaynağın işletmesinin yeniden Karahisar-ı Sahip Maarif Müdürlüğü'ne verilmesi için girişimler başlamıştır. Bu arada Hamidiye Etfal Hastanesi'nin ismi de değişmiş Şişli Etfal veya Osmanlı Etfal Hastanesi olarak anılır olmuştur.

1913 yılında Karahisar'ı Sahip vilayetince yazılan bir yazıda "Karahisar mekatib-i ibtidaiyesine ait iken Hamidiye Etfal Hastanesi Sertabibi İbrahim Paşa tarafından zabt edi-

⁸ BOA. Tarih:29/Z/1325

⁹ BOA. Tarih: 10/Z/1336 Dosya No:13 Gömlek No:53

len maden suyunun, maarif-i mahalliyeye namına istirdadıyla müzayedeye konulması" istenmektedir.¹⁰

İlerleyen günlerde Şişli Etfal Hastanesi'nin idaresinin İstanbul Şehremaneti'ne (Belediye) devredilmesi sebebiyle madensuyunda çalışan bekleği, görevli gibi çalışanların maaşlarının ne şekilde ödeneceğinin belirsizliği nedeniyle idareye görüş sorulur.

1912 ve 1913 yıllarında Maarif Nezareti tarafından değişik yazılarla Karahisar Maden Suyu'nun eskiden olduğu gibi il genelindeki mekteplerin masraflarını karşılamak amacıyla tekrar Maarife bırakılması isteği dile getirilir. Uzun süre bu isteklere cevap vermeyen Afyonkarahisar'ın bağlı olduğu Hüdavendigâr Vilayeti (Bursa) Valisi Azmi Ömer Bey sonunda bir rapor hazırlayarak Karahisar Maden Suyu'nun Şura-yı Devlet kararıyla Şişli Etfal Hastanesi'ne bırakıldığını ve yeniden Maarif'e tahsis edilmesinin mümkün olmayacağını belirtir.¹¹

Bu karara rağmen Maarif'in isteği devam eder. Hatta Meclis-i Mebusan'daki Afyonkarahisar Milletvekilleri de bu konuda talepte bulunurlar, fakat talepleri reddedilir. Baskının artması sonucu Dahiliye Vekaleti yeni bir karar verir. Bu kararlar Maden suyu gelirleri "Mahalli masraflar" için harcanmak şartı ile İdare-i Hususiye'ye (Özel İdare) bırakılır.¹²

Bu yıllarda Maden Suyu koyu kahverengi renkli, kiloluk şişelere doldurulmakta ve ağızları porselen kapaklarla kapatılarak piyasaya sunulmaktadır. 24 şişe alan tahta kasalar arabaları ile Afyonkarahisar'a getirilerek Uzunçarşı'daki Akosman Mağazası'nda şişesi 100 para ve kasası 60 kuruş olarak halka satılmaktadır.

Maden Suyu, Afyonkarahisar İdare-i Hususi (İl Özel İdaresi) uhdesinde olduğu 1913-1926 yılları arasında bazı

¹⁰ BOA. Tarih: 18/Ra/1327 Dosya No.1114 Gömlek No:22

¹¹ BOA. Tarih: 05/Ra/1328 Dosya No.52/2 Gömlek No:25

¹² BOA. Tarih: 12/N/1329 Dosya No.32 Gömlek No:1

KIZILAY İDARE BİNASI - 1936

İLAN-1937

Çok uzun yıllar işletme doktorluğunu yapan Turgut Aktan

Maden suyu ve sodası bulunamıyor

Şişe kapalı bulunmaması bizim için piyasada maden suyu ve sodası darlığı hız almaya başlamıştır. Aynı sebeplerle Kızılay, Afyon'dan maden suyu ve sodası sevkiyatı yapamamaktadır. Kızılayın aybaşına kadar piyasaya mal veremeyeceği anlaşılmaktadır.

Bütün imitler Londra'dan Kayseri gilebi ile yola çıkarılan 10 milyon adet kapsüledir. Bunların ay sonunda limanımıza gelmesini müteakip Kızılay, tekrar piyasaya su ve soda arzedecektir.

Yaz mevsiminde Kızılayın aylık ortalama maden suyu ve sodası satışı 500 bin şişe civarındadır.

Milliyet Gazetesi-20 Nisan 1956

kişilere kiralanmıştır. 1920 yılında 5 yıl süreyle kiralanması için yapılan ihaleye katılanlardan birisi de eski adıyla Hilali Ahmer Cemiyeti yani Kızılay'dır. Milli Mücadele sonrası Ali Rıza adlı emekli bir subay ve sonrasında Hüseyin Mollaoglu, maden suyu kaynağını işleten kişilerden bazılarıdır.¹³

Karahisar Maden Suyu için asıl dönüm noktasını, imtiyazının 17 Ekim 1926 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile 60 yıllığına Kızılay'a devredilmesi oluşturur. İlk etapta Fritz Schmied yapılacak yeni tesislerin plan ve projelerini çizer. Bu tarihten sonra su kaynağının işletilmesinde daha profesyonel bir anlayış hakim olmuş, yeni yatırım ve reklam çalışmalarıyla hem üretimin artması sağlanmış hem de yurt çapında satış ve dağıtımı sağlanmıştır.

25 Eylül 1929 tarihinde dönemin Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili (Sağlık Bakanı) Refik Bey (Saydam) Gazlıgöl'ü özellikle ziyaret ederek burada yapılacak çalışmalar hakkında bilgi alır.¹⁴

İlerleyen yıllarda bir sohbet sırasında suyun özelliklerinden bahsederek kendisinin 12 yıldır bu suyu içerek sıhhat bulduğunu anlatır.¹⁵

Böbrek rahatsızlığı olan Atatürk Cumhuriyetin ilk yıllarında kendisine gönderilen bu sudan içerek şifa bulmuş ve 1934 yılında İran Şahı ile birlikte ilimizi ziyaretinde Eskişehir istikametinden trenle Afyonkarahisar'a gelirken Gazlıgöl

ifadelere göre,

- Türkiye Avrupa'nın bildiğinden çok daha zengin ve çeşitli maden sularına sahiptir.
- Bu kaynak daha itinalı bir şekilde değerlendirilmelidir.

1935 yılında Karahisar Maden Suyu'nun İstanbul Eminönü'ndeki satış büfesinde ayda 37.000 şişe civarında bir satış rakamı vardır. Şişelerin litrelik olduğu dikkate alınırsa satış rakamının ne derece büyük olduğu anlaşılabilir. Takip eden yıllarda da İstanbul'un muhtelif yerlerinde sadece Karahisar Maden Suyu'nun satıldığı büfeler açılmıştır. (Cumhuriyet Gazetesi 02/06/1936)

1941 yılında Fransa Paris'te basılan bir kitapta Karahisar Maden Suyu'nun Avrupa'nın en önemli maden suyu olan Vichy ile karşılaştırması yapılmış ve Karahisar Maden Suyu'nun daha üstün vasıfta olduğu burada da belirtilmiştir.¹⁷

¹⁶ Aygen M.Saadettin-Görktan Muzaffer Atatürk'ün Afyonkarahisar'a Gelişleri Türkeli Yay. 1980

¹⁷ Ernst Chaput- PHRYGIE Geologie et Geographie Physique

İstasyonu'nda bir müddet mola vererek ve kendisine ikram edilen Maden suyunu içmiştir.¹⁶

1932 yılında Dr. Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı sırasında Madensuyu ile ilgili çalışmalar yapması için yurtdışında bu konularda uzman olan Su Kaynakları Mühendisi Arnold Scherrer adlı kişi davet edilmiştir. Bu kişi yaptığı çalışmalarla 3 kaynaktan çıkan ve muhafazaları bozuk olan suları bir yerde toplamış ve ayrıca yapılması gerekenlerle ilgili bir rapor hazırlamıştır. Sağlık Bakanlığı'na verilen ve bunun yanı sıra 1933 yılında Almanya'da Internationalen Mineralioguellen Zeitung adlı gazetede de yayınlanan bu rapordaki

1951 yılında Fransa'dan ithal edilen yeni su şişeleme makinelerinin montajı sebebi ile üretim bir süre durur. Yalnız hastaların ihtiyacı için stoklardan bir kısmı sadece eczanelerde satışa sunulur. Yeni gelen makinenin devreye girmesi ile daha önce yıllık 1 milyon şişe olan üretim 6 milyon adete çıkarılacak ve ihtiyaç olursa daha da artırılabilecektir. O yıllarda diğer Avrupa ülkelerine ihracat yapılırken Mısır, Filistin, Romanya, Yunanistan, Bulgaristan ve Kıbrıs'ın madensuyu talebi üretim yetersizliği sebebiyle karşılanamamaktadır. Yeni makine ile bu istekler karşılanmaya başlanır. Daha önce elle yapılan yapılan doldurma ve temizleme işlemleri nedeniyle halktan da şikayetler gelmektedir. Yeni makine ile hem bu işlemler otomatik yapılmaya başlanır hem de şikayetlerin önüne geçilmiş olur. Bunların yanı sıra kasalama işlemleri de tamamen otomatik hale getirilmiştir.

O yıllarda diğer bir sıkıntı da şişe fiyatlarının yüksekliği. Paşabahçe Cam Fabrikası'nda 40-45 kuruşa imal edilen şişelerin eğer gümrük muafiyeti sağlansa 7-8 kuruşa getirilebileceği gündeme gelir.¹⁸ Bunlara rağmen İstanbul Paşabahçe Şişe Cam Fabrikaları'ndan şişe alımına devam edilir. Esasen 1920 ve 1930'lu yıllarda Türkiye'de şişe sanayi gelişmediğinden fabrika şişe ihtiyacını Avrupa ülkelerinde bulunan Ehrenstein-Toledo, Glasfabrik Fischman Schöne AG. gibi fabrikalardan temin etmiştir. Yine bu yıllarda özellikle şişelerin geri dönüşümünün sağlanması için birçok kez Kızılay tarafından çeşitli basın duyuruları yapılır. 1960'lı yıllarda Türkeli Gazetesi sahibi Doktor M. Saadettin Aygen gazetede köşe yazılarında Maden Suyu Fabrikası yanına bir de şişe fabrikası kurulmasının üzerinde sıkça durmuşsa da bu konuda bir sonuç alınamamıştır.

1950'li yıllarda Karahisar Maden Suyu özellikle Ortadoğu'da Arap ülkelerinde tanınmaya başlar. Suriye, Ürdün, Lübnan ve Mısır hükümet temsilcileri Ankara'da yaptıkları çalışmalarla madensuyunun ülkelere ihraç edilmesi için gayret gösterirler ve başarılı olurlar. Fakat bu seferde yeni bir sıkıntı ortaya çıkar. Madensuyu ihraç edilen ülkelerin artması Paris 1941 sh.91-97

¹⁸ Milliyet Gazetesi 04/01/1951

ile birlikte fabrika nerdeyse tamamen ihracata çalışmakta, iç piyasaya mal verilememektedir. Maden Suyu neredeyse karaborsaya düşer. Eczanelerde ilaç gibi satılmaya başlanır. Aylık 500-600 bin şişe civarında olan üretim, talebi karşılayamamaktadır. Yeri gelir sadece kapak sıkıntısı yüzünden üretime ara verilir. Gazeteler günlerce İngiltere'den ithal edilecek olan kapakların satın alındığını, yüklendiğini, yola çıktığını, gelmek üzere olduğunu haber yaparlar. (Mayıs 1956 tarihli gazeteler)

Karahisar Maden Suyu'nun bayilik sisteminde karşılaştığımız dikkat çekici bir yönde özellikle İstanbul'da dağıtımını yapan başbayinin Afyonkarahisarlı olmasıdır. 1950'li yıllardan itibaren Maden Suyu'nun İstanbul başbayiğini Afyonkarahisarlı Sarısoy, Helvacıoğlu ve Özpinar aileleri yapmaktadır. Eskişehir bayisi yine Afyonkarahisarlı bir aile olan Alpata'lardır.¹⁹

Maden Suyu kaynağının bulunduğu alan tesisleşmenin başladığı yıllardan itibaren ağaçlandırılmaya başlanmış ilk yıllarda teneke barakalarda kalan işçiler için 1940'lı yıllarda bu ağaçlık sahanın içine lojmanlar yaptırılmıştır. Bu lojmanlar 2000'li yıllara kadar kullanılmış, ulaşım imkanlarının artması ile birlikte personel lojmanları bırakarak fabrikaya şehirden gidip gelmeye başlamıştır. Uzun yıllar atıl kalan bu lojmanlar 2010 yılı içerisinde yıktırılmıştır. Fabrika işçileri için 1994 yılında bir cami inşa edilmiştir.

Özellikle 1946'dan 1964 yılına kadar burada çalışan ve tesisi ilk modern binalarına kavuşturan, yeni kaynak bulan Yüksek Su Mühendisi Memduh Ölçer'in bu çalışmalarını takdir etmek gerekir. Ölçer bu çalışmalarının yanısıra gerek Maden Suyu işletmesinde gerekse Gazlıgöl Kaplıcaları'nda yapılması gerekenleri rapor haline getirmiş ve kitap olarak bastırmıştır.

Yörede yaşayanların hafızalarında kalan bir olay da tesislerin ortasından geçen derenin 1958 yılı Temmuz ayında aşırı yağış sebebiyle dere taşması ve Maden Suyu bekçisinin eşi Azize Hanım ve 4 yaşındaki çocuğunun sele kapılarak bo-

¹⁹ Milliyet Gazetesi -22/06/1956 Milliyet

Karahisar maden suları çok rağbet görüyor
Kızılay tarafından işletilmekte olan Afyonkarahisar maden suları için 22.5 milyon adet şişe sipariş edildiği haber verilmektedir. Maden sularının fiyatlarının artırılmış olmasına rağmen Afyonkarahisar suları çok rağbet görmektedir. Yenilenmiş olan tesisler sayesinde istihsalde yüzde 25 artış kaydedilmiştir.

25 Kasım 1951-Milliyet Gzt.

1965 yılında Başbakan Suat Hayri Ürgüplü'nün ziyareti

ğulmasıdır. Bu dere yatağının ıslah edilmesi için 1977 yılında ihaleye çıkmış olsa da aradan geçen bunca yılda sadece Maden suyu içinden geçen kısmı ıslah edilmiştir. Gazlıgöl'ün önünden geçen kısmın ise ıslah çalışmaları devam etmektedir.

Maden Suyu'ndan bahsetmişken bir kişiyi anmakta yarar var. Dr. Turgut Aktan (namı diğer Deli Turgut) 1946 yılından itibaren 35 yıl boyunca bu işletmenin doktorluğunu yapmış ve tesiste çalışanların yanı sıra civar köylerde yaşayan insanların da tedavilerini yapmasından dolayı tanınan bir kişi olmuştur. Bu çalışmasının karşılığında da Kızılay Onursal Üyeligi ve Altın Madalya ile ödüllendirilmiştir.

Zaman zaman devlet adamlarının da ziyaret ettiği Karahisar Madensuyu Fabrikası'na 1965 yılında Başbakan Suat Hayri Ürgüplü, 1972 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Başbakan Ferit Melen ve son olarak 1984 yılında dönemin Başbakanı Turgut Özal ziyarette bulunmuştur.

1980'li yılların başında Maden Suyu işletmesinin bulunduğu arazinin bir kısmında özel sektöre "yap-işlet-devret" modeli ile kaynak suyu üretim tesisleri kurma izni verilmiştir. Açılışı 1984'te Başbakan Turgut Özal tarafından yapılan bu tesisler ilk yıllarda istikrarlı bir şekilde çalıştırılmış olmasına rağmen ilerleyen yıllarda bu istikrar bozulmuş uzun süre kapalı kalmıştır. 2000'li yılların başında Kızılay'a devredilen tesislerde tekrar üretime başlanmış ve günümüzde büyüme çalışmaları sürmektedir.

1950'li yıllarda yıllık ortalama 5 milyon şişe üretime sahip olan Karahisar Maden Suyu günümüzde yıllık 600 milyon şişe üretim kapasitesiyle dünyanın önde gelen su işletmelerinden biri. Eskiden litrelik şişelerde soda ve maden suyu olarak satışa sunulurken bugün meyve aromalı çeşitlerle hem cam şişelerde hem de pet şişe olarak satışa sunuluyor.

Günümüzde büyük işletmelerin kuruldukları bölgeye sosyal alanda da yatırım yapması bir gelenektir. Geçtiğimiz yüzyılın sonlarından itibaren ve imtiyaz hakkı başka kurumlara devredildiği yıllarda bile bu işletmenin gelirlerinin yine ilimizin eğitim alanındaki kurumlara harcanması gündeme gelmişken günümüzde böyle bir talebin olmaması dikkat çekicidir. Bunda tesisi işleten Türk Kızılayı'nın toplum yararına çalışan kurum olmasının payı vardır sanıyorum. Fakat 1926'dan bu yana tesisleri işleten Kızılay'ın (geçtiğimiz yıl yapılan ve henüz açılmayan İhsaniye Kızılay Hastanesi'ni saymazsak) bunca yıldır şehre ve

kaynaklarını kullandığı bölgeye herhangi bir sosyal-kültürel yatırım yapmaması büyük bir eksiklik. Yine yıllardır ilimiz vergi rekortmenleri sıralamasında en başta gelen Kızılay Madensuyu İşletmesi'nin 2013 yılından itibaren vergilerini Ankara merkezli olarak ödeyeceğinin gündeme gelmesi de ilimiz kamuoyunda tepki çeken konulardan birisi.²⁰ Bilindiği üzere illerden toplanan vergilerin belli bir kısmı o ile yatırım olarak aktarılmaktadır.

Geçtiğimiz yıllarda tartışma konusu olan olan bir diğer meselede kuruluşundan itibaren "Karahisar Maden Suyu" olarak bilinen işletmenin önce "Kızılay Maden Suyu"na dönüşmesi sonra şişelerdeki Afyonkarahisar yazısını görünmeyecek derecede küçültmesidir. İlimiz kamuoyundan gelen tepkiler üzerine Türkiye ve dünyanın dörtbir tarafına gönderilen şişelere: "Afyonkarahisar" yazısı tekrar konulmuştur. Esasen 1960'lı yıllara kadar "Karahisar Maden Suyu" olarak anılırken isim değişikliğine neden ihtiyaç duyulduğu ve o dönemde neden tepki gösterilmediği ayrı bir merak konusudur.

Yeni üretim hatları ile her yıl kapasitesi artırılan Maden Suyu'nda yapılması gerekenlere gelince; çevresindeki ağaçlık alanla göz dolduran işletme sahasına insanların hem termal tedaviden yararlanabilecekleri hem de maden suyundan istifade edebilecekleri tesisler, oteller yapılabilir. Maden suyu İşletmesi'nin hemen yanıbaşında yer alan Gazlıgöl Kaplıcaları'na gelen binlerce kişinin buradan da faydalanmasının sağlanması hem Kızılay'ın gelirlerini artıracak hem de reklamını yapacaktır. Bunların yanı sıra Afyonkarahisar'a da büyük katkı sağlayacaktır. Yine Kızılay'ın başka şehirlerde çok farklı alanlarda (Tıp Merkezleri, Çadır Üretimi, Dinlenme Tesisleri, Otel, Huzurevi) işletmeleri bulunmasına karşılık en büyük gelir kaynağı olan Maden Suyu Tesisleri'nin bulunduğu Afyonkarahisar'a da bu tarz bir yatırım yapması gerekmektedir.

Afyonkarahisar'ın Osmanlı'dan bugüne devam eden tek sanayi işletmesi olan tesisin tarihi seyrini gösterecek bir müze kurulduğu takdirde kısa zamanda bölgeye termal tatil için gelen binlerce kişinin ziyaret edebileceği alternatif mekânlar arasına girecektir.

Çocukluğu fabrika çevresindeki köylerde geçmiş birisi olarak bizim için Maden Suyu demek o çevrede açıkta akan çeşmelerden su içmek, şişelere doldurup evimize götürmekti. Açıkta akan diyorum zira 1980'li yılların ortalarına kadar halkın faydalanması için fabrika civarında açıkta akan birkaç çeşmenin yanı sıra Gazlıgöl Tren İstasyonu'nda ve merkezinde de Maden suyu akan çeşmeler vardı. Sonrası ne mi? Onlarda tarih oldu.

²⁰ <http://www.afyonzafer.net/afyonkarahisar/kizilay>

Madensuyu fabrikası girişinde şimdilerde unutulmaya terk edilmiş tarihî bir çeşme

Afyon Talebe Yurdu ve Düşündürdükleri

Öncelikle tarihimize notlar düşen, kültür kaynaklı bir yayın programına sahip "Taşpınar" dergisinin tüm emektarlarına ve dergide yer alan titiz araştırmalar ürünü yazıların yaratıcılarına teşekkür borcumuzu yerine getirelim.

ORHAN YAVUZ *

Derginin 8. Sayısında "Anıların İzinde" bölümünde Sayın Ağâh Bıyıkoğlu tarafından kaleme alınmış "İstanbul'daki Afyon Talebe Yurdu" ile ilgili yazıda yer alan değerli bilgiler dikkatimi çekti.

Sayın Bıyıkoğlu yazılarında özellikle "Yurtta yaşam ve eğlenceler geziler sosyal ve kültürel etkinlikler" başlığı altında yurtta öğretimini sürdürdüğü dönemle ilgili olarak çok ayrıntılı bilgiler veriyor. O günlerin öğrenci liderlerini bizlere tanıtıyor. Yardımlaşma günümüz gençlerinin örnek alması gereken davranışlardan örnekler sergiliyor. Teşekkürlerimizi hak ediyor.

Ancak "Afyon Okutma ve Yardım Cemiyeti" başlıklı bölüm içinde bağışlanacağı ümit ederek eğitimleri süresinde yaşadıkları zor şartları unutmamış kırklı yılların koşullarına rağmen gençlerimize eğitimleri süresince daha iyi koşullar sağlamayı amaç edinmiş, hepsi hakkın rahmetine kavuşmuş hayırsever büyüklerimizin özverilerinin, gayretlerinin bir şahidi olarak Sayın Bıyıkoğlu yazılarının yurdun "1950 yılı Eylül ayında hizmete girdiği" yönündeki tespitleri konusunda bağışlamaları dileğiyle bir kısım açıklamalar yapmak gereğini duydum.

1945 Yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Gümüş-

suğu yurdunda yatılı olarak okuyordum.

Bir gün bir zat elden bana bir zarf getirdi. Mektubu getiren tanıımıyordum. İsmi de söylemedi. Mektubu o tarihte Nafia Müdürü olan Yüksek Mühendis Mektebi mezunlarından değerli meslek büyüğüm merhum İsmail Devletkuşu'nun bir memuru eliyle göndermiş olduğunu sanıyorum. Mektup içinde bir davetiye vardı. Çok önemsedim ve bugüne kadar özenle muhafaza ettiğim davetiyenin fotokopisi aşağıda görülebilir.

Bu mektup tarihinde İTÜ'de kendi sınıfımda ve üst sınıflarda Afyon Lisesinden mezun olmuş arkadaşlar bulunmakta idi. Ancak bu arkadaşların hepsi Afyon Lisesinden mezun olmakla birlikte Afyon dışından gelmiş arkadaşlardı. Bu arkadaşlara aldığım davetiyeyi gösterdim. Kendilerine davetiye gelmiş olacağını düşünerek toplantıya birlikte gitmeyi teklif ettim. Ancak öğrendim ki benim dışımda hiç birisi davetiyeyi almamış. Hayret ettim. Bu gerçek karşısında hayırsever büyüklerimizin Afyon'lu öğrencileri teker teker tanıdıklarını, izlediklerini öğrenmiş oldum. Hayırsever, özverili büyüklerimize güvenim ve saygım hayranlık düzeyinde bir boyuta ulaştı.

Letafet Apartmanı Toplantısı

Letafet Apartmanı Şehzadebaşı'da Osmanlı döneminden kalma 4 katlı büyük bir ahşap konak idi. O tarihlerde derneklerin sosyal etkinlik toplantıları bu konakta yapılmaktaydı.

Sayın Bay,
Cemiyetimizin yıllık toplantısı
9 Aralık 1945 Pazartesi günü saat 14 de
Şehzadebaşı'daki C.H.P. Letafet apt.
da toplanacağından teşrifiniz bil-
hassa rica olunur.

İdare Hayati

Bizim derneğin toplantısının yapıldığı 4. Kattaki büyükçe bir odayı buldum. Zamanında toplantıya katıldım. Toplantı odası tamamıyla dolmuştu. Benim gibi öğrenci olduğunu tahmin ettiğim az da olsa gençler de vardı. Ancak hiçbirini tanıyamadım. Hatırladığım kadarı ile Afyon Lisesinin kendi dönemimden hiçbir arkadaşım yoktu.

Toplantı başladı. Toplantıya merhum Hasan Dinçer Bey başkanlık yapıyordu. Başkan söz alarak "kendi eğitimleri süresince sınıfsız ve korumasız kaldıklarını, barınma konusunda büyük zorluklar çektiklerinden yakınlardan günümüz gençlerine daha rahat bir eğitim imkânı sağlamakla yükümlü olduklarını, hayırsever hemşehrilerin katkısı ile bir öğrenci yurdu yapmak amacı ile bu toplantının yapıldığını" belirterek toplantıya katılanlara teşekkür etti.

Katılımcılardan Sirkeci'deki Paris Oteli sahibi Nahit Bey (soyadını bilmiyorum)* söz alarak barınma yeri olmayan öğrencilerin perişan olduğunu otelinde çok müşkül durumda olan bir kısım öğrenciler için elinden geldiği kadar imkân yaratmaya çalıştığını ancak bu çabalarının köklü bir çözüm için yeterli olmadığını, öğrenciler için bir yurt yapılmasının elzem olduğunu belirtti.

Bu yönde birçok hayırsever büyüğümüz söz alarak Hasan Dinçer beyin önerisini desteklediklerini, yardım kampanyasına imkânlarını dahi zorlayarak katılacaklarını beyan ettiler.

Başkan toplantıya katılanlara sağlayacakları yardım miktarlarını isimleri ile hitap ederek sordu. Katılımcıların yardım miktarını belirten cevaplarını not etti. Bir kısım katılımcılar yardım miktarını bir kâğıda yazılmış olarak verdi. Açıklanmamasını rica ettiler.

Bu arada bir katılımcı "İstanbul'da bizlerden daha imkânlı

bir kısım hemşehrilerimizi toplantıda göremiyorum. Acaba kendilerine haber verilmedi mi?" diye sordu. Girişimin öncülerinden olduğunu tahmin ettiğim bir zat "Hepsine davetiyele- rimiz elden gönderildi. Ancak sanıyorum ki onların ceplerindeki akrep gelmelerine engel teşkil etmiştir." dedi. Gülüşmeler oldu.

Toplantıda aldığım notlara bakıyorum. Bu deyişin karşısına notlarımda (?) işareti koymuşum. Deyişin vermeye çalıştığı mesajın mecazi anlamını o günlerdeki yaşımda bilmediğim anlaşılıyor.

Gülüşmelere neden olan ironik olduğu kadar zarif ve hoşgörülü taşlamanın mecazi anlamına ulaşabilmemin bir süre sonra mümkün olabildiğini itiraf etmeliyim.

En son olarak merhum büyüğümüz, o tarihte İstanbul Nafia Müdürlüğü görevinde bulunan büyüğüm ve meslektaşım Y.Müh. İsmail Devletkuşu söz aldı. "Arkadaşlar biliyorsunuz ben mühendis bir hemşehrinizim. Yurt için Vakıflar Müdürlüğünden hiçbir ödemeye gerek kalmadan bir arsa temin ettik. Ben yapmayı düşündüğümüz 80 kişilik bir öğrenci yurdunun projelerini hazırlayabilirim. Tanıdığım inşaat malzemesi tedarikçilerinden en uygun şartlarda gerekiyorsa kredili olarak inşaat için gerekli malzemeleri tedarik edebilirim. İnşaata nezaret ederim. En ekonomik şartlarda inşaatın tamamlanması için her türlü gayreti gösteririm.

İstanbul Nafia Müdürü olarak 150 Lira aylık alıyorum. Hiç tasarrufum yok. Hayırsever hemşehrilerimin telaffuz ettikleri yardım miktarlarına benim ulaşmam mümkün değil. Ancak yine de bir rakam telaffuz etmek istiyorum. Üç ayrı taksitle ödemek kaydıyla bir aylığım tutarında bir bağışla kampanyaya katılabilirim. Bu mütevazı katkımın anlayışla karşılanacağını

* Sanayici, İşadamı

ümit ederim.” Diyerek sözünü bitirdi. Büyük alkış aldı.

En son sözü İstanbul Cumhuriyet Savcısı merhum Kemal Özçoban aldı. Yardıma katılanlara teşekkür ile bir “icra komitesi” kurulmasını teklif etti. Başkan teklifi oya koydu. İcra komitesi seçildi. Başkan teşekkür ederek toplantıyı sona erdirdi.

Toplantıda tuttuğum kısa notlar dışında belleğimde yer etmiş hatırlamalarım yazımın bu bölümünde yer aldı. Belleklerimiz bizleri her zaman yanıltabileceği düşüncesi ile “hata ve nisan müstesna” deyimine sığınarak bu açıklamalarımı yapmaktayım.

Toplantıdan çok değişik duygular içinde ayrılmıştım. Bu hayırsever insanlar şüphesiz ki benim gibi yokluklar içinde okuyan, harçlığa muhtaç öğrencilerden maddi katkı talep etmek amacıyla çağırılmıştılar.

Büyüklerimiz şüphesiz ki toplantıya davet ettikleri biz öğrencileri sergiledikleri yüksek bir ruha sahip olmanın ürünü uygar ve özverili davranışlarına şahit olmamız, gelecekte gençlere örnek olmamız, görmeye dayalı bir öğütte bulunmak için çağırılmışlardı.

Bizlere öğüt yolu ile değil görsel uygulama ile bu insanlık dersini veren büyüklerimizi minnet duyguları içinde her zaman rahmet dileyerek anarım.

Yurdun hizmete girdiği tarihi bilmiyorum. Sayın Bıyıklıoğlu yazılarında yurdun hizmete girdiği tarihi Eylül 1950 olarak belirtiyor. Bu tarihte bir yanlışlık olabileceğini düşünüyorum. Zira, 1946 Yılında-1947’de olabilir-can arkadaşım rahmetli Ahmet Karayığıt beni yurda davet etti. Yurtta diğer arkadaşlarla birlikte soba üzerinde kızarttığımız sucukları yediğimizi hatırlıyorum.

Öğrenciler Yurtlarının Küllerinden “Afyon Eğitim Vakfı”nı Yarattılar.

Yetmişli yıllarda yurdun istimlak edildiğini ve kapandığını biliyoruz. O yılların kargaşa ortamında istimlaktan sağlanan fonların ne olduğunu bilmiyorum. Ancak yurttan sağlanan fonlardan trajik davranışlar sonucu ortaya bir varlık yaratılmadığını biliyoruz.

Kargaşa dönemi kapandıktan sonra seksenli yılların başında “Nijat Bilge, Ahmet Bozokluoğlu, Suat Sarısoy, Ertuğrul Oğuz, Meral Umut, Kadir Tosuner, Mahir Yeğmen, Haldun Temiz ve ismini hatırlamadığım Afyon Talebe Yurdunda eğitimlerini tamamlamış diğer arkadaşların girişimleri sonucu büromda toplantı yaptık. Toplantının amacı yok olan talebe yurdu yerine yeni bir yurt yapmak idi.

Bu amacın gerçekleştirilmesinde önceki deneyimlerden

ders olarak “dernek” değil “vakıf” tüzel kişiliğinde bir oluşuma gidilmesini kararlaştırdık.

Vakıf senedi hazırlandı. Arkadaşlar Vakfın kuruluşundaki bağışlarını bankaya yatırdılar. Müracaatımızı yaptık. O günün sıkıyönetim şartlarında bürokratik süreç uzadı. Ancak bütün kurucular için tahkikat yapıldığını, Vakıf kurucularının fazla sayıda olması nedeniyle sürecin yıllarca uzayabileceğini öğrenmemiz sonucu arkadaşlarımızın önerileri doğrultusunda yeni bir senet hazırladık. Kurucu sayısını üçe indirerek Nijat hoca, rahmetli Asım bey ve ben “Afyon Eğitim Vakfı”nın kurucuları olduk.

Yukarıda belirttiğim nedenlerle Afyon Talebe Yurdunda öğretimlerini tamamlamış bu girişimin başlıca öncüleri olan bu hayırsever arkadaşlarımızın maalesef “Afyon Eğitim Vakfı”nın kurucuları arasında yer alamadı.

Arkadaşlarımızın ilk vakıf senedinde yer almış bağışları Vakfın kuruluşu sonrası “Vakfa Bağış” adı altında isimleri belirtilerek deftere kaydedildi.

Afyon Talebe Yurdunda eğitim görmüş arkadaşlarımızın sona ermiş gibi gözükken büyüklerimizin yarattığı hayır kurumunun küllerinden daha güçlü, eğitim amaçlı “Afyon Eğitim Vakfı” gibi övünülecek bir hayır kurumu yarattığını iftihar ve kıvanç duyarak belirtmek istiyorum. Bu arkadaşlarımız yardımseverlik geleneğimizi devam ettirmişler, edindikleri ahlaki mirası önümüzdeki kuşaklara aktarmışlardır. Hepsine teşekkür borçluyuz.

Bir Öneri

“Afyon Talebe Yurdu” yapımı kırklı yoksulluk yıllarında gerçekleştirilmiş örnek alınması gereken çok önemli bir girişimdir.

Bu yurt ülkemize çok değerli akademisyenler, meslek adamları, girişimciler, aydınlar kazandırmıştır.

Bu ocakta öğrenimlerini tamamlamış günümüzün başarılı insanların, yurdun kuruluşu, yönetimi, yurttan öğrenimini tamamlayanların isimleri vb. bilgiler de dahil olmak üzere belgelere dayalı bir çalışma yapmalarını, yayınlamalarını ve bu çalışmalarını ile tarihe bir not düşmelerini öneriyorum. Böylesine bir çalışmanın gerçekleştirilmesi anlamlı bir kadirşinaslık örneği olacaktır.

Bu önerimin gerçekleştirileceği ümidiyle “Taşpınar” okuyucularına en iyi dileklerimi sunarım.

* Editörün notu: İstanbul Sirkeci’de Paris oteli sahibi hemşehrimiz Nahit Akyunus’tur.

DR. MUHSİN KESKİN BİYOGRAFİSİ

(1920-17.03.2002)

Erdoğan Emre*

olarak Metli Mahallesi’nde 1920 de doğan Muhsin Keskin’in diğer kardeşleri Vasfiye (Ahmet Kasnak eşi) ve Baise (Ziya Baykal eşi) hanımlardır.

Muhsin Keskin, amcası Tuzcu Avni’nin oğlu Akif’ten torunu olan Nasiye Hanımla 1947’de evlenir. Bu birleşmeden Kamil (1949), Ekmel (1955), Remzi (1956) ve Ayşe Feza (1962) dünyaya gelir.

Muhsin Keskin’in baba tarafından seçkin bir sülaleye mensubiyetini yukarıda gördükten sonra, annesi Ayşe Hondu tarafından da Yıldırım Beyazıt Han’ın kızı Hondi Fatma Hatun’a dayandığını öğreniyoruz. Bilindiği gibi Hondi Fatma Hatun; Emir Sultan Hz. ile³ babası seferde iken, aldığı manevi bir işaret üzerine evlenmişti. Emir Sultan, 12 imamdan 7’ncisi olan İmam Musa-el Kazım’a akraba olmakla Hz. Ali’ye ve dolayısıyla Peygamber Efendimize kadar dayanan asil bir secereye sahiptir.

Afyon’da Hondu’lar ya da Honduoğlu Sülalesi’nin Hondi Fatma Hatun’a dayandığını gösteren ciddi bir delil bulunduğunu bilmemekle birlikte yaygın söylentinin hüsn-ü kabul gördüğünü belirtmekte yarar vardır.

İlk ve orta tahsilini Afyon’da (1936) tamamlayan Muhsin Keskin, Lise yıllarında Noter yanında çalışarak harçlığını çıkarır. Sonrasında İstanbul Gülhane Askeri Tıp Fakültesi’ne müracaat eder.⁴ Bir süre okuduktan sonra yeni ihdas edilen Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne yatay geçiş yapar ve bu fakültenin ilk mezunlarından olur(1946). Tıp fakültesinde okurken bir taraftan da 5 yıl boyunca yaz tatillerinde Ziraat Bankası’nda geçici memurluk yapar.

Mezuniyetini müteakip ilk görevi askeri pratisyen hekim sıfatıyla Erzurum-Girekösek’tir, burada 6 yıl şark hizmeti yapar (1946-1952). Tekrar Ankara’ya dönüşünde Gülhane Askeri Hastanesi’nde intaniye ve bakteriyoloji dallarında ihtisas ve başasistanlık görevlerinde bulunur (1952-1955)

İki asır kadar önce Çorum-İskilip yöresinde yaşamakta olan Ali Paşa Oğulları sülalesinden alim ve fazıl Hasan Efendi, Afyon halkı tarafından davet edilir; şehre gelişinde davul zurna ve bayraklarla karşılama şenliği yapılan Hasan Efendi gördüğü bunca izzet ikram sonucu görevinin sonunda buraya yerleşmeye karar verir.

Bir süre müderrislik, daha sonra müftülük görevlerinde bulunur.¹

İskilipli Hasan Efendi’nin Afyon’da dünyaya gelen üç oğlu da (Süleyman, Abidin ve Mehmet) ilim irfan sahibi kişiler olup şehrin kültür hayatına katkıda bulunmuş ve saygı uyanırmışlardır. Bu evlatlardan Mehmet Efendi su arkının (Harkı Kebir) altında, Akmesicid Camii üst kısmındaki Keskinoğlu Medresesi’ni ihdas edip buranın ilk müderrisliğini yaparak uzun süre halkı irşad eder; öldüğünde (1829) Akmesicid Camii haziresine defnedilir ve yerine geçen oğlu Hasan Ekmel (Ö.1868) aynı görevi devam ettirir.²

İskilipli Hasan Efendi’nin diğer oğlu Müftü Hacı Süleyman’ın üç evladı olur; Keskinzade Mehmet Sait ile Tefrika ve Akife (Serdaroğlu) Hanımlar. Keskinzade Mehmed Sait 1913’te vefat ettiğinde 4 çocuğu vardır; bunlardan Hayati Hoca, Muhsin Keskin’in babasıdır. Uzun yıllar Afyonkarahisar Ceza Mahkemeleri Başkâtipliği görevinde bulunmuştur.

Hayati Hoca’nın diğer kardeşleri Rasime Hanım ve Necati Keskin (Ali Türk, Safer ve İsmail Keskin’in babaları) ile Avni Keskin (Tuzcu Avni; Zehra, Fatma, Mükerrerme ve Akif Keskin’in babaları) dir.

Afyon’da Ayşe ve Hayati Keskin ailesinin ilk çocukları

* Mimar

¹ TAŞPINAR, Haziran 1945, cilt 9, sayı 120/125, sh 234-238
AFYON İLİ TARİHİ, cilt II, sh 156-Afyon 1990

² ILGAR Yusuf, Afyonkarahisar Müftüleri, sh 70-İst.1992

³ EMİR SULTAN, İslam Ansikl. Cilt II, sh 146-İst.1995

⁴ Gülhane Askeri Tıp Akademisi. Büyük Larousse cilt 8, sh 4829-İst.1996

1955-1957 yıllarında Afyon İstihkâm Ana Tamir Fabrikası'nda görevli iken şehirde muayenehane açmasına izin verilir ve Uzun Çarşı'da şimdiki Çavuşoğlu Eczanesi civarındaki uncu Şükrü Efendi dükkânının üstünde serbest hekim olarak çalışır ve haftanın bir günü fakirleri ücretsiz muayene eder.

1957 de İzmir Mevki Hastanesi'ne tayin olunur. Yedek Su-bay Okulu'nda hocalık yapar. Hastanenin laboratuvarını geliştirir; ayrıca TCDD Alsancak Hastanesi'nde geçici görev verilir. İzmir'de kaldığı süre içinde 2. Beyler Sokak'ta⁵ muayenehane açarak genelde tahlil işleri yapar.

Ertesi yıl Kore'deki Türk Tugayı'na çağrılır. Savaş şartlarında ihtisasını daha da geliştirme imkânını bulan Dr. Keskin burada kazandığı bilgi, beceri ve tecrübeyi asla unutmaz. Gidiş yolculuğu Hint Okyanusu üzerinden USA harp gemisi ile yapılır; Uzak Doğu ülkelerinin gelenekleri ve uzun deniz yolculuğunun renkli anılarını çok yakın dostlarına anlatır. Sabah kalktıklarında vapurun güvertesine düşmüş uçan balıklar vb gibi sohbet kırıntıları aklında kalanlardan bazılarıdır. (Babamla sohbetleri 1978).

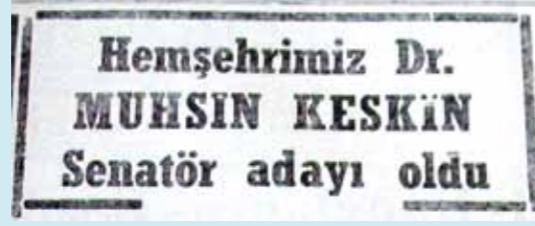
Kore'den dönerken, eline geçen bütün parasını oradan aldığı tıbbi malzemeye yatırır. O yıllarda Türkiye'de olmayan ya da sadece büyük şehirlerde bulunabilen cihazlarla Afyon'a döner. Nitekim Afyon'da ilk skopi (ayna) ve daha pek çok laboratuvar malzemesi yalnızca Dr. Keskin'de vardır.

1959-1960 yıllarında Çorlu Askeri Hastanesi'nde görevlidir. Daha önce yaptığı istifa müracaatları bir şekilde ret veya hasıraltı edilen Dr. Muhsin Keskin'e son olarak tahmin edilebileceği gibi yalnızca seçkin subaylara yapılan bir teklif gelir; birkaç yıllığına ABD'ne gitmesi istenmektedir. Bunun sonucu genelliklidir ve artık bu görevi kabul ederse dönüşü olmayacağı gibi ordudan ayrılması mantıklı da değildir, mümkün de değildir. Uzun zamandır ayrılıp Afyon'da serbest çalışmayı düşleyen Dr. Keskin, Kd. Binbaşı rütbesinde iken bu önemli teklifi reddederek emekliliğini ister ve ordudan ayrılır.

Mart 1960'dan itibaren Afyon'da serbest çalışma hayatına atılır. Eski Sebze Hali'nin üst katı sağ kanadını kiralar, cihazlarını buraya yerleştirir ve 20 yıl kadar bu mekânda mesleğini icra eder.

Cumhuriyet döneminin en güzel yapılarından biri olan (yapımı 1935), ancak kötü yönetim ve hor kullanım dolayı-

⁵ 2: Beyler Sok. İzmir-Konak semtinin arkasında doktorların çok sık oldukları bir bölge

ıyla tam istifade edilemediği için 1985 yılında bu modern kompleks yıktırılınca (Anıtlar Yüksek Kurulu neredeydi?), Otpazar Camii sağ karşı köşesinin üstüne (Danaoğlu üstü) taşınır.

1960-1975 yıllarında TCDD İşletmesi ile sözleşmeli hekim statüsünde anlaşır ve Afyon gar binasının yanındaki hekimlik binasına haftanın belirli günleri veya yarım gün gelir gider. İşte bizim aile doktorumuz ve Dr. Amcamız la tanışmamız böyle başlar. Rahmetli babam (Ö.1978) o sırada 3. İşletme Yol Atölyesi müdürü idi; ve gar binasının sol tarafındaki lojmanlarda kalmakta idik. Sonraki yıllar yukarıda anlattığım gibi ailemizin tıbbi danışmanı olan Dr. Muhsin Keskin, TCDD camiasında çok sevildi. Personelin çeşitli isteklerini (rapor vs gibi) pek dikkate almamasına rağmen; sağlam teşhisleri, idareciliği, babacan davranışları işçiyi de memur kesimini de memnun etti. Tabii istisnalar da olmadı değil; rahmetli Sami Öznur'un sendika yetkilisi sıfatıyla yaptığı bir müdahaleye veya özel isteğe kızmış ve reddetmiş, araları açılmış, yıllar sonra Sami Öznur'un Afyon Belediye Başkanlığı sırasında Gazlıgöl'deki pansiyonu ile ilgili bir müracaatı üzerine tekrar eski defterler açılıp kavgaya başlanmıştı. 1972-1976 yıllarında Afyon Belediyesi'nde kısa süre fen işleri müdürlüğü; daha sonra da meclis ve encümen üyeliği görevlerim sırasında vukubulan bu sürtüşmelerde arabulucu olmuş, tarafları makul bir sonuçta sulh etmiştim.

12 Ekim 1975 tarihinde yapılan Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimlerinde senatör adayı olur.

Dr. Muhsin Keskin'in bazı meslektaşlarıyla sonradan yaptığım söyleşilerde deontoloji ye her zaman riayet ettiğini, yani mesleki ehliyete, branşlaşmaya saygılı olduğunu ve hastanın problemi kendisi ile ilgili değilse yetkili doktora gönderdiğini, mesleki uygulamada ise paraya fazla önem vermediğini ve çoğu kez ücret almayıp elindeki ilaçlardan da verdiğini söylemişlerdi ki bunları biz yakından biliyorduk.

Gerçekten Dr. Keskin bu işin ilmini yapanlar sınıfından idi; sürekli araştırma halinde olan, kendini yenileyen ve tanıdığım bazı doktorlar gibi en sonunda işi Tanrı'ya dayandırabilen inançlı ve imanlı bir meslek adamı idi. Doğru bildiği ve inandığı ilkelerinden asla sapmayan ve bu yüzden bildiğini okuyan intibasını bırakan anut (inatçı) bir karaktere sahipti. Bazılarına göre bir kapalı kutu idi.

1974'lerden itibaren her cuma öğleden sonra mutlaka haf-talık ziyaretine gider, hatırımı sorardım. Eğer bekleyen hasta

yoksa bu sohbetlerimiz uzun sürerdi. 1996-99 yıllarında Es-vap Emimi (esvabeminler) Konağında⁶ bir gurup seçkin büyü-gümümüzün de yer aldığı Perşembe gecesi toplantıları yapmakta idik; Dr. Keskin'in de yer aldığı bu sohbet toplantılarına yaş-ları 75-90 olan 8 kişi ile 40-60 arası 8 kişi katılırdı. Ana konu Afyon tarihi olmak üzere, dinden- siyasete kadar uzanan bir yelpazede gezinir, hatta Mevlevi musikisi de icra eder ve gece geç saatlerde dağılırdık. Yaşlı üyeleri çoğunlukla evlerinden alır, tekrar evlerine bırakırdık. Hafız Ahmet Ögüt amcamızın vefatından sonra, çok faydalı olan bu toplantıları sürdürmedik. Dr. Keskin bu mümtaz toplantılarda nadiren de olsa uzun ve dinleyicileri sıkmayan konuşmalar yapar, özellikle mesleki konularda bizleri hayran bırakan ve sonu mutlaka bir yere bağ-lanan aktüel misaller verirdi.

Kendisine tedavi için gelen hastasına, kapıdan girdiği andan itibaren oturuncaya kadar ilk teşhisi koyan; konuşmaya başlayınca teşhisini kesinleştirebilen mesleki maharete sahip, hazik bir hekim olan doktor amcam; bunun büyük bir maharet olmadığını, yöreye ve bazı sülalelere özgü (irisi) hastalıklardan yola çıktığını izah ederdi. 40-50 yıl öncesinin hastalıklarıyla günümüz hastalıkları arasında farklılıklar olduğunu, sebeple-riyle izah edip, globalleşmenin tıbbi sonuçları üzerinde mantıklı hipotezler yürütebilen aydın ve güncel bir insandı.

Bu özellikleri dolayısıyla hastalarına şikâyetlerinin nereden kaynaklandığını insan anatomisi üzerinde izah eder, hasta organın işlevini ve problemin nerelere etki ettiğini; dolayısıyla alınabilecek yan tedbirleri tavsiye ederek uzun vadeli bir ko-ruma ve tedavi programı yapardı. Afyon'da çok şükür ki bu tip meslek adamları hala vardır.

Genellikle yapma ilaçlar formüle ederek hazırlar-tır, dolayısıyla eczacı ile karşı karşıya geldiği olurdu. Kolayca tahmin edilebileceği gibi her eczacı verilen formüle göre yeni ilaç yapacak laboratuara-bilincine-bilgiye ve tecrübeye sahip olmadığından, bu ve benzeri sebeplerle bazıları Dr. Muhsin Keskin isminden çekinirlerdi.

Dr. Amcam ileri yaşına rağmen başta tıbbi yayınlar olmak üzere; Bilim ve Teknik, Bütün Dünya gibi periyodikleri ve apayrı önem verdiği bazı din kitapları okurdu. Oldukça yük-lü bir kitaplığa sahipti. Aytekin Ersöz, Rıza Sarı, Zahit Sagun, H. İbrahim Savruk, Hamdi Aşkar, Abdurrahman Şeref., gibi kişilerle arkadaşlık eder, bunlarla gezeklere iştirak ederdi. Gaz-lıgöl'deki pansiyonunu sever dostlarını oraya davet ederdi.

Birçok defa hacca gitti, bazıları Kızılay görevlisi olarak ya-

⁶ Esvabemini (levazım paşası) Konağı, Büyük yangından hemen sonra 1902 de inşa edilmiş, Yenicami karşısında 2 katlı, haremlik-selamlıklı, seyis odaları ve ahır bulunan tarihi konak

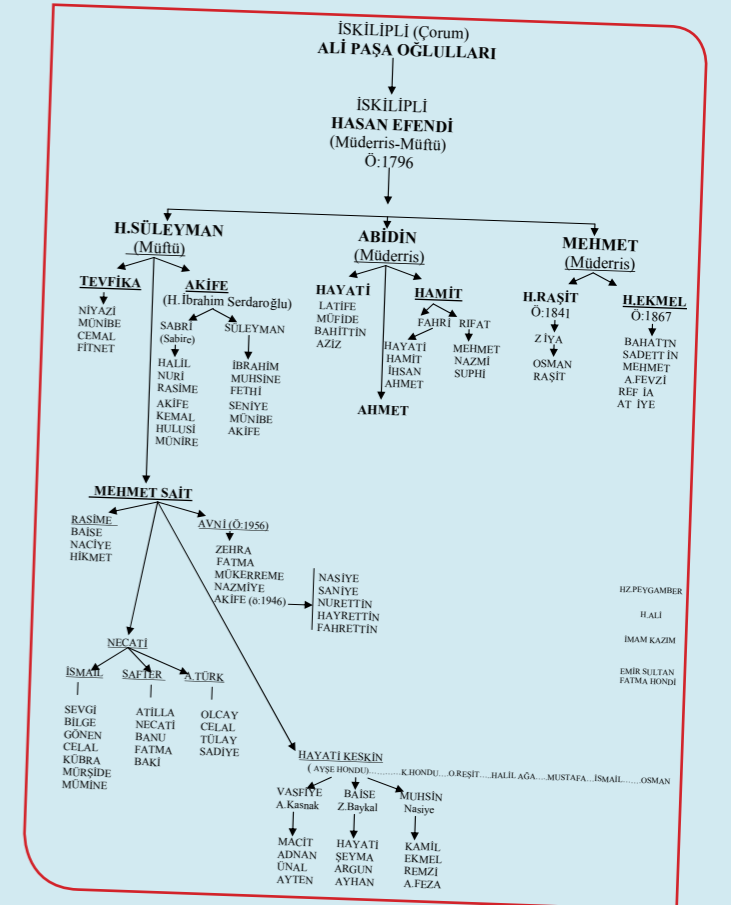
pılan bu ziyaretler O'nda derin izler bırakmıştır. Bir defasında annesi Ayşe Hanım Mekke'de vefat etti ve oraya gömüldü.

20 Aralık 1990 tarihinde eşiyile birlikte katıldığı Anka-ra'daki bir Kızılay toplantısından dönerken, Nevşehir Belediye Başkanına gayri resmi verilen valilik makam arabasıyla (!?) çarpıştı; karşı taraftan şoförüyle birlikte Belediye Başkanı; kendi arabasından da yanında oturmakta olan eşi Nasiye hanım vefat ettiler. Davası uzun yıllar sürdü, bütün mallarına tedbir konuldu. Karşı tarafın resmi sıfatı olması Dr. Keskin'in dertlerini anlatmasını zorlaştırdı. Aylarca hastanede tutuklu olarak yattı. Her şeyi Allah'tan bilen bir yapıda olduğu için sabredip dayanabildi.

Hayatının hiçbir safhasında çalışmalarına ara vermedi, son güne kadar araştırmalarını sürdürdü; "hiç ölmeyecekmiş gibi çalış-yarın ölecekmiş gibi hazırlıklı ol" hadis-i şerifine uygun bir tempo tutturmuştu. Menhus bir hastalık yakasına yapıştı; 82 yaşında bir doktor olarak emarelerini pek fark edemediğini itiraf ettiği rahatsızlıktan ötürü bu fani dünyayı terk etti.

17 Mart 2002 günü defnedildi ve Afyon çok çalışkan bir ilim adamını daha kaybetti. Sırlarla dolu bir alemde, gene sırlarla dolu öbür aleme göçtüğünde bu dünyada yaşadığını gösterir pek çok imza bıraktı.

Allah kabrini nur etsin ve kendi arzusu veçhile Hz. Pey-gamber efendimize komşu etsin, amin.

TARİHE TANIK YAPILAR-3

Ahmet İLASLI*

Cumhuriyet Dönemimizin yeni oluşan bulvar ve mahallesinde yer alan, Cumhuriyetin ilk dönemine ait batılılaşma etkisinde yapılmış ilk yapılardan olmaları nedeniyle, günümüzde korumaya alınmış olup, arada bir başka parselle ayrılmış, birbirine yakın konumda konak niteliğinde iki büyük yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan biri VALİ KONAĞI, diğeri ise TAŞKAPILI/TOKMAN/GENÇLER/KIRLIOĞLU KONAĞI'dır.

VALİ KONAĞI:

Dumlupınar Mahallesi, Ordu Bulvarı ile arka yol arasında, 2 pafta, 373 ada, 3 ve 13 nolu parseller olmak üzere kuzey-güney doğrultulu iki parseli kaplayan arsanın kuzey yarısında, yan parsellerdeki büyük yapılar arasına sıkışmış, üç kat görünümlü, bodrumlu, iki katlı kargir betonarme bir yapıdır. Önden konağa, arkadan bahçeye olmak üzere iki girişlidir. Konak dışında, bahçede güvenlik kulübeleri, garaj ve kamelyalar bulunmaktadır.

Bulvara paralel yapılmış, doğu-batı doğrultudaki yapı, yanlardan dikey girintili çıkıntılı, dikdörtgene yakın planlıdır. Ana girişi kuzeyden olmak üzere dört cepheden birer girişi vardır. Bakır kaplamalı iki kanatlı çelik kapısı bulunan ana girişi, gömme yüzeyli olup üzerinde balkon bulunmaktadır. Balkon yanındaki oda öne çıkmalıdır. Her iki katta ön, arka ve yanlarda balkon bulunmakta olup, bu balkonlardan doğu

* Arkeolog

yanındaki camekânla kapatılmıştır. Oda ve salon pencereleri geniş dikdörtgen çıkma çerçevesindedir. Banyo, tuvalet pencereleri ise küçük kare, merdiven pencereleri ise ince uzun dikdörtgen biçimindedir.

Giriş katı olan ana katta, giriş boşluğu, vestiyer, odalar, mutfak, tuvalet, banyo gibi yerler ile sol yanda kabul salonu, ortada katlar arası bağlantıyı sağlayan merdiven bulunmaktadır. Giriş tavanı, aynalı tavan olup diğer tavanlar düzdür.

Üst katta uzunlaması olan koridorun her iki yanında odalar, ortada çalışma odası bulunmaktadır.

Bodrum katta ise, kalorifer kazan odası ve çalışanların kaldıkları odalar ile üst kat bağlantı merdiveni vardır.

1930 yılında Tiryakizade Yusuf Bey'den 663 Lira'ya Özel İdare namına alınan 2163 metrekare arsa üzerinde 1937 yılında inşasına başlanmış betonarme kargir bir yapı olup, doğramalar ise ahşaptır.

Mustafa Kemal ATATÜRK, 20 Kasım 1937 yılındaki son ziyaretlerinde, ilimizde çeşitli ziyaret ve incelemelerde bulunarak, yeni yapılmakta olan Konağı da gezmiştir. 1938 yılı sonunda bitirilen bina 1939'dan bugüne Vali Konağı olarak kullanılmaktadır.

TAŞKAPILI/TOKMAN/GENÇLER/KIRLIOĞLU KONAĞI:

Ordu bulvarında, Ordu evinin karşısında, Afyon Lisesiyle ara yolla ayrılan parsel köşesinde olup, Dumlupınar Mahallesi, 2 pafta, 373 ada, 1parselindedir. Dört yanı boşluk olup, bulvar yönündeki kuzey yarıya yapı oturtulmuş, güney yarısı da geniş bahçe olarak bırakılmıştır. Yapı, bodrum katıyla birlikte üç katlı görünümündedir. Bulvar üzerinden ön bahçeye ana girişi, ara yoldan arka bahçeye olmak üzere iki kapısı vardır. Bodrum katı biraz yüksekçedir ve kapılara merdivenle çıkılır. Kırmızı çatısı değişik çıkmalı saçaklardan dolayı, değişik yükseklikte ve genişliktedir.

İki katlı kargir betonarme bir yapıdır. Ayrıca bodrum katı vardır. Birinci kata kuzeydeki girişle girilir. Giriş boşluğu, kuzeyde pencere ile doğuda ise, önünde taş korkuluklu merdivenin bulunduğu iki kanatlı kapının olduğu, iki yöne yuvarlak kemerlidir. Aynı düzen yapının güneyindeki arka kapısında da uygulanmıştır. Arka boşluğun güneyindeki geniş yuvarlak kemerin içi boş olup batısı dikdörtgendir. Önünde bahçeye inen demir korkuluklu merdiven ile buranın altında bodrum katı girişi bulunmaktadır.

Yapının cephesi, basit, ama değişik süslemeleri, girinti ve çıkıntıları ile simetrik pencerelerinden, ayrıca saçak yüzeyindeki çıta ile yapılmış kabartma geometrik süslemelerden dolayı görsel bir görünüm sergilemektedir. Düz ve kemerli pencere boşlukları ile çıkıntılı pencere pervazları ve süslemeleri; yatay ve dikey, düz ve desenli panoları; konsollar üzerindeki sütunlu küçük ve büyük balkonları; merdiven ve balkon korkulukları ile özellikle ön ve arka cephesindeki girinti ve çıkıntıları, yapıya önemsenecek ölçüde farklı bir görünüm kazandırmıştır.

Bodrum ile birlikte üç katlı görünümlü yapının iç planının her üç katta da aynı özellikler içerdiği görülmektedir. Kuzey ve güney doğrultulu orta boşluk olan salon ile buraya açılan doğu ve batı yöndeki odalarla, doğu ortadaki katlar arası iç bağlantıyı sağlayan merdiven boşluğu, köşede de mutfak, tuvalet gibi bölümler bulunmaktadır. İç merdiven, bodrumdan çatıya kadar bağlantıyı çok rahat bir şekilde sağlamakta olup, çatı bölümü ahşap, diğer bölümleri ise mozaik kaplamalı beton yapıdır. Oda içleri sade olup, tavan kenarları profilli, göbekleri ise panolu kartonpiyerlidir. Pencere parmaklıkları da düz ve desenli demir doğramalıdır.

Çatı öteki yapılara oranla değişik kuruluştadır. Yükseklik ve genişlik değişik ölçüdedir. Batı odalar üzerindeki çatı yüksek, güneydoğu köşedeki balkon üzeri çatısı olmayıp, kuzeydeki orta saçığı, öne doğru uzantılıdır. Saçak boyunca oluk döşelidir. Marsilya kiremit örtülü kırma çatılıdır.

1930-1931 yılları arasında avukat Taşkapılızade Ali Bey tarafından, Bulgar ustalara yaptırılan yapıda, zaman zaman basit onarımlar yapılmış ise de, asıl büyük onarımı, mimar Mahmut Ülküer ABİ tarafından 2010-2011 yılları arasında yapılmıştır. Bu çalışma aşamasında, yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri de yapılmıştır.

TBMM'de 7.Dönem milletvekilliği yapan Ali Bey tarafından avukatlık bürosu olarak da kullanılan yapı, bir süre Polat Otel olarak hizmete açılmış, daha sonra ise sırasıyla DSİ.Barajlar Grup Amirliği, MTA.,Tekel Müdürlüğü,Kültür ve Turizm Müdürlüğü,AKÜ.Personel Dairesi Başkanlığı ile HÜRSİAD tarafından kullanılmıştır.

Bina 1963 yılında Mehmet Emin TOKMAN tarafından satın alınmış, 2010 yılında kızı Meral GENÇLER'e geçmiş olup,2011 yılında bugünkü sahibi Feride KIRLIOĞLU tarafından satın alınmıştır.

KAYNAKÇA

Vilayet Encümen Karar Defteri

Müze arşivi

Mahmut Ülküer ABİ

Hasan ÖZPUNAR

Galip Leblebicioğlu

BEN DOĞUNCA İKİ KEZ BAYRAM YAPMIŞLAR

Röportaj: Hasan ÖZPUNAR

Taşpınar'ın bu sayısında Afyonkarahisar yerel basının ilk mektepli ismini konuk ediyoruz. Gazetecilik Enstitüsü mezunu Galip Leblebicioğlu yarım asırın şık bir zamandır gazetelerde köşe yazıları kaleme alıyor, şiirler yazıyor.

Galip Bey kendinizden bahseder misiniz?

1937 yılı 19 Mayıs günü Türbe Mahallesi'nin Can Baba Yokuşu'nda iki katlı, ahşap bir evde doğdum. O yıllarda 19 Mayıs'lar büyük bir coşku ile kutlandığından, konu komşu herkes bayramdaymış. Haliyle benim doğuşumu bayram dönüşü haber almışlar. Anlayacağınız iki bayram yapmışlar.

Eskiden aileler bir arada yaşarlardı. Amca, hala, babaanne, çocuklar. Haliyle ev bu kalabalığı taşıyamıyordu. Bu sebepten babam Taciahmet Mahallesi'nde ayrı bir ev satın alarak bu eve çık-

tı. O zaman evlerde aranan vasıflardan bazıları şunlardı; çamaşır taşı ve çamaşır kazanını koyacak yer olması, kileri, mutfak, odalarda gusülhanesinin bulunması lazımdı. Benim çocukluğumdan sonra iki çocuğumun doğumu da bu evde oldu.

İlkokula 1944 yılında Cumhuriyet İlkokulu'nda başladım. Sarı yapraklı bir defter, alfabe ile birkaç kalem bize alınan ilk malzemeydi. Şimdiki çocukların bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini görünce hayatımız ne kadar sadeymiş diyorum. Cumhuriyet İlkokulu çevredeki tek okul olunca yukarı mahallelerin tüm çocukları buraya gelirdi. Üstüne üstlük o günlerde yıkılan Gedikahmet Paşa İlkokulu'ndan da talebe gelince sınıflarda 3-4 kişi oturur olduk. Kaşif Özdemir öğretmenimizdi.

Büyüklerden duyduğumuz kadarıyla "Alaman Harbi" tüm şiddetiyle sürmekteydi. Bu sebepten bazı öğretmenler tekrar askere çağırılmış, kapalı mekânlar askeriye için depoya çevrilmiş bir haldeydi. Motorlu taşıt çok nadirdi, ortalıkta askeriye'nin 'Kadana' denilen ve top çekmeye yarayan cüsseli atları vardı. Askeriye ulaşımı onlarla sağlardı.

O günlerde Ana Tamir Fabrikası (Askeri Fabrika) yeni açılmıştı ve şehrimizden pek çok kişi burada çalışıyordu.

Şehre epey uzak mesafede Harmanyeri dediğimiz mevkide olduğu için oraya kadar döşenen bir dekovalı hatında çalışan küçük trenler işçileri taşırdı.

Gazeteciliğe olan merakınız nasıl başladı?

Ortaokul 3. sınıfta iken gazeteciliğe merak saldım. O günlerde denemeler kaleme alıyordum. Türkçe öğretmenimiz Tayyar Ataman bana yol gösterirdi. Matbaacı Kadir Davaslı Demokrat Haber isminde bir gazete çıkarıyordu. Yazılarımı ona götürdüm. Kadir Davaslı "Galip, bunlar güzeldi gazeteye koyamayız. Haber, makale yaz" dedi. O gazetede fıkra ve haber yazıları yazmaya başladım. İlk yazım "Yıldızlar Altında Haşmet Ne Güzel Şey" başlığını taşıyordu ve Şafak Sineması'nda film seyredilirken sigara içilmesini eleştiriyordum. Sonra Müzik hocam Yusuf Dağpınar'la bir mülakat yaptım. Gazetede yayınlanınca öğretmenlerim arasında büyük takdir gördü. Kadir Davaslı "mürekkep kokusu sinerse bir daha bırakamazsın" diyordu. Hakikaten de öyle oldu.

1953 yılında Afyon Lisesi'ne başladım. Müdürümüz Halil Tekinalp'ti. Çok disiplinli idi. Öğrencileri ailelerine varınca kadar tanır, okul dışındaki hayatımızı bile şekillendirirdi. Başarılı bir idareci olduğu için daha sonra İstanbul Haydarpaşa Lisesi Müdürü oldu ve sonrasında da Bakanlıkta görev aldı.

Liseyi bitirmek için olgunluk sınavları olurdu, bu sınavları da verdikten sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin sınavlarına girdim ve kazanarak kayıt yaptırıldım. Aynı dönemde liseden arkadaşlarım Erdoğan Bayık, Yücel Çakmaklı, Fikret Helvacıoğlu ile birlikte İstanbul'da günlerimiz geçiyordu.

Fakültede pek çok ünlü hocamız vardı; Fritz Neumark, Sıddık Sami Onar, Hıfzı Veldet, Nail Kubalı gibi.

Üniversite yıllarında İstanbul Radyosunda

İstanbul'da okuduğunuza göre sizin öğrenciliğinizde Afyon Talebe Yurdu'ndan geçmiştir

Evet, pek çok hemşehrimez gibi bende Afyon Talebe Yurdu'nda kalıyordum. Gün geldi, Yurt müdürü seçildim. Fakat öğrenci arkadaşlara laf anlatmak zor zira pek çoğu benden 4-5 yaş büyük. Zamanla alıştık fakat başka sıkıntılar baş gösterdi. 1958 yılı ekonomik açıdan zor bir yıldır. Öğrencilerden aldığımız 90 lira ile yurt masrafları karşılanamıyordu. Dernek Başkanı rahmetli İbrahim Küçük Kurt ile birlikte çok mücadele verdik. Dönemin Ulaştırma Bakanı hemşehrimez Arif Demirel'e, Kızılay Başkanı Rıza Çerçel'e gidip yardım istedik. Çoğu zaman ulaşamazdık. Milletvekilleri "talebeler gelmiş, para isteyecekler" diye bizimle görüşmezlerdi.

İktisat okurken neden gazeteciliğe heves ettiniz?

Yıllar önce Kadir Davaslı'nın dediği gibi matbaa, mürekkep kokusu içime sinmişti. Bu sebepten o günlerde yeni açılan Gazetecilik Enstitüsü (şimdiki İletişim Fakültesi)'ne rahmetli Yücel Çakmaklı ile birlikte kayıt yaptırıldım. Öğleye kadar İktisat'ta, öğleden sonra Enstitü'de dersleri takip ediyordum. Çok kıymetli hocalarımız vardı; Burhan Felek, Sabri Esat Siyavuşgil, Cevat Fehmi Başkut, Bedii Faik, Haldun Taner gibi.

İki Fakültede öğrencilik ve yurt yöneticiliği, nasıl üstesinden geldiniz?

Yurtla, enstitü ile uğraşırken İktisat Fakültesi'nde İdare Hukuku'ndan Eylül'e kaldım ve yaz tatilim zehir oldu. Artık ne olursa olsun diyerek yurt yönetimini de devrettik. Ve nihayet okuldan mezun olduk.

Hocam Profesör Mehmet Oluş, yanında asistanlık veya bankalarda, bakanlıkta çalışmam konusunda teklifte bulundu. Fakat kendi işimizin başına geçmem hususunda ailemin ısrarına dayanamayarak Afyonkarahisar'a döndüm.

27 Mayıs 1960'ta yani ihtilalin olduğu günlerde yedek-subay asker olarak İzmir'deydim. Nişanlanma hazırlıkları yapıyordum. Darbe yapılıncaya izinler iptal oldu. Ben İzmir'de, sözlüm Afyonkarahisar'da nişan bensiz yapıldı.

Aslına bakılırsa darbe geliyorum dedi. 1955'lerden itibaren siyasi hayat çok çalkantılı geçti. İktidar-muhalefet kavgaları. Ama ihtilalden 10-15 gün önce İzmir'de onbinlerin karşıladığı Menderes ve iktidarı birkaç saat içerisinde alaşağı edildi.

Askerlik dönüşü eski Hal binasında kardeşimle birlikte ticarete atıldım. Peşin alışverişi denemek istedik çünkü o zamana kadar böyle bir sistem uygulanmıyordu. Birlikteliğimiz 1975'e kadar sürdü sonrasında Kurtuluş Caddesi'nde kendime ait işyerimi açtım.

Sizin uzun yıllar süren siyasi hayatınız var bir de,

Kahve, kulüp gibi işlerden uzaktım. Siyasete ilgi duyuyordum. Bu sebeple hayranı olduğum İsmet Paşa'nın başında olduğu CHP'ne kayıt oldum. Amcam 1950'li yıllarda il başkanıydı.

Bende 25 yaşımı doldurduğum 1963 yılında yani çok gençken, CHP'den Afyonkarahisar Belediye Başkanlığı'na aday oldum. Rakibim Adalet Partisi'nden Asım İzmirli idi. Neticede o seçildi. Ama ilişkilerimiz iyiydi. Bazen makamına çağırır görüşlerimi sorardı. Bugün Gazlıgöl'deki büyük havuz benim önerimdi. Hıdırlığa şelale, kaleye teleferik yapılması fikirlerini ortaya atmıştım. Daha pek çok şey tavsiye etsekte o zamanlar belediye imkânları kısıtlıydı, yapılamadı.

1965 yılında CHP İl Başkanı seçildim. İsmet Paşa'yı ilimizde ağırladım. İlerlemiş yaşına rağmen Afyonkarahisar'ı adım adım bilen Paşa, Kurtuluş Savaşı'nı anlatırken çok heyecanlıydı.

1968 yerel seçimlerinde Belediye Meclis Üyesi seçildim. Sonrasında Reis Vekilliği, Encümen Üyeliği yaptım. Hazım

Yedeksubay asker-Izmir-1959

Bozca, Sami Öznur ve Nuri Demiryak ile çalıştım. Hazım Bozca o tarihlerde ileri yaşlarda idi. Sahipata Mahallesi'nde o dönemlerde yerleşim yeni başlamıştı. Gecekondulaşmayı önlemek istedik fakat başkana kabul ettiremedik. Bugün Sahipata ile Ataköy-Harbiş'in farkı ortada. Sami Öznur zamanında Belediye'de büyük değişim yaşandı. Üniversite mezunu genç memurlar işe alındı. Projeler yapıldı. Nuri Demiryak zamanında da kaçak yapılaşmayı önlemek için bu tür yapılara su ve elektrik bağlanmamasını teklif etmiştim.

Kabul görmedi.

Bir dönem siyaseti bıraktım. Zira İsmet Paşa, Ecevit tarafından Genel Başkanlıktan uzaklaştırılmıştı. Bunu içime sindiremedim.

1980 sonrası ANAP'ta görüyorsunuz sizi

Evet 12 Eylül sonrası 1984 yılında Anavatan Partisi'nden meclis üyeliği teklif edildi. Halka hizmet düşüncemiz vardı. Başkan Erdal Akar'la birlikte meclis üyesi olarak seçildik. O dönemde pek çok hizmete imza attık. Yüntaş Ekmek Fabrikası, Gazlıgöl'ün imarı, yeni hamamlar, asfalt şantiyesi, çöp arabalarının alınması gibi.

Siyasette içinizde kalan bir ukde var mı?

Bu memleketin tarihinde en genç Belediye Başkan adayı benim. Eğer kazanabilseydim çok şeyler yapma niyetim vardı. Yıllarca siyaset yaptım. Bir şeyi önleyememenin hala burukluğunu yaşıyorum. Benimde içinde uzun yıllar çalıştığım eski Sebze Hali'nin yıkılıp yerine Şehir Çarşısı'nın yapılması. Bu yapı adeta çarşının sembolüydü. Sağlam bir yapıydı. Sadece tamirata ihtiyacı vardı. Yıkımı bile çok güç gerçekleşti. Şimdi yerine yapılan Belediye Çarşısı'nı görüyorsunuz. Bu sebeple başkan Erdal Akar'la aramız açılmıştı. Keza eski Hükümet Konağı'nın yıkılması, bahsettiğim yapılar Afyonkarahisar'ın tarihi geçmişi idi. Maalesef geçmişimizle bağımızı kopardık.

Belediye Meclis üyeliği yaptığı yıllarda

İşyerinde gazeteye yazarken

Sosyal hayatta da aktifsiniz. Pek çok dernekte sizi görüyoruz.

Siyasetin yanı sıra 1960'lı yıllardan itibaren sosyal hayatta çeşitli derneklere görev aldım.

Mesela Turizm Derneği'ni o yıllarda Kurtbaş Apartmanı'nda kurmuştuk. Yağlı Güreşler, tiyatrolar, konserler, Zafer Haftası şenlikleri, konferanslar vasıtasıyla ilimizi kültür-sanat şehri haline getirme ve bu yolla tanıtma gayreti içerisine girmiştik.

Bu dönemlerde odalarda değişik görevler aldım. 9 yıl Defterdarlık Takdir Komisyonu'nda, 6 yıl ise İtiraz Komisyon'unda görev yaptım. Haksız salınan vergilerle mücadele ettim. Pek çok mağdurun sesi oldum, hakkını korudum. Bugün dahi yardımcı olduğum kişiler hatırlarlar.

Müftü Celal Yıldırım'ın ilimize gelmesiyle kurulan ve aydın din adamı yetiştirmek gayesi güden İmam-Hatip Lisesi Yaptırma Cemiyeti ve Talebelere Yardım Derneği'nde çalıştım. Keza Türkiye Diyanet Vakfı, Türk Hava Kurumu, Kızılay Derneği, Fukaraya Yardım Derneği uzun yıllardır üye olduğum, çalışmalarına katıldığım derneklerdendir.

Ticareti tam 43 yıldır tek başıma devam ettiriyorum. Zira benden başka yapacak kimse yoktu. Çocuklarımmın ikisi de okudu ve doktor oldular, haliyle ticarete gözleri olmadı.

Yakın tarihte iki şiir kitabı yayımladınız. Yeni kitap çalışmalarınız var mı?

Kocatepe, Türkeli gibi gazetelerde uzun yıllardır yazıyorum. Önceleri tenkit yazıları yazardım. Gençlik yıllarımda Osman Atilla'dan etkilenmişim. "Güzelim dağından doğarken güneş" şiirini hala severim. Ali Türk Keskin'in "Ben

gidemem Afyondan" şiiri unutulmaz. Şimdi genellikle şiire döndüm. Liseden Tarih-Coğrafya öğretmenim Hasan Gülçat 40 yıl sonra Afyon'a geldi. Arkadaşlarla bir yemekte toplandık. Sayın hocamız herkese numarasıyla hitap ediyordu. "Gel bakalım 630 Galip Leblebicioğlu. Sen güzel şiirler yazdın. Devam ediyor musun? Yaz, yazdıkça daha güzelini yazarsın" dedi. Bu vesile oldu. Şiirlerimi Esintiler ve Serpintiler isimli iki ayrı kitapta topladım.

Bunların yanı sıra Sultan Divanı ve Mevlevilikle ilgili bir kitap yayımladım. Hac ve Umre ile ilgili kitapçıklar, Mısır seyahati ile ilgili bir belgesel yayımladım. Türkeli Gazetesi'nde bir kısmını yayınladığım Kur'an'dan Esinler (İlhamlar) şiirlerimi ayrı bir kitapta toplayacağım. Kitap yazıp bastırmak madde, manevi elbette kolay değil. Topluma sadece siyaset, ticaret ve hayır işleri ile faydalı olunmaz. Geleceğe bir şeyler bırakabilmenin heyecanını yaşıyorum. Bir yandan da geçmişimizle gelecek arasında bir bağ kurmak istiyorum. Dua ediyorum; "Rabbim ilhamımı arttır. Devletime, milletime faydalı kıl" diye. Biraz esinti oldu, Esintiler'i yazdım. Biraz serpinti oldu Serpintiler'i yazdım. Arkasından rahmet bekliyorum. Su'ya kavuşurum. Annem "Oğlum Allah'ın hazinesi çok geniş, sen yeter ki iste, yolunda bulun" derdi. Unutulur mu bu söz.

Mektepli bir gazeteci olarak yerel basını nasıl görüyorsunuz?

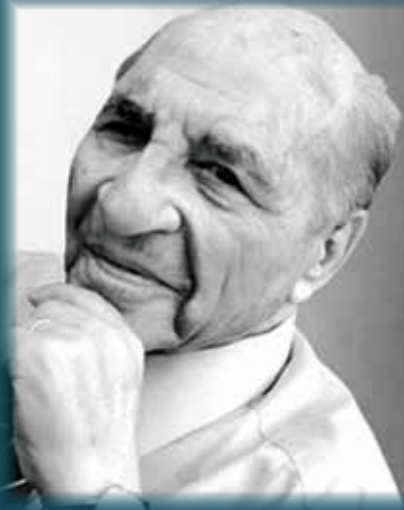
Yerel basında şehrin sorunları ile ilgili yazmak zordur. Güzel yapılan şeyler için yetkililere teşekkür edip methettiğiniz vakit "Acaba bir şey mi bekliyor?", tenkit ettiğiniz vakit "bize düşmanlık mı ediyor" şeklinde kafalarda soru işareti doğar. Bunlara aldırılmadan görevinizi yapmak en doğrusu.

Efendim bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz. Son olarak neler söylemek istersiniz?

Taşpınar Dergisi'nin yeniden yayımlanmaya başlaması bizim için büyük sevinç kaynağı. Çocukluk yıllarıımızda, gençliğimizde şehrin adeta bir fikir meydanı gibi dergiydi. Şimdi de tarihimize, kültürümüze ilgili konuları Taşpınar'da dolu dolu bulabiliyoruz. Ne büyük bir hizmet olduğu zaman içerisinde anlaşılacaktır. Emek çekenlere teşekkür ediyorum. Şunu unutmamak lazım ki kültüre yapılan katkılar hiçbir zaman boşa gitmez.

Galip Leblebicioğlu ve yayınladığı eserler

**“Bu memlekete gönül borcum var.
Hayatım boyunca bunu ödemek için çalıştım.”**

Asım Kocabıyık
1924-2012

TAZLAR KÖYÜ'NDEN BORUSAN'A: ASIM KOCABIYIK

Hasan ÖZPUNAR

28 Aralık 2012 günü aramızdan ayrılan Türk sanayinin öncülerinden hemşehrimiz Asım Kocabıyık'ın Afyonkarahisar'da geçen günlerini kendi ağzından aktarmayı uygun gördük. Yaşam öyküsü içinde önemli bir yer tutan, Tazlar Köyü'nde ve Afyonkarahisar'da geçen çocukluk günleri O'nun geçmişine ne derece bağlı ve barışık olduğunun göstergesidir. Bugün Asım Kocabıyık denince akıllara hemen Tazlar Köyü'nün gelmesi, doyduğu yerle değil de doğduğu yerle anılması O'nun bu topraklara olan vefasıdır.

Dilerseniz kendi ağzından köyde ve Afyonkarahisar'da geçen günlerine ışık tutalım.

Asım Kocabıyık'ın Tazlar Köyü'ndeki baba evi

“1924 yılında Afyon'un Tazlar köyünde doğmuşum. Tazlar köyü, Afyon'un 40 kilometre batısında yüz haneli, beş yüz nüfuslu bir köydü. O dönemin şartlarında köyden Afyon'a 12 saatte gidilebilirdi.

Molla Ahmet Ağa diye anılan babam Ahmet, 1894 yılında aynı köyde doğmuş. 1912 yılında annem Satı Hanım'la evlenmiş. Satı Hanım evlendiğinde henüz 14 yaşındaymış. 1913 ve 1914 yıllarında iki erkek çocukları olmuş ama fazla yaşamamışlar. Evliliklerinden iki yıl sonra 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı başlamış. Babamı askere almışlar. Babam 1914 yılından 1922 yılına kadar sekiz yıl askerlik yapmış. Çanakkale dahil Osmanlı'nın savaştığı her cepheye gitmiş. İstiklal Savaşı sona erince köyüne dönmüş. Babam askerdeyken annem Satı Hanım, köyde kayınvalidesi Fatma Hanım'la aynı evde yaşamış.

Babamın gençliğini bilenler çok aktif, güzel sesli, yakışıklı bir delikanlı olduğunu, giyimine kuşamına meraklı olduğunu, tek elbisesini yıkayıp yıkayıp giydiğini, tertemiz ve düzgün kıyafetle gezdiğini anlatırlar.

Babamdan bir yıl sonra da amcamı askere almışlar. Babam 1920-1922 yıllarında başka cephelerde Yunanlılarla çarpışırken, Tazlar köyü Yunanlılar tarafından işgal edilmiş. Askerler bizim evin karşısındaki bir eve yerleşmiş. Yunan askerleri parlak çizmeleriyle köy için-

de terör estirirken, annem tek başına, babaları askerde olan iki erkek çocuğuna bakmak için gündüzleri tarlada çalışır, ocağı yakmak için çıplak ayakla dağlarda çalı çırpı toplar, küçük bahçesini sulamak için çeşme başında sırasını kapmak isteyenlerle kavga ederek hakkını korumaya çalışmış.

Ben babam askerden döndükten sonra doğmuşum. Köydeki kerpiç evimiz iki katlıydı. Alt katta ahır, üst katta dört odalı yaşama mekânı vardı. Damı topraklı. Mutfak üst kattaydı.

Ev, kışları odun sobasıyla ısınırdı. Gaz lambasıyla aydınlandırdık.

Doğduğum 1924 yılı, hilafetin kaldırılmasına ve Osmanlı Hanedanı'nın yurtdışına çıkarılmasına karar verilen yıldır.

Bana anlatıldığına göre, yüz haneli köyün tamamı fakirmiş ama elli hanesi fakirin de fakiriymiş. Köyümüzde fakirlik ölçüsü toprak sahipliğine ve hayvan sayısına göre değişiyormuş. Biz köyde, en fakirin iyisi durumundaki ailelerden biriyimmiş.

Babam ile amcam her şeyde ortakmış. Bu ortaklıkları 1940'lara kadar devam etti.

Sahip olduğumuz tarla ve arazi parçalıymış. İki parça sulanabilir bahçede, fasulye, domates, patlıcan gibi sebzeler yetiştirilir, on parça arazide ise arpa ve buğday ekilirmiş.

Babam askerden dönünce, “Ben çiftçilik yapmaktan hoşlanmıyorum. Bakkal dükkânı açacağım” diyerek köyde küçük bir dükkân açmış. Köylülere gazyağı, kibrit, tuz, şeker satmaya başlamış. O tarihlerde köyde sigara içen yokmuş. Bakkal dükkânında da sigara ve tütün satılmazmış. Yıllar önce bizim köy “Hiç sigara içilmiyor” diye o tarihlerde neşredilen haftalık 7 Gün dergisinde haber olmuş.

Yüz haneli fakir bir köyde bakkal dükkânı ne kadar iş yapar?

Afyon Lisesi orta kısmı

Bir süre sonra babam, köylünün buğdayını öğütmek için bir taş değirmen kurmuş. Ahır Dağı'ndan köye gelen ve dere-nin ağzındaki bir setin başında yirmi metreden aşağı dökülen çayın altına bir dolap yerleştirmiş. Dönen dolabın çevirdiği iki taşla köylünün buğdayını öğütmeye başlamış. Ücret olarak da buğdaydan küçük bir pay almış. Babam aynı zamanda köyün muhtarıymış. Ekip biçme işiyle uğraşmadığından bu işler anneme, amcama ve yengeme kalmış.

Çocukluk günlerinden hayal meyal hatırlarım. Onlar her sabah gün doğarken çırkla birlikte tarlaya gider, öküzün çektiği pullukla toprağı sürer, eker biçer, hava kararırken eve dönerlerdi.

O günlerde köydeki çok fakir aileler askerlik çağına gelen çocuklarını, durumu daha iyi olan ailelerin yanına çırak (bekâr) diye verirlermiş. Çıraklar yanında çalıştığı ailenin evinde yatar kalker, orada yer içer, harman sonu da 100 lira ücret almış.

Bizim çırağımız anneme, amcama, yengeme tarlada yardım eder, evin alt katındaki büyükbaş ve küçükbaş hayvanlara bakardı. Hatırlayabildiğim kadarıyla dört büyükbaş, otuz küçükbaş hayvanımız, tavuklarımız vardı. Hayvanların sütüyle yoğurt, çökelek, yapılırdı. Evin mutfağında kocaman bir yoğurt torbası asılı durur o torbadaki yoğurt hiç tükenmezdi.

Köyün diğer kadınları gibi annem de ekmeği köyün ortak malı olan fırında pişirirdi.

Köylüler suyu köy çeşmesinden alırdı. Ahır Dağı'ndan gelen ve babamın değirmenini döndüren çayın

suyu aynı zamanda sırayla bahçeleri sulamak için kullanılırdı. Tarlalara su yetişmezdi.

Köyümüzde okul yoktu. Jandarma yoktu. Küçük bir cami vardı. Sonraki yıllarda bu cami yıkıldı. Biraz ilerisine babam daha büyük bir cami yaptırdı.

Diğer köy çocukları gibi ben de elimden geldiğince aile işlerine yardım ederdim. Evden harman yerine ekmek, yoğurt gibi yiyeceklerden oluşan azığı taşırdım.

O yıllarda köyümüzde parasızlıktan özellikle yaz ayları kimsenin ayakkabısı olmazdı. Ben de harmana yalınayak gider gelirdim. Bazı erkekler kışın yağışlı ve soğuk günlerde, yün çorap ile çarık, çok az köylü de "Gislavet" marka siyah lastik ayakkabı giyerdi.

Köy halkı genelde kendi ürettiğini yer içer, giyim eşyası, gaz, şeker gibi ihtiyaçları karşılamak içinse, üretim fazlasını Afyon'a götürerek satmaya çalışırdı.

Asım Kocabıyık'ın Afyonkarahisar Namık Kemal İlkokulu arkasında bulunan evleri

Bakkal dükkânı yeterli olmadığı için babam manifatura işine girdi. Uşak'tan üç beş top patiska, kaputbezi, pazen veya basma alıyor, civar köylere veya Yörüklerin yaşadığı yaylalara giderek manifatura satıyordu.

Önceleri bir hayvan alacak parası olmadığından manifatura toplarını sırtında taşıyordu.

Daha sonraları bir merkep ve nihayet bir at sahibi oldu. Artık ata hem kendi biniyor hem de manifatura toplarını atla taşıyordu. Zamanla işi geliştirdi. Manifaturayı Uşak'tan veresiye alıyor, parasını harman sonu tahsil etmek üzere köylüye veresiye satıyordu. Beş yıl manifaturacılık yaptıktan sonra "şehre inmeye" ve şehirde iş yapmaya karar verdi. Sonradan bize anlattığına göre, şehre inmeye karar verdiğinde yastık altındaki birikimi 3 bin lira kadarmış.

1930 yılında Tazlar köyünden ayrıldık. Afyon şehrine taşındık. Afyon'un kenar mahallesinde aylığı 3 liraya bir ev kiraladık. Ben altı yaşındaydım.

BABAMIN AFYON'DAKİ İLK İŞİ

Babam hırslı bir işadamıydı. Daima daha ileriye bakar, kısıtlı imkânları zorlardı. Bakkaliye dükkânı yanında yaptığı seyyar manifaturacılık işinden 3 bin lira kadar para biriktirmiş, bu paraya güvenerek Afyon'a göçe karar vermiş. İki yıl sonra amcamı ve ailesini de Afyon'a taşıdı. Afyon'da da bir süre aynı evde birlikte oturduk.

Afyon'a elektrik 1934 yılında geldi. O tarihe kadar gaz lambasıyla aydınlanırdık. Evdeki tek lambanın ışığında derslerime çalışırdım. Tek lambayı ben kendi önüme çekince karanlıkta kalanlar hiç şikâyetçi olmazdı. Evin suyunu mahalle çeşmesinden annem ya da ben top-rak testilerle taşırdık.

1934 yılında babamın imkânları artmış olmalı ki, Defterdarlık tarafından satışa çıkarılan Rumlardan (Ermenilerden olmalı) kalma bir evi yılda 100 lira taksitle bin 100 liraya satın aldı.

İki yıl sonra babam, amcamla birlikte oturduğumuz bu

Asım Kocabıyık öğrenim gördüğü Cumhuriyet İlkokulu önünde

Asım Kocabıyık Afyonkarahisar Köprübaşı'nda babasının Manifaturacı dükkânı önünde

evi ona bırakarak yeni bir ev satın aldı. O evde annem, babam ve dört kardeşimle yaşamaya başladık. Yeni evimizin elektriği vardı. Suyu yine çeşmeden taşıyorduk. Odun sobasıyla ısınyorduk.

Babamın yaşam tarzı o günkü yöre alışkanlıklarına göre-ydi. Eğer seyahatte değilse akşam yemeğinden sonra Afyon İstasyon Caddesi'nin başında bulunan kahvelerden birine gider, nargilesini içer, iki saat sonra da eve dönerdi. Fakat genellikle senenin yarısında seyahatte olurdu.

Babam, Afyon'da bir işyeri açmaya karar vermişti. Fakat muhiti ve etrafı tanımıyordu. Bir ortağa ihtiyacı vardı. Ancak bu ortak kendisini dolandırmayacak, saygıdeğer bir kişi olmalıydı. Bir vesileyle tanışmış olduğu Yusuf Hoca aklına geldi. Onunla konuştu. Yusuf Hoca babama, "Ben size yardım etmek isterim ama ben bir işadamı değilim" dedi. Babam kendisinden iş beklentisi olmadığını, onun şahsiyetinin, dürüstlüğünün ve yardımının yeterli olacağını ifade edince ortak bir bakkal dükkânı açmaya karar verdiler.

Afyon'un Uzun Çarşısı'nda açılan bu bakkal dükkânında ki ortaklık iki yıl sürdü. Ortaklıktan dostane bir şekilde ayrıldılar. Yusuf Hoca'nın çok efendi bir oğlu ve bir kızı vardı. Kızı eczacı oldu. 1953 yılında eşiyle Yeşilköy'deki evimizde bizi ziyaret etti. O tarihlerde Eskişehir'de yaşadıklarını söylemişti.

Babam hem piyasayı hem tüccarları tanımaya başlamıştı. Bakkaliye işi kendisini tatmin etmez olunca, çarşının biraz ilerisinde bir manifaturacı mağazası açtı. Köydeki uzun seyyar manifaturacılık deneyimine dayalı olarak işini süratle büyüttü. Afyon'un en büyük manifaturacısı oldu. Mağazada, amcam ve Mehmet Değirmencioğlu'yla birlikte üç ortaklıklar. Bir komşumuz tezgahtar olarak çalışıyordu. Bir de muhasebecisi vardı. Bu mağazanın açılmasıyla, amcam da ailesini Afyon'a taşımıştı. Ama bir ayağı köydeydi. Köye gidip geliyor, köydeki hayvanlar ve tarlalarla meşgul oluyordu.

Babamın ve amcamın ortağı Mehmet Değirmencioğlu, İzmir'in itibarlı tüccarlarından Mehmet Nebioğlu'nun kızı Nimet Hanım'la evliydi. Mehmet Nebioğlu damadının ve ortaklarının ticari faaliyetlerine destek oluyordu. Nebioğlu Ailesi'nin büyüğü Mehmet Nebioğlu, benim doğduğum Tazlar Köyü'nün 3-4 km güney batısında, İzmir -Afyon yolu üzerinde ovalık bir arazide bulunan Güneyköy'de dünyaya gelmişti. Mehmet Nebioğlu Birinci Dünya Savaşı'ndan önce köyünü bırakarak İzmir'e yerleşmiş, başarılı bir işadamı olmuştu. Herhalde varlığı da iyiydi. Köy komşuluğu ve biraz da uzaktan akrabalık ilişkisi dolayısıyla, babamla bir yakınlığı vardı. Baba-

Tazlar Köyü'nde

mın köyden Afyon'a inmeye cesaret etmesi ve başarılı olması Mehmet Nebioğlu'nun dikkatini çekmiş, damadı Mehmet Değirmencioğlu'yla ortak olmasını teşvik etmişti. Daha sonraki yıllarda, Birlik Tic. Ltd. Şirketi'nin İstanbul'a gelmesi ve babamın da ailesi ile birlikte İstanbul'a yerleşmesinde Mehmet Nebioğlu'nun yardım ve desteği olmuştur.

İzmir'in tanınmış işadamlarından olan Mehmet Nebioğlu'nun ilk eşinden dört, ikinci eşinden üç çocuğu vardı. Bir süre Borusan'ın Düsseldorf Ofisi'nde görev yapmış, halen ilişkimizin devam ettiği, Londra'da yaşayan, iktisatçı-bankacı İlhan Nebioğlu'nun babası, Nebioğlu Yayınevi'nin kurucusu merhum Dr. Osman Nebioğlu, Kalyon Otel'in sahibi Yılmaz Tecmen'in kayınpederi yüksek mimar merhum Ziya Nebioğlu, İzmir tüccarlarından merhum İhsan Nebioğlu ve bir ara Amerikan Koleji'nde öğretmenlik yapmış, yüksek kimya mühendisi Orhan Nebioğlu, Mehmet Nebioğlu'nun hayatta

Tazlar Köyü'nde çocukluk arkadaşı ile

başarılı olmuş dört oğludur. Üç kızından Raziye ve Nimet Afyon'da, Nedret ise İzmir'de yaşamıştır.

Manifatura işine ek olarak babam ve amcam hububat ve bakliyat alıp satmaya başlamışlardı.

Bu işe girince çok seyahat eder oldular. O zamanlar süreli tren biletleri vardı. Babam ve amcam ceplerinde iki ay süreli tren bileti, devamlı seyahat ediyorlardı. Arpa, buğday ve bakliyat alıyor, bir kısmını iç pazarda satıyor, bir kısmını da ihracat için İzmir'e yolluyorlardı.

İzmir'de mallarını ihraç eden firmanın isminin Aliotti olduğunu hatırlıyorum.

İşler gelişince Kütahya'nın Dumlupınar ilçesinde, demiryolu istasyonunun karşısında bir mağaza açtılar. Bu mağazanın sorumluluğunu amcam üstlendi. Hububat ve bakliyatın yanında yumurta da almaya başladılar. Tanesi 20 paraya alınan yumurtalar sandıklandıktan sonra İspanya'ya ihraç edilmek üzere İzmir veya İstanbul'a sevk edilirdi. Bu üç ortaklı iş giderek büyüdü. Babamın ortakları Mehmet Değirmencioğlu ile amcam, babamdan İstanbul'a giderek, hem iç pazar, hem ihracat için İstanbul'a gönderilen mallarla ilgilenmesini istediler.

Babam hububat ve bakliyat işini sürdürmek için İstanbul'a yerleşmeye karar verdi. İstanbul'a taşındık.

YER SOFRASINDAN MASAYA

Seksen yıllık hayatımda Türkiye büyük değişikliklere uğradı. Bizim aile de vuku bulan değişikliklerin önüne geçti. Ben altı yaşında evden harmana torba içinde ekmek, yoğurt

ve yumurtadan ibaret azık taşırken, gün geldi Washington'da Amerika Başkanı G. Ford'un oval ofisinde, onun konukluğum oldu. Amerika'nın eski başkanlarından Jimmy Carter'la aynı masada yemek yedim. George Bush başkanlığı esnasında Türkiye'yi ziyaret ettiğimde, onuruna verilen davette hazır bulundum. Bu değişikliklerin kronolojik sıra içerisinde anlatılmasında fayda görüyorum.

Yemek sofrası bence değişikliklerin en isabetli göstergesidir. Köyde yaşadığımız yıllarda çorba tenceresi yer sofrasının ortasına konur, sofrada kaşıktan başka şey olmazdı. Herkes aynı tencereden kendi kaşığıyla çorba içerdi.

Bütün ev sakinleri sofranın etrafında bağdaş kurarak otururlardı. Masa, sandalye gibi eşyalar bilinmezdi. Afyon'a göç ettik. Soframızda küçük bir değişiklik oldu. Bütün ev halkı tek çorba tenceresinden değil, herkes kendi tabağından yemeye başladı.

1935 yılındayız. Bir gün eve bir haber geldi. Ziya Nebioğlu Afyon'da Zafer Anıtı'nı yapan heykeltıraşla(Heinrich Krippel) bizim eve akşam yemeğine gelecekmiş. Evdekiler telaşa kapıldı. Alelacele yemek masası, masa örtüsü, altı adet sandalye, çatal, bıçak satın alındı. O akşam evimizde yemek misafirle birlikte masada çatal, bıçakla yenildi ve sonra da öyle devam etti.

AFYON'DAKİ OKUL GÜNLERİM

Ailem Afyon'a göçtüğünde altı yaşındaydım.1931 yılının sonbaharında Afyon'da Cumhuriyet İlkokulu'na kaydımı yaptırdılar. 1934 yılında Cumhuriyet İlkokulu ahşap binadan, modern bir yapı olan yeni binasına taşındı. Bu okulun sırasında, köşe başındaki büyük evde Said Nursi otururdu. Hizmet edenleri oldukça kalabalıktı. Said Nursi'nin oturduğu evde, ondan önce Prof. Sadun Aren'in ailesi otururdu. Prof. Sadun Aren'in babasının Ziraat Bankası müdürü olduğunu hatırlıyorum. Başka yere tayin olunca evden çıkmışlar.

1936 yılında ilkokulu bitirdim. 16 yıl süren okul hayatımda babanı bir defa okuluma geldi. Afyon'da kaydımı yaptırmak için birlikte ortaokula gittik. Müdür muavininin odasına girdik. O tarihlerde yabancı dil olarak Fransızca önemliydi. Babam beni Fransızca dersi olan bölüme yazdırmak istedi. Çok sert ve biraz da marazi bir yapıya sahip olan müdür muavini, "Fransızca şubeleri doldu. İngilizce ders verilen şubeye kay-

Ailesi ile birlikte

dettim" deyince, babam, "Oğlumun istikbaliyle oynuyorsun" diyerek kavgaya tutuştu.

Afyon Lisesi'ne kaydoldum. Ortaokulun ikinci sınıfına geldiğimde babam İstanbul'a taşınmaya karar verdi.

Afyon Lisesi'nde son yılımdayken unutamadığım bir hatıra vardır.

20 Kasım 1937 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk, Doğu gezisinden Ankara'ya dönerken Afyon'a uğradı. Hazırlanan programa göre okulumuza da uğrayacaktı. Afyon'da Hükümet Konağı karşısındaki Zafer Anıtı'nın yapımı bitmek üzereydi. Trenden inince doğru heykeli görmeye gitti.

Atatürk'ü görmek için öğrenciler heykelin çevresinde toplanmıştı. Ben o gün Atatürk'ü beş metre yakından görme ve izleme şansına sahip oldum.

ON DÖRT YAŞIMDA İSTANBUL'U VE DENİZİ GÖRDÜM

1938 yılının Haziran ayında Afyon Lisesi'nde orta mektebin 7. sınıfından 8. sınıfa geçtim. Ailemin diğer fertleri daha önce İstanbul'a gitmişlerdi. Ben de Haziran ayının ortalarında İstanbul'a gitmek üzere tren biletini aldım. 14 yaşındaydım. Yalnız seyahat etmeye yaşım müsaitti. Trende bir kompartmanın koridorunda ancak ayakta durabilecek kadar bir yer bulabildim. Gece 23.00'te Afyon'dan kalkan tren ertesi gün öğleden evvel Haydarpaşa'ya ulaşıyordu. Bütün geceyi ayakta geçirerek yolculuğu tamamladım.

Çok heyecanlıydım, ilk defa denizi görecektim. İlk defa Afyon dışına çıkıyordum. Trenle İstanbul'a yaklaşırken Sa-

panca Gölü'ne geldiğimizde beni uyardılar. "Burası deniz değil, denizi daha sonra göreceksin" dediler. Bostancı, Suadiye, Erenköy gibi yerlerden geçerken şortlarla balkonlarda oturan insanlar çok dikkatimi çekti. Beni Haydarpaşa' da kimin karşıladığını hatırlamıyorum. Vapurla Sirkeci'ye, oradan tramvayla Beyazıt'a gelerek Soğanağa semtindeki evimize ulaştım. O tarihlerde İstanbul çok sakin, çok temiz, eski ve bakımsız binaları olmayan bir şehirdi. Sonradan öğrendiğime göre nüfusu da 700 000 kişiymiş."

Asım Bey'in Afyonkarahisar'da ki çocukluk yıllarına dair hatırladıkları böyle. Sonrasında bir yıl Kumkapı Ortaokulu'nda öğrencilik ve İstanbul Erkek Lisesi'nde geçen lise yıllarından sonra 1944 yılında başlayıp 2001 yılına kadar süren aktif iş hayatı O'nun ömrünün kısa bir ifadesi. Kendi ifadesi ile "Bu memleket gönül borcum var, onu yerine getirmeye çalışıyorum" diyen Asım Kocabıyık bu maksatla yurt çapında birçok eğitim ve kültür kurumu yaptırdı.

Onun katkısı olduğu hayır işlerinden birisi de 13 Nisan 1987 tarihinde İstanbul'da Orhan Yavuz, Asım Kocabıyık ve Nijad Bilge tarafından kurulan Afyon Eğitim Vakfı'dır. Üniversitede okuyan, maddi imkânlardan yoksun Afyonkarahisarlı öğrencilerin eğitim, öğretim, sosyal ve sağlık ihtiyaçları ile bilim ve sanat alanlarında çalışma ve araştırma yapanlara parasal yardımlarda bulunmak, yeni kaynaklar sağlayarak okul, spor ve sağlık tesisleri kurmak, böylece Afyonkarahisarlı gençlerin geleceğine katkıda bulunmayı amaçlayan vakıf bugüne kadar 1725 Afyonkarahisar'lı gence yüksek öğrenim hayatı boyunca destek oldu. Bugün İzmir yolu üzerindeki Ali Çetinkaya Kampüsü'nün temelini oluşturan Afyon Kocatepe Üniversitesi Mermencilik Yüksek Okulu binası AEV tarafından yapılarak üniversiteye kazandırıldı. 1996 yılında inşaatına başlanılan AEV TED Afyon Koleji ilk ve ortaöğretim okulu 1999- 2000 yılında eğitime açıldı.

Kendisini bir kez daha rahmetle anıyoruz.

İŞ HAYATININ DÖNÜM NOKTALARI

1944

Asım Kocabıyık daha öğrenciliğinde, girişimci babası Ahmet Kocabıyık'ın kurduğu İstikbal Ticaret T.A.Ş.'nde kurucu ortak ve Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev aldı ve çalışmaya başladı. 8 yılı Yönetim Kurulu Üyeliği, 49 yılı Yönetim Kurulu Başkanlığı olmak üzere 57 yıl görev yaptı. Önceleri demir çelik ve tarım ürünleri ithal eden

İstikbal Ticaret A.Ş., bugün başta sanayi olmak üzere birçok sektörde lider şirketlerle faaliyet gösteren Borusan Grubu'nun çekirdeği oldu.

1951

Asım Kocabıyık İngilizcesini ilerletmeden yurtdışı ile iş yapmanın zor olacağını biliyordu. Askerlik hizmetini tamamladıktan sonra, bir süre İngiltere'de kalarak yabancı dil eğitimi aldı.

1952

Babası Ahmet Kocabıyık'ı yitirdi. Artık işleri bütün sorumluluğu 28 yaşındaki Asım Kocabıyık'ın omuzlarındaydı.

1954

Yaşamını Nurhan Kocabıyık ile birleştirdi. Bu evlilikten Ahmet, Zeynep ve Nükhet adlı üç çocukları oldu.

1958

Türkiye'nin geleceğinin sanayide olduğunu görüyordu. 27 çalışanı ile sanayi sektörüne adım attı ve dönemin en ileri teknolojilerini kullanarak Borusan Boru Sanayi Şirketini kurdu. Borusan Grubu ortaya çıkmaya başlamıştı. Asım Kocabıyık sanayide önemli bir başarı öyküsü yazdı. Borusan Grubu'nun sanayi sektöründe her biri kendi alanlarında iddialı ve faaliyet gösteren şirketlerinde bugün yaklaşık 6.000 kişi çalışıyor.

1960

Beyaz eşya, yapı endüstrisi, otomotiv yan sanayi ve madeni eşya sanayine yönelik hafif çelik profilleri üreten Kerim Çelik kuruldu.

1970

Borusan Grubu Asım Kocabıyık'ın liderliğinde otomotiv sanayisine adım attı. Amerikan Eaton Sr. L. lisansı ile supap ve supap aksesuarları üreten Supsan kuruldu.

1972

Grup büyüyor ve artık Holdingleşme gerekiyordu. Asım Kocabıyık, şirketlerini Borusan Holding A.Ş. bünyesinde bir araya getirdi.

1976

Türkiye için çok önemli bir yatırım olan, bugün de dünyanın sayılı tesisleri arasında yer alan Borusan Boru Gemlik tesisleri faaliyete geçti.

1984

Borusan Grubu Distribütörlüğe adım attı. Borusan BMW'nin Türkiye distribütörü oldu.

1987

Asım Kocabıyık, Orhan Yavuz ve Nijad Bilge bir araya gelerek Afyon Eğitim Vakfı'nı kurdu.

1990

Borusan Grubu'nu yassı çelik sektöründe iddialı bir konuma taşıyan Borçelik kuruldu.

1992

Asım Kocabıyık Borusan Kocabıyık Vakfı'nı kurarak bu vakıf çatısı altında eğitim, kültür ve sanat alanlarında topluma katkı sağlayan projeleri hayata geçirdi. Özellikle eğitim alanında yoğunlaşan sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgili kendisine soru yöneltenlere, "Memlekete bir hizmet borcum var. Onu yerine getirmeye çalışıyorum" cevabını verdi.

1994

Borusan, Caterpillar'ın önce Türkiye'de, ardından da Ya-

AKÜ Hukuk Fakültesi açılışında

kın Asya'daki temsilciliğini aldı.

1996

Afyonkarahisar'da Asım Kocabıyık Anaokulu'nu yaptırdı.

2000

1973 yılında grup içi şirketlere hizmet vermek için kurulan Borusan Lojistik yeniden yapılandırıldı ve entegre lojistik hizmetlerini Borusan Grubu dışındaki şirketlere de sunmaya başladı. Lojistik sektöründe hızla büyüyen Borusan Lojistik ise sektörde toplam kalite yönetimi ödülleri alan ilk ve tek şirket oldu.

2001

Borusan Holding'in Kurucu Başkanı Asım Kocabıyık, Borusan Holding Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı oğlu Ahmet Kocabıyık'a devretti.

2005

Asım Kocabıyık'ın eğitime desteği yıllar boyunca hızından hiçbir şey yitirmeden sürdü. 25 Kasım'da Asım ve Nurhan Kocabıyık Öğretmenevi açıldı.

2006

Sosyal çalışmalar toplumun ve eğitim kurumlarının takdiri ile karşılanıyordu. Milli eğitime yaptığı katkılar nedeniyle Asım Kocabıyık'a İstanbul Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesi tarafından Fahri Doktor unvanları sunuldu.

2007

Asım Kocabıyık'ın Türkiye'nin milli eğitim davasına verdiği destek, bu kez Uludağ Üniversitesi tarafından takdir edildi ve kendisine Fahri Doktor unvanı verildi. Aynı yıl Borusan Kocabıyık Vakfı ve Uludağ Üniversitesi arasında üniversitenin açacağı Hukuk Fakültesi'nin tesislerinin yapımı konusunda protokol imzalandı.

2008

Sadece bir yıl içinde Uludağ Üniversitesi Gemlik Yerleşkesi Hukuk Fakültesi eğitim birimleri ve dekanlık binaları tamamlanarak Mayıs ayında üniversiteye teslim edildi

2011

Afyonkarahisar Hocalar ilçesinde annesinin adını taşıyan Satı Gelin Kız Yurdu'nu yaptırdı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni yaptırdı.

1. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA AFYONKARAHİSAR ESİR KAMPI-2

Yıl 1915 Afyonkarahisar'da iki çocuk İngiliz, Rus, Avustralyalı ve Fransız esir subayların kaldıkları evlerin önünde

Bir diğer esir askerde H.FOXCROFT tur. 08 Ağustos 1915 tarihinde Gelibolu yarımadasında, Anafartalar'da esir alınmıştır. Afyonkarahisar günlerini şöyle anlatır;

"Havanın çok soğuk olduğu bir 12 Aralık günü Afyonkarahisar'a geldik. Temizlenip dezenfekte olmamız için sıcak banyo yaptırıldık.12 kişi küçük bir odaya yerleştirildik.14 gün boyunca karantina amacıyla burada tutulduk. Sıtma hastası çok kişi vardı. Sıtma hastalığı nedeniyle kamp hastanesinde çok ölen vardı. Türklerin gözetiminde İzmir yolunda çalıştırılmak üzere şehir dışına götürüldük.

Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan Avustralyalı ve diğer müttefik askerleri.

H. Tahsin GÜNEK*

1916 senesinde Amerikan elçiliğince gönderilen, bir palto, bir takım iç çamaşırı, birer çift çorap ve bot ile tuvalet malzemeleri verildi. Ocak ayı geldiğinde ben, Kut ve diğer cephelerden gelen diğer esir askerlerle beraber şehirdeki Ermeni kilisesine yerleştirildik. Burası gayet disiplinli bir yerdi. Biz burada İzmir yolunda taş ocaklarında patlatmalar yapmak üzere çalışıyorduk. Bizlere ücret ödeme sözü verildi. Ancak herhangi bir ödeme almadım. Kut'tan gelen esirler arasında her gün ölenler oluyordu. Ölen üç esir asker için bir mezar yeri hazırlamak amacıyla bir mezarlığa gittim. Şehirde iki İngiliz rahibi vardı. Onları da cenaze töreni için çağır-mama izin verilmişti. Daha sonra ki günlerde ben Zatürre olarak hastaneye yattım. Altı hafta kadar hastanede kaldım. Tedavimin ardından kampa geri döndüm".

Daha sonraki tarihlerde çalışmak üzere 40 kişi ile beraber Adapazarı'na gönderilen H. Foxcroft buradan da mütareke-nin imzalandığının ertesi günü olan, 31 Ekim tarihine kadar San Stefano (Yeşilköy) kampında kalmıştır. 02 Kasım'da San Stefano'dan ayrılan Foxcroft, 08 Aralık 1918 tarihinde İngil-tere'ye ulaşmıştır.

ESİR KAMPINDAKİ YENİ ZELANDALI ASKERLER

Yeni Zelandalı esir askerler Osmanlı'ya karşı savaştıkları Irak, Filistin-Gazze, Çanakkale cephelerinde ele geçirilip, Afyonkarahisar'da kurulu bulunan esir kampına getirilmişlerdir.

1916-1918 yılları Afyonkarahisar esir kampında bulunan bir grup Avustralyalı ve Yeni Zelandalı asker bir arada¹

*Araştırmacı-Yazar

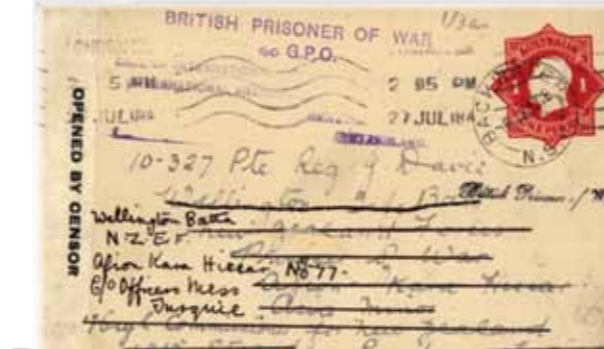
¹ cas.awm.gov.au/C02918

23 Kasım1916 tarihli AUCKLAND WEEKLY NEWS isimli gazetede Afyonkarahisar'da bulunan bazı esir askerlerin isimleri yayımlanır. Bunlar; Teğmen F.ALLSTOP, C.C BOWEN, J.C McLENNAN, C.D.McLEOD, J.MOORE W.M.MARTİN, A.PEARCE, D.L QUİNTAL, G.F.SALWAY, J.H.SAUNDERS isimli askerlerdi.

Yine başka bir tarihte yayınlanan isim listesinde yukarıdaki listede adı geçen J.C. McLennan, James Moore, Arthur Pearce ve D.L.Quintal'e ek olarak da; R.J.DAVİE, J.FORRESTER, Benjamin GREİG, J.A.HARNEY, G.F. MONK, Angus MORRISON, Lee A.PORTER, Norman STEELE, W.R.SURGENOR'un isimleri sıralanıyordu.

*30.05.1918 tarihli arşiv belgesi; Afyonkarahisar'da esir bulunan Yeni Zelanda'nın Otago Alayına mensup John Forester'in dişlerinin tedavi edilmesi talebini içermektedir.

*Bir diğer Yeni Zelanda'lı savaş esiri William JOHN-SON'un da 03 ARALIK 1916 tarihinde Afyonkarahisar'da öldüğü belirtilmektedir.

Afyonkarahisar'da esir bulunan Pte. Reg J. DAVİE'ye gönderilen kart

Yine Afyonkarahisar'daki Yeni Zelandalı savaş esirlerine ilişkin bazı haberler, Teğmen Frank ALLSOPP'un annesine yazdığı ve daha sonra İngiltere'deki yüksek komiserlik tarafından AUCKLAND'daki yakınlarına gönderilen mektuplarla iletildi.

Mektuplarda anlatılanlara göre Afyonkarahisar'daki esir kampında, esir askerlere genel olarak iyi davranıldığını, neşeli olduklarını. İçlerinden birkaçının oyun yazdıklarını, eğlenmek için kendilerince çeşitli yollar aradıklarını bildiriyor. Ayrıca Afyonkarahisar'daki kampta olanların, diğer kamplarda olanlara göre imkân ve rahatlık bakımından daha iyi ve mutlu oldukları belirtilmiştir.

DOMINION TELEGRAMS

PRISONERS IN TURKEY ADDITIONAL LIST OF N.Z. NAMES

(Per Unitea Press Association.)

WELLINGTON, January 20.
The Hon. J. Allen has received from the High Commissioner the following additional list of members of the New Zealand Expeditionary Force who are prisoners of war in Turkey.
Sergeant Gordon Solway (2nd Wellington Mounted Rifles). Trooper C. C. Bowen, Trooper J. C. McLennan, Trooper D. McLeod, Trooper W. M. Martin, Trooper Arthur Pearce, Trooper D. L. Quintal, Trooper J. H. Saunders (Auckland Mounted Rifles). All are at Afion Kara Hissar.
The Minister also received advice that owing to the peculiar circumstances prevailing in Turkey, special arrangements would be made for the remittance of money to New Zealand soldiers who were prisoners in that country.

Üstteki The Grey River Argus adlı gazete,30 Ocak 1917 Salı günü yayımlanan sayısında Afyonkarahisar'daki Yeni Zelandalı esir askerlerle alakalı bir habere yer vermektedir.²

Yeni Zelandalı esir askerlerden Wim Martin'in 23.11.1916 tarihli, Afyonkarahisar esir kampından Cenevre'de bulunan uluslararası Kızılhaç komitesi aracılığıyla; Yeni Zelanda'nın Wangarei bölgesi, Whau Whau vadisinde oturan annesi bayan Martin'e gönderdiği kartpostalda "Ben tamamen iyiyim. Bir savaş esiri olarak iyi şartlardayım. Göndereceğiniz cevap sadece dört satır olabilir. Lütfen adresimi herkese ver" demektedir.

ESİR KAMPINDAKİ İNGİLİZ ESİR ASKERLER

İngiltere itilaf devletleri içinde en güçlü devlet olarak Osmanlı devletine karşı Çanakkale, Irak, Sina, Gazze cephelerinde savaşmışlardır. Afyonkarahisar'a getirilen esir İngiliz askerlerde bu cephelerde yakalanan askerlerdi. Bunlar içinde en büyük çoğunluğu Irak cephesinde Kut-ül Amare'de kuşatılıp tamamen teslim olan İngiliz birliklerine mensup askerler oluşturmuyorlardı. Afyonkarahisar esir kampında kalan esir İngiliz askerlerin bir kısmı kampta geçen günlerini ve yaşadıklarını ayrıntılı olarak hatıratlarında yazmışlar ve yayınlamışlardır. Afyonkarahisar'da tutulan İngiliz askerlerinden bazılarının hikâyelerine bakarsak;

İngiliz savaş esiri, Walter Howard KİNG,82.Kraliyet topçu bataryasında görevli olarak Irak cephesinde, Kut-ül Amare'de savaşmış, daha sonra Amare'de esir alınmış ve Afyonkarahisar esir kampına gönderilmiştir.

² - <http://paperspast.natlib.govt.nz>

14 Aralık 1916 tarihinde Tifüs hastalığından dolayı Afyonkarahisar'da 25 yaşında iken ölmüştür. Walter Howard KING ve Helen KING'in oğullarıydı. Ölüm haberi Nisan 1917 tarihinde kendilerine ulaştı. Ölümünden sonra Bağdat'ta (Nort Gate), Kuzey Kapı savaş mezarlığına gömülmüştür.

İngiliz savaş esirlerinden Robert Hewett Rockwood GAGE; S.Hampshire (Howitzer) Kraliyet topçu bataryasında görevli iken, Irak cephesinde Kut'ta esir düşmüş ve Afyonkarahisar esir kampına gönderilmiştir.³

22 Eylül 1916 tarihinde 24 yaşında iken Afyonkarahisar'da hastanede ölmüştür. Uriah Woodard Tregurtha GAGE ve Martha GAGE'nin en küçük oğullarıydı. Daha sonra Bağdat'ta İngilizler tarafından yapılan savaş mezarlığına defnedilmiştir.

* 30 Nisan 1918 tarihinde Afyonkarahisar'da bulunan İngiliz esirlerince merkezi İsviçre'de bulunan Kızılhaç kuruluşuna gönderilmiş bir posta zarfı

Afyonkarahisar'da esir olan diğer bir İngiliz askeri ise, Charles BREEZE idi. Savaş sırasında Norfolk Alayı 2.Taburundaydı. İngilizler, Osmanlı kuvvetlerine karşı savaşması için 18.Hindistan Tugayına dâhil ettikleri, 2.Norfolk Alayını, petrol yataklarının da bulunduğu Irak cephesinde görevlendirdi. Fakat İngiliz ordusu ilerleyen aylarda Kut-ul Amare'de kuşatıldı. İngiliz kumandan teslim olmadan önce cephanenin çoğunu imha ettirdi. Charles Breeze bu arada yok edilen İngiliz garnizonu kayıtlarına göre Kut-ul Amare'de kuşatılan askerler arasında değildi. (Buna göre, kuşatma öncesi veya sonrasında başka bir yerde yakalanmış olması muhtemeldir)⁴

13 Kasım 1916 tarihinde Afyonkarahisar'da ölen Charles Breeze, burada gömülmüş; Mart 1917 tarihinde Bağdat'ın İngilizlerin eline geçmesinden sonra, o yılın Nisan ayında İngilizlerce Bağdat'ın Kuzey kapısı dışında esir kamplarında ve cephelerde savaşırken ölen askerlerinin gömülmesi için bir savaş mezarlığı yapılmış. Afyonkarahisar'da ölen savaş esirle-

³ - www.paulchurch.co.uk/memorials.baghdad.cemetery

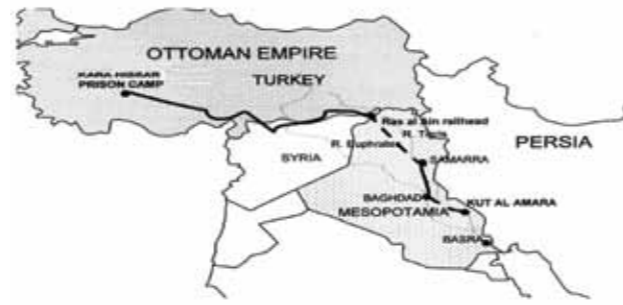
⁴ - www.bunwellhistory.co.uk/the great war

rinin mezarları da daha sonraki aylarda buraya getirilmiştir. Charles Breeze'de bunlar arasındadır.

- Kaptan John Philpott Reginald ise, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinin 63. hava birliğinde iken esir düşmüştür.15.01.1918 tarihinde esir olarak bulunduğu Afyonkarahisar'da 24 yaşında iken Dizanteri hastalığından ölmüştür. John Nigel Philpott ve Mary Floransa Philpott'un oğullarıdır. Irak'ta Bağdat (Kuzey Kapısı) Savaş Mezarlığı'nda gömülmüştür.

- Afyonkarahisar'da iken ölen bir başka asker de, İngiliz Kraliyet topçu birliğinde görevli İskoç asker William Kennedy'dir. Kut'ta esir alınmış, 20 Kasım 1916 tarihinde 32 yaşında ölmüştür. Savaşın sona mezarı, Bağdat (Kuzey Kapısı) Mezarlığına nakledilmiştir.

- William Robert Randall ise Norfolk Alayı 2. Taburu'nda iken esir düşmüş ve 17 Ocak 1917 tarihinde 26 yaşında Afyonkarahisar'da ölmüştür.

Irak cephesinde, Kut-ul Amare'de esir alınan İngiliz ve Hintli savaş esirlerinin Afyonkarahisar savaş esirleri kampına gelene kadar izledikleri güzergâhı.

Kut'taki esirler Bağdat üzerinden trenlerle Samarra'ya aktarılıyor, Samarra'dan da çeşitli vasıtalarla ve kısmen de yaya olarak 370 millik bir yolculuktan sonra Res-ul Ayn'daki demiryolu başına kadar getirilip, buradan tekrar trenlerle, başta Afyonkarahisar savaş esirleri kampı olmak üzere Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki kamplara gönderiliyorlardı.

Afyonkarahisar'da esir olarak bulunmuş İngiliz asker William Louis Reed'in torunu Josephine Hammond "Birinci Dünya Savaşında Irak -Battle In Iraq" adlı kitabında Irak'ta yaşanan ve esir düşen

dedesinin hikâyesini şöyle anlatıyor.

"İngiliz ordusu kendisini 146 gün süren, ordu tarihinin en uzun süreli kuşatması altında bulunca büyükbabam William Louis Reed ile gemi başmühendisini gıda ve tıbbi malzeme temin etmek için Dicle nehrinin yukarısına çok tehlikeli bir göreve gönderdi. Gemidekilerin tümü gönüllülerden oluşmaktadır. Yalnızca bekâr olanların gönüllü olmaları için izin verilmişti. Ama bu yolculuğun sonunda gemidekilerin tümü ya öldü ya da Türkler tarafından yakalanıp esir alındı.

Zihinsel yolculuk aynı zamanda beni gerçek bir yolculuğa götürdü. Ben dedemin iki yıl esir olarak kaldığı bu kenti ziyaret etmek için Türkiye'ye gittim. Şehrin en önemli özelliği üzerinde eski bir kalenin bulunduğu yüksek bir kayadır. Bu kale 226 m. Yüksekliğinde olup, düz bir ovada birden bire yükselir.

Dedem kaleye tırmanışını ve orada oturup bir kitap okuduğunu günlüğüne yazmış. Bizde bu yüzden kaleye tırmanmak zorunda kaldık. Büyükbabamın serin bir bahar gününden ziyade, Ağustos ayında kaleye tırmandığım tahmin ediyorum. Ama şu durumda saat sabahın 09.00'unda bile sıcaklık zaten 32 derece.

Kara Hisar etrafında kurulu olan şehir ise Osmanlı mimarisinin kıymetli bir kentidir. Arnavut kaldırımli dar sokakları, küçük bir aracın bile zar zor geçişine ancak imkân verir. Evler avlu içinde zemin kat üzerine çıkıntı yapacak şekilde inşa edilmiş üst katlardan oluşan ahşap yapılarıdır. Pencerelerinde kadınlar için kafes tipi panjurlar vardır. Evler renkli, parlak, canlı boyalıdır.

Büyükbabam bu şehrin bir parçası oldu. O da bu sokaklarda yürüdü. Afyonkarahisar Türk ordusunun her zaman bir garnizon kenti olmuştur. Karman çorman sokaklarını esirlerden bilen yoktu. Esir kampı olmak için uygun bir yerdi."

İNGİLİZ E7 DENİZALTI SISI

04 EYLÜL 1915 tarihinde Mondros'tan yola çıkan E7 denizaltısı, Çanakkale'de Nağara'daki deniz ağlarına takıldı ve bir mayın patlamasıyla sarsıldı.05 Eylül 1915'te Lt. Cdr. Heimburg yönetimindeki UB-14 tarafından bırakılan denizaltı bombalarıyla hasar görek su yüzüne çıkmak zorunda kaldı.

İngiliz E7 Denizaltısı⁵

⁵ - www.turkiye-wrecks.com/e-704.jpg

E7 Denizaltısı Mürettebatı⁶

E7 denizaltısının komutanı, Cdr. COCHRANE, Türklerin eline geçmemesi için denizaltıyı batırdı. Mürettebatı esir alındı. Mürettebat Ankara, Çankırı ve Belededik gibi diğer kamplara gönderildi. Afyonkarahisar'a getirilen E7 denizaltısı kaptanı Cochrane, yukarıda daha önce belirtildiği üzere, AE2 komutanı H.Stoker ve E15 denizaltısı subaylarından E.J.Price ile beraber 1916 senesinin ilk aylarında firar etmeye teşebbüs etmişlerdir. Fakat amaçlarına ulaşmadan yakalanmışlardır. Fakat Archibald Cochrane bu amacından vazgeçmemiş,1918 senesi içinde kaçmayı başarmıştır. Burada şunu belirtmek gerekir ki esir alınan askerlerin bazıları bazen birden fazla kampa gönderilmişler ve oralarda kalmışlardır. Çünkü kayıtlardan bazı esir askerlerin birden fazla kampta kaldığı anlaşılmaktadır.

İNGİLİZ E15 DENİZALTI SISI

1915 Nisan ayında Müttefikler Gelibolu yarımadasına çıkartma yapmak için hazırlıklarını olanca hızıyla sürdürürlerken Marmara denizindeki Türk ikmal gemilerine zarar vermek için denizaltılarını Çanakkale Boğazından geçirip Marmara denizine sokmaya çok gayret sarf ediyorlardı. Bunu deneyen ilk denizaltı Binbaşı Theodore BRODIE tarafından

E15 Denizaltısı Türk subay ve görevlilerince teftiş edilirken⁷

⁶ - www.battleships-cruisers.co.uk/images.E7

⁷ - www.anzacsite.gov.au

kumanda edilen İngiliz E15 ti. Brodie 17 Nisan 1915 günü denizaltından ilerleyip boğaza soktu. Çanakkale boğazındaki akıntılar bu yeni denizaltılara problemler çıkarıyordu.E15 denizaltısında Boğazda ki şiddetli akıntıya kapılıp Dardanos tabyasının top atışları altında karaya oturdu. Denizaltının komutanı Binbaşı Brodie, kumanda kulesine isabet eden bir top mermisi sonucu, mürettebattan altısı da klorin gazı sızıntısı sonucu ölmüşlerdir. Müttefikler denizaltının Türklerin eline geçmesini önlemek amacıyla çok çaba sarf etmişler, ilerleyen günlerde de denizaltıyı torpilleyip batırmak suretiyle amaçlarına ulaşmışlardır. Denizaltının sağ kurtulan mürettebatı esir alınmış, bunların birkaçı Ankara ve Sivas'taki esir kamplarına, büyük kısmı da Afyonkarahisar'da bulunan esir kampına gönderilmişlerdir.

Denizaltı mürettebatından Telgrafçı Alfred Edward MAY daha sonra verdiği ayrıntılı raporunda; Esir düştükten sonra mürettebatın 22 Nisan 1915 tarihinde İstanbul'a götürüldüklerini, dört gün sonra da yani 26 Nisan 1915 Pazartesi günü de mürettebatın feribotla Haydarpaşa Garına oradan da bir trenle Eskişehir'e getirildiklerini bildirmiştir. Burada bir gece kaldıklarını söyleyen Alfred Edward MAY, 27 Nisan günü de tren ile Afyonkarahisar'a gelip, 28 Nisan 1915 Çarşamba günü ise BERMİN? Camii okulu kampı içine yerleştirildiklerini bildirmiştir. (Not: Bermin? Olarak bildirilen yerin bugünkü İmaret Camii yanındaki Taş Medrese olması gerekir.) A.E.MAY,1918 senesinde memleketine iade edilmiştir.

Afyonkarahisar Esir Kampı'ndaki, E15 denizaltı mürettebatı şunlardan oluşuyordu.

Teğmen Edward John PRİCE (sonradan 10 Ağustos 1918 tarihinde Yozgat'ta ölmüştür)

Teğmen Geoffrey Joseph Frederick FITZGERALD

Teğmen Clarence Edward Stanhope PALMER

Erbaş Sidney James Cromwell KİNCHINGTON

Denizci Herbert WILLIAM

Denizci Henry John BARTER 11 Mayıs 1916 tarihinde ölmüştür.

Denizci James Biggar LOCKERBIE

Denizci Herbert James ROGERS

Sinyalci Charles HORN

Telgrafçı Alfred Edward MAY

Şef ERA Samuel Bishop TODD

ERA William NRMAN

ERA Albert Henry ELLIS

Astsb Ernest Henry MITCHELL 26 Ocak 1916 tarihinde ölmüştür.

L. Ateşçi John James BOND 02 Şubat 1917 tarihinde ölmüştür.

L. Ateşçi Charles Emil GOSLİNG

Ateşçi William Thomas George WILLIAMS 17 Şubat'ta ölmüştür.

Ateşçi John Joseph MacDONAGH

Ateşçi Charles Henry STRATFORD

Ateşçi Thomas O'NEİLL

Ateşçi W.HOWES

Ateşçi J. GEENS

Daha öncede yukarıda bahsetmiş olduğumuz Teğmen Edward John PRİCE 'in adı iki yerde daha arşiv belgelerinde geçmektedir. Bunlar;

*01.07.1915 tarihli, Afyonkarahisar'da mevkuf, Mülazım Edward John PRİCE'ye ait mektupların sansürden sonra mahalline ulaştırılması için gerekenin yapılması.

*12.08.1915 tarihli, Afyonkarahisar'da mevkuf İngiliz, E.J.PRİCE'ye ait mektupların gönderildiğine ilişkin kayıtlardır.

*26.06.1915 tarihli arşiv belgesinde; E15, AE2 denizaltıları ve 16.Piyade Alayına mensup olup Afyonkarahisar'da esir olan İngiliz zabitlerin rütbeleri hakkında tahkikat talebi bildirilmektedir.

Bu arada esirlere ait mektupların kontrol edildikten sonra ilgili yerlere ulaştırılmasının istenmesinden amacın, çeşitli bilgi ve belgelerin mektuplaşma esnasında esirlerin kendi ülkelerine bildirmelerinin önüne geçme çabasıdır. Çünkü Afyonkarahisar'da tutulan savaş esirlerinin gerek esirlikleri sırasında gizlice tutmuş oldukları günlüklerinde, gerekse savaş sonrası yazdıkları kitaplarında bu konuya ilişkin olarak; memleketlerine göndermiş oldukları mektuplarla çeşitli bilgileri kodlu şifreli bir şekilde ulaştırmaya çalıştıklarını bunda da kısmen başarılı olduklarından bahsetmektedirler. Buradan da şu sonucu çıkartmak mümkün olsa gerektir. Bu askerlere savaş öncesi, esir düşmeleri durumunda buldukları yerlerden nasıl bilgi gönderip haberleşebileceklerinin eğitimi verilmiştir.

E15 denizaltı ve mürettebatı ile ilgili başka bir hadise de ise; O zamanların tarafsız devletlerinden birinin İstanbul'daki temsilcisi şunları kaydediyor."Kendisinin özel haber kaynaklarından, Çanakkale'de ele geçirilen E15 Denizaltısı mürettebat ve subaylarının Anadolu içlerine Afyonkarahisar'daki savaş esirleri kampına gönderildiklerini öğrendiğini. Ocak 1916'da Mısır'daki Türk esirlere uygun davranılmadığı yönünde haberler alan Türklerinde karşı misilleme olarak Afyonkarahisar'da bulunan iki savaş esiri Stoker ve Fitzgerald'ın yaklaşık 11 gün hücrede tuttuklarını belirtmektedir.

Bu arada Türkiye'deki Papalık temsilcisi Monsenyör Dolci'ye bir ziyarette bulunduğunu, onun Afyonkarahisar'da tutulan Teğmen Fitzgerald ile ilgili yardım istediğini. Kendisinin de yetkililerle temas kurup, iade edilmesi hususunda çaba sarf ettiğini ve bundan da zaman içinde olumlu sonuç alındığından söz etmektedir."

Teğmen Joseph Frederick Fitzgerald 1916 senesinin ilk aylarında ülkesine iade edilmiştir.

İNGİLİZ SAVAŞ ESİRLERİNE YARDIM KURULUŞLARI VE ÇABALARI

İngiltere'de savaşlarda esir düşen askerlerinin yiyecek, içecek, giyim eşyası gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olan yardım komitesinin 1917 senesi çalışmaları ve bu çalışmalarda Afyonkarahisar'la ilgili olarak;

Yardım komitesi çeşitli bağışlar, yardımlar ve esir askerlerin yakınlarının çabalarıyla çeşitli ülkelerdeki esir askerlerinin ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla yardımlar toplamaktaydı. Toplanan bu yardımlarla ortalama bir esir askerinin ihtiyaç duyabileceği yiyecek ve giyecek türü malzemeler genel olarak 15'er kiloluk koliler olarak hazırlanıyordu.

Bu yardım komitesinin çalışmaları sırasında Irak cephesinde Kut'ta esir düşen 21 İngiliz askerinden bahisle, bunların bir kısmının kaçıp kurtulabildiği, birkaç esir askerinde Afyonkarahisar esir kampında olduğu haberinden bahsedilmekte. Kanımca burada bahsedilen durum Kut ül Amare'den esir alınan İngiliz askerlerinden Afyonkarahisar'a gönderilen ilk kabile olması bahsedilen sayıya bakarak muhtemeldir. Yardım komitesince esir İngiliz askerlerine hazırlanıp gönderilmek istenen yardım kolilerine Avusturya'nın geçiş için izin vermeyip bunu engellediğinden bahsedilmektedir. Afyonkarahisar'daki esir İngiliz askerlerinin özellikle çay ve tatlı türü yiyecek ve içecekleri sordukları ve istediklerinden; Esirlerin ihtiyaçları olan bir kısım gıda maddelerini de satın almak suretiyle temin edebilme imkânı bulabildiklerinden bahsedilmektedir.

Afyonkarahisar'daki esir askerlere savaştaki tarafsız ülke temsilcileri ve özellikle de Hollanda vasıtasıyla kısmen de olsa ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri amacıyla belli miktarlarda ödeme de yapılıyordu.

Yapılan ödemeler genellikle;

Avrupalı subaylar 15 £T

Hintli subaylar 10 £T

Avrupalı askerler 6 £T

Hintli askerler 4 £T tutarların da olmaktadır.

Yine İngiliz savaş esirleri ile ilgili olarak yazılanlar arasında, esir düşen 2'nci Norfolks Alayı'ndan söz edilmekte. Afyonkarahisar'dan ailesine mektup yazan esir ikmalci çavuş Niblock'a göre alayın esir düşen tüm askerleri muhtemelen Afyonkarahisar'dadır.Fakat yine Afyonkarahisar esir kampında olup ta buradan mektup yazan başka bir esir askerinin bildirdiğine göre ise esir düşen 2'nci Norfolks Alayı'ndan sadece 22 kişi Afyonkarahisar esir kampında bulunmaktadır.

Afyonkarahisar'da ki tarihî evlerde misafir edilen İngiliz ve Rus esirler ile onları bekleyen nöbetçi Türk askerleri birlikte görülüyorlar⁸

Afyonkarahisar Esir Garnizonu'nda olupta isimleri arşivlerde geçen diğer bazı İngiliz askerleri;

Thomas A.DEANE

4.worcestershire Alayından T.WALSH

Thomas O'NEİLL

C.H.WARREN

Alfred Douglas PASSE

Kaptan Arthur i.DAWES

Douglas Mentagu BRONSON

R.A.ROWSTORN

Maurice DELPROTT

Kaptan Pilot F.C.C.YEATS-BROWN

Denizaltı kumandanı Clykfort Charles VAREMES

Fermen POWEL

James PARKER Selmanı pak'ta esir düşmüş ve Afyonkarahisar'da 1917 senesi başlarında ölmüştür. Norfolk Alayı Sdney G. DIAMOND.... Afyonkarahisar'da 1917 senesi başlarında ölmüştür.

⁸ - www.turkiye-wrecks.com/e-704.jpg

Alfred Thomas CHAMP
J.J. BRYANT
Onbaşı Edward E.HILMANN
Er G.F.PERKINS
Yarbay C.COVENTRY
Piloy Yüzbaşı A.W.CLEMSON
Yüzbaşı G.H.WHİTE
H.C.ELDRİDOG
Zabit W.WALLACE
Zabit S.W.ROBERTS

Hint Erzak ve Nakliye Kıtası Zabit Julien BALLİN... Kutül Amare'de esir düşmüştür.

Kraliyet Deniz Kuvvetleri Mülazım Joseph W.ROBERTS
Yüzbaşı E.J.FULTON, Yüzbaşı J. L. STONE,
Teğmen T.E.GRANGE
Hapsshire Alayı F.CHAPMAN Afyonkarahisar'da Temmuz 1918'den evvel ölmüştür.

KEANY, James BROWN, J.W.ROBERTS, Rahip Reverend Y.WRIGHT, Mülazım W.GALLOWAY, F.W.DAVIS Mülazım-ı Evvel A.W.BROCKS... Afyonkarahisar'da ölmüştür.

Tayyare Mülazım C.H.MAITLAND-HERİOT
Havacı Deniz Asteğmen William E.FOSTER
Havacı Deniz Asteğmen Hector BURNS
Teğmen ENTWHİSTLE
George Alfred JOHNSON
Teğmen C.E.S. PALMER
F.L.FOOTNER
Yarbay Stewart F.NEWCOMBE
Asistan Cerrah K.S.Abdul KAYAM
Teğmen John SHEPPART
Teğmen LOCKERBİE
Herbert KEMSTER.

ESİR KAMPINDAKİ FRANSIZ ESİR ASKERLER

Afyonkarahisar esir kampına getirilen Fransız esir askerler ağırlıklı Çanakkale deniz savaşları esnasında batırılan savaş denizaltıları mürettebatından oluşuyordu. Çanakkale boğazını geçmek isterken Türkler tarafından ilk etapta batırılan Fransızlara ait savaş denizaltıları TURQUOİSE, SAPHİRE VE MARIOTTE idi. Tahliye edilen Fransız kruvazörü DUPLEIX'in bir kısım mürettebatı da Afyonkarahisar esir kampında bulunuyorlardı.

Safir denizaltısı Çanakkale Boğazını denetim altına almakla görevlendirilmişti. 15 Ocak 1915 tarihinde boğazı geçmeye çalışırken basıncında etkisi ile denizaltının su sızdırmaya başlaması ve bununla kısa devrelere neden olmasından dolayı su yüzeyine çıkmaya mecbur kalmışlardı. Bunun üzerine Türkler

tarafından tespit edilmiş, kendilerine doğru gelen iki Türk destroyerinin ateş açması üzerine kaçamayacağını anlayan Kaptan Henri FOURNİER, tüm belgelerin imha edilmesi ve denizaltının ele geçirilmesine mani olmak için boğazın ortalarında balast tanklarının açılması suretiyle batırılması talimatını vermiştir. Bütün bu yaşananların neticesinde 27 kişilik mürettebatın, Kaptan Henri Fournier'de dâhil olmak üzere 14 mürettebat ölmüş, 13 mürettebat Türk gemilerince kurtarılmıştır. Esir alınan mürettebat Liman Von Sanders'in huzuruna çıkarılıp sorguları tamamlandıktan sonra İstanbul'a oradan da Afyonkarahisar esir kampına gönderilmişlerdir. Afyonkarahisar'a gönderilen Safir denizaltısı mürettebatı, şu isimlerden oluşuyordu.

Mekanikçi Jean BODROS
Mekanikçi Albert MENDİRİ
Mekanikçi Joseph BREUT
QM Mekanikçi Alexandre CERDA
QM Mekanikçi François GUTTON
Elektrisyen Vincent LE GALL
Elektrisyen Mekanisyen Andre MATHE
Elektrisyen Torpil Amedee PİCHOLET
Elektrisyen Mekanisyen Jean RENE
Mot.Elektrisyen Alfred BEAUVAİS
Mot.Elektrisyen Torp. Quillien BEVERRANİ
Mot.Elektrisyen S/Sp. François Dİ MAURO
Mot.Elektrisyen Julien GERMAİN

Safir Denizaltısı Fransa Tulon limanında⁹

19.05.1915 tarihinde Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan Safir denizaltısı mürettebatından Alfred Beauvais tarafından ölen denizaltı kaptanının, annesi Bayan Fournier'e yazılan mektupta denizaltının batışı esnasında tanıklık ettiği olayları anlatmıştır. 27 kişi olduklarını denize düşenlerden 11 kişinin Türk gemilerince kurtarıldığını, kendisinin de bir arkadaşıyla kıyıya yakın bir yerde yakalandığını, Kaptan Henri Fournier'in denizaltı batarken denizde gözden kaybolduğunu, yine ölen mürettebatın François Colleau ve Pierre Quilliec'in Çanakkale'de gömülü olduklarını bildirmiştir.

⁹ - <http://pagesperso-orange.fr/sous-marin>

MARIOTTE DENİZALTISI

02 Şubat 1911 tarihinde yapımına başlanmış. 05 Şubat 1913'te Cherbourg tersanelerinde bitirilmiştir. Kaptanı LV FABRE dir. 26 Temmuz 1915 tarihinde Çanakkale'de denizaltı ağlarına takıldıktan sonra Çimenlik kalesinden açılan Türk topçusu ateşi ile batırılmıştır. Tüm mürettebat kurtulmuş savaş sonuna kadar esir olarak Afyonkarahisar savaş esirleri kampında kalmışlardır. 05 Aralık 1919 tarihinde Fransız resmi gazetesinde kaybı bildirilmiştir.

Mariotte denizaltısı personeli;
Komutan : Auguste Joseph Pierre FABRE
2. Kaptan : Andre Simeon Valmon BOSSY
Teğmen : Louis Ernest Alexandre Cristophe MASSON
Uzman Elektrisyen : Georges Albert GOULİN
Uzman Elektrisyen : Alexis CORRE
Torpilci : Georges PAPOU
Mekanisyen : Henri Georges Auguste VENTRİLLON
(Esareti sırasında 02 Aralık 1915 tarihinde Afyonkarahisar'da ölmüştür.)

Elektrisyen : Jean ARZUR
Dümençi : Rene GOASDUFF
Torpilci : Michel GUİBERT
Klavuz : Jean LAGADEC
Torpilci : Jean PRİOL
Elektrisyen : Yves TREBOUTA
Manevracı : Gratien VİGOT
QM Mekanisyen : Eugene ARTAUD
QM Mekanisyen : Guillaume BLEUMEN
QM Mekanisyen : Charles FOURNİER
QM Elektrisyen : Adolphe JEANNİN
QM Mekanisyen : Louis LELİAS
QM Mekanisyen : Arthur MENİSSIER
QM Mekanisyen : François OUSTRIE
QM Elektrisyen : Herve RAYNAUD
QM Mekanisyen : Gaston SAİLLARD
QM Mekanisyen : Victor VAUTİER
QM Mekanisyen : Emile VERİNE
Mt. S.Spec : Pierre DUCHATEAU
Mt. Cuisinier : Felix GAUTHİER
Elektrisyen : Jules GUİLLARD
Torpilci : Charles LEDUN
Mt S.Spec : Raymond LELEU
Mekanisyen : Ernest LEPORT'tan meydana gelmekteydi.

Bu yakalanan esirler zaman zaman çeşitli yol, tünel vb... yapımı amacıyla Afyonkarahisar'dan Belemelik, Çankırı gibi

diğer esir kamplarına gönderiliyorlardı. Fakat esirlik günlerinin büyük kısmı gene de Afyonkarahisar esir kampında geçmiştir. Çünkü gittikleri yerlerden daha sonra tekrar Afyonkarahisar'a gönderilmişlerdir.

Arşiv belgelerinde Mariotte denizaltısı personeli ile ilgili şu bilgilere rastlamaktayız.¹⁰

*24.02.1916 tarihli arşiv belgesinde; Afyonkarahisar'da vefat eden, Mariotte adlı denizaltının askerlerinden, Fransız VENTRİLLON isimli neferin vefat nedenleri hakkında Amerika sefaretinin malumat talebi.

*16.03.1916 tarihli arşiv belgesinde de; Fransız Henri VENTRİLLON isimli neferin, Afyonkarahisar Hıristiyan Mezarlığı'na defnedildikleri ve durumun ailesine bildirildiği, belirtilmektedir.

*10.11.1915 tarihli arşiv belgesine göre cevabi yazı da; Mariotte denizaltısı mürettebatından Maurice VERİNE'nin Afyonkarahisar üsere karargâhında bulunduğu tespit edildiği bildirilmektedir.

FRANSIZ TURQUOİSE (TURKUVAZ) DENİZALTISI

Çanakkale Boğazını geçmeyi başarabilen tek Fransız denizaltısı TURQUOİSE, 30 Ekim 1915 tarihinde dönüş yolunda Çanakkale boğazına girerken kıyıda açılan topçu ateşiyle yaralanarak esir edilmiştir. Mürettebatı esir alınarak bir kısmı Afyonkarahisar savaş esirleri kampına gönderilmişlerdir.

Turquoise Denizaltısı

*25.09.1918 tarihli arşiv belgesinde, Afyonkarahisar'da mevkuf, Turquoise denizaltısının ikinci kaptanı Yüzbaşı Louise GUERİZ'in ahval-i sahilaları dolayısıyla memleketlerine iade hususunda tahkikat talep edilmektedir.

Turquoise denizaltısı, Müstecip Onbaşı adıyla 12 Kasım 1919 tarihine kadar Türk donanmasında hizmet ettikten sonra Mondros Mütarekesi sonrasında Fransa'ya geri verilir. Fransızlar tarafından da 14 Nisan 1920 tarihinden itibaren de Tulon Limanı'nda sökülüştür.

¹⁰ <http://pages14-18.mesdiscussion.net/pages1418>

FRANSIZ DUPLÉIX KRUVAZÖRÜ

Duplex Kruvazörü

*29.08.1915 tarihli arşiv belgesinde başlık olarak, DUPLEIX adlı Fransız zırhlısından tahliye edilen ve Afyonkarahisar'da tutuklu bulunan esirlere ait liste takdim edilmektedir.

FRANSIZ ESİR ASKERLERİ İLE İLGİLİ BAZI BELGE VE YAZIŞMALAR¹¹

Aşağıdaki belgeye göre; Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin, Uluslararası Savaş Esirleri Ajansına, Fransız asker Arthur DOUCET'ten herhangi bir haber alamayan ailesinin, durumunun araştırılması ve kendilerine bilgi verilmesi amacıyla yaptıkları başvuru üzerine bir çalışma başlatılmıştır.

Uluslararası savaş esirleri ajansının yaptığı araştırma ve incelemelerde, o sıralarda Afyonkarahisar savaş esirleri kampında esir olarak bulunan ve Arthur DOUCET'le aynı alay ve bölükten olup, yakın arkadaşı olan J.Le BOURBOUT'un bilgisine başvurulmuştur.

Araştırma ve inceleme çalışmaları sırasında Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan Fransız esir asker J.Le BOURBOUT'tan 04 AĞUSTOS 1918 tarihinde alınan bilgiye göre; Alaylarının da içinde bulunduğu gemi İskenderiye istikametinde yol alırken, gemilerinin bir mayına çarpması yada torpillenmesi nedeniyle sancak tarafında bir patlama olduğunu, geminin ağır yara aldığını, bu esnada enkaza dönüşen geminin köprü ve güvertesinde bulunanların çoğunun denize düşerek boğulduklarını, Arthur DOUCET'inde buradan kurtulmuş olmasını mümkün görmediğini belirtmiştir.

Uluslararası savaş esirleri ajansınca Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan J.Le BOURBOUT'tan alınan bil-

¹¹ - www.icrc.org/web

giler daha sonra bir yazı ile kayıp asker Arthur DOUCET'in ailesinden, Bayan DOUCET'e bildirilmiş. Konu üzerinde durmaya devam ettiklerini, daha detaylı bilgilere ulaştıkları takdirde bununda kendilerine bildirileceği belirtilmiştir.

Afyonkarahisar Usera Garnizonunda olup çeşitli arşivlerde adları geçen diğer Fransız askerlerden bazıları da;

Francis GULLAN, S. S. BELL, Teğmen Marie RAVANEL, Gabriel LE BON

Pilot Baron Louis de SAÏDIEU, Deniz Yüzbaşı GUE-RİN isimli askerlerdi.

Afyonkarahisar'da esir bir Fransız askeri

ESİR KAMPINDAKİ RUSLAR

Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan Rus savaş esirleri, Karadeniz'de yakalanan veya batırılan yahutta savaş ilan edildiği sırada Türk limanlarına demirli Rus ikmal ve ticaret gemilerinde bulunan asker ve mürettebatından, Kafkas cephesinde ele geçenlerdi. Ayrıca Çar'ın muhafızlığı görevinde de bulunmuş olan Albay Prens Constantine AVALOFF kumandasında, Kut'ta kuşatılmış olan İngilizlere yardım etmek amacıyla Kafkasya'dan hareket edip İran üzerinden Irak cephesine gelen bir Rus süvari birliği ve ona yardımcı diğer bir kısım birliklerin esir alınan askerlerinin bazılarında oluşuyordu.

Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan Rus savaş esirlerinin sayıları zaman zaman değişmekle beraber, O tarihlerde Afyonkarahisar'da bulunan Avustralyalı ve İngiliz esirlerinden bazılarının savaş sonrası yazdıkları kitaplarında ve esirlik zamanlarında tutmuş oldukları günlüklerinde, yaklaşık 250 kişi olarak bildirilmektedir. Esir alınan bu Rusların bir kısmı bugün halk arasında İmaret Camii olarak bilinen Gedik Ahmet Paşa Camii yanındaki medrese odalarında ikamet ettirilmiştir. Buraya yerleştirilen Rus esirler genel olarak asker olmayıp, Karadeniz'de Rus limanları arasında cephane, asker ve teçhizat taşıyan kendi müttefikleri olan devletlere de yardım götürmeyi amaçlayan Rus ticaret gemilerinin mürettebatından oluşuyordu. Afyonkarahisar esir kampı oluşturulduktan sonra buraya getirilen ilk esirlerin 1914 senesi sonlarına doğru, Rus asker ve gemicilerinden oluştuğu, diğerlerinin daha sonra geldiği söylenebilir. Afyonkarahisar'daki Rus esirlerinden bazıları şunlardır; Bahriye Tabibi Viladimir İvanoviç ALECHİNE, Nazariy SİVOKORNUK, Siril SERDUCE, Emilian EFİMOVİTCH, Georges BYKOFF, Pavlovitch HOLMSKY, YOURKOFF, KOUSCHMARENKO, Alexandre Petrov SİLİN gibi bazı zabıt ve mürettebatı.

Bu savaş esirlerinin bazıları, o zamanın koşulları içerisinde çeşitli hastalık ve rahatsızlıklar nedeniyle Afyonkarahisar'da ölmüşlerdir. Bunlardan biride, Rus Grandük Alexandre ticaret vapuru mürettebatından Osb Hubar MİHAİLOVİÇ'ti. 23 Ağustos 1915 tarihinde Afyonkarahisar Memleket Hastahanesi'nde ölmüştür.

Esir askerlerin çizimiyle Taş Medrese

Arşivlerdeki bir belgeye göre; Rus esirlerin sağlık yönünden, mahalli belediye tabibi ve Rus esirleri arasında bulunan bir Miralay doktor tarafından muayene ve tedavilerinin yapıldığı, ilgili yerlere 11 Şubat 1916 tarihinde bildirilmiştir. Afyonkarahisar'daki savaş esirleri içerisinde Rus esirlerin durumu, yapılan yardımlar konusunda, diğer İngiliz, Fransız, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı esirlere göre biraz sıkıntılı idi. Çünkü ülkelerinde devrim olmuş iç karışıklık yaşıyorlardı. Kendi ülkelerinden yeterince yardım malzemesi yiyecek, içecek giyecek malzemesi vb... gelmiyordu. Türklerin sağladığı yardımlarda o zamanki savaş koşulları altında çokta yeterli olamayabiliyordu. Çünkü Türk halkı da sıkıntı içerisindeydi. Ama diğer ülke esirleri, özellikle de İngiliz, Fransız, Avustralya ve Yeni Zelandalı esirler ülkelerinden gelen yardım kolileri ve maddi yardımlarla bu sıkıntılarını bir şekilde üstesinden gelebiliyorlardı. Bunu esir askerlerin hatıratlarından da anlayabiliyoruz. Bunlara gelen malzemelerin içerisinde o zamanlar lüks olabilecek çikolata vb yiyecekler de bulunuyordu.

Afyonkarahisar'da tüm bu yukarıda bahsedilenlerin haricinde diğer milletlerden de savaş esirleri bulunuyordu. Bunlar ya kendi ülkeleri adına ya da hâkimiyeti veya nüfuzları altında oldukları ülkeler adına bu savaşlara girmişler ve en sonunda da esir düşerek Afyonkarahisar'a gönderilmişlerdi. Peki kimdi? bu diğerleri. Esirlerin günlüklerinden, savaş sonrası yazılan anı kitaplarından ve belgelerden tespit edilebildiği kadarıyla bunlar; Sırp, Romenler, Ukraynalılar, Polonyalılar, Rusya'nın Karadeniz kıyılarından Rus İtalyan ve Yunanlılar, Hintliler, irili ufaklı diğer Doğu Avrupa ve Baltık bölgesindeki devlet ve milletlerden esirler idi.

Viladimir VİLKOVSKY Ukrayna'lı bir deniz uçağı pilotuydu. 1916 senesinde Rusların Trabzon'a yönelik yaptıkları saldırılar sırasında ele geçirilmişti. Yaklaşık yedi dil bilmekteydi. Afyonkarahisar'a geldikten sonra burada Avustralyalı pilot T.W.White ile çok yakın arkadaş olmuşlardı. White'in Afyonkarahisar'dan bir bahane ile ayrılıp İstanbul üzerinden Rusya'ya kaçmasında da büyük rolü olmuştur.

Rus ticaret gemilerine mensup olupta Afyonkarahisar'da esir olarak tutulan 27 Ukraynalı zabıt, 17 Haziran 1918 tarihinde memleketlerine iade edilmek üzere gönderildiklerini. Grandük Alexander vapurunda olup, harp esiri olarak Afyonkarahisar'a gönderilen Yunan tabiyetindeki Teodor VALAVANİ? (KAMBANİ), adlı kişinin bırakılması için Yunanistan tarafından Osmanlı Devleti'ne 16 Aralık 1915 tarihinde bir nota verildiği tarihi kayıtlarda görülmektedir.

AFYONKARAHİSAR'DA ÜÇ MESCİT

Fevzi KAYA*

Mescit "s-c-d" kökünden gelen bir kavram olup dik durmak, eğilmek, baş eğmek, alını yere koymak¹ gibi manalara gelmekte olup çoğulu Mesâcid'dir. Terim olarak ise; secde edilen yer, secde edilecek, namaz kılınacak yer² manasına gelir.

Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimizin hadislerinde bildiğimiz manada cami yerine "Mescit" kavramı kullanılmıştır. Yeryüzünde ilk yapılan mescit, Mekke'deki "Mescid-i Haram" (Kâbe)³, İslâm Tarihi'nde ise; ilk mescit m. 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret sırasında Medine yakınlarındaki Kuba köyünde yapılan "Mescid-i Kuba", daha sonra da Medine'de yapılan "Mescid-i Nebevi"dir.

Kur'an-ı Kerim'de; "Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve Ahiret gününe iman eden, kimseler imar eder"⁴ diye belirtilirken Hz Muhammed (sas) bir hadisinde; "Mescitler cennet bahçeleridir"⁵ diye buyururken diğer bir hadisinde ise; "Allah için bir mescit bina edene Allah da o kimse için cennette bir köşk bina eder" diyerek mescit yapımının önemini teşvik etmiştir.

Mescitler; ibadet, zikir, dua, eğitim, öğretim, sosyal kay-

* Uzm. Öğrt, Araştırmacı-Yazar
¹ Semavi Eyice; "Mescid", **İslâm Ansiklopedisi, C. VIII**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, 1997, s. 1
² D. Mehmet Doğan; **Büyük Türkçe Sözlük**, s. 761, İz yayıncılık, 1996; Ferit Devellioglu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, s. 625, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2004
³ Âl-i İmran Suresi, 3/96; Müslim
⁴ Tevbe Suresi, 9/18
⁵ Tirmizi, Deavat, 82

naşma, disiplin, eşitlik, kardeşlik, birlik ve beraberlik mekânları, bir belde Müslümanların varlığının işaretleri, minarelerinde günde beş defa tevhid inancının ilan edildiği huzur yuvalarıdır.⁶

Anadolu'da minber bulunmayan, bundan dolayı Cuma ve Bayram namazı kılınmayan küçük ibadethanelere "Mescit", Cuma ve Bayram namazı kılınan büyük ibadethanelere de "Cami" adı verilmektedir. Zamanımızda ise mescitlere de minber konmuş olup Cuma ve Bayram namazları kılınmaktadır.

Anadolu'da ilk Türk devletini kuran Selçuklular ve onların halefleri Osmanlılar, fethedilen şehirleri imar ederek cami, çeşme, imaret, han, hamam ve kervansaray gibi eserler yaparak şehirlerin birer ilim ve kültür merkezi haline gelmelerini sağlamışlardır.

Afyonkarahisar coğrafi konumundan dolayı ilköğretim bugüne birçok medeniyete beşiklik yapmış, Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Şehir merkezi içinde Hititler, Frigler, Romalılar, Bizanslılar, özellikle Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı dönemi birçok eserin varlığı dikkati çeker.

Biz bu çalışmamızda ikisi Afyonkarahisar şehir merkezinde, biri Sülüncü kasabasında olup yıkıntı ve harabe halinde buldukları için insanların pek dikkati çekmeyen üç mescit hakkında bilgi vererek dikkatleri bu ata yadigarı eserlere çekmek istiyoruz. Umarız bu eserler yakın bir zamanda kendilerini ihy edecek himmetli kişi veya kurumlara kavuşur.

⁶ Dinî Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 428

ESİR KAMPINDAKİ HİNTLİ ASKERLER

Afyonkarahisar esir garnizonunda mevcut esir askerlerin arasında çok sayıda olmamakla beraber, Hintli askerlerde vardı. Bu Hintli askerler İngilizler tarafından özellikle Irak cephesinde savaşmaları amacıyla getirilmişlerdi. Kut-ul Amare'de esir alınan İngiliz ordusunun içerisinde de çok sayıda Hintli asker bulunuyordu. Bu esir alınan Hintli askerler Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki esir kamplarına yollanmışlardı. Bunların ağırlıklı buldukları kamp Konya'daki idi. Afyonkarahisar esir kampındaki Hintli askerler, burada bulunan İngiliz subaylarının hizmetlerini görüyorlardı. Türklerle de araları fena değildi.

Hintli askerlerden bazıları Afyonkarahisar'da iken çeşitli hastalık vb. sebeplerden vefat etmişlerdir. Arşivlerdeki belgelerde adı geçen Subador Hazari SINGH adlı Hintli esir asker bunlardan biridir. Buna göre;

* 25.10.1916 tarihinde, Subador Hazari SINGH adlı İngiliz zabitanın Afyonkarahisar'da vefat nedeni konusunda malumat talep edilmekte.

* 07.11.1916 tarihinde, Afyonkarahisar üsera garnizonunda vefat eden, Subador Hazari SINGH'e ait vefat ihbariye varakasının Hilal-i Ahmer cemiyetine gönderildiği bildirilmektedir.

Ayrıca esir İngiliz askerlerin savaş sonrası yazdıkları kitaplarda bahsettiklerine göre; Almanlar tarafından Hintçe yazılmış ve Hintli esir askerlere verilen belgelerle özgür oldukları söyleniyordu. Padişah tarafından özellikle Hintli Müslüman esirlere gönderilen bu belge ve kılıçlarla özgür oldukları bildiriliyordu. Müslüman Hintli askerlerde buna icabet ediyorlardı. Bunlardan biride iri yapılı ve güçlü kuvvetli biri olan Kutap Gul adlı Hintli askerdi. Yapılan davete icabet eden bir kısım Müslüman Hintli askerlerin bu davranışlarını, diğer İngiliz esirler kendileri açısından bir ihanet ve hainlik olarak görüyorlardı.

Yine hatırat ve kitaplarda ismi geçen bir başka Hintli esir askerde ENADJİ idi. Bu da Keldani bir rahibin hizmetini görmekteydi. Ayrıca Afyonkarahisar'daki kampta bulunan Hintlilerin Türkçe okuma ve yazma öğrendiklerinden de bahsedilmektedir.

SAVAŞ ZAMANI YAYINLANMIŞ OLAN BAZI YABANCI GAZETELERDE AFYONKARAHİSAR ESİR KAMPI

Savaş sürerken cephelerden gelen haberler gazetelerde yer alıyordu. Bu gazetelerde esir olanlarla ilgili haberlerde verili-

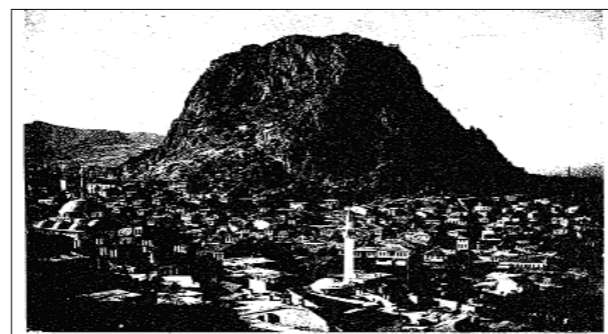
yordu. Çeşitli cephelerde esir düşüp, Afyonkarahisar esir kampına gönderilen savaş esirleri ile ilgili haberlerde gazetelerde bildiriliyordu. Bu gazetelerden biri olan ve Avustralya'nın (Hobart, TASMANYA), bölgesinde yayınlanan MERCURY adlı gazete, 05 Mayıs 1916 Cuma günü verdiği haberde; Afyonkarahisar esir kampı ile alakalı bir habere yer vermektedir.

Avustralya'nın (Melbourne, VICTORIA), bölgesinde yayınlanan ARGUS gazetesi de savaş sonrası esirlerle ilgili yaptığı, 22 Kasım 1919 tarihli haberinde, Afyonkarahisar'da esir olarak bulunmuş olan Alan BOT'Tan bahisle kamptaki esirlerin kültürel faaliyetlerinden bahsetmektedir.

13 Kasım 1915 tarihli ARGUS gazetesinden; Afyonkarahisar'da bulunan Avustralyalı, Rus, Fransız ve İngiliz esir subaylar bir arada.¹²

Yine Argus gazetesinin 13 Kasım 1915 günkü haberinde Afyonkarahisar esir kampında bulunan İngiliz, Rus, Fransız ve Avustralyalı esirlerin bir kısmının topluca çekti oldukleri fotoğrafa ve açıklamalara yer verilmektedir.

Memories of Kara Hisar

By an Ex-War Prisoner
CAPT. T. W. WHITE, D. F. C., Australian Flying Corps.
 And now the paper tells, that those White patches on the ground, showed our agents, upon the plain that lies, Dispersed in abandoned positions, how'd they minister-suffered what?
 And do the warbling thrushes that seemed Unharm'd, the warblers, the swallows, perch'd on the bare AV flag—do they, OUD flock the AV white on the edge Their shepherd sings his warble say?
 Whatever change there might have been I cannot know, however sure that we have seen them.
 With sunlight dancing round the AV flag, and under shadow on the plain, I know that they are seen there still.
 The members of the United States-Australian Flying Corps, who have served with their country's flag, hundreds march from Singapore.
 The white, an officer of the Australian Flying Corps, with five years' service and the distinguished Flying Cross in his rank, has a letter for the men in the camp, which he reads to them.
 And, as a "Dutch" singing song in company with another soldier, singing on "The other side" that lay in the distance, at last reaching home, they were kneeling, doing, "Gloria Dei" hymn. With this message the English managed to state both the American and the German and Austrian flags, and to give the British their way of escape.
 "In the world struggling town of our old home."
 They are together in this distance now. He was wounded in coming from the prison camp, and the prisoners were allowed to visit his family and camp.
 The New York Times
 Copyright, The New York Times

Yukarıdaki gazete haberinde, Afyonkarahisar'da iken şiirler yazmış olan İngiliz esir asker John Still'in şiiri ve Avustralyalı Kaptan pilot T.W.White'in Afyonkarahisar'dan ayrılıp, daha sonra İstanbul ve Ukrayna üzerinden ülkesine dönüş hikâyesi yer almaktadır. Ayrıca Afyonkarahisar'dan kısaca bahsedilmektedir.

¹² <http://newspapers.nla.gov.au/ndp>

1- ALÂEDDİN MESCİDİ

Afyonkarahisar'ın Selçuklu Türklerinin eline geçmesiyle imar faaliyetleri artmış ve şehir gelişmeye başlamıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat'ın Karahisar'a gönderdiği kale komutanı ve mimar Bedrettin Gevhertaş tarafından 1231-1233 yılları arasında yapılan imar faaliyetleri ile kale tamir edilmiş ve üç kat surla çevrilerek aşağı, orta ve yukarı olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Yine yukarı kalede bir mescit, bir saray ve kalenin batısında ve bugünkü I. Nolu Sağlık Ocağı'nın bulunduğu yerde bir medrese (Alâeddin veya Hisarardı Medresesi) yaptırılmıştır.⁷

Anadolu Selçukluları tarafından Konya'dan gönderilen kale komutanı yukarı kaledeki küçük sarayda oturduğu gibi Sahipataoğulları Beyleri ile Germiyanogulları Beyleri de bu Alâeddin Sarayı'nda oturmuşlardır.⁸

Afyonkarahisar'a değişik tarihlerde birçok seyyah gelmiş olup bunlar içerisinde gerek Alâeddin Mescidi'nden ve gerekse Kale Mescidi'nden geniş bir şekilde bahseden Evliya Çelebi'dir.

Evliya Çelebi, 1671 yılının mayıs ayında Afyonkarahisar'a gelmiş ve şehri dolaştığı gibi kaleye de çıkarak mescidi görmüş olup mescitten "Hünkâr Mescidi" ve "Sultan Keykubat Camii" diye zikreder. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; "... .. Ulu Camii önündeki aşağı kal'a kapısından girüp bu kal'anın ta zirve-i âlâsında Hünkâr Camiine varınca kâmil iki saatde çıktım. Amma bitab ve bimecal kaldım. Ve bu iç kal'anın içinde ta zirve-i âlâda Sultan Keykubat Camii küçükdür Amma gayet musanna ve şirin bir camidir.⁹ diyerek mescidin küçük fakat çok sanatlı olduğunu belirtir.

Alâeddin Mescidi, Afyonkarahisar Kalesi'nin yukarı kale kısmında kareye yakın dikdörtgen planda küçük bir mescit olup günümüzde temellere yakın duvarlar kalmış olup bu duvarlarda Selçuklu tarzı enli tuğlalar ile horasan harcı dikkati çekmektedir.

⁷ Süleyman Gönçer; **Afyon İli Tarihi**, I. , İzmir 1971, s. 255; Mustafa Karazeybek; **"Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar"**, Anadolu'nun Kilidi Afyon, s. 72, Semih Ofset Matbaası, Afyon 2004

⁸ İbrahim Yüksel, **Afyonkarahisar'da Canlanan Tarih**, TŞOF Plaka Matbaacılık, Ankara 2005, s. 96

⁹ **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C. IX, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 30

Afyonkarahisar Kalesi, Konya Kültür ve Tabiat Varlıkları'nı Koruma Kurulu tarafından 12-02-1978 tarih ve 69 sayılı kararı ile tescili yapılarak koruma altına alındığı gibi üzerindeki Alâeddin Mescidi de koruma altında bulunmaktadır.

2- KALE MESCİDİ

Yukarıpazar Mahallesi, Mehmet Efendi sokağında, kalenin güney eteğinde ve çıkış yolunun 100 m. kadar doğusunda olup 57. pafta, 515. ada ve 7. parselde yer alır.

Mescit, Karamanoğlu Yusuf Bey tarafından h. 663/ m. 1263-64 yılında kare planlı, tek kubbeli, moloz taş ve tuğla örgülü olarak yaptırılmıştır.

Karamanoğlu Yusuf Bey kalede bir müddet tutsak olarak kalmış, tutsaklığı biter bitmez de Allah (cc)'a şükran borcu olarak bu mescidi yaptırmıştır.¹⁰ Kalenin zamanla terk edilmesi ile kale dış surları ile birlikte mescit de yıkılmış, kitabesi ise hayırsever ve bilgin bir kişi olan Hoca Turgut tarafından alınarak yaptırılmış olduğu Yukarıpazar Mescidi'nin duvarına yerleştirilmiştir.¹¹

Mescidin dört satırlık kitabesi şöyledir:

"Gâle-nebi sallallâhü aleyh ve âlihî,

Men gadâ ilel mescid verahâ ağdellah, Leh cenneti küll-mâ gadâ ervaha

Mezzelen min'el-cenneti küll-mâ ya dâ ervaha

Benâ hâze'l-Mescidi Yusuf bin Karaman sene selâse ve sittine ve sitte mie"

Kitabenin ilk üç satırı hadistir. Kitabenin son satırındaki

¹⁰ Süleyman Gönçer, **Afyon İli Tarihi**, C.I, s. 281, Karınca Matbaası, İzmir 1981.

¹¹ Gönçer, a.g.e., C.II, s. 195., Ahmet İlaslı, **İl Merkezinde Beylikler Dönemi**, Türkeli Gazetesi, 23 Mayıs-6 Haziran 1984

ifadeye göre mescit, Karamanoğlu Yusuf Bey tarafından h. 663/ m. 1264 yılında yaptırılmıştır.

Kale Mescidi'nin duvarlarında, kesme taş hatılların arasının moloz taşlarla doldurulmasından ibaret yığma duvar tekniği uygulanmıştır.¹² Tuğla örgü içten üç basamak yükselmekte olup üzerinde altı dikey boşluk vardır. Boşluklar arası kirpi burnu tuğla örgülüdür. Yuvarlak taş kemerli mescit girişi kuzeyde olup güney duvarı ve üst örtüsü yıkıktır. Şu anda mevcut olmamakla birlikte kubbeye geçişin Türk üçgenleri ile sağlandığı, tek kubbenin de tuğla ile inşa edildiği tahmin edilen mescidin iç yüzeyi birkaç kat kireç sıvalı olup sıvalar da yer yer dökülmüştür.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Kale Mescidi ile ilgili olarak; "Bir ibret nüma mihrabı vardır sâfi lâciverd müzehheb halkâri kaşii çin bir mihrabı nuru mübündür Ve minberi kezalik şeceri nigindir lâkin minaresi yoktur. Zelzeleden münhedim olmuştur..."¹³ diye söylerken mihrabının baştan sona çinilerle kaplı olduğunu belirterek hayranlığını ifade ederken minaresinin ise olmadığını ve zelzeleden yıkıldığını söyleyerek üzüntüsünü dile getirir.

Bugün, Kale Mescidi'nde minare ile ilgili hiçbir iz yoktur. Ayrıca minare olma ihtimali bulunan mescidin kuzey doğu köşesi de bir ev tarafından işgal edilmiş durumdadır.

Selçuklu dönemi sonları ile Osmanlı hâkimiyetinin başladığı yıllarda bir sınır kenti olarak varlığını sürdüren Afyonkarahisar, kalenin doğusu ile güneyinde yeni mahallelerin kurulmasıyla hızlı bir gelişme göstererek XIV. ve XV. yüzyıllarda Anadolu'nun önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir.¹⁴

Şehrin doğu ve güney yönünde yeni mahallelerin oluşması nedeniyle kale de yerleşim yeri olarak terk edilmeye başlanmıştır. Bunun sonucu Alâeddin Mescidi ile birlikte Kale Mescidi de cemaatsiz kalarak harabe haline gelmiştir.

Kale Mescidi'nin mihrabındaki XIII. yüzyıla ait yeşil

¹² Ali Osman Uysal; **Afyon'da Üç Eser**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 14.

¹³ **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C. IX, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 30

¹⁴ Edip Ali Gökçınar; **"Afyon'da Tarih Araştırmaları"**, Taşpınar, IV. nr. 39, Afyon 1936, s. 9; Latif Daşdemir; **"Tahrir Defterlerine Göre XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Kazası"**, V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Nisan 2000, Afyonkarahisar, s. 313-314.

renkli nefis çini mozaikleri XVII. yüzyıl sonrasında Mısri Camii'ne götürülerek cami mihrabına monte edilmiştir.¹⁵ Ancak nakil sırasında kısmen zarar görmesine rağmen büyük oranda sağlam olup XIII. yüzyıl Selçuklu Çini Sanatı hakkında fikir vermektedir.

Kale Mescidi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 14-03-1981 tarih ve A-2765 sayılı karar ile tescili yapılarak koruma altına alınmıştır.

3- CUMA MESCİDİ

Sülün kasabası'nın güney doğusunda, Çayyolu denilen mevkide ve cami ile aynı ismi taşıyan höyüğün üzerinde yer alır.

"Koca Mescit" olarak da anılan Cuma Mescidi'nin ne zaman yapıldığı hususunda kesin bir bilginiz yoktur. Belde halkından yaşlıların anlattığına göre; eskiden bağ ve bahçelik olan buralarda çalışanlar Cuma günleri toplanarak mescitte namaz kıldıkları için "Cuma Mescidi" olarak anılmıştır.

Hamam kalıntılarının üzerine inşa edildiği¹⁶ söylenen mescit, 12x17.10 cm ebadında ve dikdörtgen planlıdır. Mescidin alt kısımları taş bloklar halinde, üst kısımları ise moloz taştan olup aralarında ahşap hatıllar bulunur.

Ana yoldan beş basamaklı taş merdivenle kuzey yönündeki son cemaat yerine çıkılır. Bu kısım harimden bir metre kadar aşağıda bulunmakta olup sağ ve sol tarafı duvarla örülür, önü ise revaklıdır. Üst örtüsü harim gibi toprak damlı olan tavanı dört ahşap sütun taşır. Ahşap sütunların alt başlıkları devşirme mermerdir.

Son cemaat yerinden iki kanatlı ve ahşap kapı ile harime

¹⁵ Uysal; a.g.e, s. 13, 49

¹⁶ Ahmet Yağcı; 1945 Sülün kasabası doğumlu, ortaokul mezunu, emekli, 10-11-2012 tarihli görüşme.

CUMA MESCİDİ

geçilir. Harim üç bölümlü olup ilk bölüm iki katlıdır. Kadınlar Mahfili olan bu kısma girişin sağ veya sol tarafından çıkış yeri olması gerekir, Ancak bugün hiçbir iz yoktur. Yine kadınlar mahfilinin kuzey cephesinde üç tane küçük dikine dikdörtgen pencere vardır. Üst örtüsü ahşap olan harimi dört tanesi duvara gömülü, önde üç, arkada ise dört tane ahşap sütun taşımaktadır. Ahşap kolonlar üzerine kavis ve onun da üzerinde çorak denilen toprak damlı üst örtü ise yıkılmıştır.

Mescidi aydınlatan doğu ve batı yönünde birer, kuzey yönünde ve harime girişin iki yanında da birer pencere vardır. Yuvarlak kemerli mihrap nişinin iki yanında, kuzey yönüne paralel iki pencerenin daha olması gerekir. Ancak kible yönündeki duvar yıkıldığı için bu pencereler belli değildir. Bütün pencereler dikine dikdörtgen olup demir parmaklıdır.

Beldedeki, Eski Cami'nin olduğu yerde daha önce küçük bir mescit vardı. Köy halkı tarafından 1963 yılında mescidin yanındaki ev satın alınarak şimdiki mescit "Topal Usta" lakaplı Halil Sevinç'e yaptırılmıştır. Bugünkü Eski Caminin 1963 yılında ibadete açılmasından sonra Cuma Mescidi terk edilmiş ve günden güne harabeye dönmüştür.

300 m. kadar doğusundaki "Murat Dede Türbesi" ile birlikte Prymenessus antik kenti üzerinde bulunan Cuma Mescidi, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 27-02-2004 tarih ve 2698 sayılı karar ile koruma altına alınmıştır.

DEĞERLENDİRME

"Afyonkarahisar'da Üç Mescit" adı ile değerlendirmeye aldığımız mescitlerden Alâeddin Mescidi'nin temelleri, Kale Mescidi'nin ise doğu, batı ve kuzey duvarları kalmış, Cuma

Mescidi ise harabe halinde olup günden güne yıkılmaya yüz tutmaktadır.

Van Kalesi üzerinde bulunan Süleyman Han Camii, 2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 20.000 kalıp saman, tuz ve küllerin kullanıldığı özel bir çamur karışımı kerpiç kullanılarak aslına uygun olarak restorasyonu yaptırılmış ve ibadete açılmıştır.¹⁷ Yine, Bursa'nın Yıldırım İlçesi, Çukur Mahalle'sinde XV. yüzyıl eseri olup iki duvarı günümüze ulaşmış bulunan Çukur Mescit, 2011 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından aslına uygun olarak projeleri çizdirilerek restorasyonu yaptırılmıştır.¹⁸ Bu örnekleri yurdumuzun birçok

yerinde görmek mümkündür. Yapılan bu çalışmalarla hem yok olmak üzere bulunan tarihi eserler kurtarılmakta, hem de geçmişten günümüze kadar gelen kültür varlıkları asli hüviyetine yeniden kazandırılarak gelecek nesillere aktarılmaktadır.

Afyonkarahisar Kalesi, 2010 yılında Maliye Bakanlığı tarafından ağaçlandırılmak, kültürel ve sosyal amaçlı olarak halkın hizmetinde kullanmak, turizme yönelik çevre düzenlemesi ve planlaması yapılmak üzere Afyonkarahisar Belediyesi'ne tahsis edilmiştir.

Afyonkarahisar Kalesi, hâlihazırda Afyonkarahisar Belediyesi'nin tasarrufunda olduğuna göre, Evliya Çelebi'nin Afyonkarahisar'a geldiğinde gördüğü ve hayranlığını dile getirdiği yukarı kaledeki Alâeddin Mescidi ile aşağı kaledeki (yukarıdaki örneklerde olduğu gibi) Kale Mescidi'nde bilimsel olarak arkeolojik bir kazı yaptırmak, kazı neticesinde mescitlerin projelerini çizdirmek ve ivedilikle restorasyonlarını yaptırarak kaybolmaya yüz tutmuş bu iki kültür varlığını yeniden bu millete kazandırmak da öncelikle Afyonkarahisar Belediyesi'ne düşmektedir.

Cuma Mescidi ise ahşap cami mimarisinin Afyonkarahisar'daki örneklerinden birini oluşturmaktadır. Mescit, üzerinde bulunduğu Prymenessus antik kenti ile birlikte koruma altındadır. Mescidin restorasyonla ilgili projeleri Eskişehir'de bulunan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na sunulmalı ve bu eserin de onarımı yapılarak yeniden asli hüviyetine kazandırılmalıdır.

¹⁷ <http://www.internethaber.com/van/van> kalesi restore ediliyor-

¹⁸ <http://www.yildirimmuftulugu.gov.tr/> çukur mescit gün yüzüne çıktı.

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

İLAN

Karahisar hastanesi sabık sertabib ve operatörü

Doktor Hüseyin Avni

Emrazı cerrahiye, firengi ve belsoğukluğu tabibi hergün hastalarını Tuzpazarı'nda mütehasıs Rıza Tahir beyin muayene ve tedavihanesinde kabul ve icap eden ameliyat-ı cerrahiye'yi ehven bir ücretle yapar. Yeni ve eski belsoğukluğu ile firengi en son usüllerle tedavi olunur.

Ameliyat olacak hastalar için tedavihanede yatak vardır.

Arşivden yaprakların bu sayısında yaklaşık 100 yıllık bir ilan var. İlimiz tıp tarihinden bir vesika. Doktorların hastalarına ilanla ulaşmaya çalıştığı 1910'lu yıllardan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Anadolu'yu kasıp kavuran firengi ve belsoğukluğu hastalığı ile mücadeleye dair bir belge. Bugün yerinde yeller esen Mecidiye'de ki hastanenin eski baştabibi Doktor Hüseyin Avni Bey'de, hastalarını arkadaşı doktor Rıza Tahir Bey'in Tuzpazarı'nda ki muayenhanesinde hem muayene hem de tedavi etmekteymiş. İlanı göre en son usüllerle tedavi yapılırken ameliyat olması gereken hastalar için muayenhanede yatak mevcut olduğu ayrıca belirtiliyor.

Pul yapıştırma zorunluluğu dolayısıyla ilanın üzerindeki 2 paralık pulu da unutmamak gerek. Bugün aynı mecburiyet olsaydı köşebaşlarında veya evlerin posta kutularına ilan bırakılanların epey zahmete katlanacağı anlaşılıyor. Bir diğer hususta Tuzpazarı'nın Osmanlı döneminden bu yana şehrin ticari hayatında önemli bir yeri olduğu gerçeği. Yakın zamana kadar pek çok doktorun muayenahaneleri Tuzpazarı'nda bulunurdu.

Belge Hasan Özpınar arşivinden

Belgeyi günümüz Türkçesi'ne çeviren Lokman Derya Solmaz'a teşekkür ederiz.

Altıgöz Köprüsü

Altıgöz Köprüsü Kitabesi

AFYONKARAHİSAR VE BOLVADİN'DE İSLAMİ DÖNEM KİTABELERİ

*Dr. Muharrem Bayar

Afyonkarahisar, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerindedir. Anadolu'da yaşanan bütün devirleri görmüştür. Afyonkarahisar topraklarında ilk İslam Orduları Hz. Peygamberin vefatından 12 sene sonra 644 yılında görülmüştür. Daha sonra İslam Orduları 646 ve 740 yıllarında gelmişlerdir. Ünlü komutan Seyyid Battal Gazi ve ünlü Sahabe Abdülvahhab Gazi ünlü "Akroenos" (Afyon Kalesini) 740 yılında kuşatmıştır.¹

Anadolu'ya Türk Akınları 1071 Malazgirt Zaferi'nden çok önce başlamıştır.1068 yılında Konya'yı fetheden Türk akıncıları 1069 yılında Bolvadin, Emirdağ ve Honaz'ı fethederek Afyonkarahisar Kalesi önlerinde göründüler. Bu bölge uzun süre Türkler ile Bizans arasında el değiştirdi. Nihayet 1116 yapılan "Bolvadin Savaşı'nda" Bizans kesin yenilgiye uğratıldı. Zaferden sonra yapılan "Bolvadin Anlaşması" ile Afyonkarahisar ve civarı kesin olarak Türk Yurdu oldu.²

Türk Aşiretleri XII. Asrın başlarında Afyonkarahisar ve civarına iskân olmaya başladılar. Boşalan köyleri ve şehirleri yeniden kurdular. Bu nedenle Afyonkarahisar ve civarında

* Araştırmacı-Yazar

¹ Seyyit Battal Gazi 740 yılındaki Afyon Kalesi kuşatmasında ağır yaralandı, Bizanslılar Seyit Gazi'ye götürdüler. Burada vefat etti. Türbesi buradadır. Bu savaşta şehit düşen Ahmet Turani'nin türbesi Afyon'da Ulu Cami'nin karşısında kalenin eteğindedir. Yine bu savaşta şehit düşen diğer ünlü komutan ve Sahabe-i Kiramdan Abdülvehhap Gazi'nin de türbesi Bolvadin'dedir.

² Muharrem Bayar "Bolvadin Tarihi" s.108; Osman Turan "Selçuklu Tarihi" s.157; Süleyman Gönçer "Afyon Tarihi-I" s.242; Anna Comnena "Alexiade" s.188

"Karaca Ören", "Ak Ören" gibi "ören" ismi taşıyan köy çoktur. Kurdukları yerlere; bu yerlerdeki mevkilere, ovalara, yaylaları, dağlara, ırmaklara, göllere yeni isimler verdiler. Bu isimler mensup oldukları boyun adlarıydı. *Bayat, Kızık, Avşar, Kınık, Dodurga, Sorgun* v.s gibi. Ayrıca geldikleri yerlerin isimlerini ve köyü kuran aşiret beylerinin isimlerini koydular. Yeni baştan kurdukları Anadolu'yu Türk-İslam eserleri ile süsleyerek *Türk Mührünü* vurdular.

Afyonkarahisar ve civarını tek tek dolaşarak kitabeleri topladım. Ayrıca bir zamanlar Afyon'a bağlı olan bugün Eskişehir'e bağlı olan Han, Denizli'ye bağlı olan Çal, Çivril, Baklan, Kütahya'ya bağlı olan Şaphane ve köylerini gezdim. Buralarda bulduğum İslami Döneme ait kitabeleri de topladım. Devlet Arşivlerini ve bu bölgeye ait Şer'iyeye Sicillerini de tarayarak derleme yaptım. Topladığım vesikalarla Afyon dahil 15 ilde *Afyonkarahisar Vesikaları* adıyla sergiler açtım.³

Topladığım vesikalardan, kitabelerden örnekler sunuyorum.

1. Afyonkarahisar Merkezindeki kitabeler

1.1. Altıgöz Köprüsü: Bilinen en eski kitabe Altıgöz Köprüsü üzerindeki kitabedir. Köprü Afyon merkezinde, Çetinkaya Mahallesi ve Cirit Kayalığı'nın kuzeyinden akan Akarçay üzerinde kurulmuştur. Afyon - Çıkırık - Beyyazı (Anbanaz) üzerinden Hanköy, Erenler (Kumartaş), Çayırbağ (Sipsin) üzerinden Gazlıgöl-Eskişehir'e giden yol üzerindedir.

³ Afyonkarahisar Vesikaları isimli derlemem toplam 900 sayfa civarındadır. Gerekli transkripsiyonları ve değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Köprü'nün üzerindeki kitabeğe göre 606/1209 yılında Oğuz oğlu Sabıküddin Ebü'l Vefa İlyas tarafından yaptırılmıştır.

9 satırlık kitabesi çok bozuk Selçuklu neshi ile yazılmıştır.

1-el-azze ve'l-beka ve'd-devlete ve'l-ûla ve's-saadat ve's-senâ ve'l-cevad velâ(....kırık.....)

2- el-sahib haze'l-cisr ve hüve'l-emrû'l-ecel el-alimü'l-abid ez-zahid ve'l-muhterem sabık ed-devlete ve'd-din

3-Ebü'l-Vefa el-İlyas bin Oğuz rahmet-allahü rahmeten vâsia bena fi hali hayatihî ba'ade'l- vefate emere

4- bi-teccid i'marete begaleta vakf valedehu valedü'l-Oğuz

5-el-ecel el-kebir el emir el sifehsalar em mü'eyyed

6-Bedr-devlet ve'd-din rüknü'l-İslam

7-ve'l-müslimin ibnü'l-mülük ve's selatin dâim ulüvvehu Ebu Hamid

8-Hacı Mehmet bin İlyas daim ulüvvehu rahmet-Allahü min merre kasem lehu ve gufra min

9-Karrete ve termim ömre ve bina balâ da'yete ey-selahate ve's-senâi el-hatir ve amere te'beyt zikre be-hayr fi âhire ve rezaka sevaben vafire ve na'imen fahire

Tarihi yazılı olduğu satırda: (Fi senete sitte ve sitte-mie ketebe. Mehmet) yazılıdır.

Hodalı Çeşme

1.2. Hodalı Çeşme: Cami-i Kebir mahallesindedir. Selçuklu sultanlarından İzzeddin Keykavus bin Keyhüsrev zamanında Osman oğlu Şemseddin Ömer tarafından 648/1250 tarihinde yaptırılmıştır. 6 satırlık kitabesi vardır.

Hodalı Çeşme Kitabesi

1-es-Sultanü'l-azam izzed-dünya ve'd-din

2-Ebü'l feth Keykavus bin Keyhüsrev

3-emirü'l- mü'minin emere bi-imarete

4.el-makamü'l-mübarek el-abdü'z-zaif

5.Şemseddin Ömer bir Osman el- Seniri

6.Fi tarih sene: semane ve erbaine ve sitte-mie

Yukarıpazar Kitabesi

1.3.Yukarı Pazar Camisi: Yukarı Pazar Mahallesinde, Askeri Hastahane Sokağı ile Cam-i Kebir Caddesinin birleştiği yerdedir. Camiyi 663/1264 tarihinde Karaman oğlu Yusuf Bey yaptırmıştır. Caminin birinci kitabesi Selçuklu devrine aittir.

قال لنبى صلى الله عليه وعلى آله
من غدالى المسجد وراح اعدالله له
نزلاً من الجنة كلما غدا اوراح
بن قر امان سنة ثلث وستين وستمايه
بنى هذا المسجد يوسف

Kâle'n-Nebiyü salle-Allahü alehi ve âli âlehu

Mîn gade ilel -mescid veraha a'dellahü lehu

Nezzelen mine'l-cennete küllema gade evraha

Bena haze'l-mescid Yusuf bin Karaman eman senete:selse ve sittine ve sitte-mie

Bunun altındaki üç satırlık 870/1465 tarihli tamir kitabesi Osmanlı döneminde aittir.

بسم الله الرحيم الرحيم
وان المساجد الله فلا تدعوا مع الله احدا
خواجه طور غد بن اسماعل سنة سبعين و ثمانايه
Bismillahirrahmanirrahim
Ve enne'l-mesacide fela ted'u ma'allahi ehade
Hoca Turgut bin İsmail. Sene:sebaine ve semane-mie

Ulu Camii Kitabe

1.4. Ulu Cami: Kale ile Hıdırlık Tepesi arasında Cami-i Kebir Caddesi ile üzerindedir.

Bu cami XIX. asırda *Hoca Bey Camisi* ismi ile anılıyordu. Daha sonra Cami-i *Kebir* yani *Ulu Cami* ismi ile anılmaya başlamıştır.

Beylikler Dönemine ait olan bu camiyi Sahip-Ata Fahreddin Ali Bey oğlu Nasreddin Hasan Bey tarafından 671/1272 tarihinde Mimar Emir Hacı Bey tarafından yapılmıştır.

Caminin mihrabının üzerinde Ayetü'l-Kürsi ayetinin sonunda şu satırlar yazılıdır.

فی زمان سرة العظیم [۱] العبد الضعیف

علی بك بن سوستوس كتبه حاجی مراد بن محمود

Fi zaman sırretü'l-azim el-abdü'z-zaif

Ali Bey bin Sivastos ketebe: Hacı Murad bin Mahmud

Minber kapısının üzerindeki 671/1272 tarihli kitabede, ahşap minberin Neccar oğlu Emir Hacı Bey tarafından yapıldığı belirtilmiştir.

عمل امیر حاج بك النجاء [ر] فی غرة ربیع الا

ول سنة احدى- سو- ستمايه

Âmele Emir Hacı Bey bin Neccar. Fi gurrate Rebiü'l-ev-vel sene: Ahade- su⁴- sitte-mie

Camiinin batı tarafındaki kapısının üzerindeki 742/1341 tarihli 5 satırlık kitabesi:

4 Su harfi(سو): Siyakat yazıda 70 sayısını gösterir.

انما يعمر مسا جدا لله من آمن بالله واليوم الاخر
وفق بعمارة هذا المسجد الجامع العبد المحتاج
لى رحمة الله تعالى مغيث الدين امير عبي
ابن المرحوم مظفر الدين
فى ايام دولة المولى المعظم سلا لة الوزراء العظام
نصرة الدولة والدوين احمدا عز
الله ا نصاره فى تاريخ محرم فى سنة اثنتى
واربعين وسبعمايه

1. İnnema ya'meru mesâcid-Allahü men âmete billâhi ve'l-yevm âhiri

2. Vefeka bi-imarete haze'l-mescidü'l-cami el-abdü'l-muhtaç

3. İlä rahmtu'llahu teala Muğissiddin bin İsa

4. İbnü'l-merhum Muzafferüddin fi eyyami devletü'l-mevli'l-muazzam selâtü'l-vüzeratü'l-izâm

5. Nusretü'd-devlete ve'd-din Ahmed eazze-Allah ensare Fi tarih Muharrem senete: isna ve erbain ve seb'a-mie

Kitabeye göre cami Muzaferüddin Devle Bey'in oğlu Emir Muğiseddin İsa Bey tarafından 742/1341 yılı Muharrem ayında tamir ettirilmiştir. Caminin ahşap sütun başlıkları arasındaki bölümlerde aşı boyası ile yapılmış çeşitli kuş resimleri vardır.

1.5. Gedik Ahmet Paşa Camisi: Fatih Sultan Mehmet'in sadrazamlarından Gedik Ahmet Paşa Karaman Seferi sırasında Afyon'da bulundu ve Mimar Ayaz Ağa'ya 879/1473 tarihin da yaptırdığı külliye içindedir. Gedik Ahmet Paşa Afyon'da yaptırdığı külliyesinin yaşaması için zengin vakıf eserler bırakır.⁵ Giriş kapısının üzerindeki kitabede belirtildiğine göre 1210/ 1795 büyük depreminde iki kubbesi çöker. Aynı tarih de Afyonlu hayır sahibi, külliyesinin vakıf mütevellisi kaymakamı *Müftüzade Ahmet Efendi* tarafından tamiri yaptırılır. Tamir kitabesini Afyonlu Şair Mehmet Fevzi (Ö.1227/ 1812) yazmıştır.

تعالى الله زيبا جامع رعناى عمر قرسا

كرامتله كدك پاشاى مرحوم ايلمش احيا

مرور دهر اياه... هر برى چر ار كانه

اولوب بر شيخ فانى رتبه سنده طلاب مول

تزلزل عرض اولدى ناكهان بركون وجودينه

قصارا زلر ليله قبتينى ايندى سر تاپا

5 MAD. nr:438 .s.136

قباپ سائره بشدن باشه هپ منكسر اولدى
انى تعميره لازم؟ بر دانشور ودانا
معين صا حب الخيرات مفتى هدايشد
اولوب قاعقماى ايلدى تعمير اياما
ايكى مرمر ديره كلر سويلدى تاريخى فوذى
عمارت ايلدى احمد افندى معيدي حقا

1. Tealallah ziba camii rana-yi ömür fersa
2. Kerametlü Gedik Paşayı merhum eylemiş ihya
3. Mürur dehr ile o her bir çar erkana
4. Olub bir şeyhi fani rütbesinde talibi mevla
5. Tezelzül arz oldu nağihan bir gün vücuduna
6. Kazara zelzeleyle kubbeteyni indi ser-tapa
7. Kubabı saire baştan başa hep münkesir oldu
8. Anı tamire lazım oldu bir daniş veru dane
9. Muini sahibü'l-hayrat Müftizade -zişân
10. Olup kaimmakamı eyledi tamirine iyma
11. İki mermer direkler söyledi tarihini Fevzi
12. İmaret eyledi Ahmet Efendi mabedi Hakka

Caminin giriş kapısının kemerinin iç yüzünde caminin nakışlarını yapan Nakkaş Hasan'ın imzası vardır.

BOLVADİN İSLAMİ DÖNEM KİTABELERİ

1. Bolvadin'deki kitabeler: Bolvadin Afyon'un en büyük ve en eski kazasıdır. Hemen her döneme ait zengin vesikalar vardır. Bunlardan birkaç tanesini örnek olarak sunacağız

1.1. Hanaylı Mescid Kitabesi: Selçuklu sultanlarından II. Gıyaseddin Keyhüsrev oğlu Rükneddin Kılıç Arslan (1254-1266) Bolvadin'e 663/1264 tarihinde büyük bir külliye yaptırmıştır. Bu külliye günümüze hiçbir yapı gelmemiştir. Külliyesinin Hanaylı Mescid, Kurşunlu Han, çeşme ve hamamları olduğu bilinmektedir. Külliye sadece mescidin kitabesi günümüze gelebilmiştir. Bu gün kitabe Bucak çeşmesi üzerindedir Hanaylı Mescid Mahallesi⁶, bu günkü Bucak ve Ali Efendi Mahallesi'nin olduğu yerde idi.

Selçuklu neshi ile yazılan 8 satırlık kitabe:

Bismillâh irrâman irrâhim

"Ve ennel mesacide-lillâhi felâ ted'u

Me'a Allahü ehaden" Kâd bina haze'l

mesacid'ül minar. Fi eyyam-ı devlete

es-Sultanü'l- Azam Rükned-dünya ve'd-din Ebu'l feth

Kılınç Aslan bin keyhüsrev haled-allahü müлкеhu

ve nasarel cündü. Kıl avn'ül allahü

Fi şühur seneten selase sittin ve sitte-mie

H. 663/M. 1265

6 Hanaylı Mescid Mahallesi: 33 neferan, 17 hanelik büyük bir mahalledir. (MAD.nr.438, s.194)

Bolvadin Alaca Çeşme

1.2. Alaca Çeşmesi: Selçuklular döneminde bu bölgede önemli izler bırakan Cimri olayının hatırası olarak III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 677/1278 tarihinde külliye olarak yaptırılmıştır. Sadece cami zamanımıza kadar gelebilmiştir. Çeşme 1973 yılında yıkılmıştır. Kitabesi Bolvadin Müzesindedir.

Çeşmenin kitabesi 3 satırdır.

1. Emere bi-inşea haze'l-ayn el-cariye Fi eyyam-ı devlete

2. es-sultan el-azam Gıyase'd-dünya ve'd-din Keyhüsrev bin Kılıç Arslan

3. el-abdü'z-zaif Bayram ibn-i Abdullah es-sahibi ahsen-allahü hatime-hu Fi Muharrem sene: seb'a ve seb'ine ve sitte-mie

1.3. Çarşı Camisi: Beylikler Döneminde Bolvadin bir süre Eşref Oğulları idaresinde kalmıştır. Bu ara Eşref Oğullarından Süleyman oğlu Mehmet Bey 720/1320 tarihinde Bolvadin'de büyük bir külliye yaptırmıştır.

İnşae Hâzihil-imaret'ül mübarake bi-işarete

El-Emir'ül Âzam Mubarizeddin

Mehmed Bin Süleyman halled-Allahü devleti

El-Emir'ül ecel Ziyaeddin Şikâri

Yütimallahü ulûvvehu fi tarih

Evâsıtı Rebiülâhir sene: İşrına ve Seb'a mie (720) / (M. 130)

1.4. İmaret (Lala Sinan Paşa) Camisi Şadırvanı: İmaret Mahallesi'ndedir. Fatih Sultan Mehmet'in hocası Lala Sinan Paşa tarafından külliye olarak 886/1481 yılında yaptırılmıştır.

Külliyesinin camisi, şadırvanı günümüze kadar gelmiştir. Hamamı, imareti, medresesi zaman içinde yok olmuştur.

Caminin kuzey tarafında 8 ayakla taşınan iç bükey bölme-lerle geçişmeli basit ahşap kubbe ile örtülmüştür. Başları işlemeli 3 tane kitabeli 20 pano ile çevrelenmiştir. Küçük zarif kuş sulağının altında *Ters Lale* motifi işlenmiştir.

1290 / 1874 yılında depremden caminin kubbesi çökmüş, çeşme ile külliyesinin diğer bölümleri hasar görmüştür. Şadırvanı

nın tamir kitabesi:

- 1.Var ise akl-ı meadın yolu-
na varını ko
- 2.Her işi bu-i murada akı-
dır su gibi su
- 3.Suya hemser olamaz ha-
sılı bir eser-i hayrı
- 4.Kıl fehm her hasenattan
hasene-i ahseni bu
- 5.Sarf-ı himmet iden inşe-
asına eshab-ı hayr
- 6.Yazdı muacemle ne

Bolvadin Çarşı Camii

Ebced ile yazılan tarihi çözüldüğünde 1290 yılı bulunur.
1302/1885 yılında tekrar tamir edilmiştir. Bu tamirin ki-
tabesi:

- 1.Bism-i Yezdan denülüp abı nüş edile
2"Yüskavne men râhık 7"ayeti mazhar düşüle
- Musanna *Maşaallah* rozetinin üzerine 8 satırlık şu zarif
şiiir yazılmıştır. Şiirin mısraları münavebeli olarak bir satır
kabartılarak, bir satır oyularak yazılmıştır.

Kul kerre maşaallah Ab-ı şifa inşeallah

Ve min havz-ı kevser Müyesser eyle Allah
Kıl Bismillahi serian Eşreb-i ente hınam
Min havz-i seyran Tarihi sağiran

1.5. Kırkgöz Köprüsü: Bolvadin'in güney tarafından
Akarçay üzerinde eski Bolvadin-Konya yolu üzerindedir.400m
uzunluğunda 4m.genişliğinde olan taş köprünün 60 gözü
vardır. Köprüden ilk bahseden eserler Hitler Döneminde
II.Muşil'in M.Ö.1344 yapılan Arzava Seferi sırasında kullanı-
ldığını söylerler. Ayrıca Krus'un Anadolu Olayında M.Ö.401
tarihinde Kayster Pedion(Bolvadin/Üçhöyükler) şehirden
gelerek bu köprüsü kullanmıştır.

Köprü Roma ve Bizans Döneminde tamir edilmiştir. En
büyük tamir ve eklentileri Mimar Sinan 1550 yılında yaptı. Bu
tamirin kitabesi Afyon Müzesindedir.

١- أمر بعمارة هذه القنطرة
السلطان سليمان ابن سليم خان
خلدا الله ملكه ال اخر الزمان
٢- كم عبور اتدى بونى صا
غ و أسن - تاريخنى ددى تكرر احسن على

Çevirisi: 1.Emere bi-imate hâze'l-kantara es-Sultan

7 "Onlar cennette el değmemiş mühürlenmiş saf bir içecekten
içecekler"(Mutaffin Suresi, ayet.25)

*Süleyman ibn-i Selim Han hâledal-Allahü mülkehu ilâ
âhiri'z-zaman .*

*2.Kim ubur etti bunu sağ ve ese. Tarihini dedi tekrar
âhsan-Ali.*

1.6. Rüstem Paşa Çeşmesi: Kanuni Sultan Süleyman'ın
sadrzamlarından Rüstem Paşa, 960/1553 tarihinde Bolva-
din'e cami, çeşme, hamam, han, bedestan yaptırmıştır. Bedes-
tan ile hamam günümüze kadar gelebilmiştir. Hamamın er-
kekler girişinin sol tarafında olan çeşme 1936 yılında yıkılmış,
kitabesi Çarşı Camisi'nin kuzey cephesine konmuştur.

6 satırlık kitabesi:

- 1.Makbul şah Süleyman, Rüstem vezir-i âzam
- 2.Mislin getirmemiştir dünyaya ibn-i adem
- 3.Bu cay-ı dil kûşanın olmaya gurubu
- 4.Ayn-ı hayata benzer akıttı ab-ı hürrem
- 5.Anıldıkça nam-ı hayr ile bile densün
- 6.Bu çeşme şara tarih"Ab-ı revan-ı Rüstem"

Tarih sözcüğü ebced hesabı ile çözüldüğünde 960 tarihi
bulunur.

1.7.Kırklar Camii Çeşmesi: Kestemet Mahallesinde Kırk-
lar Camisi karşısındadır.961/1554 tarihinde halk tarafından
yaptırılmıştır. 8 satırlık kitabesi vardır.

1. Şah Süleyman âl-i Osman pür keramet, pür sefa
2. Sayesinde hoş geçerler daima bay ü geda
3. Hamdü'l-lillah devletinde olup işbu ayn-ı cari
4. Rûz ü şep hazretine herkes eder daima dua
5. Sahibü'l-hayr, mübaşir her kimin ki sâyı var
6. Avn-i Hak olsun refiki anların yevm-i ceza
7. Bu tarık-ı âmmdan her kim geçerse ey imam
8. Diler tahsin ede tarihini "Hoşça bina".

Tarih sözcüğü olan *Hoşça Bina*" esced hesabı ile çözüldü-
ğünde 961 tarihi çıkar.

AFYONKARAHİSAR'DA KUR'ÂN'A HİZMET EDENLER: *Hâfızlar*

Uzm. Yusuf İLGAR*

HÂFİZ ABDULLAH AKAR

Abdullah AKAR 1930 yılında Afyonkarahisar Küçükka-
lecik Köyü doğumludur. Annesinin adı Fadime, babasının
adı Mustafa'dır. İlkokulu kendi köyündeki okulda üç yıl oku-
muştur. İlkokulda okurken Küçükkalecik Köyü'nün imamı
Afyon'a hâfızlık için göndermiştir. İlk hâfızlık eğitimini Hâfız
Mehmet Eren'den almış; Topal Hoca lakabıyla anılan Hâfız
İsmail Bayrı Hoca efendiden aldığı eğitimle hâfızlığını 1941-
1942 yıllarında tamamlamıştır. On ayda hâfız olmuştur.

Hâfız Abdullah Akar ve
Hocası Hâfız Mehmet Eren.

Hâfız Abdullah Akar

Hâfız Abdullah Akar damadı Nevfel Dinç.

Hâfızlık eğitimi alırken devre hâfız arkadaşları Ali Dalyan
ve Mustafa Keser'dir. Müftülük Kuran Kursu'nda, Zülâli Ca-
mii'nde görev yapmıştır. Gezek hizmetleri olmuştur. Hacca gi-
dememiştir. Hafız Sami Bayar Efendi'nin yetişmesinde emeği
bulunmaktadır.

1963-1969 yıllarında da Afyonkarahisar Musiki Cemiyeti
ve Turizm Derneği mensuplarının gayretleriyle Afyonkara-
hisar'da ve Antalya'da icra edilen sema törenlerine âyinhan
olarak katılan Hâfız Abdullah Akar Mevlevi tarihi içerisinde
de yerini almıştır. Hâfız Abdullah Akar, Zülâli Camii'nde
imam-hatip olarak görev yaparken 1 Mart 1982 tarihinde vefat
etmiştir¹.

1968 yılında Afyonkarahisar'da semâ icra eden mutrip
ekibi (soldan sağa): kudüm Kemal Alpergöl; neyzenler: Ah-

met Abay, Nazım Bursalı, Mustafa Demirkol, Kemal Bayık;
âyinhanlar: Nazım Bursalıoğlu (ayakta), Emin Doğrusoy,
Hâfız Abdullah Akar, kudüm: Zahit Sagun (Zahit Sagun ko-
leksiyonu).

HÂFİZ SADIK AKGÜN

Afyonkarahisar merkez Kozluca köyünde 1943 yılında
dünyaya gelen Sadık Akgün Satılmış Efendi'nin oğludur².

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sultan Divânî Araştırma ve Uygula-
lama Merkezi Müdürlüğü, Afyonkarahisar

¹ Kaynak kişi: Oğlu İbrahim Akar, damadı Nevfel Dinç.

² Sadık Akgün hoca efendinin babası Satılmış Akgün (1889-1969)
önce Balkan savaşına katılmış, arkasından Birinci Dünya Savaşı'nda
Kanal Cephesinde bulunmuş, Çanakkale Savaşlarına düşmanla
çarpışmıştır. Terhisinden kısa bir süre sonra Kurtuluş Savaşı başlayınca
tekrar cepheye giderek toplam on iki yıl askerlik yapmış, nihayetinde
gazi olarak evine dönmüştür. Vücudunda onlarca yara izi varmış.
İstiklâl Madalyasıyla taltif olunan Satılmış Akgün, madalyayı kibarca
"benim mükâfatımı Allâh verecektir" diyerek reddetmiş ve evlatlarına
da İstiklâl Madalyasından menfaat elde edilmemesini vasiyet etmiştir.
(Kaynakça: Sadık Akgün)

Hafız Sadık Akgün

1958 yılında Hafız Kamil Çelebi hoca efendiden hâfızlık eğitimini tamamlamıştır. Hâfızlık devre arkadaşları Denizli ili Acıpayam ilçesi Kur'an Kursu öğretmenliği yapan merhum Hafız Ahmet Akgün, İstanbul Beykoz Kur'an Kursu öğretmeni Hafız Mustafa Aktaş, Eber Köyü imam-hatipliği yapan merhum Saim Söğüt'tür.

Hafız Sadık Akgün, 1966 yılında Küçük Çobanlı köyünde imam-hatip olarak göreve başlamış daha sonra 1969 yılında Kumartaş (Erenler) Köyü, 1974 yılında Emirdağ-Bademli Kasabası Aşağı Câmii, 1976 yılında Bolvadin Çarşı Câmii, 1997 yılında Bolvadin Gemiciler Câmii, 1982 yılında tekrar Kumartaş (Erenler) köyüne imam-hatip olarak tayin olmuştur. 1985 yılında Afyonkarahisar merkez Câmii Kebir (Ulu Câmii'ye tayin olan Akgün, 1988 yılında da merkez Zülâli Câmisi'ne imam-hatip olarak nakil olmuştur. Burada uzun yıllar imâmet görevinde bulunduktan sonra 1997 yılında emekli olmuştur.

1987 yılında Karahisar Kız Kur'an Kursu'nda bilâ-ücret (karşılıksız olarak) bir yıl gönüllü olarak talebe okutmuş; Aynioğlu Câmisi'nde iki yıl Ramazan aylarında hatimle teravih kıldırılmış; Mısıri Câmisi'nde sabah namazlarında hatimle kılınan namazlarda fatihlik³ yapmıştır.

Dört kere hacca giden Akgün Hoca Efendi, Cuma hutbelerini bizzat kendisi hazırlar, Osmanlıca olarak yazar ve hutbede okurmuş, 1995 yılında oturduğu evin yanısı sırasında bu hutbe arşivi yanmıştır. Görev yaptığı yerlerde yüzlerce kişiye Kur'an öğretmiş ve okumalarını geliştirmiştir.

HÂFİZ KAMİL AKSOY

Afyonkarahisar Sincanlı ilçesine bağlı Kayadibi köyünden olan Kamil Aksoy, Nebi Efendi ile Keziban Hanımın oğludur. 1932 yılında doğmuştur. Afyonkarahisar Kur'an Kursu'nda görevli İsmail Hakkı Bayrı nâm-ı diğer topal hocadan hâfızlık eğitimine başlayarak hâfızlığını tamamlamıştır.

Hâfızlığını yaptıktan sonra sırayla kendi köyünde beş

³ Fatihlik: Hatimle namaz kıldıran hocanın arkasında onu takip eden hâfız efendiye verilen bir unvandır.

Hafız Kamil Aksoy

HÂFİZ HÜSEYİN ARISOY

Hüseyin Arısoy, Şuhut'un il-yaslı köyünden olup 1921 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Hafız Ahmet Efendi, annesi Kezban hanımdır. İlkokulu Balçıkhisar köyünde okumuştur. Askerlik görevini yerine getirdikten sonra 1943 yıllarında Afyonkarahisar'da İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca Efendi de hâfızlığa başlamış ve başarıyla hâfızlığını tamamlamıştır. Devre hâfızlık arkadaşları Hafız Ali Dalyan, Hafız Hasan Hamit, Kavaklı'dan Hafız Mustafa ..., Serbanlı Hafız Mustafa ...Hoca, Eğretli Hafız Şükrü Ersoy'dur. 1950'li yıllarda Şuhut Kur'an Kursu öğretmenliği görevindeyken Hafız Nurettin Karahan, Hafız Halil Çoban, Hafız Mahmut Yılmaz, Hafız Ahmet Arısoy, Hafız Mustafa Aktaş, Hafız Tahsin Kaya, Hafız Mustafa Koç, Hafız Mevlüt Aktaş, Hafız Süleyman Akın, Hafız Ali Karanlık, Hafız Musa Akgül hoca efendileri hâfız yetiştirmiştir.

İlk görev yeri Afyonkarahisar Ayaktekke Cami imamlığına atanan Arısoy, bu arada aynı zaman da hâfızlık kursuna devam etmiştir. Daha sonra Zülâli Câmisi imam-hatiplik görevine atanmıştır. Buradan Şuhut Kur'an Kursu öğretmenliğine ve Şuhut Yalı Câmii imamlığına tayin olmuştur. 1973 yılında İstanbul Bıçakçı Alaaddin Câmisi imam-hatibi olarak tayin olmuştur. İstanbul'da ayrıca Fındıkzâde Câmisi, İskender Paşa Câmisi'nde imam-hatiplik ve Fatih Kur'an Kursu'nda da fahri hocalık yapmıştır. Yaş haddine yani altmış beş yaşına kadar dini görevleri yerine getirdikten sonra emekli olmuş, 1988 yılında Hakk'a yürüyerek Karacaahmet Mezarlığına defnolunmuştur. İki hac, bir vekil hac ve beş umre ziyaretinde bulunmuştur⁵.

⁴ Kaynak kişi, oğlu Tahir Aksoy.

⁵ Hüseyin Arısoy oğlu Saatçi Ahmet Arısoy, 08.12.2012.

Hafız Hüseyin Arısoy

yıl, Çakır Köyünde altı yıl görev yaptıktan sonra Afyonkarahisar merkez Ulu Câmii, İmam Hatip, Bahçeli Evler Câmilerinde müezzin ve imam hatip olarak görev yapmıştır. Görevli olduğu yerlerde pek çok kişiye Kur'an öğretmiş, Çakırköylü Halil Aydoğan ile Adem Çengelci'yi hâfız yetiştirmiştir. 01.05.1988 tarihinde vefat etmiştir⁴.

Birinci sıra oturanlar: (Soldan sağa): Hasan Hamit Hoca, Hafız Abdullah Akar, Hafız Nurettin Karahan, Hafız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca, Hafız Ali Dalyan, Hafız Hacı Veysel Yıldırım; İkinci sıra (soldan sağa): Düğmecî Nurettin Can, Şuhut İcikli Hafız Hüseyin Akalın (öl.?), Hafız Hüseyin Arısoy, Hafız Şükrü Ersoy, Şükrü Tortop Hoca⁶, Hafız Talat Koçak, Hafız Ali Gündoğan⁷, Hafız Mehmet Sinan: üçüncü

⁶ Şükrü Tortop Hoca: 1931 tarihinde Afyonkarahisar'da doğmuştur. Kadınına ilkokulunu bitirdikten sonra sesinin güzel olması nedeniyle küçük yaşlarda hâfızlık mektebi ismiyle anılan kursa başlamıştır. Bir süre eğitim aldıktan sonra Topal Hoca lakabıyla anılan Hafız İsmail Bayrı Hoca Efendi'nin derslerine katılmıştır. Ailesinin geçimiyle de sorumlu olduğundan dolayı Hafızlık eğitimini yarıda bırakarak yine küçük yaşlarda öğrendiği Terzilik mesleğine dönmüştür. Uzun yıllar hem terzilik, hem de fahri olarak Cürcani ve Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Camilerinde müezzinlik yapmıştır. Daha sonra Merkez Yoncaaltı Camii'ne Resmi Müezzin olarak atanmıştır. Aynı Camide 25 yıl hizmet ettikten sonra 1980 yılında emekliye ayrılmıştır. Hâfızlığı tamamlayamamasına rağmen halk arasında "Hafız Şükrü" lakabıyla anılan hoca efendinin ezanı hoş bir edayla okuduğu söylenmektedir. Anfi sisteminin olmadığı dönemlerde, sabah ezanlarının yakın köylerden huşu ile dinlendiği ve anfi sistemlerinden sonra da her gün beş vakit ezanları yine minareye çıkarak okuduğu, onu tanıyanların hatıralarında yer bulmaktadır. Hafız Şükrü hoca 26.01.2007 tarihinde de vefat etmiştir. (Kaynak kişi: Oğulları M. Ali Tortop, Yunus Tortop).

⁷ Hafız Ali Gündoğan'ın "Afyonkarahisar'da Kur'an'a Hizmet Edenler: Hâfızlar" Taşpınar, Haziran 2012, sayı: 8, s. 61'de çalışmamızda babasının ismi Süleyman yerine sehven Mehmet olarak yazılmıştır. Düzeltirim. Y. İlgar.

sıra: Pazarıcı Mehmet Hancıoğlu, Mahmut Oksay, Yılmaz Uysal, Fehmi Uysal, ...?, ...?, Bekir Aksoy, ...?. (Yıl yaklaşık 1962).

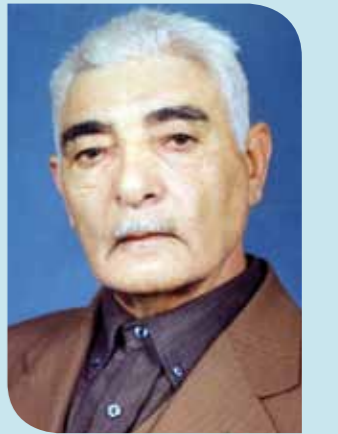
HÂFİZ KAMİL ÇELEBİ

Afyonkarahisar Sincanlı ilçesine bağlı Kayadibi köyünden olan Kamil Çelebi 1932 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Satılmış Efendi, annesi Ayşe Hanımdır. İlkokulunu kendi köyünde okumuş, on üç yaşındayken Afyonkarahisar'a getirilerek Kırklar Makamı civarındaki Gazozcu Musa Altınok'a emanet edilmiş, 1945 yılında diyanele bağlı Afyonkarahisar Kur'an Kursu'nda görevli İsmail Hakkı Bayrı nâm-ı diğer topal hocadan hâfızlık eğitimine başlayarak hâfızlığını tamamlamıştır. Kayadibi köyünden Hafız Kamil Aksoy, Cevdet Çoban, Karaağaç köyünden Hafız Lokman Yılmaz, Büyük Kalecik kasabasından Hafız Mustafa Ceylan devre hâfız arkadaşlarıdır.

1952-1954 yıllarında askerlik görevini yerine getirdikten sonra Gezler, Kozluca, Sadıkbey, Erkmen köylerinde imam-hatip olarak görev yaptıktan sonra 1966 yılında Afyonkarahi-

Şükrü Tortop Hoca

Hafız Kamil Çelebi

sar Gedik Ahmet Paşa Câmisi'ne tayin olmuştur. Çelebi ayrıca Arapmescit, Kuyulu ve Marulcu Câmilerinde de müezzin olarak görev yaparak 1987 yılında emekli olmuş, 26 Mayıs 1997 yılında da vefat etmiştir. Kabri Kocatepe (Asri) mezarlığındadır. Hacı Kamil Çelebi görev yaptığı yerlerde pek çok kişiye Kur'an öğretmiş, köy odalarında da akşam sohbetleriyle köy halkına faydalı olmaya çalışmıştır. Oğlunun nakline göre otuzdan fazla hâfız yetiştirmiştir. Hâfız Sadık Akgün onlardan birisidir⁸.

HÂFİZ AHMET REŞİT DOĞRUSOY

Hâfız Ahmet Reşit Doğrusoy

Hâfız Ahmet Reşit Doğrusoy R. 1312/M. 1896 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. İbrahim Efendi ve Müslime hanımın oğludur. Nüfus kaydında adı Reşit olarak kayıtlıdır. İlkokul, Ortaokul eğitimi İstanbul'da yapmış, yine orada lise dengi olan Nuri Osmaniye Medresesi'nde okurken Birinci Dünya Sa-

vaşı'nın başlamasıyla askere alınmıştır. Çanakkale Cephesi'nde bulunmuştur. Hâfızlığını yedi yaşındayken dedesi Buhara'dan gelen Hacı Hatip Hoca efendide tamamlamıştır⁹.

Ahmet Efendi muhtemelen askerlik dönüşü Afyonkarahisar Çobanlı köyü ve Çakır köyünde imamlık yapmıştır. 1946-1948 yıllarında Afyonkarahisar Ayaktekke Câmisi, 1948-1951 yıllarında Başçeşme ve Kurrâ camilerinde görev yaptıktan sonra Otpazar Camii imamlığı ile Kadınana Kur'an Kursu hocalığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görevleri sırasında yetiştirmiş olduğu gerek Afyonkarahisar, gerek Kütahya köylerinden olmak üzere sayısını ve isimlerini tespit edemediğimiz hâfız hoca efendi talebeleri vardır¹⁰.

1951 ve 1974 yıllarında hacca giden Doğrusoy'un birkaç gurup gezeği vardı. Bu bağlamdan olmak üzere Hacı Cemal Eğretli Hoca Efendi, Gedik Ahmet Paşa Câmisi imam-hatiplerinden **Bekir Sıtkı Sencer**, Mermerci Hacı Paşa Alimoğlu, Ma-

⁸ Kaynak kişi, oğlu Adem Çelebi.

⁹ Hacı Hatip Hoca, Hâfız Ahmet Reşit Doğrusoy'un annesinin babasıdır.

¹⁰ Araştırmamızda bize babası hakkında bilgileri veren Hâfız Ahmet Reşit oğlu Mustafa Arısoy, babasının yetiştirmiş olduğu hâfız talebelerinin isimlerini hatırlayamadığı beyan etmiştir.

nifaturacı Nuri Toparlık, Saraç Şükrü, Tarakçı İbrahim Yurt-yapan, kardeşi Ali Doğrusoy, Yemenici Sırık Mehmet Seçkin, Yemenici Çavuş efendiler gezek arkadaşlarından bazılarıdır. Cuma hutbelerini bizzat kendisi hazırlayarak okumuş. Hâfız Reşit, 5 Ocak 1986 tarihinde vefat etmiştir.

HÂFİZ MEHMET GÜRİRMAK

Afyonkarahisar Başçeşme Mahallesi'nden Nuri Efendi ile Ayşe hanımın oğlu olan Mehmet Efendinin doğum tarihi tespit edilememiştir. Hâfızlığını ne zaman ve hangi hoca efendiden yaptığı da bilinmemektedir. İmad Dede Câmiinde müezzin olarak görev yapmıştır. Burada pek çok çocuğa Kur'an öğretmiştir. Babası 1877-1878 yıllarında vuku bulan Osmanlı-Rus Harbi'nde vefat etmiştir. Ahmet Büyükbacı (D. 1931), sekiz on yaşlarında dayısı olan Hâfız Mehmet Efendiden Kur'an eğitimi almıştır. 1939-1940 yıllarında Hâfız Mehmet, akşam namazını Başçeşme câmisinde kıldıktan sonra evine gelir. Bir taraftan akşam yemeği yenirken hoca efendi yeğeni küçük Ahmet'e Kur'an eğitimi vermiş, bu arada da Ahmet'im yavaş sesle oku dışarıdan duyulmasın diye ikaz edermiş. Pek çok kişiye Kur'an öğreten hoca efendi o günkü şartlarda hâfız yetiştirememiştir. İki erkek, üç kız evladı olan Hâfız Mehmet Efendi 15.10.1943 tarihinde vefat etmiştir.¹¹

HÂFİZ İBRAHİM KARATAŞ

İbrahim Karataş Şuhut-Senir köyünde 1970 yılında doğmuştur. Babası İbrahim Efendi, annesi Samiye hanımdır. İlkokulunu kendi köylerinde okumuş, orta öğretim olarak İmam Hatip Lisesinden 1990 yılında mezun olmuştur. 2000 yılında da Açıköğretim Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuştur. Hâfızlığını Hidayet Özdemir hocada 1982 yılında tamamlamıştır. Dönem hâfız talebe arkadaşları Mevlüt Kiraz, Muhammed Tekkoyun, İsmail Tekkoyun, Bilal Uçar'dır.

Bingöl, İstanbul, Aydın (Çine), Hollanda ve Afyonkarahisar Zülali Camisi imam-hatibi olarak görev yapan Karataş,

¹¹ Kaynak kişi: Hâfız Mehmet Gürirmak yeğeni Ahmet Büyükbacı, d. 1931, görüşme tarihi 08.12.2012.

Hâfız İbrahim Karataş

Haziran 2012 tarihinde Gedik Ahmet Paşa Camisi'ne Baş imam-hatip olarak nakil olmuştur. Beş defa Hac ve Umre ziyaretlerini ifa etmiştir. Çine'de Kur'an Kursu hocalığı görevindeyken 1994-1999 yıllarında Saffet Sever, Üzeyir Özcan, Murat ve Kadir adlı kişileri hâfız olarak yetiştirmiştir.

HÂFİZ TAHSİN KAYA

Tahsin Kaya 1942 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. Babası Mehmet Efendi, annesi Hanife hanımdır. İlkokuldan sonra 1961 yılında ortaokuldan mezun olmuştur. Aynı yıl Şuhut Kur'an Kursu'na başlayarak Hâfız Hüseyin Arısoy hoca efendide hâfızlığa başladı. 1964 yılında hâfızlığını tamamladı.

Hâfız Tahsin Kaya

Devre arkadaşları Hâfız Süleyman Akın, Hâfız Hüseyin Arslan, Hâfız Mehmet Dündar, Hâfız Mehmet Kahraman, Hâfız Hüseyin Deniz, Hâfız Ramazan Şimşek, Hâfız Halil İbrahim Genç, Hâfız Mustafa Aktaş ve Hâfız Mustafa Güneri'dir.

1965 yılında Şuhut Yalı Kur'an Kursu'nda öğretmen olarak göreve başlayan Hâfız Tahsin Kaya, burada kırk üç yıl memuriyet hayatı boyunca yüz elli bir diplomalı hâfız yetiştirmiş, ayrıca iki binden fazla kişiye de Kur'an öğretmek, okumalarını geliştirmiştir. Gündüz Kur'an eğitimi alamayanlar için akşam kurslarında da Kur'an öğretimi ve ilmihal derslerine devam etmiştir. Hâfız Tahsin Kaya, Kur'an hizmeti yanı sıra kırk yıl hatimle teravih namazı kırdırıştır. 1981 yılında hacca, 2006 yılında da umreye giden Kaya, akşamları gezek gezerek eğitim ve öğretim hizmetini sürdürmüştür. İbrahim Büyükkalaycı, Yusuf Elmas, Zeki Hisar, Hilmi Kurt gezek arkadaşlarından bazılarıdır.

HÂFİZ BEKİR KESER

Bekir Keser, Afyonkarahisar, Küçük Kalecik köyünde 1942 yılında dünyaya gelmiştir. Babası İbrahim Efendi, annesi Hanife Hanımdır. İlkokuldan mezun olduktan sonra ağabeyi Hâfız Mustafa Keser hocada 1960-1961 yıllarında hâfızlığını tamamlamıştır. Hâfızlık diplomasını yapılan bir törenle merhum Hâfız Ali Gündoğan ve Sinan Paşa Müftüsü merhum

Recep Baykara'dan almıştır. Devre hâfız arkadaşları Osman Doğan, İsmail Türk'tür.

1960 yılında Afyonkarahisar Kâbe Mescidi, 1969'da Denizli Babadağ'da, 1973'te Bolvadin Akçeşme Câmisi, 1975'te Afyonkarahisar Hacı Yahya Câmisi ve 1982'de de Bahçelievler Câmisi imam-hatip olarak tayin olmuş yerlerde görev yaptığı süreçte

pek çok kişiye de Kur'an öğretmiştir. Gezek hizmetleriyle de insanları aydınlatmaya çalışan Bekir Keser Hoca Efendi'nin gezek arkadaşları Akif Eren, Sabri Demir, Ali Özcan, Mustafa Keser, Mustafa Taşpınar, Hâfız Abdullah Akar, Şükrü Tortop, Hâfız Talat Koçaktır. Pek çok defa hacca giden Keser, uzun yıllar da hacılara rehberlik ederek hacca gitmiştir. Bolvadin'de görev yaptığı sırada ayrıca kırk kız öğrenciyi Kur'an öğretmek hatimler yapılmasına vesile olmuştur.

HÂFİZ MUSTAFA KESER

Mustafa Keser, Afyonkarahisar, Küçük Kalecik köyünde 1931 yılında dünyaya gelmiştir. Babası İbrahim Efendi, annesi Hanife Hanımdır. İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca Efendi de hâfızlığa başlamış ve başarıyla hâfızlığını tamamlamıştır. Devre hâfızlık arkadaşları Hâfız Ali Dalyan, merhum Hâfız Şükrü Keleş, merhum Hâfız Abdullah Akar ve Hâfız Talat Koçak'tır.

Hâfız Mustafa Keser

Hâfız Mustafa Keser, kendi köyünde bir müddet imamlık yaptıktan sonra Afyonkarahisar Müftülüğünde bir müddet çalışmış, buradan Afyonkarahisar Tâc-ı Ahmet Câmisi'ne, buradan da Cürcâni Câmisi imam-hatipliğine atanmıştır. Hayatı boyunca muhtelif esnaf ve hoca arka-

daşlarıyla gezek gezek “emr-i bin ma’rûf nehy-i ani’l-münker” ilahi emrini dili döndüğünce anlatmış, Kur’ân yolunda hizmette bulunmuştur. Gezek hoca arkadaşlarından bazıları Hâfız Mustafa Ceylan, Hâfız Ali Dalyan, Mustafa Taşpınar, Hâfız Abdullah Akar, Şükrü Tortop, Mehmet Gündoğan, Hâfız Hasan Akçiçek, Hâfız Talat Koçak ve Ali Özcan Efendilerdir. Osman Doğan, İsmail Türk ve kardeşi Bekir Keser’i hâfız olarak yetiştiren hoca efendi hacca gidememiştir. 26.07. 1985 tarihinde vefat etmiştir.

HÂFİZ ALİ KIZIL

Hâfız Ali Kızıl 1934 yılında doğmuştur. Babası Afyon’un yerlilerinden, Hasan Efendi; Annesi ise Çöpçülerden Karanlık Hasan’ın kardeşi Şerife Hanımdır. Sülalesi köyde Effeler olarak anılır... İlkokulu Sülümenli’de bitirdi. Kur’ân okumaya meşhur Hacı Halit Efendi’de başladı. Ailesinin maddi durumunun iyi olmaması onun okuma aşkı engelleyememiş. Köy odasında tanıştığı hayvan tüccarlarından kendisini Afyon’a okumaya götürmelerini istemiş.

Hafız Ali Kızıl

Afyon’da on sekiz yaşında Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca’dan ders almaya başlamıştır. Hocası İstanbul’a tayin olunca Ali’yi yanına çağırmıştır. Sülümenli’den İstanbul’a okumak için ilk giden Ali Hoca’dır. İstanbul Edirnekapı’daki Gönenli Mehmet Efendi kurslarında hâfızlığa devam etmiş. Hâfızlık tamamlanınca yirmi yaşlarında Sülümenli’ye dönmüş. Bir müddet köyünde müezzinlik, imamlık görevlerinde bulunmuştur.

Daha sonra İstanbul’da Arapça okumak için gitmiş, bu arda “kurrâ” diplomasını da almıştır. Kur’ân’ı on kıraate göre okuyabilen sayılı hâfızlar arasındadır. İstanbul’u bırakmadı. Öyle ki askerliğini de İstanbul’da yapmıştır.

Askerden sonra ilk görev yeri Üsküdar-Bağlarbaşı Yakup Kazdal Câmisi müezzinliği oldu. Kuruçeşme’de Kur’ân kursu öğretmenliğinden sonra Edirnekapı Suriçi’ndeki Kâtip Muslihiddin Camisi’nde müezzinlik yaptı. Bu arada Mahmut Efen-

di’nin sohbetlerine katılmıştır. Hoca Efendinin Hacılar - Keçelilerden Mustafa kızı Kezban ile evliliğinden üç kızı, bir oğlu vardır. 2005 yılında Hakk’a yürümüş¹²; Eyüp Sultan Câmisi haziresine defnedilmiştir.

Hâfız Ali Kızıl Efendi İstanbul’da olduğu sürece hocası Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca’nın hizmetinde bulunmuştur. Hocası onu çok sevmiş, bir bakıma evladı gibi görmüş, bu sevgiden dolayı Ali Efendi hocasının çarşıdan alınacak ihtiyaçlarını temin ederek götürmüştür. Hac görevini de ifa eden Hâfız Ali Efendi, iki adet Kur’ân-ı Kerim istinsah etmiştir, yani el yazısıyla çoğaltmıştır¹³.

HÂFİZ MEVLÜT KIRAZ

Mevlüt Kiraz, Afyonkarahisar ili Şuhut ilçesi Senir köyünde 1970 yılında doğmuştur. Babası Ahmet Efendi, annesi Fatma Hanımdır. 1990 yılında Şuhut İmam Hatip Lisesi, 1996 yılında da Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Bölümlerden, 2004 yılında da İlahiyat Ön Lisans’tan mezun olmuştur.

Hâfızlığını 1981-1983 yıllarında Denizli Merkez Efendi Kur’ân Kursu’nda Kurrâ Hâfız Hidayet Özdemir Hoca Efendiden almıştır. Hâfız İbrahim Karataş, Hâfız Bilal Uçar, Hâfız İsmail Tekkoyun, Hâfız Muhammed Tekkoyun hâfızlık kurs arkadaşlarıdır.

Hafız Mevlüt Kiraz

Hâfız Mevlüt Kiraz, 1992 yılında Şuhut Efe Kasabası Aşağı Camii imam-hatipliğine 1999 yılında da Afyonkarahisar Zülâli Câmisi müezzin olarak tayin olmuştur. Halen burada görevine devam etmektedir. Din görevlisi olarak beş defa hacca giden Kiraz’ın on beş günde bir gezek gurubu vardır. İlyas Killi, Kadir Kartal, Basri Özkara, Ali Özer gezek arkadaşlarından bazı kişilerdir. Bu gezeklerde başta Kur’ân-ı Kerim olmak üzere ilmihal bilgisi sohbetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca her Perşembe imam arkadaşlarıyla Usûl-i Fıkıh dersi okumaktadır.

¹² İbrahim Kızıl. 02.02.2010, <http://rustuozdemir.com/degirmen.html>

¹³ Ali Kızıl Efendi kızı Şerife hanımdan eşi Mehmet Gündoğan’a nakil. Mehmet Gündoğan, 1953, görüşme tarihi 17.12.2012.

Hafız Ahmet Öğüt

HÂFİZ AHMET ÖĞÜT

Vâiz-zâde Hâfız Ahmet Öğüt, 1908 yılında Afyonkarahisar’da doğmuştur. Babası Vâiz-zâde Ali Efendi, annesi Hayriye hanımdır. Beş-altı yaşlarında Yeni Cami Medresesi’nde okumuş¹⁴, aynı zamanda hâfız olmuştur. Fişnabi Hasan Hoca ve Talla Derviş’ten hafızlık eğitimini almıştır. Kalecikli Hüsnü Eren ve Nüfustan emekli Ahmet Mehiroğlu devre hâfız arkadaşlarıdır. Bir müddet Ulu Cami ve Kubbeli Mescit’te fahri olarak imamlık, Hacı Yahya

Camisi’nde de yine fahri olarak uzun yıllar müezzinlik yapmıştır¹⁵. Hâfız Ahmet Öğüt, vefatına kadar tuhafiyecilikle meşgul olmuştur. Birkaç kez hac ve umreye gitmiştir. O, Mevlânâ ve Sultan Divânî hayranıydı. 1962-70 yıllarında Afyonkarahisar’da ile Konya ve Antalya’da yapılan sema törenlerine semazen ve şeyh olarak katıldı. Afyonkarahisar’da düzenlenen ilmi toplantılara katılır, fiilen sönmekte olan mevlevîliğin bir takım prensiplerini yaşatmak için gayret gösterirdi. 29 Nisan 1999 Perşembe günü Mevlevihânedede yapılan “Şifalı Aşüre Dua Töreni”nde icra edilen mehter marşından sonra gülbank

¹⁴ Kaynakça: Ahmet Öğüt (d.R.1324/M.1908-öl.1999), 09.03.1999.

¹⁵ Kaynakça: Kızı Ayten Erçelik, yeğeni Sabri Kırklar.

Hafız Ahmet Öğütün vefat gazete haberi

okuyacaktı. Ancak marşın heyecanına dayanamadı. Doksan iki yaşında iken kalp krizi geçirerek Hakk’a vasıl olmuştur¹⁶. 1990’lı yıllarda Esbab-ı Emin konağında yapılan çeşitli sohbet toplantılarına katılarak, bilgi birikimiyle Afyonkarahisar’ın kültür hayatına önemli katkılarda bulunmuştur.

HÂFİZ ŞABAN ÖZÇELİK

Şaban Özçelik 1978 yılında Afyonkarahisar Fethibey kasabasında doğmuştur. Babası Mustafa Efendi, annesi Hacer hanımdır. İlkokulu Fethibey’de okumuş, 1989 yılında Sahipata Bölge Yatılı Kur’ân Kursu’na kayıt olmuş, 1991 yılında kurs müdürü Mehmet Dervişoğlu döneminde hâfızlığını tamamlamıştır. Dönem hâfız arkadaşları Yasin Güncü, Necmeddin Okçu, Hüseyin Erkmen, Mehmet Yıldırım, Hasan Hüseyin Kahveci, Mehmet Yüzüaç ve Niyazi Sak efendilerdir. Aynı yıl İmam-Hatip Lisesi’ne kayıt olan Özçelik, buradan 1998 yılında mezun olmuş, 2001 yılında Gebece köyüne vekil imam olarak tayin olmuş, buradan Dinar Çiçektepe kasabasına 2002 yılında atanmıştır. 2005 yılında Antalya bölge hâfızlık

Hafız Şaban Özçelik

yarışmasına katılarak Afyonkarahisar’ı temsil etmiştir. 2007 yılında Afyonkarahisar Câmii kebir (Ulu Câmî) tayin olan Hâfız Şaban Özçelik, 2007-2008 yıllarında asker olmuş, 2009 yılında Manisa Saruhan ilçesi eğitim merkezinde altı ay Osman Eğin Hoca efendiden tashih-i hurûf dersi almış, 2010 yılında ise ili temsilen Kayseri eğitim merkezine giderek burada ezan okuma seminerine katılmıştır. Aynı yıl Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat ön lisansı bitirmiş, bir yıl sonra Şubat ayında Gedik

¹⁶ Yusuf ilgar, . Karahisar-ı Şâhib Sultan Divân Mevlevihânesi ve Mevlevî Meşhurları Afyonkarahisar -2012, s. 148.

Ahmat Paşa (İmaret) Câmisine nakil olmuştur. Halen burada görevini sürdürmektedir.

Hâfız Şaban Özçelik, uzun yılların birikimi olarak almış olduğu okuma usullerini meslektaşlarına akışını sağlamıştır. Bu bağlamdan olarak Afyonkarahisar Müftülüğünün düzenlediği hizmet içi eğitim kursunda Kur'an Kerim okuma usulünden mahâricu'l-hurûf, ders vermiş; 2010 yılında İhsaniye'de, merkez Sahipta Bölge Yatılı Kur'an Kursu'nda yirmişer kişilik iki guruba iki dönem öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra Devrâne Câmisi Kur'an Kursu'nda ise hoca hanımlara altı ay, Manisa eğitim merkezinde de beş hafta Kur'an Kerim okuma usulleri çerçevesinde hadr, tedvir, tertil, tahkik dersi vermiştir.

Özçelik, imamet ve zaman zaman vermiş olduğu eğitici dersleri yanında kış aylarında haftada bir gün gezek gezerek muhtelif yaş gurubundaki insanlara dini bilgilerin yanı sıra Kur'an okuma ve öğretme hizmetini sürdürmektedir. Henüz hâfız talebesi yoktur.

HÂFİZ MEHMET TETİK

Afyonkarahisar İhsaniye ilçesi Döğer kasabasında 1954 yılında dünyaya gelen Mehmet Tetik, ilkokulu kasabasında okuduktan sonra 1965 yılında Döğer Orta Câmisi imam-hatibi Tevfik Bilim hoca efendide bir yıl okuyarak Kur'an-ı Kerim, tecvid ve hurufatın ilk eğitimini almıştır. Yıllarında kasabada resmi olarak açılan Kur'an Kursu'na kayıt olmuş,

Hafiz Mehmet Tetik

burada da bir müddet ders gördükten sonra Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'nın talebelerinden Hâfız Mustafa Yardım hoca efendide hâfızlığa başlamıştır. Kırk hâfız adayı içerisinde üç kişiden biri olarak on bir buçuk ayda hâfızlığını tamamlamıştır. Güzel bir eğitimden geçen Tetik, bir ayda günde beş cüz, ikinci ayda günde on cüz, üçüncü ayda günde on beş cüz, dördüncü ayda da günde yirmi cüz, yani Kur'an'ın tamamını okuma bahtiyarlığına ermiştir. Afyonkarahisar Müftüsü Celal Yıldırım ve dört ilçe müftüsü jürisinden imtihandan geçtikten sonra hâfızlık diplomasını almıştır.

1967 yılında Afyonkarahisar İmam-Hatip Okuluna kayıt olan Tetik burada lise kısmını da okuyarak 1974-1975 öğretim yılında mezun olmuştur. Aynı yıl imamlık imtihanını kazanarak Dinar Dört Yol Câmisi imam-hatip olarak tayin olmuştur. 1977 yılında Afyonkarahisar Arasta Câmisine atanmış buradan 1978 yılında askere gitmiştir. Askerlik görevini tamamladıktan sonra Afyonkarahisar Elli İki Evler Gülyüz Câmisine atanan Tetik burada on sekiz yıl hizmet ettikten sonra 1995 yılında din görevlisi olarak Almanya'ya gitmiştir. Almanya dönüşünde 1999'da Kurtuluş Câmisinde göreve başlamış, buradan 2002 yılında emekli olmuştur.

Hâfız Mehmet Tetik, daha öğrenciyken, arkasından görev yaptığı sürede ve emekli olduktan sonra gece-gündüz demeden üç binden fazla insana Kur'an öğretmiş, aynı zamanda tecvid ve dini konularda aydınlatmaya çalışmış, bu arada iki hâfız yetiştirmiştir. Başarılı hizmetlerinden dolayı Diyanet İşleri Başkanlığınca takdirname ve derece ile ödüllendirilmiştir.

HÂFİZ KEMAL YARIKAN

Kemal Yarıkan, 1936 yılında Afyonkarahisar, Çay ilçesi Devederesi köyünde doğmuştur. İlkokulu kendi köyünde okumuştur. İlk Kur'an eğitimini dedesi ve köy hocalarından almıştır. 1950 yılında köylerindeki cami imam hatibi Hüseyin Hamit¹⁷ Hoca Efendi'de hâfızlığa başlamış, 1951-1953

Hafiz Kemal Yarıkan

yıllarında Bolvadin hâfızlık kursunda hıfzını tamamlayarak hâfızlık diplomasını almıştır. Hafiz Kemal Yarıkan Hoca Efendi, iki yıl kendi köylerinde imam-hatip olarak çalıştıktan sonra 1956 yılında vatani görevini yapmaya gitmiş, dönüşte 1959 yılında Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa Câmisine imam-hatip olarak tayin olmuştur. Burada görev yaparken ek olarak Kadınana Kur'an Kursu'na öğretmen olarak da görevlenmiş ve her iki görevi 1971 yılı sonuna kadar birlikte yürütmüştür. Belirtilen her iki görevden de istifa ederek ayrılan Yarıkan, 1973 yılında İstanbul Fatih Müftülüğüne bağlı Davut Paşa Câmisine imam-hatip olarak atanmıştır. 1977 yılında Afyonkarahisar

¹⁷ Hüseyin Hamit Hoca Efendi hâfız olmamasına rağmen pek çok hâfız efendinin yetişmesinde yüksek derecede emeği olmuştur.

Mırsi Câmisi bahçesinde 1944 yılında hâfız adayları hatıratı. [Çömelenler (soldan sağa): ..., Eğretli Şükrü Ersoy, Ali Dalyan, Abdullah Akar, Hüseyin Selek, Ali ...; Ayaktakiler (soldan sağa) ...; Halil Malak, Denizlili Ali Şeflek, Mustafa Taşpınar, Talat Koçak, Denizlili Musa ..., ortada en küçük hâfız adayı Ahmet Büyükbacı]. (Ahmet Büyükbacı koleksiyonu).

Çay kazasına nakil olmuş, buradan da Pınarbaşı köyüne tayin olmuş, 5 Ekim 1985 tarihinde emekli olmuştur.

HÂFİZ HÜSEYİN YAVUZ

Hafiz Hüseyin Yavuz

Afyonkarahisar'da 1975 yılında dünyaya gelen Hüseyin Yavuz, Ramazan Efendi ile Dudu hanımın oğludur.

Açıköğretim Fakültesi İşletme bölümü ve İlahiyat ön lisans mezunudur. Hâfızlığını Şuhut Kur'an kursunda

1987-1988 yıllarında Mehmet Dervişoğlu'nda tamamladı. Fedai Kavak, Ömür Kavak, İbrahim Karakaya, M. Ali Yılmaz, Süleyman Çakal, Şaban Yavuz, Mustafa Gökkaya, Halil Genç, Sait Dinç, İsmail Kumru, Hüdai Demir dönem hâfız arkadaşlarıdır. Hüseyin Yavuz'un yetiştirdiği hâfız talebeleri Mehmet Yüzüak, Muhammed Arsoy, Mehmet Nuri Çakır vs. kişilerdir.

Omuzca ve Başkimse köylerinde imam-hatiplik görevlerini yaptıktan sonra Afyonkarahisar [Eski] Otagar Camisine tayin olmuş olup halen burada görev yapmaktadır. Haftada iki-üç gezek gezerek Kur'an ve ilmiyal hizmetini sürdürmektedir. Kadir Çelik, Ramazan Yıldız, Lokman Ehliz, Ali Ata, İbrahim Şahin gezek arkadaşlarından bazılarıdır.

Devam edecek...

* Fotoğraf Kopyalama: Foto Şeref

* Okuyucuların dikkatine: Taşpınar Dergisi'nde biyografisi yayımlanamayan hâfız hoca efendiler yahut yakınları Yusuf İlgar'la diyalog kurmaları arzu edilir.

AFYONKARAHİSAR'DA FUTBOL

Orhan DURAK

Bugün bütün dünyada kitleleri arkasından koşturan bu spor dalının tam olarak nerede ve nasıl oynanmaya başladığı tam ve net olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklara göre başlangıcı Sümerler'e dayanır, bazı kaynaklara ve varsayımlara göre de M.Ö. 2500 yıllarında Çin'de futbol oyunu oynandığı iddia edilmektedir. Ancak yakın tarihe baktığımızda futbol 1862 yılında İngiltere'de 1862 yılında 11 kişi ile oynanmaya başlamış, 1888 yılında ise yine İngiltere'de ilk profesyonel lig kurulmuştur. Bu sebepledir ki "Futbolun beşinci İngiltere'dir" denilir.

Ülkemizde ise futbol 19. yüzyılın son çeyreğinde girmiş, geçirdiği birçok evrim sonrası 1930'lu yıllarda hareket kazanmıştır.

Gelelim güzel kentimiz Afyonkarahisar'a. Afyonkarahisar'da dünden bugüne futbol ile içli dışlı olmuştur. İlimizdeki

futbol hayatının geçmişini en ince detaylarına kadar yazmaya kalksak elbetteki buna sayfalar yetmez. Bu yazımızda ilimizdeki futbol yaşamını dünden bugüne genel hatları ile aktarmaya çalışacağım.

1930'lu yıllar tüm Türkiye'de olduğu gibi ilimizde de futbol sevgisinin arttığı ve bunun sonucunda peşpeşe takımların kurulduğu yıllardır. 1932-1940 yılları arasında uzunca bir süre ilimizde Valilik yapan Ahmet Durmuş Evrendilek'te sporu ve özellikle futbolu seven bir yöneticidir. Halkevi vasıtasıyla gençleri sporun her dalına teşvik etmekte, desteklemektedir. Bu sebeple Gençlerbirliği ve Kocatepe ismi altında iki kulüp kurularak gençleri buraya yönlendirmiştir. Kurulan bu iki takım kendi aralarında sık sık maç yaptıkları gibi zaman zaman da çevre il ve ilçelerde kurulan takımlarla maçlar yapmışlar ve bu maçlar şehrimizde de büyük ilgi görmüştür.

Vali Evrendilek'in futbola olan desteği bununla sınırlı kalmamış, 1937 yılında Futbol Federasyonu'nun açtığı 1 yıl süreli Antrenörlük kursuna ilimizden Füzuran Ümranoğlu'nu göndermiştir. 1938 yılında kursu bitirerek şehre dönen Ümranoğlu, Bölge Antrenörü unvanı ile yıllar boyu sporun bu dalına hevesli gençleri ve kulüpleri çalıştırmıştır. 1970 yılında Beden Terbiyesi İl Müdürü olarak atanan Ümranoğlu 1973 yılına kadar bu görevde bulunmuştur. Zamanında tesisleşmeye büyük önem veren Füzuran Ümranoğlu'nun Atatürk Stadı'nın zemin drenajı yapılmasında da büyük katkısı vardır.

Füzuran Ümranoğlu ve Beden Terbiyesi Personeli-1973

1945 yılına kadar ilimizde faaliyet gösteren takımlar gayri federeydi yani tescilli değildi. 1945 yılında tescilli olarak kurulan ilk kulüp Afyon Demirspor'dur. Bunu 1948 yılında Şuhut Hisar Gençlik, 1956'da Sinanpaşa Gençlik, 1957'de Çay Çağlayan Spor, 1958'de Çimentospor takip eder. Daha sonra diğerleri; 1960'ta Çetinkaya, 1961 Adilspor ve Kocatepe, 1968 Dinarspor, 1969 Sandıklıspor, 1970 Bolvadinspor, 1971 Emirdağspor, 1973 Yakasenek Yıldırımspor ve peşpeşe kurulan ilçe, kasaba takımları.

Doğan Spor 1957-1960 yıllarının Afyonkarahisar'daki en popüler kulübüdür. Bu takıma şöhretler ordusu diyebiliriz. O yıllarda Doğan Spor'da top koşturan pek çok kişi hala anılmaktadır; Adnan, Kamil Çoban, Celal Tunca, Mehmet Cirit, Kaya Öztekin, Yılmaz Önen, Süha, Burhan, Agah Bıyıköğlu, Ahmet Özbay, Mıncak Yılmaz gibi. Adı geçenlerin pek çoğu hakkın rahmetine kavuşmuşlardır. Ancak bu gurupta yer alan iki isimden özellikle bahsetmek istiyorum. Seyredenlere bakılırsa Mıncak Yılmaz'ın top hakimiyeti tartışılmaz. Bugün bile denenmeyen bir usulle her iki ayağı ile futbol topunu basket potasından defalarca geçirebilen Mıncak Yılmaz muhteşem bir tekniğe sahipti.

Doğan Spor 1957

İkinci isim ise Agah Bıyıköğlu'dür. Bıyıköğlu uzun yıllar futbol oynadıktan sonra pek çok kursu başarı ile bitirerek Teknik Direktör'lük ünvanını aldı. Başta Afyonspor olmak üzere birçok takımda hocalık yapan Agah Bıyıköğlu halen Demirsport'u çalıştırmakta ve yeni yıldızları tesbit etmeye çalışmaktadır.

Agah Bıyıköğlu gençlerle idmanda

1960'lı yıllar Afyonkarahisar'da futbolun en hararetli ve rekabetçi olduğu yıllardır. Hafta sonu oynanan müsabakalarda stadyumun kapalı tribünleri dolardı. Bu yıllarda ilimizde ki askeri birliklerden oluşan takımlarda vardı. Karagücü, Havagücü gibi. 8 takımın bulunduğu Amatör Lig'de mücadele eden takımlar şunlardı. Çimentospor, Karagücü, Havagücü, Demirspor, Çetinkaya, Kocatepe, Afyon Gençlik ve Doğanspor. 1966 yılında Çay Çağlayan Spor'un lige katılmasıyla diğer ilçelerde kurulan takımlarda peş peşe Amatör Ligde mücadele etmeye başladılar. Bu sayede takım sayısı çoğaldı ve lige ayrı bir heyecan geldi. 1. Amatör Lig'de takım sayısının artmasıyla birlikte 2. Amatör Lig kuruldu.

Bu yıllarda en başarılı takım tartışmasız olarak Çimentospor'dur. Müessese takımı olduğu için yıldız futbolculara iş vererek kendisine bağlayan Çimentospor'un sayısız şampiyonlukları vardır. Bunun yanı sıra ilimizi defalarca Türkiye Amatör Küme Şampiyonası grup maçlarında temsil etmiştir.

Çimentospor

1960 ve 70'li yıllara damgasını vuran şöhretlerden bazıları şunlardır. Refik Demir, Kel Bekir, Kel Hamdi, Uzun Hamdi, Zikkeli İhsan, Sarı İhsan, Jet Hakkı, Uğur Ulumeydan, Klarinet Hüseyin, Saf Ahmet, Mayk Hüseyin, Yılmaz Sekman, Milli Abdullah, İbrahim Eşit ve daha niceleri. Pek çoğunu taraftarlar lakapları ile tanıdığı için bu şekilde aktardık.

1966 yılına gelindiğinde ülkemizde 2. Profesyonel Lig kuruldu. Birçok şehrin takımının bu ligde yer almasının ardından ilimizde bu lige katılması çalışmaları başladı. Haziran 1967'de 27 Ağustos, Kalespor ve Afyon Gençlik'in birleşmesi ile Afyonspor kuruldu. Takımın başkanlığı dönemin belediye başkanı Asım İzmirli yaparken yönetimde de sanayici ve işadamları bulunuyordu. Takımın kuruluş aşamasında Afyon Batı Menzil Komutanı Korgeneral Nihat Tulunay'ında büyük emeği vardır. Ta-

kımın kurulması ile iş bitmiyordu lige katılmak gerekiyordu ve bu da dönemin Futbol Federasyonu Başkanı Orhan Şeref Apak'ın iki dudağı arasındaydı. Sonunda Başkan Apak ilimize davet edilerek çok güzel ağırlandı ve bu ziyaret sonucunda da Afyonspor'u 2. Lige aldığı açıkladı.

2. Lige alınma kararının hemen sonrasında Afyonspor süratle transfere başladı. Ankara ve İzmir'den pek çok tanınmış ismin yanı sıra ilimiz amatör liginden de birkaç futbolcu transfer edilerek sezona hızlı bir başlangıç yapılmıştır.

Şehrimizin ilk profesyonel takımı Afyonspor'un kurulması taraftar desteğini de beraberinde getirmiştir. Hafta sonları taraftar tribünleri doldurmuş, deplasmanlarda takımını yalnız bırakmamaya çalışmıştır. Elbetteki diğer şehirlerden maç vesilesiyle ilimize gelen takımların taraftarlarında Afyonkarahisar'da ekonomik bir canlılık sağlamıştır. Bu dönemde Afyonspor'un daha önce 1. Lig'de oynamış tanınmış futbolcuları transfer etmesi seyirci desteğini daha çok artırmıştır. Kaleci Metin Türel, Arap Güngör (Güngör Tetik), Burhan Geçer, Zekai Selli, Nazım ve isimlerini sayamadığım birçok şöhretin yolu Afyonspor'dan geçmişti.

Afyonspor 1967

Afyonspor Sezon Açılışı-1967

İlk yıllarında çok iyi performans gösteren Afyonspor zamanla ekonomik sıkıntıya girdi. Bunda kötü yönetim, yanlış transfer politikası ve harcamaların büyük etkisi vardır. 1973-1974 sezon sonunda takım iyice kan kaybetmişti ve 3. Lig'e düşmüştü. Sıkıntılı had safhaya ulaşması nedeniyle ertesi yıl amatör kümeye düştü ve sonunda orada da barınmayıp kapandı.

O yıllarda takımda yöneticilik yapanlar ilerleyen yıllarda zamanında ödenmeyen vergi ve sigorta borçları sebebiyle büyük sıkıntılar çektiler, çok yüksek meblağlarda borç ödemek zorunda kaldılar. Afyonspor'un 2. Lig'deki son başkanı Op.Dr. Kamil Özgür bu sıkıntıyı çekenlerden biridir.

1975 sezonunu takibeden 6-7 yıl boyunca Afyonkarahisar'ımız profesyonel liglerde temsil edilemedi. 1981 yılına geldiğinde Enver Şahin, Ali Osman Bozok, İbrahim Yüksel, Hacı Öztabak, Erdal Sayar, Ali Çekdemir, Mürsel Kızmaz ve ben bir araya gelerek ilimizi temsil edecek yeni bir takım kurma çalışmalarına başladık. 2. Amatör Küme'de oynayan Sanyispor'un ismini değiştirerek Yeni Afyonspor'u kurduk. Uzun uğraşlardan sonra Yeni Afyonspor 2. Lige terfi grubu olan Katılma Ligine alındı. Bu ligde verilen mücadeleler sonucu takım şampiyon oldu ve 2. Lige çıktı.

Y.Afyonspor terfi liginde 1982-83

Takım 2. Lige çıkmıştı çıkmasına ama transfer yapmak için elde para yoktu. Eldeki mevcut kadroya birkaç futbolcu takviyesi ile sezon açılışı yapılarak mücadeleye başlandı. Ancak gidişat iyi değildi. 2. Lig çok masraflıydı. Takım düşme potasında iken kongre kararı alındı ve başkanlığı Kemal Horzum devraldı.

Fenerbahçe ile berabere kalan Y. Afyonspor kadrosu-1985

Kemal Horzum'un başkan seçilmesi ile birlikte ekonomik sıkıntılar giderildi ve takım son anda küme düşmekten kurtarıldı.

Gelecek sezonda aynı sıkıntıları yaşamak istemeyen başkan transfer sezonuna çok hızlı girerek belkide Afyonkarahisar futbol tarihinin en önemli transferlerini yaptı. Ankara, Rize, Mersin, İzmir gibi illerden 20 futbolcu transfer edilerek dev bir kadro oluşturuldu. Bu kadro lige hazırlık maçlarında önemli takımlarla oynadı. 1985 yılında Afyonkarahisar'da 0-0 berabere biten Fenerbahçe maçında bunlardan birisidir.

Oluşturulan bu kadro 2 yıl üst üste Süper Lig'e çıkmayı kılıpayı kaçırdı. Nihayetinde 1987-88 sezonunda başkan görevinden ayrıldı. Y. Afyonspor'u yine çalkantılı günler bekliyordu.

İlerleyen yıllarda takım inişli, çıkışlı grafikler çizdi. Salim Pancar'ın başkanlık yaptığı dönemde yine Süper Lig'in kapısından dönüldü. Fakat Y. Afyonspor'u bekleyen akıbette ilk kurulan Afyonspor gibi kapanmaktı. 2003-2004 sezonunda amatör kümede mücadele eden takım sezon sonunda kapandı. Her zamanki gibi her şartta takımının yanında yer alan taraftarlar kahroldu.

Ertesi yıl Afyon Şekerspor, Türkiye Amatör Şampiyonası'nda şampiyon olarak 3. Lige terfi etti. Bunun üzerine takımın Afyon'u temsil etmesi düşüncesi ile adı değiştirilerek Afyonspor yapıldı ve bu isimle 2005-2006 sezonunda 3. Lige katıldı. Başkanlığını Dr. Mahmut Koçak'ın yaptığı takımda ekonomik sıkıntılar ve kötü yönetim gibi sebeplerle 2011-2012 sezonunda Amatör kümeye düştü. 2012-13 Futbol sezonunda Bölgesel Amatör Lig'de mücadeleye başlayan Afyonkarahisarspor ikinci yarının başında kapandı.

YÜRÜKLER

Ziya NEBİ*

Atlarınızın üstünde, Ürmük ovasından Tazlar çamlıklarına ve oradan da Ahırdağı eteklerine doğru çıkınız. Arkanızda güzelliğine doyum olmayan uçsuz bucaksız bir memleket manzarası ve önünüzde semalara doğru yükselmiş heybetli ve esrar dolu Ahırdağı... Atlarınız ilerledikçe, yavaş yavaş Ürmük ve Sincanlı ovalarındaki köyler gözden ıraklaşarak kaybolur.

Yürüklere vaktinde yetişebilmek için yola gün ağarmadan çıktınız. Yollar o kadar uzun ve sarp ki, işte ancak, akşamın dağların tepesinde insana korku veren esmerliği içinde Ahırdağı yaylasına ulaşabiliyorsunuz...

Bütün yaz, Yürüklerin konakladıkları Ahırdağı yaylasının önümüze serdiği namütenahi güzellikler karşısında gözleriniz kamaşacaktır. Fotoğraf makinenize saatlerce güzel bir kıyı aramak için boşuna yorulmaya ne lüzum var? Gözlerimiz kapalı, objektifi nereye çevirirseniz çeviriniz, alacağımız netice muhakkak ki bir şaheser olacaktır.

"İnsan tabiatın bir hatasıdır" diyen mütefekkeri, buraları gördükten sonra tebrik etmek lazım... Şehirlerin suni güzelliklerinden, gürültülü ve can sıkıcı havasından uzaklaşıp, bakir bir halde kalan bu cennet beldesine ulaştınca, insanın tekrar tabiata dönerek, yalnız başına sükunet ve saadet içinde yaşayacağı gelir.

Mayıs başlangıcından yaprak dökümüne kadar, Yürüklerin konakladıkları Ahırdağı ve Kumalar yaylaları, yer yer siyah çadırlarla doludur. Atalarımızın adet ve ananelerini en çok muhafaza edebilen, yaşayışları, giyinişleri ve bütün hayatları bugün bizim için bambaşka bir alem olan bu temiz ve çalışkan insanların, birkaç gün aralarına karışmak en büyük ve doyumunu olmayan zevklerden biridir.

Şehirlerin taştan yapılmış muazzam binalarına, köylerin toprak ve mütevazı evlerine mukabil Yürüklerin de bütün ömürlerini içinde geçirdikleri yegane yuvarlı kara keçi kılından yapılmış

çadırlarıdır. Otuz, kırk kişiyi bol bol barındırabilecek kadar geniş olan, yağmur, kar ve fırtınaya karşı koyabilecek surette sağlam yapılan bu çadırlar yürük kadınları tarafından büyük bir özenle dokunur.

Her çadırda baba, oğul, torunlar ve en yakın akrabalarından müteşekkil büyük bir aile vardır. Evlenen erkek ana ocağını terk etmez. Ayrı ayrı ailelerden mürekkep elli, altmış çadır küme halinde beraber yaşar, beraber göç eder ve birbirlerinden hiç ayrılmazlar. Bu çadırlar içlerinden en varlıklı ve en akıllı adamı kendilerine ata seçerler. Ata, ölünceye kadar büyük bir hüsnüniyetle reislik yapar. Kimse onun gösterdiği yoldan dışarı çıkmaz, kimse ona danışmadan ve onun fikirlerini almadan bir işe girişmez. Herkes ata'ya büyük bir saygı gösterir ve itimat eder. Aralarında çıkan ufak tefek kavga, gürültü ve anlaşmazlıkların hal edilmesi de yine ona bırakılır.

Reis öldükten sonra büyük bir toplantı yapılarak yeni bir ata daha seçilir. Vaktile bunların yerine "Yürük Beyleri" vardır. Beylik babadan oğla intikal ederdi. Bugün böyle bir adet kalmamıştır.

Yürükler toprakla uğraşmadıkları için bütün kazançları hayvanlarından gelir. Her çadırın binlerce baş hayvanı vardır. Yazın Ahırdağının zengin yaylaları ve kışın da Salihli ovası, yürüklerin sürü sürü koyun ve sığırlarını bolca besler.

Bunlardan elde edilen süt, tereyağı, yoğurt en büyük gelirlerinden biridir. Yapağı ve hayvan satımı da ayrıca geniş bir kazanç temin eder.

Bizim yüzlerce çeşit yemeğimiz olduğu halde, "Bugün ne pişirecek acaba" her sabah derin bir düşünceye dalarız. Yürük kadınlarının böyle bir kaygı ve düşüncesi yoktur. Süt orada her şeye hakim bir vaziyettedir. Adedi beş altı çeşidi geçmeyen bütün yemekleri süt, yoğurt ve

Afyonspor-Kütahya maçı öncesi-1984

Tüm bu yaşananlardan edindiğimiz tecrübe şudur; belirli bir geliri olmadıkça ilimizde profesyonel bir takımın yaşama şansı yoktur. Bugüne kadar kurulan tüm takımlar ekonomik sıkıntılarla yok olup gitmişlerdir. Günümüzde para ön plana çıkmış, amatör futbolcular bile parasız maça çıkmaz, oynamaz olmuşlardır. "Takım ruhu, forma rengi" gibi kavramlar çok eskilerde kalmıştır.

Futbola oyuncu olarak hizmet verenlerin yanında ha-

kem olarak da Afyonkarahisar'ın adını liglerde duyuran pek çok hemşehrimiz olmuştur. İhsan Tongut (Tamek), Utku Emre, Şerafettin Öztaylan, İbrahim Demirdelen, Ömer Ulusoy, Mehmet Baydoğan gibi hakemlerimiz uzun yıllar bu görevi yerine getirdiler. Netice olarak spor kompleksi gibi büyük yatırımların yapıldığı şehrimizde umuyoruz ki spor kulüplerine de gereken önem verilir ve futbolda ilimizi temsil eden kulüplerin ayakta kalması sağlanır. Gelecek günlerin düşlediğimiz gibi olması dileğiyle.

Afyonkarahisar ilini profesyonel liglerde temsil etmiş 3 kulübün armaları

peynirden yapılır. Sütü kaygana, sütü hoşmerim, süt çorbası, sütlaç, sütü şepit ve yeni doğmuş ineklerin sütünden yapılan ağız tatlısı sofralarından eksik olmayan en mühim gıdalarındandır.

İçki kullanmazlar. Cana yakın bir dekor içinde pırıl pırıl yanan pınarlardan buz gibi su içmek baş döndürücü bir estetik zevkle insanı sarhoş edebilir. Gece ayazda bırakılan bir testi ayrına kana kana içmekte, bütün zevklerden daha üstün ve tatlıdır.

Temiz hava, güneş ve bunların içinde yorulmak bilmeden çalışmak, onları güzelliğin, kuvvetin ve gürbüz olmanın büyük bir timsali yapmıştır. Güzel

yürük kızlarının yanaklarından kan ve hayat fışkırır. Gençler heybetli ve çeviktir. Onların içinde elleri titreyen, beli bükülmüş ihtiyarlara tesadüf edemezsiniz. Ölüm, ihtiyarlık ve hastalıkla başlamaz. Dünyadan göçebilmek için, sarp dağlarda at koştururken bir kazaya kurban gitmek veyahut birdenbire kalbin durması lazımdır.

Çoluk çocuk, erkek herkesin ayağında muhakkak çizme vardır. Yükselere tırmanan, göç ederken aylarca yol yürüyen ve bütün gün sığır arından koşan insanlara çarık ancak birkaç gün dayanabilir.

Aralarında ata binmeyen kimse yoktur. Gelinlik kızlar, analar ve hatta ihtiyar nineler bile çok zaman delikanlılarla at koşturur. Doktorların bize daima tavsiye ettikleri soğuk suyu, onlar yaylalarda ilk çadırlarını kurdukları zamandan beri sevmektedirler. Doğan çocuk, yaz kış en yakın ırmak veya çağlayanda bol bol soğuk su ile yıkanır. Ve bu soğuk su ile yıkanmak, kucaktan ölüme kadar devam eder. Yürüklerin çadırlarına, soğuk algınlığı, nezle ve bilhassa verem gibi garip ve gülünç hastalıklar şimdiye kadar misafir olmamıştır.

Yaz mevsimini Ahır Dağı ve Kumalar Yaylalarında geçiren Yürükler son bahar içinde Batı Anadolu'ya doğru göç etmeye

başlarlar. Artık bütün kışı buradan uzaklarda geçirmek; güzel yaylalara veda etmek lazımdır. Hazırlıklar bir hafta önce başlar. Çadırlar bozulur, bütün yaz dumanı tüten ocaklar söndürülür ve herşey develere, atlara güzelce bağlandıktan sonra, bir sabah güneşle beraber yola çıkılır.

Kış mevsimi, leyleklerin dönüşüne kadar Salihli ve Alaşehir ovalarında geçer. Mayıs'ta beraber tekrar göç başlar.

Onların her mevsimleri başka bir güzellik ve başka bir dekor içinde geçer. Şehirlerin gürültülü ve kasvet dolu havasından çok uzaklarda, tabiatla baş başa yaşayan her Yürüğün dünyaya gelişi büyük bir sükunet ve saadette başlar ve yine öylece tükenir...

Yürükler, mesut doğup mesut ölebilen yegâne insanlar...

* "YÜRÜKLER" başlıklı bu inceleme yazısı YEDİGÜN Dergisi'nin Ocak 1938 tarihli sayısında Afyonkarahisarlı yazar Ziya Nebi imzasıyla yayımlanmış ve o yıllarda halen konar - göçer hayat yaşayan Yürükleri anlatır. 1915 yılında Afyonkarahisar'ın Sinanpaşa Güney köyünde doğan Ziya Nebioğlu, ilk ve orta eğitimini Afyon'da, lise eğitimini ise İzmir Şirinyer Amerikan Okulu'nda tamamlamıştır. 1938 yılında, mimarlık eğitimini almak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir. Florida eyaletinde University of Florida-Gainesville'de (UFL) başladığı eğitimini 1943'te tamamlamış ve 1948 yılına kadar yaşadığı bu kentte tasarım, uygulama ve eğitim alanlarında çalışmıştır. 1948'de eşi ve çocukları ile İzmir'e dönerek, 1965 yılında Urla'ya taşınana kadar mimarlık faaliyetlerini yürüteceği bürosunu açmıştır. Nebioğlu 1950-60'lı yıllarda İzmir'de Karşıyaka, Alsancak, Göztepe semtlerinde ve Aydın'ın Söke ilçesinde çok sayıda bahçeli konut, az katlı aile apartmanı, tatil köyü, okul ve sinema binası inşa etmiştir. Türkiye'nin ilk tatil köyünü 1965'te İzmir Urla'da kendisi yaparak işletmiştir. 1975 yılında vefat etmiştir.

HER MEVSİM SU UÇTUĞU...

Orhan TÜRKES*

Yol başlangıçları. Acaba dedirten, ilerisinde neler var? Beni hangi bilinmeyen güzelliklere ulaştıracak? Gözüme ve gönlüme hangi zenginlikleri kazandıracak? Beklentisi içerisine gark eden sorgulamalar olmuştur.

Gönlümün Tunalığı yüzünden neler yaşamadım ki ? Onun turnalıkları beni, ne zaman - nereye ve nasıl bir yolculuğa çıktırıysam, insan ayağının daha az değdiği, insan gözünün daha az gördüğü, renklerin çiçeklerde harmanlanıp endemik yapılanmaya sahip olan, zengin memleket köşelerine taşıdı.

Memlekete çoban lazım olduğunda, kendisine gidilip, köy sakinlerinden çoban tutulması görenek haline gelen, ilçemizin Çobanözü köyü, bir ilköğretim okulunun öğrenci potansiyelini her zaman karşılayabilecek yapıya sahip olmasına rağmen okullaşma yani eğitim alanında beklenen seviyeyi tutturamayan köylerimizdendir. Köyün belleklerde kalan en önemli özelliği girişinde, mezarlığın içerisinde ve yola bakan sol alt kıyısında yer alan, Dallanış şekline dolay halk dilinde ÇADIRÇAM diye ifadesini bulan, son günlerde de kurumaya yüz tutan bu çam ağacıdır. Heybetli bir görüntüye sahip olan bu ağaç hakkında, 1941 yılında Sivas il merkezinde yayımlanan 4 Eylül gazetesinde, Köy halkınca değerlendirilme davranışlarına dair bir yazının yayımlandığı, bir Lions klübü yayını olan Afyon Bibliografyasında geçmektedir.

Köyün içinden Çankören'e doğru giden yolu takiben,

köy çıkışından sonra, Yolumuzun sol üst yanına düşen bir çeşmeye rastlarız. Çeşmenin tam karşı tarafından, Çankören den gelen dereye karışan başka bir büyük dere daha var. Su Uçtuğu Deresi deniliyor. Bir Temmuz akşamıydı. Gene yorğun bir şekilde Çankören tarafından alışılmış gezilerimden dönüyordum. Bu dereyi yani Su Uçtuğu Deresi'nin sonunu merak ettim. Hemen gidip görmeyi kararlaştırdım zamanın darlığına rağmen. Bu istek beni, vergi tahsildarının borçluyu gördüğünde para tahsil etme, tiryakinin sigara izmaritine karşı olan zaafi ve de günahın oluşmasını bekleyen şeytana döndürüyordu adeta. Kah dere yamaçlarından kah dere tabanındaki suya bata çıka derenin dip çatına doğru varırken üç yüz dört yüz metre berilerden, yukardan düşen su sesleri duyuluyordu. Düşen suyun yanına vardığımda, Su yatağının kayadan oluştuğunu, zamanın ve suyun etkisiyle,

akış yerinin alt tarafının oyularak aşınması sonucunda, suyun yüksekçe bir yerden düşebileceği doğal bir yapılanmanın olduğu görülüyor. Suyun düştüğü yerin arka yanı adeta girme balkonu andırıyor. Yüksek sese dayanamayan beynimin gayri ihtiyari olarak bu sesi dinlemeye koyulduğunu ve dinledikçe dinlendiğinin farkına bile varamadım. Yeterli seyir ve dinlenmeden sonra, dönüşe geçtiğimde zaman darlığı nedeniyle hızlı bir şekilde çevreyi gözlemlemeye başladım. Bu derenin oldukça zengin bir bitki çeşidini barındırdığını gördüm neler yok ki?

Toros Çamı, (Dipten çok dallı, iğne yaprakları daha uzun ve daha koyu yeşil renge sahip bir çam türüdür) Yaban Kavakları, Ateş Dikenleri, Kuşburnu çeşitleri ki pembe-beyaz ve sarı açanları, Meşe ve Piyınar çeşitleri, Çalı Fındıkları, Geyik Elmaları, Antep Fıstığı'nın yabanisi olan ve Melenkeş adıyla bilinen türler, Kayseri Yahyalı da şenliği yapılan Girebolu Meyvesi (böbrek taşlarının düşürülmesi tedavisinde kullanılmış), Güneydoğu Anadolu Mutfağı'nın ve Akdeniz - Çukurova Mutfağı'nın vazgeçilmez baharatlarından olan Ekşi Sumak Bitkisi, Kekik ve Menekşe çeşitleri, Çobanözüküyü halkının adlandırması ile Kurbağı denilen pembe-sarı-beyaz renkte çiçeklere sahip hanımeli türleri. Mor çiçekli Ada Çayları, Dağ Çilekleri, ince kabuklu ve güz aylarında ermeye başlayan turşu erikleri, Fındık Gülleri, Çuha çiçeklerini sarıları, soluk renkli sahlep soğanları, bodur söğütler, Akasya ve Ilgın türleri, Döngeller ki, turna gönlümün gözüne takılabilenlerdi.

Bu çok renkli memleket köşesine yılın her mevsiminde yolumu düşürdüm. Bahar-yaz-kış ve güz aylarının bu dereye ayrı ayrı katmış oldukları güzellik ebrulanmalarını her yıl seyretmeyi alışkanlık haline getirdim. Mevsim değişikliklerini takiben gönül turalığı beni hiç rahat bırakmıyor. Mutlaka mevsimlere bağlı olarak sergilenen bu cümbüşlenmeyi görmem bir borç oluyor sanki. Kış ve güz aylarının sağlamış olduğu doğal dekorlanmalar karşısında, insanda sulu boya resim çalışmasına acilen başlaması gerekiyor gibi bir zorunluluk hissini doğuruyor. Bu arada dere yatağından gelen ve yukarıdan düşen sudan gelen sesleri de ellerinizin

kesinlikle bir müzik aletini aradığının farkına bile varamazsınız. Kış aylarında ise Su Uçtuğu'nun manzarası karşısında kendinizi ya mini bir Pamukkale'de ya da sarkıtlardan oluşmuş bir mağara çarşısında zannedersiniz.

İnsanlara gelince. Hepsini de can dostu insanlar. Çerkezoğlu, Sallantıların Hasan ağa, eski muhtarlardan ve benimle gezilere katılan Ramazan Ceylan, köy sakinlerinden Fevzi Benek, Muzaffer Kaplan, Süllü ve daha bir çokları. Köy insanları mevki adlarını kendilerine soyadı olarak almışlar. Sarıkaya-Aktaş-gibi. Mevkileri, O mevkilerde geçen olayları oralara isim olarak vermek koşuluyla isimlendirmişer. Su Uçtuğu-Ayıöldüğü-Kızkaçtığı-Herifinöldüğü dere gibi. Çevreleri ile uyum sağlayarak bütünleşip mutluluğun hilesizini yakalayan insanlarla bir arada zaman tüketmek gerçekten de güzel.

SULARIN PEŞİNDE

**ÇIK. ÇADIR ÇAMDAN, AYRILA AYRILA,
ÇARIKÖREN'E DOĞRU YOL DOĞRULA.**

**AŞINASI OLDUK YA, BURALARIN,
DAĞ YOLLARINA ÇAĞRILA ÇAĞRILA.**

**SES GELİYOR. DEREDEN GÜMBÜR GÜMBÜR,
ACABA NEDİR ? HAYROLA HAYROLA.**

**ALIR DA GÖTÜRÜR SU UÇTUĞU'NA,
YOLLAR - BELLER AH! ÇEVİRİLE ÇEVİRİLE.**

**TURNA GÖZÜ GİBİ GÜLÜMSER SULAR.
DERELER BOYU EĞRİLE EĞRİLE.**

**İPEKLENMİŞ DÖRT BİR YANDAN TOZUYOR,
SU UÇTUĞU'NDAN SAVRULA SAVRULA.**

**DÜŞÜYOR TEPESİ ÜSTÜNE DAİM,
KÜNDE KÜNDE VE DEVRİLE DEVRİLE.**

**DOYARSIN YEŞİLİN HER TÜRLÜSÜNE,
KEÇİ YOLLARINDA YOĞRULA YOĞRULA.**

**MENEKŞELER GÖZ KIRPAR ÇUHALARLA,
İÇ İÇE GEÇMİŞ, KIVRILA KIVRILA.**

**DÖNÜLÜR GERİYE AKŞAM ÜSTLERİ,
HİÇ İSTEMEDEN, EĞRİLE BÜĞRÜLE.**

**27 MAYIS 2012
(ÇOBANÖZÜ GÜNLÜĞÜNDEN)
ORHAN TÜRKES**

SERVET-İ FÜNÛN'A GÖRE

AFYONKARAHİSAR (II)

Lokman Derya SOLMAZ
solmazlokman@gmail.com

Osmanlı Demiryolu Hattında Haydarpaşa'dan Konya'ya Gidiş ve Dönüş 1498 Kilometre

(Servet-i Fünûn 24 Teşrin-i Sâni 1312/ 2 Kasım 1896 -Sayı:295)

Seyyahların hatıratı; günümüz araştırmacıları için önem arz etmektedir. Arşiv belgeleri arasında çok önemli yer teşkil eden bu belgeler, o dönemin sosyal, ekonomik, coğrafi, siyasi, kültür, eğitim... Durumunu tespit etmede oldukça yararlı olmaktadır.

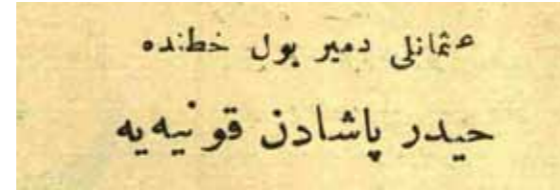
Bu meyanda, Servet-i Fünûn'da günümüze ışık tutan önemli hatıratlar mevcuttur. O günün (1896) şartlarında gerçekleştirilmiş seyahatlerin mecmuuda tefrika edilmesi, büyük bir boşluğu doldurmuştur. Zira o dönemin insanları günümüzün imkânlarına sahip olmadığı için, içinde yaşadıkları coğrafyanın neleri ihtiva ettiğini ancak seyyahların hatıratından öğrenebilmektedirler. Daha da ziyadesi, çağlar ötesine de ışık tutacak bilgi ve gözlemleri içerisinde barındıran bu tür yazılar, yüzyılımız için de pek değerlidir.

Bu yazımıza kaynaklık teşkil eden belge, Servet-i Fünûn'un 24 Teşrin-i Sâni 1312 / 2 Kasım 1896 tarihli 295. sayıdır. Hangi muharrir tarafından kaleme alındığını tespit edemediğimiz bu yazı dizisinin adı "**Osmanlı Demiryolu Hattında Haydarpaşa'dan Konya'ya Gidiş ve Dönüş - 1498 Kilometre**" şeklindedir. Dönemin en önemli ulaşım aracı olan tren ile gerçekleştirilmiş olan bu seyahat, 6 bölüm olarak tefrika edilmiş ve ilginç ayrıntılarıyla kaleme alınmıştır.

Yazar ve arkadaşı İhsan Bey'in 7 Eylül 1312 (19 Eylül 1896) tarihinde Afyonkarahisar'a ulaştıkları anlaşılmaktadır. Gerek coğrafi gerek mimari yapısı ve doğal güzellikleri açısından önemli izlenimler ve tespitler yer almaktadır. O dönemde dahi büyük bir heyecan ve hayretle anlatılan Karahisar Kalesi, demiryolu hattının ve istasyonun durumu (İzmir Hattı inşasına devam edilmekte), görenleri hayrete düşüren sivri kayalıklar, Akar Çay'ın civarındaki tütün tarlaları, şifa yurdu olan Gazlıgöl'ün yanı sıra şehrin maneviyatını teşkil eden Sultan

Divânî Hazretlerinin türbesi ve Ulu Camii'nin durumu da zikredilmektedir. Özellikle Kale için verilen ayrıntılar, Kale'nin yapısı hakkında değerli ipuçları ihtiva etmektedir.

Söz konusu yazıyı; bütünlüğünü bozmadan, kendi döneminin diliyle, yer yer günümüz Türkçesi'ne çevirerek aktaralım istedik.

Dört gün evvel Konya'ya giderken Afyonkarahisar'dan geçmiş idik. Garip memleket! Kâin olduğu mevki' [bulunduğu yer], etrafındaki dağlar, önündeki ova, kasabanın kendisi hep ağaçtan yeşillikten mahrum; fakat kendisine mahsus bir hâli var; o da gezdiğimiz memleketlerin hiçbirisine benzememesidir.

Evvel emirde dikine yüksek ve kayadan mürekkeb [oluşan] bir dağ tasavvur ediniz ki dört tarafı da aynı şekilde kesme kayalardan müteşekkil olsun. Sonra bu sengpareyi [kaya parçası] çıplak başka bir dağ eteğine koyunuz; teşekkül eden boğazın içinde, o dağın eteklerini, kayalık dört bir yanını toprak damlı yek renk [aynı renkli] evlerle - fakat gayet de sık olarak- doldurumuz. İşte size Karahisar. Ön tarafı bir ova. Lakin yine bir takım sengpârelerden, ötesinde berisinde tepelikler hâsıl olmuş; ileri doğru medd-i nazar ediniz [bakınız]. Letâfet-i tabiiyenin reng-i mahsûsu bulunan yeşilden eser yoktur. Zahir bundan dolayı kasabaya "Karahisar" namını vermişler. Hisar unvanını ise; ortadaki o sengpâre-i müheyyib [heybetli kayalık] in zirvesinde eslâfın vücûda getirdiği [önceki asırlarda yapılan] bir kal'a-i hayretten [hayret verici kale] almıştır.

Demiryolu mevki Karahisar'da şehre pek yakındır. Adeta hemen yanı başındadır. Mevkîf mevki [istasyon yeri] önemine binaen cesim [büyükçe] olduktan başka lotkomotif ve vagon muhafazasına mahsus ebniyeler [binalar], depolar, antropollerle donatılmıştır. Hatta mevkîf binasının bir tarafında güzel bir lokanta ve otel bile mevcuttur.

Katarımız tevgif eylediği [durduğu] zaman muharrir acizi taltifen istasyona teşrif buyurmuş olan Mutasarrıf-ı Livâ Saadetlü Şeref Paşa Hazretleriyle sair mu'tebirân-ı memleket [memleket eşrafı] orada gördük. Hakkımızda irâe eyledikleri hüsn-ü kabûl [bizi oldukça güzel bir şekilde karşılamaları] ve teveccüh o kadar lütûfkârâne idi ki şurada teşekkürât-ı ale-niyemizi bir daha takdîme mecbur oluyorum.

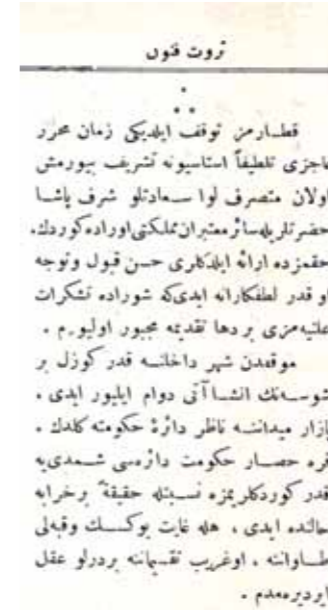
Mevkîfden şehir dahiline kadar güzel bir şosenin inşaatı devam eyliyor idi. Pazar meydanına nâzir, Dâire-i Hükûmet'e geldik. Karahisar Hükûmet Dâiresi şimdiye kadar gördüklerimize nisbetle hakikaten bir harabe halinde idi. Hele gâyet yüksek ve kapalı tavanına, o garip taksîmâtına bir türlü akıl erdiremedim.

Oturduğumuz odanın penceresinden cesim, kârgir bir binanın inşaatı seyr olunuyor idi. Bunun hapishane olduğunu anlayınca civarda emsali nâ meşhûd [görülmemiş] olmasından dolayı muvaffâkiyet-i vâkıâ-yı şâyân-ı tebrik gördük ve Dâire-i Hükûmetin dahi bir tahavvüle uğraması temenniyâtını tekrarladık. [Yazar, yeni yapılan hapishane binasının gayet muntazam yapıldığını fakat Hükûmet Binasının da değişikliğe ihtiyacı olduğunu düşünüyor]

Vakit akşam olmuştu, misafir olacağımız hâneye geldik. Burası kasabadaki sâir ebniyelere nisbeten mükemmel idi ki mevki-i Karahisâr'ın tekmil muhallâtı gibi gayet kapalı idi. Demir yolu mevkîflerini takliden şimdi yeni yeni meydana gelen evlerden maada Karahisar'da dört tarafı biraz müferrah [ferah] binâ yoktur.

8 Eylül Pazar

Bu gün uykudan gayet erken kalktık. Kasabanın ortasındaki heybetli kal'aya çıkmaya karar vermiştik. Bizimle beraber kimse gelmeye cesaret eyleyememiş idi. Evvelen bu kal'aya memurlar çıkmaz imiş. Zirâ memlekette oraya hangi memur çıkarsa azl olur derlermiş!!! [Günümüzdeki inanış; Kale'ye çıkan 7 yıl Afyon'da kalır şeklindedir].

Hizmetkâr Tâhir de beraber olmak üzere evden çıktık. Evvel emirde bir hayli müddet pencereleri birbirine sürünecek kadar yekdiğerine yakın iki sıra hane arasındaki sokakta yürüdük. Evlerin kenarlarında ağaç değil, pencerelerde bir saksı bile yok idi. Yolumuza devam eyledik, biraz sonra yokuş başladı. Hıristiyan Mahallesi'ni tamamen dolaştık. Kal'anın kâin olduğu kayalık dağın eteğine geldik. Birkaç basamak merdiven çıktuktan sonra dik bir patika yola girdik. Bu yol kayalar arasında açılmış ve yukarı doğru yılanğâvî devam etmekte bulunmuş idi. Sol tarafımızda ise kesme kayadan birbirine bitişik dikili ve gayet mürtefi' [yüksek] bir kaya var idi ki uzantısı zirveye kadar devam ede-

rek orada kal'â parçalarıyla nihayet buluyordu. Hulâsâ bizim çıktığımız yoldan başka şu sengpârenin zirvesine çıkan tarik [yol] yoktu. Biz yükseldikçe Karahisar'ın Hisarardı Mahallesi pişegâhımızda [önümüzde] açılıyordu. Bunu temâşâdan [seyretmekten] oldukça lezzet alıyordum.

Patika yolda bazen kaya parçaları üzerine oyulmuş merdiven basamaklarına tesadüf ediliyor, ba'de [sonra] arasında tekrar devam eyliyordu. Yolda birkaç defa durarak nefes aldık ve arkamızdaki manzarayı temâşa ettik. İrtifa' üçyüz metreyi bulmuş idi. Nihayet yol, kesme kayadan duvarlar arasında bizi kal'â kapusu önüne çıkardı. Kapunun üzerinde Alâaddin Selçûki namına mahkûk [yazılmış] bir taş var idi. İçeri girdik. Yine birkaç basamak merdiven çıktık. Asıl kal'ânın dâhilinde bulunuyor idik.

Sarf-ı sengsitan [kayalıktan oluşan] şu dağın zirvesi kal'â duvarları ile çevrilmiş idi. Bir tarafından yürümeye başladık. Maksadımız diğer taraftan çıkmak idi. Yürüdükçe mazgal deliklerinden Karahisar'ın istasyon tarafı manzarasını da seyreyliyor ve evvelki asırlarda kal'â dâhilinde vücûda getirilmiş olan âsâr-ı fevkalâdeye [müthiş eserlere] hayran kalıyorduk.

Zirve, yokuşlu inişli fakat hemen her noktası yekpare kaya parçaları ile mestûr [örtülü] idi. Bunların ötesine berisine merdiven oymuşlar, su olukları yapmışlar, mesken temelleri vücûda getirmişlerdi. Su olukları iki hazneye müntehi oluyor ki [iki haznede toplanıyor] bunlar yine yekpare kaya içine oyulmuş olduğundan görülmeye değer idi. Takriben dört metre genişliğinde olan bu hazneler beş altı metre derinliğinde olup dört duvarını kesme kaya parçaları işgal eyliyor, harç ve sıva eseri görülmüyor idi.

Yine burçları takib ile yürümeye başladık. Altı kısımdan

müteşekkil mahrûti [konik] kapalı bir odaya girdik. Buranın duvarında bazı ziyaretçilerin isimleri yazılı idi. Biz de bir tarafına ismimizi yazdık. Bizden evvel şu nokta-i mürtefi' [yüksekliği] ziyaret etmiş olanların esamiyesine [isimlerine] göz gezdirdik. Çoğu demiryolu inşaatında hizmet eden me'mûrîn-i ecnebiye [yabancı çalışanlar] idi.

Kal'âyı gezmemizden fevkalâde memnûn olmuş idik. Çıktığımız yoldan inerken Asım Bey diyordu ki:

"Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Hisara çıkmadan Karahisar'dan gidenler, memleketi görmüş sayılmazlar."

"Vakıa doğru. Hele şu indikçe karşımıza çıkan levhalara bak."

Hakikaten kal'adan iniş daha şâyân-ı dikkat idi.

Bu günün kısm-ı mütebakiesini [geri kalan bölümünü]; sülâle-i Mevlânâ'dan Karahisar'da defin hâk-ı ıturnâk bulunan Divânî Hazretleri'nin Türbe-i Şerifleri ile memleket çarşısını, cevâmî'i meşhûrasını [meşhur camilerini] ve Karahisar'dan başlayan Alaşehir'de İzmir hattıyla birleşecek olan demiryolu hattının istasyon inşaatını seyre ayırdık.

Divânî Hazretleri'nin türbeleri, Mevlevihâne dâhilinde idi. Oradan sonra ziyaretine gittiğimiz Cami-i Kebîr [Ulu Camii] ise duvarlarının nakışı, kapu ve pencerelerinin işleme ve oymalarıyla hakikaten şahane bir eser olarak kabul edilebilir. Şurası şâyân-ı teessüf [üzüntü verici] idi ki bir tamir esnasında cami-i şerif dâhilindeki ekseri nakışın üzerine beyaz sıva çekmişlerdi.

Karahisar'dan Alaşehir'e inşa edilmekte bulunan hattın mevkii, Anadolu Demiryolu istasyonunun biraz uzağındadır. Aralarında kayalık bir tepe var. Tesviye-i türabiyesi hitama ermiş [toprak tesviyesi tamamlanmış] olan iş bu yeni hattın binalarını yapmakla meşgul idiler. Buradan da bir resim aldık. Henüz meydanda temelden maada bir şey yok idi.

Saat tam dokuz idi ki arabalara râkiben [binerek] mevkife müteveccih olduk [istasyona yöneldik]. Katar dünkü gibi tam saat dokuz buçukta vasıl oldu. Yarım saat sonra da bizi de alarak hareket eyledi.

Kasabadan sonra Karahisar'ın sol tarafını çevreleyen Akâr Deresi'ni güzel bir köprü ile aştık. Etrafı kemâlen mezrû'dur

[معرض فراتوغلينان
حصارك قوسيه بر جارك منظره داخلية
La porte et l'intérieur de la forteresso
[Kara-Hissar]

[tamamıyla ekilidir]. Seyrek sûrette bütün görüyoruz.

Hatt boyunda şâyân-ı ehemmiyet olmak üzere Gazlıgöl hamamını yâd eyleyeceğim. Bu hamam güzergâhının hemen kenarında, birçok minaralleri barındıran su kaynakları mevcuttur. Hamamın kendisi uzunca ve gayr-ı muntazam bir binadan ibarettir. Buraya katardan

birkaç yolcu indi.

Gazlıgöl mevkîfını müteakıb yine ekili tarlalar içinde yol almaya başladık. Birçok toprak yarmalar, doldurmalarından geçiyoruz.

Doldurmalar vücuda getirmek üzere toprak çıkarılan mahalleri yağmur suları doldurmuş, bu sayede hattın iki tarafında zarif gölcükler hâsıl olmuş.

Biraz sonra taşlık araziye girdik. Ve volkanik olduğu her halinden anlaşılınan şu mevkide taşlardan adeta bir orman teşekkül etmiştir. Kayaların bazı yerlerinde mağaralar bile var idi.

Saat on bir buçukta "Döger" mevkiine geldik. Uzakta harman yerleri, arkasında eski kalesini de içine alarak görünen köy, asıl Döger idi.

Döger'den sonra etrafta ağaç ve yeşillik görmeye başladık. Güneş de gürub eyliyor idi. Manzara-i gürub fevkalâde bir letâfet peyda etti. Kamer [ay] de bir taraftan tulu' etmiş [doğmuş] idi. Asım Bey'in hissiyyât-ı şâirânesi galeyâna geldi [şairlik duyguları coştı]. Tasvir-i güruba müteallık [gürub vakti ile ilgili] bazı şarkılar okumaya başladık.

Dar bir boğaza girdik. Tünel, yarma, doldurma hep birbirini takip eyliyor idi. Derken evvelce dâhil olduğumuz dar boğazı müteakıb geniş ve zarif bir vâdiye dâhil olduk.

On ikiyi yirmi geçe Çukurlar'da [bugünkü Çöğürler olsa gerek] tevgif etmiş [durmuş] idik. Bundan sonrası Kütahya şu'be hattının mebdei [başlangıcı] olan "Âlâyund" idi. Hazırlanmaya başladık. Zirâ bir gece de Kütahya'da geçirmek programımız icâbından idi.

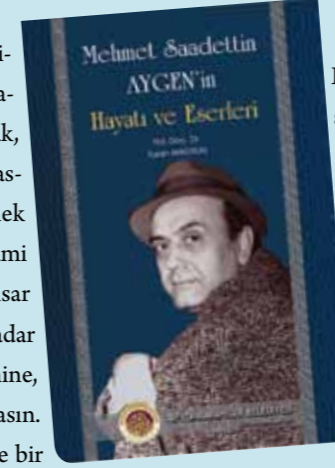
Tam saat birde Âlâyund'a geldik. Katar değiştirdik; Lüt-fedip bizi karşılamaya gelmiş olan bir kaç zât ile vagona yerleştik.

Saat bir buçukta Kütahya'ya varmış idik.

BİZE ULAŞANLAR

MEHMET SAADETTİN AYGEN'İN HAYATI VE ESERLERİ

Bir insan düşünün; Afyonkarahisar'a askerliğini yapmak için gelip buraya yerleşerek tam 40 yıl hekim olarak, kültür adamı olarak hizmet etsin. Hastalarını muayene edip gününü geçirmek varken gazete çıkarmaktan tutun, cami dernek başkanlığına, Afyonkarahisar Turizm Tanıtma Derneği kurmaya kadar pek çok işte öncü olsun. Şehrin tarihine, kültürüne dair pek çok kitap yayımlasın. Doktor M. Saadettin Aygen işte böyle bir

insan. Tanıyanların hayırla andığı, Dr. Mehmet Saadettin Aygen'in vefatının 15. yılında Afyonkarahisar Belediyesi de bir vefa borcu olarak bu kitabı yayımladı.

AKÜ Tarih Bölümü öğretim görevlisi Yrd. Doç. Dr. Turan AKKOYUN'un yıllar süren araştırması sonucunda hazırladığı kitapta merhum Saadettin Aygen'in; hayatı, basın hayatı ve eserleri, fikirleri ve köşe yazılarından örnekler gibi konu başlıkları bulunuyor.

İsteme Adresi

Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi
Tel: 0 272 2144255-224
E-posta: basinyayin@afyon.bel.tr

ŞAH İSMAİL ÖZALP

Mevlevilik kültürünün merkezlerinden olan Afyonkarahisar da 21. yüzyılın yaşayan önemli şahsiyetlerinden biri olan Şah İsmail Özalp'in bugüne kadar yazdığı 700'e yakın şiiri, edebi şahsiyeti ve yaşamı hakkında geniş kaynak eser olarak hazırlanan çalışma "21. Yüzyılda Bir Mevlevi Şah İsmail Özalp" adıyla yayımlandı. Eseri bas-

kıya Yusuf İlgar ve Nurdan Çınar hazırladı. Şehitoğlu Konağı Kültür Yayını olarak basılan eser 472 sayfadan oluşuyor.

İsteme Adresi

Şehitoğlu Konağı
Yukarıpazar Mahallesi Cumhuriyet İlkokulu yanı
Tel: 272 214 13 13 Afyonkarahisar

AFYONKARAHİSAR MEVLEVİHANESİ GEZİ REHBERİ

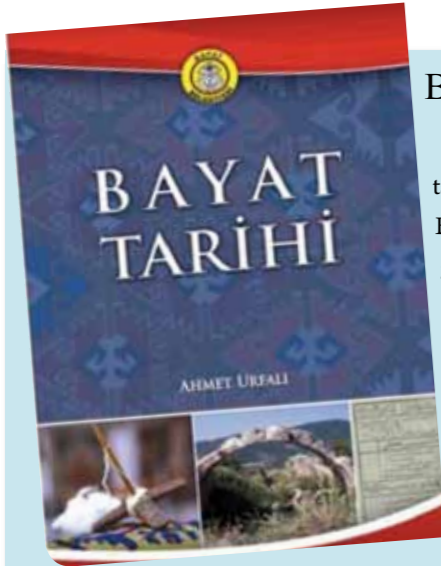
Konya'dan sonra en önemli Mevlevihâne'yi bünyesinde bulunduran Afyonkarahisar'da, Mevlevîliğin tanıtımı için yapılan çalışmalara bir yenisi daha eklendi. Lokman Derya Solmaz tarafından hazırlanan ve Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlanan Gezi Rehberi'nde, Hz. Mevlâna'nın hayatı, Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nin tarihçesi, Sultan Divani, Kırk Hatimli Şifalı

Aşure Geleneği, Sultan Divani Mevlevihane Müzesi, Mevlevi Camii ve Mevlevi terimlerin yer alıyor. Fotoğraflarla da desteklenen rehber 48 sayfa kuşe kağıda basıldı.

İsteme Adresi

Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi
Tel: 0272 2144255-224

BAYAT TARİHİ

Afyonkarahisar'ın 18 ilçesinden biri olan Bayat'ın tarihi kitaplaştı. Kitapta tarihi süreç içerisinde Bayat'ı inceleyebilmek mümkün. Bayat'ın kelime anlamı, Bayat Boyu, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Bayat, Bayat'ın köyleri, Bayatlı Arif Bey gibi konu başlıkları kitapta yer alıyor. Araştırmacı-Yazar Ahmet Urfalı tarafından hazırlanan kitap Bayat Belediyesi Yayını olarak basıldı.

İsteme adresi

Bayat Belediyesi Tel: 0 272 4912003

E-posta: bayat1907@gmail.com

DİNAR DÜĞÜNLERİ ÇOCUK OYUNLARI VE OYUN ARAÇLARI

Dinar ilçemize dair yayınladığı kitaplarla tanıdığımız Araştırmacı Gazeteci-Yazar Ayhan Kalkan'ın 13. kitabı olan "Dinar Düğünleri" 1960'lı yıllarda Dinar ve köylerinde gerçekleşen düğün merasimlerinin nasıl yapıldığı anlatılıyor. Damat Tıraşı, Damat Sağdıçları, Zülüf Kesme İşlemleri, nişan, Kına Geceleri ve köy düğünlerinden ayrıntılı olarak bahsedilen kitap 190 sayfa olarak oluşuyor.

Kalkan'ın bir diğer kitabı ise "Çocuk Oyunları ve Oyun Araçları" Yazarın çocukluğunda oynadığı pek çoğu bugün unutulmuş oyunların yanı sıra çevre illerde oynanan oyun-

larında yer aldığı kitap büyük boy 460 sayfa olarak basıldı. Her iki kitapta Dinar Belediyesi tarafından yayımlandı.

İsteme adresi

Dinar Belediyesi Tel: 0272 353 60 53

DİNAR VE EVCİLER YÖRESİ AĞZI

Her geçen gün gelişen kitle iletişim araçları, insanları ortak bir dil kullanmaya yönlendirmekte; yerel dil özelliklerini ağır ağır silmektedir. Bu sebeple yöresel ağız araştırmalarının vakit geçirmeden yapılması gerekmektedir.

Bu düşünceden hareketle Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Eğitim Fakültesi

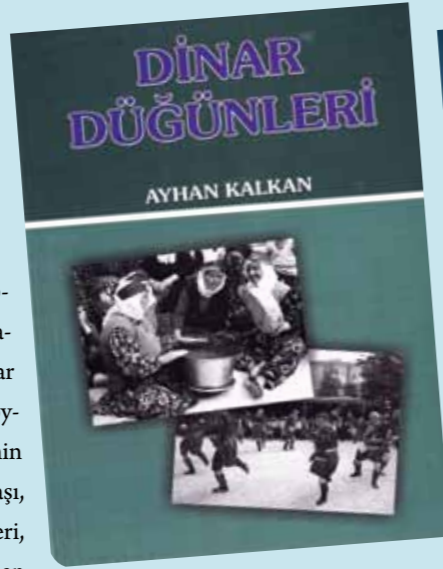

Türkçe Bölümü Öğretim Görevlisi Bilal Uysal'ın hazırladığı "Dinar ve Evciler Yöresi Ağız" adlı kitap, Dinar Belediyesi tarafından yayımlandı.

Dinar ve Evciler yöresindeki Yörük ve Türkmen köylerinin ağız yapılarının incelendiği kitap 499 sayfa olarak basılmış.

İsteme Adresi:

Dinar Belediyesi Tel: 0272 353 60 53

SANDIKLI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

19-22 Ekim 2011 tarihleri arasında Ege Üniversitesi ve Sandıklı Belediyesi işbirliğiyle düzenlenen sempozyumda araştırmacılar tarafından sunulan bildiriler kitaplaştı.

6 bölümden oluşan kitapta sunulan bildiriler değişik konu başlıklarında toplanmış. Bunlar; Arkeoloji-Tarih Bil-

dirileri, Sanat Tarihi Bildirileri, Coğrafya ve Çevre Bildirileri, Sosyo-Kültürel ve Kentsel Yaşam Bildirileri, Bölgesel Ekonomi Bildirileri, Etnoloji-Kültür ve Sanat Bildirileri.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını olarak basılan kitap 1.Hamur kağıt ve ciltli olarak 738 sayfadan oluşuyor.

İsteme Adresi:

Sandıklı Belediyesi

Tel: 0 (272) 512 6949

KAÇKARLARDAN BERLİN'E

Rize'nin bir köyünde doğup, büyüyerek Afyonkarahisar Sanat Enstitüsü'ne Almanca öğretmeni olarak atanan ve sonrasında ilimizden evlenen Ali Uzun'un kaderi Almanya'nın İzmir Başkonsolosu'nun ilimize yaptığı bir ziyarette rehberlik-tercümanlık yapması ile değişir. Uzun yıllar Almanya'da çalışır. Milli Eğitim Bakanlığı'nda üst düzey görev alır.

Afyonkarahisar'da görev yaptığı 1964-1966 yıllarına ait izlenimlerine sıkça yer veren yazarın kitabının eğitim sistemimize dair ciddi tespitlere yer verdiğini belirtmekte fayda var.

Pegem Akademi Yayınları'na basılan kitap 424 sayfa olarak oluşuyor.

İsteme Adresi:

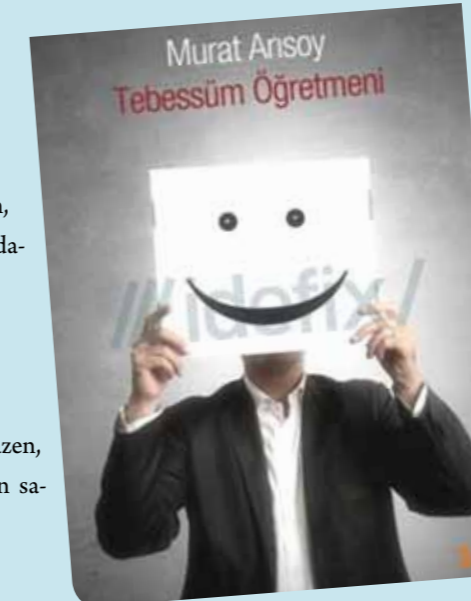
e-posta: siparis@pegem.net

TEBESSÜM ÖĞRETMENİ

Bir tebessüm görürsünüz bazen, kapıları aralar, kara bulutları dağıtır.

Hani kıpır kıpır olur ya içiniz, kalbiniz yerinde duramaz. İşte öyle bir tebessüm...

Bir tebessüm görürsünüz bazen, ağlamak bile yakışır o tebessümün sahibine.

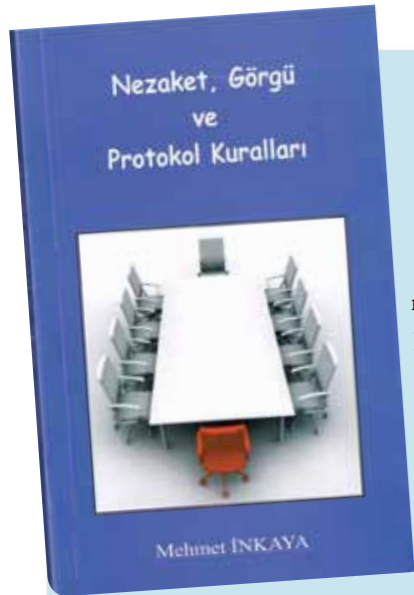

Afyonkarahisar basımının renkli simalarından Murat Arısoy'un şiirlerinin yer aldığı ilk kitabı Tebessüm Öğretmeni yayımlandı. Muhtelif konularda şiirlerin yer aldığı kitap Cinius Yayınları'ndan çıktı. 2. Hamur kağıda 100 sayfa olarak yayımlanan kitabı,

İsteme Adresi:

Murat ARISOY -

Tel: 0505 4338067

NEZAKET, GÖRGÜ VE PROTOKOL KURALLARI

İnsanların birbirleri ile olan ilişkilerinde uyması gereken Nezaket ve Görgü kuralları ile idarecilerin uymak zorunda oldukları Protokol kuralları kitaplaştı. Uzun yıllar Afyonkarahisar Öğretmenevi Müdürlüğü'nden sonra şu anda Sahipata İlköğretim Okulu Müdürlüğü görevini yürüten Eğitimci Mehmet İnkaya

bu görevleri sırasında edindiği tecrübeleri yayımladığı kitapla bizlerle paylaştı.

1. Hamur kağıda 321 sayfa olarak basılan eser, protokol, nezaket ve görgü kurallarının bir arada yer aldığı güzel bir kaynak.

İsteme Adresi:

Mehmet İNKAYA

Sahipata İÖO. Müdürlüğü

Tel:0 533 3697444

BEYAZ YAZILAR

AKÜ Öğretim Görevlisi Türker Göksele'nin üçüncü kitabı "Beyaz Yazılar". Yazarın geleceğin aydınlık günlerine duyduğu özlemle kaleme aldığı ve daha önce sanal alemde "www.beyazgazete.com" sitesinde yayımlanan makalelerden oluşan kitapta insanlarımız, ülkemiz, şehrimiz kısacası bizi biz yapan değerler üzerine pek çok başlık mevcut.

AKSAM (Alimoğlu Kültür Sanat Araştırma Merkezi) tarafından yayımlanan kitap 189 sayfadan oluşuyor.

İsteme Adresleri

AKSAM Çeşmeli Konak

Milli Birlik Caddesi-Afyonkarahisar
Tel: 0 272 2158538

Sultan Divanı Mevlevihanesi

Tel: 0272 2145091

ADIM ADIM DİNAR ANILARDA YAŞAMAK DİNAR KEREM HAVALARI

Araştırmacı yazar Ayhan Kalkan'ın "Dinar Düğünleri" kitabının ardından yayımladığı 14.kitabı "Adım Adım Dinar" Yaşadığı Dinar İlçesini tanıtmak ve her yönüyle kayıt altına almak için çabalayan Kalkan'ın bu kitabı da oldukça hacimli. Dinar Belediyesi tarafından basılan kitap 311 sayfadan oluşuyor. Dinar Belediyesi bu kitapla birlik-

te Şair-Yazar Raif Öztürk'ün "Anılarda Yaşamak ve Dinar Kerem Havalari" isimli kitaplarını da geçtiğimiz günlerde yayımladı.

İsteme Adresi

Dinar Belediyesi Tel: 0272 3536053

TAVANARASI

Savcı TÜRKMEÑOĞLU

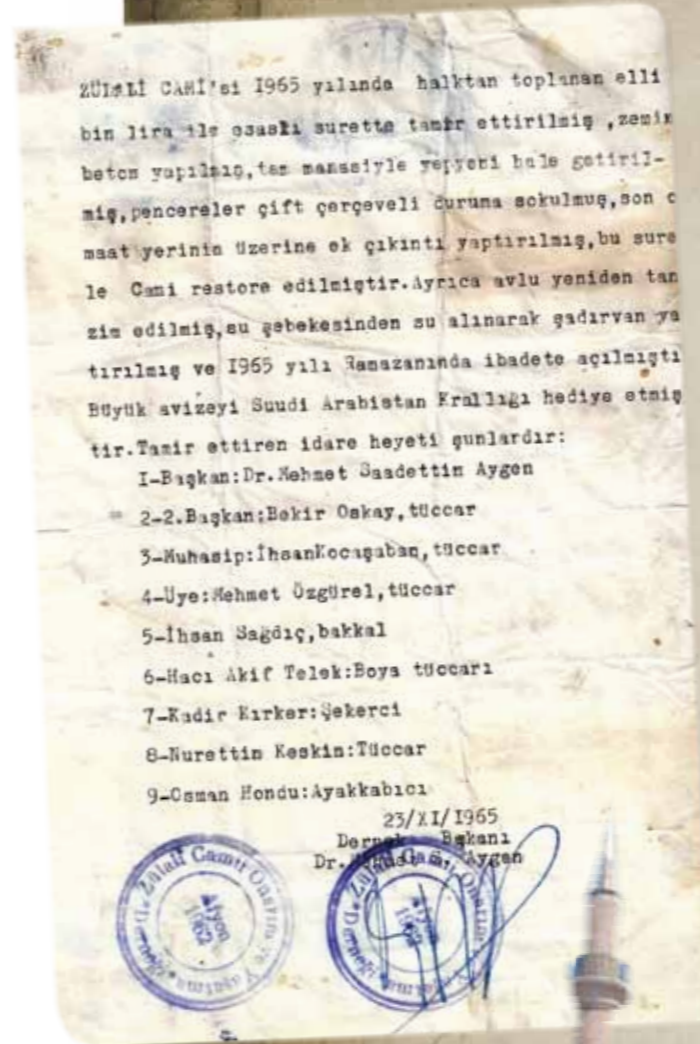
Doktor M. Saadettin Aygen'in çok yönlü kişiliğini gösteren bir belge. Zülali Cami Onarım ve Yaşatma Derneği'nin 1965 yılında halktan topladığı yardımlarla yapılanların anlatıldığı Dr. Aygen'in imzasını ve dernek mührünü taşıyan 23 Kasım 1965 tarihli bir vesika. Afyonkarahisar'ın tarihi camilerinden olan Zülali Cami Onarım ve Yaşatma Derneği'nce yapılan bir kampanya sonucu 50.000 TL bağış toplanmış ve bu bağışlarla cami esaslı bir onarımdan geçirilmiştir. Zemin beton yapılmış, pencereler çift çerçeveli bir duruma getirilerek son cemaat mahallinin üzerine bir çıkma yapılmış. Bunların yanı sıra çevre düzenlemesi yaptırılarak bir şadırvan yaptırılmış ve Suudi Arabistan Krallığı'nda camiye büyük bir avize hediye etmiştir. Bütün bu çalışmalar sonrasında cami 1965 yılının Ramazan Ayı'nda ibadete açılmıştır. Ne acıdır ki bu güzel camimiz 18 Ağustos 2009 tarihinde elektrik kontağından çıkan bir yangın sonucu yanmış ve sonrasında hayırsever İşadamı Mehmet Çakmak tarafından restore ettirilerek yine bir Ramazan ayı başlangıcında 30 Temmuz 2010 günü ibadete açılmıştır.

1965 yılında Zülali Cami Onarım ve Yaşatma Derneği üyeleri şu isimlerden oluşuyor.

Bekir Oskay, İhsan Kocaşaban, Mehmet Özgürel, İhsan Sağdıç, Akif Telek, Kadir Kırker, Nurettin Keskin ve Osman Hondu.

Dr. M.Saadettin Aygen

Memleket Manzaraları

Hüseyin Ergökal

MEVLÂNA'NIN TORUNU SULTAN DÎVÂNÎ VE AFYONKARAHİSAR MEVLEVİHANESİ

R. Gülenay YALÇINKAYA^{1*}

ÖZET

Mevlânanın yedinci kuşak torunlarından Sultan Dîvânî, XIV. Yüzyıl sonları ve XV. Yüzyıl başlarında yaşamış; mutasavvıf, şair ve düşünce insanıdır. 1484'de ilk Mevlevihanelerden olan Afyonkarahisar Mevlevihanesinin şeyhi olmuş; Mevleviliğin anlaşılması ve yayılması için sürekli seyahat etmiş; teşkilatçı yönüyle pek çok Mevlevihane açılmasını sağlamıştır. Günümüzde cami olarak kullanılan Afyonkarahisar Mevlevihanesi, tarihte çoğunlukla Sultan Dîvânî'nin adıyla anılmıştır. Sultan Dîvânî'den günümüze ulaşan şifalı aşure geleneği Afyonkarahisar Mevlevihanesinde yaşatılmaktadır.

GİRİŞ

13. Yüzyılda yaşayan Mevlana Celaleddini Rumi, özünü Kuran'dan alan Mevlevilik öğretisinin kaynağıdır. Ölümünden sonra oğlu Sultan Veled ve torunu Ulu Arif Çelebi, Mevlana felsefesini sistemleştirmiştir.

Mevlâna sağlığında İç Ege'de bir Anadolu kenti olan Afyonkarahisar'a gelmiş; hatta çocuklarının sünnetlerini burada yaptırmıştır. Afyonkarahisar ve çevresinde Mevleviliği yayma faaliyetleri Mevlâna zamanında başlamış olmakla birlikte; dergâh, Germiyanoglu Yakup Bey zamanında kurulmuştur.

Mevlâna'nın yedinci batından torunu olan, Afyonkarahisar Mevlevihanesi şeyhlerinden Sultan Dîvânî ise mesnevisinde Mevlevî mukabelesini izah ederek denebilir ki mukabeleye son şeklini vermiştir.

Afyonkarahisar halkı Mevleviliği önemsemiş; zamanla Mevlevilik bu bölgede yayılmıştır.

AFYONKARAHİSAR

Kuruluşundan beri önemli yolların kesiştiği stratejik öneme sahip bir yer olan Afyonkarahisar, Ege bölgesinde bir şehirdir. Afyonkarahisar'da İl nüfusu 2010 sayımına göre 697.559'dır. Mermercilik ve gıda sektöründe önemli bir merkez olan Afyonkarahisar; turizm açısından ise termal ve kültür turizmiyle öne çıkmaktadır.

M.Ö. 2000-3000 yıllarını kapsayan Eski Tunç döneminde itibaren Afyonkarahisar ilinde yoğun bir yerleşim görülüyor. (Ahmet İlaslı, Anadolu'nun Kilidi Afyon, İlk Yerleşimden

^{1*} Araştırmacı, Keçe Sanatçısı

Türk Egemenliğine Kadar Afyonkarahisar, s.49, 2004.) Şehir Hitit, Frig, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini yaşamıştır. Türkiye Cumhuriyetinin temellerinin atıldığı Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Zaferin kazanıldığı Kocatepe Afyonkarahisar sınırları içindedir.

Afyonkarahisar, Konya'da doğup dünyaya yayılan somut olmayan kültürel miras Mevleviliğin de önemli merkezlerinden biri olmuştur. Şehrin önemli yolların kavşak noktasında olması, Mevleviliğin yayılmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

AFYONKARAHİSAR'DA MEVLEVİLİK GEÇMİŞİ VE SULTAN DÎVÂNÎ

1. AFYONKARAHİSAR'DA MEVLEVİLİK

Mevlâna sağlığında Germiyan Beyliği idaresindeki Afyonkarahisarı ziyaret etmiş; oğulları Sultan Veled ve Alaaddin Çelebi burada sünnet olmuşlardır. Bu önemli ziyaret ve daha sonra Sultan Veled'in oğlu Ulu Arif Çelebi'nin Mevleviliği yayma amaçlı ziyaretleri, Afyonkarahisar'da Mevleviliğin tanınmasını ve yayılmasını sağlamıştır. Bilinen ilk vakfiye kaydı, Germiyanoglu Yakup Bey tarafından Ulu Arif Çelebi ve evlâtlarına düzenlenmiş olan Mevlevihanenin, Ulu Arif Çelebi tarafından kurulduğu düşünülmektedir. Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nin M.1312-1319 yılları arasında yahut daha önce açıldığı bir görüş olarak söylenebilir. (İlgar, KARAHİSAR-ı Sahip Sultan Dîvânî Mevlevihânesi ve Mevlevî Meşhurları, s.15, 2008).

Mevlânanın torunu, Sultan Veledin kızı Mutahhara Hatun Germiyanogullarına Afyonkarahisar'a gelin gelmiş; Germiyan sülalesi ile Mevlâna sülalesi akraba olmuştur. Bu evlilikten süren Mevlevî soyu Çelebi olarak anılmaktadır. Mutahhara Hatun'un kızı Devlet Hatun ise 1378'de Yıldırım Bayezit ile evlenerek Afyonkarahisar'dan Osmanlı sarayına gelin gitmiştir. Böylece Mevlevilerle Osmanlılar arasında bir akrabalık oluşmuştur.

Afyonkarahisar halkı Mevleviliği benimsemiş; zamanla Mevlevilik bu bölgede yayılmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; Ve ekseriyyâ halkı muhibb-i Mevlânâ olduklarından külâh üzre beyâz alâmet-i Muhammedi destâr sararlar. (Evliya Çelebi, s.21.) şeklinde anlatmıştır.

AFYONKARAHİSAR MEVLEVİHANESİ

Her biri ilim irfan, sanat ve kültür merkezi olan Mevlevihanelerden biri de Afyonkarahisar Mevlevihanesidir. Geçmiş yaklaşık 700 yıl öncesine uzanan Afyonkarahisar Mevlevihanesi, Konya'dan sonra ilk sırada önemlidir. XIII. Yüzyıl sonlarından başlayarak asitane olarak mevcut olan Mevlevihane, zamanla genişletilmiş; depremler, yangınlar geçirip onarılmıştır. 1902'de gerçekleşen ve Afyonkarahisar'da pek çok ahşap yapıyı yok eden yangında, ahşap olan Mevlevihane de yanmıştır.

Afyonkarahisarlı şair Vehbi Çizmecioğlu Yangın Destanında:

Dergâh-ı şerife vardı dayandı

Mehmet Dîvânî'nin merkadı yandı

Ahalinin gözü kana boyandı

Yetiştirdi eltâf-ı Hazreti Rahman

Dört cami, binüçyüz onsekiz hâne,

İki hamam kül oldu hep yâne yâne

İki dergâh-ı şerif, bir de dersâne

Oldu bir gün içre, hak ile yeksân. (Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar Mevlevihanesi, s. 106, 2002)

Dizeleriyle yangının Afyonkarahisar'a ve Mevlevihane'ye verdiği zararı anlatmıştır.

Bugünkü haliyle yeniden yapılan Mevlevihane 1908'de açılmıştır. II. Abdülhamit zamanında yapılan bu inşaata devletin büyük katkısı olmuştur.

Şehir merkezinde Zaviye Sultan Mahallesi'nde bulunan Afyonkarahisar Mevlevihânesi, zaviyeli mescit özelliğinde, kesme taştan bir yapı olup, Neo-klasik ve Türk Barok üslubunda yapılmıştır. Diğer birimleriyle birlikte yaklaşık beş bin metrekare alan üzerinde kuruludur.

Afyonkarahisar Mevlevihanesi

Ana bina cami olarak kullanılmaktadır. Mescit, semâhane ve türbe bölümlerinin bir arada olduğu bir yapıya sahip olan ana binada şerbethane ve kadınlar bölümü ile son cemaat mahalli de bulunmaktadır. Minberi mermerden sade bir tarzda ve soğan kubbelidir. Mermer mihrabın yanları sade; içi çiçek, bitki işlemelidir. Mıtrıb mahvili kuzey batı yönünde, post makamının üstünde bulunmaktadır. Semâhane üstünde bulunan ana kubbe çevresinde beş küçük kubbe yer almaktadır. Dış pencereler yuvarlak taş kesmelerin ortasında düzenlenmiştir. Son cemaat mahalli piramit kubbelerle kapanmıştır. Çift katlı ahşap ana kapı son cemaat mahalline açılmaktadır. Son cemaat mahallinden ana binaya ahşap kabartma salbek motifli diğer bir kapı ile geçilmektedir. Caminin kuzey batı köşesinde yer alan minaresi kesme taştan yapılmıştır. Fırtınada yıkılan minare 1962'de halkın desteğiyle yapılmıştır.

Ana bina dışındaki birimleri derviş hücreleri, matbah, şadırvan, depo ve mezarlıktır.

Sekiz odadan oluşan derviş hücreleri bölümü iki katlı bir binadır. Matbah kare planlı, tek kubbelidir.

Mevlevihane'de 1637'e kadar Mutahhara Hatun torunu çelebiler, 1722'ye kadar çelebi olmayanlar ve sonrasında Mevlâna'nın torunlarından zükür (erkek) kolundan çelebiler postnişin olmuştur. Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nin son postnişini Ahmet Raşit Çelebi'dir.

1925'de çıkarılan Tekke ve Zaviyelerle ilgili kanun gereği, önemli bir kültür ve sanat merkezi olan Afyonkarahisar Mevlevihanesi de kapatılmıştır. Mihrabı ve minaresi olduğu için cami olarak kalmasına izin verilmiş; Mevlevî Camii adıyla günümüze ulaşmıştır. Halk arasında Türbe Camisi de denmektedir.

Afyonkarahisar Mevlevihanesi son olarak 2007-2008 yıllarında yenilenmiştir. Yenileme sırasında derviş hücreleri ve matbah müzeye çevrilmiştir.

SULTAN DÎVÂNÎ

İnsana, sanata, ilime önem vererek; insanlığa doğru mesajlarla yön veren, halkın mânevî dünyasında yol gösterici olan Mevlevilik öğretisinin önemli bir siması, Sultan Dîvânî olarak anılan Mehmet Çelebidir. Afyonkarahisar'da doğmuştur. Afyonkarahisar Mevlevihanesi şeyhlerinden, Âbâ Pûş Bâli Çelebi'nin oğlu olan Mehmet Çelebi, Mevlâna Celalettini Rûmî'nin yedinci batından torunudur.

Sultan Divâni Sandukası

Mevlâna'dan Sultan Divâni'ye şöyle ulaşılmaktadır: Mevlâna, oğlu Sultan Veled, Kızı Mutahhara Hatun (Germiyanoglu Süleyman Şah yahut Umur Beyle evlidir), Oğlu Hızır Paşa, Oğlu Mehmet Paşa, oğlu Ahmet Paşa, oğlu Âba Pûş Bâli Çelebi, oğlu Divâne- Divâni Mehmet Çelebi (Semâi) (a.g.e. s.9, 2002).

Mehmet Çelebi'nin devletin resmi kayıtlarında XVII. Yüzyıl sonlarına kadar "Divane" ve "Divâni", XIII. Yüzyıl başı itibarıyla de "Divâni", "Sultan Semâi" ve "Sultan Divâni" lâkaplarıyla anıldığı görülmektedir (a.g.e, s.2, 2002).

Sultan Divâni'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, H.844/M.1440-1441 tarihi araştırmacılarca kabul görmektedir.

Afyonkarahisar Mevlevihanesi içindeki türbede medfun olan Pîr'in oğlu Hızırşah Çelebi'nin babasının ölümüyle ilgili:

Olup dil-sîr-i seyr-i enfüsü âfak-u nâgâh âni

Verâ-yı perde-i gayba çekince peykeri cânı

Dedi tarihini bir müstemend-i derd-i hicrânı

Bakâ mülkine çekti askerinin Sultan Divâni (Nasrattınoğlu, s. 20, 1971)

Mısralarıyla H.936/M.1529 tarihini düşürdüğü Mevlevî kaynaklarda verilmekteyse de Yusuf Ilgar 1545-1550 (Ilgar, a.g.e. s.126, 2008) tarihlerini öne çıkarmaktadır.

Divâni, Mevlevî terbiyesiyle büyütülmüştür. 1484-1525 yılları arasında Afyonkarahisar Mevlevihanesi postnişinliği yapmıştır. Mevlevilikte ikinci pîr (pîr-i sâni) olarak anılır. Mukabele sonunda okunan duada, Mevlâna postuna oturan

Konya postnişinleri anılırken "Sultan Divâni Mehmet Efendi" (Mecmû'a-i Eş'ar, Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi yazmaları, yazma nr.18228, s.16-aktaran Ilgar, s.124, 2008) diye anılması, Divâni'ye Mevlevîler'in verdiği önemi göstermektedir. Mevlevîler, Mevlâna ziyaretinden sonra Afyonkarahisar'a uğramayı ihmal etmezler. Nasrattınoğlu, Mevlâna soyundan Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk'un kendisine Ben Sultan Divâni'den korktuğum kadar Mevlâna'dan korkmam. O'nun huzuruna giderken "boy abdesti" alır, öyle giderim, dediğini aktarmaktadır. (Şairler Yazarlar Hattatlar, s. 19; Afy. Folklor-Edebiyat-Tarih Araştırmaları, s.237)

Sultan Divâni 1484'de Afyonkarahisar Mevlevihanesine postnişin olmuştur. Dedelerinden Ulu Arif Çelebi gibi yönetimlerle iyi ilişkiler kurmuş; hayatı boyunca Mevlevîliği anlatmak ve yaymak için seyahat etmiştir. Bu seyahatları sonucunda gittiği pek çok yerde Mevlevihane açılmasını sağlamıştır. Lazkiye, Eğirdir, Sandıklı, Muğla, Burdur, İstanbul (Galata-Kulekapısı), Halep, Mısır, Cezayir, Sakız ve Midilli (Sefine I, s. 47-aktaran Sultan Divâni ve Afyonkarahisar'da Mevlevilik, s. 19) Mevlevihaneleri Sultan Divâni'nin teşkilatçılığı sayesinde açılmıştır.

Sultan Divâni mesnevi, murabba, kaside, gazel, müseddes, rubai gibi nazım biçimlerini ustalıkla kullanmış kuvvetli bir divan edebiyatı şairidir. Bir divanı olduğu ancak yangınlar dolayısıyla günümüze ulaşamadığı düşünülmektedir. Devrine göre sade bir dille ve Türkçe yazan Divâni'nin Farsça şiirleri de vardır. Mutasavvif şaire, çok sema etmesi sebebiyle babası Semâi mahlasını vermiş; arkadaşları da Semâi demiştir.

Tamâm olsun Semâ'i her ne ki var

Her ide ayrulukdur âhir-i kâr (a.g.e, s.106, 2002)

Şiirlerinde daha çok Semâi mahlasını kullanmakla birlikte, Mevlevî Mukabelesi Hakkındaki Mesnevi-Risale'de olduğu gibi Divâne mahlasıyla yazdığı da olmuştur:

Ol cemâlün nûr-una pervâne-yem

Gice gündüz yanaram Divâne-yem (a.g.e. s.101, 2002)

Melamiği tercih etmiş, gösterişsiz yaşamıştır. Divâne denmesi, kendini halktan saklayacak şekilde rintlikle davranmasındandır. Nefsini terbiye etmek için kimi zaman halkın aşağılayacağı şekilde giyinmiş ve davranmıştır. Divân-ı Kebir

neşesi içinde olan Divâni çok bilinen şiirinde:

Bi-hamdi'llah ki bi nâm û nişânuz âdumuz yokdur

Dil-i virânemüzden özge bir âbadımız yokdur

Ezelden mazhar-ı âşku bizüm icadımız yokdur

Elemler cümle bizdendir ana isnâdımız yokdur

Belâ dildendür ol dil-dâr elinden dâdımız yokdur

Gönüldendir şikâyet kimseden feryâdımız yoktur (a.g.e. s. 118, 2002.)

Diyerek kendini sade bir insan olarak anlatırken; Afyonkarahisarlı Çelebilerden kalem erbabı A. Galip Leblebicioğlu da "Dedem Sultan Divani" adıyla yazdığı bir şiirinde günümüzden ceddine şöyle seslenmektedir:

Dersin ki. Âdımız, nişanımız, nâmımız yoktur

Oysa Cihan'da nam saldın, nişâna gerek yoktur (Leblecioğlu,s.58, 2008)

İran'a giderek Mevlâna'nın Divan-ı Kebirini Şah İsmail'den geri getirip, Konya Mevlevihanesi'ne teslim ettiği için Divâni olarak anılmıştır. Ziver Paşa'nın Tarihinde, Sultan Divani'nin İran seferi ile ilgili dizelerde bu durum şöyle dile gelmiştir:

Acemden ahz için Divân-ı Mevlânâ-yı Rumîyi

Gidüp İrân'a gösterdi kerâmet ol şeh-i mâ'nâ (a.g.e. 174, 2002)

Seyahatlerinde tarikatların birbiriyle yakınlaşmasını sağlamıştır. Sultan Divâni İran seferine kırk Mevlevî derviş ve Hacı Bektaş'a uğrayarak yanına aldığı kırk da Bektaşî dervişle gitmiştir. Bu dervişleri kardeş ilan etmiştir. Çizmecioğlu dizelerinde İran seferini şöyle yansıtır:

Gidüp seksen nefer derviş ile İrânı titretdü

Meğer kerrubiyân ol leşkerle hempâdır. (a.g.e. s.176, 2002)

Mevlevî Şeyhleri ve şairleri üzerinde etkili olmuştur. Şahidi, Furunî Dede, Derviş Tâbi gibi çağdaşı olan; her biri önemli bir edebî ve Mevlevî şahsiyet olan pek çok isim Divâni'den etkilenmiştir.

On beş ve on altıncı yüzyıllarda Anadolu'da ve bilhassa Rumeli'de kaynaşan Şii-Batınî cereyan ortaya çıktığında Sultan Divâni, Yusuf-ı Sineçâk ve Şâhidî gibi Mevlevîler, halkı irşada başlamıştır. Bu sayede Osmanlılar, Mevlevîleri tanımışlardır (Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlâna'dan sonra Mevlevilik, 1983: 269; aktaran Önkaş, Nilgün Açık).

Sofiliğe meyyal bir mizaca sahip olan II. Bayezid, devrinin ileri gelen Mevlevî postnişinlerinden Afyonkarahisar Mevlevihanesi şeyhi Sultan Divâni Mehmet Çelebi'yi İstanbul'a davet ederek Kulekapısı (Galata) Mevlevihanesini 1491-1492

yıllarında kurdurması ve Yavuz Sultan Selim ile Kanuni Sultan Süleyman'ın seferlerine bu şeyh ve müritlerini götürmesi, Mevlevîliğe gösterilen ilginin anlamlı örnekleridir. (A. Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra, s.337-aktaran: a.g.e. s.183, 2002)

Mevlevihane'nin Osmanlı Devleti'nin katkısıyla yeniden yapılmasından sonra Sultan Divâni sandukası etrafına metal şebeke gönderilmiştir. Ayrıca II. Abdülhamit, Sultan Divâni sandukası için özel olarak sırma işlemeli kırmızı sanduka örtüsü yaptırmıştır. Konya Mevlevihanesi ile sıkıntısı olan; postnişini Abdülhalim Çelebi'yi azleden ve kendisi de Şazeli tarikatına mensup olan Padişahın bu teveccühleri, Mevlevîliğe ve Sultan Divâni'ye duyulan saygıyla izah edilebilir. Günümüzde sanduka üstünde, kendisi de Mevlevî tarikatına mensup Sultan Reşad'ın gönderdiği sırma işlemeli örtü bulunmaktadır. Abdülhamit'in gönderdiği örtü ise Sultan Divâni'nin babası Âbâ Pûş Bâli Çelebi sandukası üzerinde örtüldür.

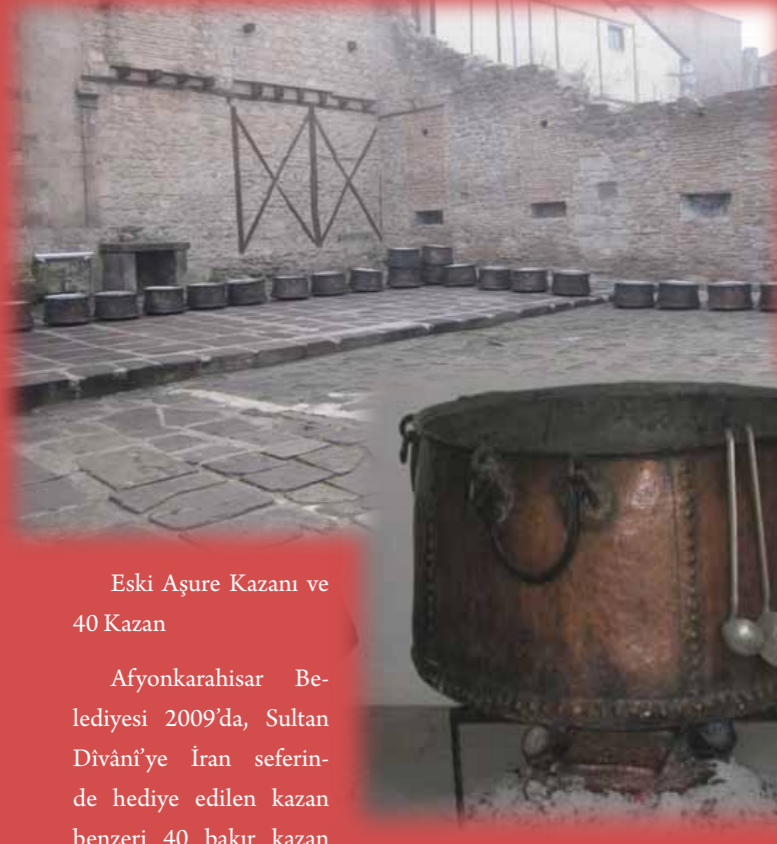
Sultan Divâni ilk olarak, ölümünün 450. Yıldönümünde 1990'da anılmıştır. 1991'den bu yana ise Afyonkarahisar Belediyesi, Sultan Divâni anma programları düzenlemektedir. 2002'deki program Belediye ve Afyon Kocatepe Üniversitesi işbirliğiyle hazırlanmıştır. 2010- 2012 yıllarında Afyon Kocatepe Üniversitesi tarafından 2 kez Uluslararası Sultan Divâni ve Mevlevilik sempozyumu düzenlemiştir.

AFYONKARAHİSAR MEVLEVİHANESİ'NDE AŞURE GELENEĞİ

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe sözlükte aşure, buğday nohut vb tanelerle kuruyemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tür tatlı, alaca aş olarak tarif edilmektedir. Muharrem ayında pişirilen aşure, İslâm dünyasında önemli bir sosyal etkinliktir. Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nde aşure geleneğinin temelleri Sultan Divâni'ye uzanmaktadır. Sultan Divâni'nin Mesnevi'yi getirdiği İran gezisinde, İmam Rıza'nın türbesinde 6 kulplu bir kazan hediye edilmiştir. Sultan Divâni 40 hatimli aşure geleneğini başlatmış; bu kazanda karılan aşure şifalı olduğuna inanılarak yüzlerce yıldır halkla paylaşılmıştır.

XIX. Yüzyılda aşure için cizye gelirinden 120 kuruş geliri bulunmaktadır. (Ilgar, s. 86, 2008)

Kaybolan aşure geleneği, Afyonkarahisar'ın aydın kimliklerinden Kadir Altınkaya'nın öncülüğünde Afyonkarahisar Kültür ve Turizm Derneği tarafından canlandırılarak 1990'da yeniden gündeme gelmiştir. 1992'den beri ise aşure etkinliği Afyonkarahisar Belediyesi'nin himayesinde gerçekleştirilmektedir.

Eski Aşure Kazanı ve 40 Kazan

Afyonkarahisar Belediyesi 2009'da, Sultan Divânî'ye İran seferinde hediye edilen kazan benzeri 40 bakır kazan yaptırmıştır. Bu kazanlar belediye meclis kararıyla bir bedel karşılığı Afyonkarahisarlı 40 aileye tahsis edilmiştir. Bu ailelerin gönüllü katkılarıyla şifalı aşure geleneği sürdürülmektedir

Muharrem ayının 10. Gününden itibaren bir Perşembe günü 40 hatimle duası yapılıp, gülbangi okunan; 40 çeşit tahl

ve baharatla karılarak pişirilen aşure, Mevlevihane- den ve 18 ayrı noktadan halka dağıtılmaktadır.

SONUÇ

Afyonkarahisar Mevlevihânesi, Mevlâna Celallettin'in öğretisinin Afyon ve civarında yayılmasını sağlamış, asırlar boyunca önemli bir kültür ve sanat merkezi olmuştur. Mevlevihanenin postnişinlerinden olan mutasavvıf divân şairi Sultan Divânî, Mevlevilerce ikinci pîr olarak görülmektedir. Hayatı boyunca Mevleviliği anlatmak ve yaymak için dolaşmış; pek çok Mevlevihane açılmasını sağlamıştır. Sultan Divânî Afyonkarahisar'da düzenlenen sempozyumlarda anılmakta ve anlatılmaktadır.

Mevlevihane'nin dede hücrelerinin müzeye çevrilmesiyle buraya olan ilgi artmıştır. Her yıl düzenlenmekte olan; geçmişte Sultan Divânî'ye dayanan aşure geleneği, 1992'den beri Afyonkarahisar Belediyesi'nin himayesinde gerçekleştirilmektedir.

Köklü bir geçmişe sahip olan Afyonkarahisar Mevlevihanesi, günümüzde Mevlevî Camii adıyla Mevlevî muhiti ve halk tarafından önemsenen bir cami ve ziyaret yeri olarak görülmektedir.

Köklü bir geçmişe sahip olan Afyonkarahisar Mevlevihanesi, günümüzde Mevlevî Camii adıyla Mevlevî muhiti ve halk tarafından önemsenen bir cami ve ziyaret yeri olarak görülmektedir.

Anadolu'nun Kilidi Afyon, (Yayına Hazırlayanlar: Muzaffer Uyan, İbrahim Yüksel, Nermin Avşar), Afyon Valiliği Yayınları No: 21, Afyon, 2004. <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, Evliya Çelebi Seyahâtnamesi IX. Kitap. Haz: Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff. Editör. Sabri Koz, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2005.

Yusuf İLGAR, Karahisar-ı Sahip Sultan Divânî Mevlevihânesi ve Mevlevî Meşhurları, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları: 14, Afyonkarahisar, 2008.

Galip LEBLEBİCİOĞLU, Esintiler, Ankara, 2008.

Taşpınar S.5, 2010.

Ahmet ATALAY, Mevlevilerin Merkezi Hükümetlere Etkileri ve Bozkır Zeynelabidin İsyanı Hakkında Postnişin Abdülhalim Çelebi'nin Merkezi Hükümete Gönderdiği Bir Mektup. <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s8/4.pdf>

Nilgün Açık Önceş, Mevlevilerin Yönetimle İlişkileri <http://www.akademikbakis.org/23/08.pdf>

ÖYKÜ

OKU!

VEHİ CENGİZ*

Ahmet, okuldan yeni gelmişti, üşüyen ayaklarını sobanın sıcaklığı ile ısıtmak için, odanın ortasında bulunan sobaya yaklaştı. Bulduğu bir minderi altına alıp oturdu. Ayaklarını soba tablasının üzerine koyup, ıslanan yün çoraplarını hem kurutuyor, hem de ısınyordu. Annesi Fadime elindeki çorba tenceresini sobanın üzerine koyarken uyardı Ahmet'i :

- Geçen gün ısınırken çorabını sarartmıştın! Dikkat et!..

- Çoraplar eskidi iyice, gözenmeyen yeri kalmadı! Bana yeni bir çorap örsene, kadın anam benim!... diyerek, bir öpücük kondurdu anasının pembe yanağına.

- İşine gelince öpüyorsun, geçen gün, bana söylediğin lafları unutmudum hala!..

- Kır çiçekleri toplayıp, getirdiğim zaman, beni öptüğünü ben de unutmudum! Güzel sözlerin hala kulaklarımda! Ben de onları unutamıyorum. Ne güzel sarılmıştık, değil mi anam!

- Haydi pencereden bak; geldiğinde kartopu at babana, geç kaldı, hiç bu kadar gecikmezdi!

Ahmet, perdeyi çekti, dirseklerini topan yastıklarına koyup, dışarıyı gözetlemeye başladı. Kar hala yağıyordu. Rüzgârın ışığı ürperti farkında olmadan. Geri çekilmek isterken, bir karaltıyı fark etti karşı köşede. Babam! diye bağırdı. Anası pencereye gelince: "Kardan adama dönmüş baban! Elindeki ne öyle, bir sepet galiba. Haydi kapıyı aç, öp babanı, ısıt, çok üşümüştür zavallı!..."

Ahmet, bir hızla ayrıldı pencereden. Elleri topan yastıklarının devirdi, koştı, açtı kapıyı. Bir sıçrayışta boynuna sarıldı babasının. "Dur, yaramaz oğlan! Kapağı açılacak kafesin, içindekiler kaçarsa çok üzülürsün. Hem ne var kafesin içinde?" Diyerek üzerindeki örtüyü kaldırdı; kafesin bir köşesine büzüşmüş, titreyen iki keklük, alışmaya çalışıyorlardı buldukları ortama. Mutfağın bitişiğindeki odadan gözlerini ovuşturarak Ahmet'in iki yaşındaki kardeşi Tezcan, babasına doğru yöneldi, kafesi görünce doğrultusu değiştirdi. Fadime; "Tosunum Tezcan'ım, babasının geldiğini duymuş da, kalkmış gelivermiş" diyerek oğlunun yanağından ve gözlerinden öpüverdi. Bunu gören Ahmet; "Tezcan' mış! Ben sabahleyin okula giderken de uyuyordu, geldim uykudan yeni kalktım. Tosun, tosun o. Hem de yağlı tosun! Baksana, devrile devrile yürüyor..." Fadime, bir şey söylemeye niyetlendi, kocasının işareti üzerine yutkundü, başını mutfaka doğru çevirdi, açık olan mutfak kapısından sessizce süzülüverdi. Yaşar çavuş, hanımının kırıldığını anlamış, sonra gönlünü alırım diye içinden geçirmişti. Oğlu Ahmet'e seslendi:

-Bak Ahmet, bu keklüklerden sen sorumlusun. Yemini, suyunu sen vereceksin. Ben yarın bir kafes daha bulurum, ayırırız onları birbirinden. Ayrı kalınca ötmeye başlarlar; "gak gak gubarak, gak gakkubarak!" diye.

Yaşar Çavuş daha ötmesini bitirmeden Ahmet, babasının

çıkardığı sesi çıkararak mutfaka gitti. Eski bir tasa su koydu, sonra bulgur torbasından iki-üç avuç bulgur alarak, geri geldi, kafesin içine dökmeden yerleştirdi. Ahmet, içinden ad koydu ikisine ; " Kınalı ve Sürmeli"

Yaşar Çavuş, serilen örtünün üzerine konulan yer sofrasının sobaya yakın olan tarafına oturdu. Fadime'ye baktı, orali değildi Fadime. Yaşar Çavuş: "Fistanı güllü, yüzü allı karım benim. Bilirim, canın sıkılır. Yalnızsın, ben öyle değil miyim? Ormancı diye köylü uzak durur bana! Ahmet'in koskoca köyde Cafer'den başka arkadaşı yok! Sen de hep küçük Tezcan'la ilgilenince, onun da canı sıkılıyor. Bu keklükleri boşuna mı getirdim ben. Onlarla ilgilenir, sıkıntısı azalır biraz. Hadi şöyle gel, yamacıma otur, çocuklar dargın olduğumuzu hissetmesinler." Fadime, nazlanarak kocasının yanına oturdu. Sobanın üzerindeki tarhana çorbası bulunan tencereyi sofranın yanına koydu. Derince bir çorba tasına döktü çorbayı. Tavada kızartılmış ekmekleri çorbanın içine dökerken, kapı çalındı. Ahmet bir koşuda dış kapıyı açtı, içeriye seslendi:

- Ölü diri dedemle, Esmâ ebem geldiler. (ölü diri dede, öldükten sonra tekrar dirildiği için, bu lakap takılır kendisine)

Fadime, buyur etti alta oturan yaşlı ev sahiplerini. Ölü diri dede: "Yaşar Çavuş, sen ne zaman geldin? Geldiğini görmediğimiz için gelin ve çocuklar korkmasın diye geldik. Bir köy odasında kalır, tipi tufan geçince gelir diye düşündük. Baksana göz gözü görmüyor. Allah dışarıda kalanları korusun." Hep beraber sofranın etrafına oturdular, Esmâ ebe ve Fadime'nin pişirdikleri yemeklerle güzelce karınlarını doyurdular. Belli bir süre geçince;

Ölü diri dede:

- Nazilli'den bu sene aldığım kuru incir ve kuru üzüm çok iyi çıktılar. Biraz getirdik çayla iyi olur, dedi.

Fadime:

-Ben de gazocağında mısır patlatayım, sobanın üzerinde nohut kavururuz, Ölü diri dede gavut yapar, üzerine şeker ekeriz, çocuklar çok seviyor. Sobanın üzerindeki güğümdeki suyla da çayı demleriz...

Çaylar içildi, mısır patlaklarının içine üzüm karıştırıldı, yemişlerin içine badem konuldu. Çocuklar kavurulmuş nohut-tan yapılan şekerli kavutu sevdiler; avuç avuç yediler bolca... Yaşar Çavuşun gözlerinin ara sıra kapanmaya başlaması, Ölü diri dedenin gözünden kaçmadı; "Oğlum, sen yorgunsun, bize müsaade, Allah size rahatlık versin" diye sözünü bitirmemişti ki; Ahmet, "Dede bak!" diye kafesle geldi. Ölü diri dede: "Aman da bunlar neymiş!, Aman da ne güzel şey bunlar!" Diye konuşurken evlat muradını alamadığını düşündü ve içinden şu türküyü okudu:

"Keklik gibi kanat açıp süzmedim,

Murat alıp doya doya gezmedim,,

Bu kara yazıyı kendim yazmadım,

Alınma yazılmış bu kara yazı,

Kader böyleymiş, ağlarım bazı,

* Emekli Öğretmen-Yazar

Gönül ey, sebebim ey.”

Ölü diri dedenin mahzunlaştığını Yaşar Çavuş anlamış; “Üzüldüğün şeye bak! Bu yavrular, bizim değil, senin. Bak sana keklükleri getirdi! Biz unutmuştuk onları, sevincini seninle paylaşıyor!” dedi. Ölü diri dede: “Kınası ne kadar güzel, gözlerinin sürmesi nasıl anlamlı! Allah ayrı bir güzellik vermiş bunlara...” dedi.

Ahmet, sabah erkenden kalktı, gözlerini ovuşturdu ovuşturdu keklüklerin yanına gitti. İşaret parmağını kafesin aralığından soktu, keklüğün gagasına dokundu.

Fadime:

- Bak parmağın kırmızı olacak, dokunma sık sık!”

Ahmet :

-Kırmızı kalemleri keklüklerin gagasından mı yapıyorlar ana?

Fadime :

- Sen çok dokunursan; kınalı gagası kararır, koyduğun ad da boşa gider. Anladın değil mi? Benim aslan oğlum. Haydi çorbanı iç, biraz sonra arkadaşın Cafer gelir, okula geç kalmanın. Biraz sonra Cafer’in sesi duyuldu dışarıdan:

- Ahmet !.. Haydi geç kaldık, çabuk ol!..

Ahmet:

- Geldim işte!

Okul yolunda sağ elini Cafer’in omzuna attı, iki can, tek can gibi yol aldılar... Ahmet, keklüklerini anlattı bol bol... Adlarını söyledi; “Kınalı ve Sürmeli” diye. Cafer; “Bizim komşumuz Keklik Salim Amca’nın çok keklükleri var. Güzel havalarda keklükleriyle beraber ava gider, akşam dönerken avladıkları keklükleri kancalara takar, sonra kayışına geçirir, köye dönüşü ‘göz alır.’ Senin keklükleri de onunkilerin yanına koyarız, ötmeyi öğrenirler.”

Korkarak okulun dış kapısından içeri girdiler. Hademe Ummuhan, “Çabuk olun, Menduh öğretmen daha derse girmedi, ondan önce oturun sıralarınıza” dedi. O gün okulda hep Ahmet’in keklükleri konuşuldu. Sınıf karma bir sınıf olduğu için ağabeyler bildiklerini Ahmet’e anlattılar, küçükler hem Ahmet’in, hem de ağabeylerin anlattıklarını can kulağı ile dinlediler. Menduh Öğretmen öğrencilerin birbirine bir şeyler anlatmalarından çok memnun oldu, ama ne anlattıklarını öğrenemedi!

Akşam okul çıkışında sınıfın tamamı Ahmet ve Cafer’e yol arkadaşlığı ettiler. Ahmet keklüklerini arkadaşlarına gösterdi. Kekliklerin gagalarının kırmızılığı ve yanaklarındaki sürmelerin koyuluğu dikkatlerini çekti. Hepsi kanat açar gibi kollarını açarak “gak gak gubarak, gak gak gubarak” diye uçup gittiler.

Uzunca bir süre geçti. Ahmet keklüklerini Keklik Salim amcaya götürdü, getirdi sık sık... keklükleri ötmeyi bir türlü! Babası “Senin keklükler ‘dilsiz!’ galiba, baksana bir kere bile ‘gak’ demedi!.. Sen, o kadar konuştun, neredeyse konuşmayı öğreneceğiz diye, ötmeyi unuttular zavallılar!”

Mayıs ayı gelmiş, öğrenciler karnelerini almışlar, sevinç

çığlıkları atarak evlerine doğru koşarak okuldan ayrılmışlardı. Ahmet, Karnesini sallaya sallaya anasına gösterdi; “Hepsi pekiyi! Öğretmenim yazın okumam için üç tane hikaye kitabı verdi “Bak!” diye kitapları anasına gösterdi. Fadime: “Baban kahveye gitti. Akşama pişirmem için iki tane piliç almış ‘Yumruca Köyü’nden. Baban gelesiyeye oynadı biraz arkadaşlarıyla...”

Ormancı Yaşar Çavuş, atını ahıra kapamış, yemini bolca vermiş, yelelerinden okşayarak ayrılmıştı ahırdan. Ahırdaki Karatay Ahmet’in kokusunu almış “hi hi..” diye kişnedi sık sık. Ahmet, Karatay’ın sesini duymuş, ahıra doğru yönelmişti çoktan. Ormancı Selim’in Oğlu Hüsnü’de Ahmet’in yanına geldi. Ahırın kapısına baktılar; kitli olduğunu gördüler. Ahırın damına çıktılar. Atların terslerinin atıldığı yığının üzerine birbiri ardı sıra atladılar neşeyle!.. Tekrar ahırın üstüne çıkarak atladılar yumuşacık terslerin üzerine. Ahmet’in gözü son atlayışında kırmızı bir yuvarlağa takıldı. Merakla o tarafa gitti. Baktı... Baktı... “Bu kınalının başı! Ana!...” diye eve doğru koştu. “Kekliklerim nerde?, Sürmeli nerede?” derken Kınalı gagasından, gözlerinden, başından öperek” göz yaşları sağanak gibi göz pınarlarından aktı!.. Fadime; “Kekliklerin başını uzaklara at” demiştim. Unutmuş benim dalgın kocam! Diyerek Ahmet’ini hiçbir lafın susturamayacağını düşünerek, Ahmet’i de içeri alarak kapıyı kapattı.

Ahmet doğruca yattıkları odaya gitti. Kapıyı arkasından sürgüledi. Dolaptan yatağın aşağı indirerek, yere serdi, yatağın içine girip, yorganı başına çekti. Uzun ağladı sesini kimseye duyurmadan.

Yaşar Çavuş kapıyı çaldı:

-Nerede Ahmet?

Fadime:

- Nerede olacak keklüklerin kafası neredeyse orda! dedi kızarak.

Yaşar çavuş :

- Ben, ne yaptım! Ahmet’i bu kadar üzecek, acıtacak, ağlatacak başka hiçbir şey olamaz!

Yaşar Çavuş Ahmet’in kapısını çaldı, hiç ses almayacağını bildiği için, bir daha seslenmeden kapının önünden sessizce uzaklaştı. Yaşar Çavuş, “Yarın O’nun gönlünü alacak bir şeyler bulurum” dedi. Yaşar Çavuş sofraya oturdu, Fadime yemek tencerelerini getirdi, ortadaki tabağa koydu yemekleri. İki de kaşıkları tabağa doğru götürdüler, birbirine baktılar! Kaşıklar sofraya yeniden konuldu tertemiz!.. Oğulları Ahmet’in en mutlu günü, en hüzünlü gününe dönmüştü! Ne bir lokma ekmek, ne bir kaşık çorba boğazlarından geçti!

Küçük Tezcan ağlayarak sofraya doğru geldi. Fadime çorba tenceresinden birkaç kaşık alarak tabağa koydu, sıcak çorbayı ağzı ile üfleterek soğutup yedirdi küçük oğluna. Tavada kızarmış keklüklerin etini diderek birkaç parça yedirdi Tezcan’a. Tezcan, sofradan kalktı boş kafese baktı, aldı kafesi, sorgular gibi Yaşar Çavuş’a verdi. Yaşar Çavuş kafesi aldı, yattıkları odaya geçti, kafesi kapının yanına koyup” sabahleyin kafesi bana

vermeyi unuttu Fadime! dedi.

Yaşar Çavuş Elinde kafesle geldi, kışın başlangıcındaki gibi! Kafesten “vik, vik” diye sesler geliyordu sık sık. Kafesi, hala dışarı çıkmayan Ahmet’in odasının önüne koydu Yaşar Çavuş. Kafesteki yavru “vik, vik” diye öttü durmadan! Ahmet kapıyı açtı, kafese doğru yaklaştı, babasına baktı, Yaşar Çavuş; “Bu ördek yavrusunu daha çok seveceksin! Sen nereye gidersen arkandan gelecek, seni hiç yalnız bırakmayacak!” dedi.

Gerçekten, Ahmet çok sevdi ördek yavrusunu. Köyün çeşmesine su doldurmaya giderken “ vik vik” diye arkasından badi badi koşarak O’na takılırdı. Köyün öbür ucundaki Cafer’e giderken bile arkasına düşmüş, bir kedinin pususundan Ahmet’in gözünün açık olmasından dolayı, paçayı zor kurtarmıştı sarı ördek yavrusu. Ahmet öğretmenin verdiği hikaye kitaplarını okurken yanına gelir, hiç sesini çıkarmadan, dinliyor gibi bir görüntü verirdi. Ahmet’ de; “Okuduklarımı anladın mı?” diye sorar; “Söyle bakalım Heidi ne yapmış Peter’e?” diye dalga geçerdi. Sarı ördek yavrusu çoktan unutturmuştu Kınalı ve Sürmeli’yi.”

Fadime, bir gün kocasına:

- Hep ördek yavrusuyla oynamaktan unuttu okul arkadaşlarını, yarın cami hocasına götür biraz eski yazı öğreysin, yarın arkamızdan kim dua okuyacak.

Yaşar Çavuş :

- Haklısın, benim aklıma hiç gelmedi, yarından tezi yok , camiye gönderelim.

Ahmet ertesi gün “ELİF-BÂ” kitabıyla camiye gitti. Arkadaşları günler öncesinden camiye geldiklerinden, duaların çoğunu öğrenmişlerdi. Yazıyı da sökmüş gibi okuyorlardı; takıla takıla... Cafer, yine Ahmet’in en büyük yardımcısıydı. Duaları önce kendisi okur, sonra yavaş yavaş Ahmet’e tekrar ettirirdi. Cuma günleri Mahmut Hoca, talebelerine hem sela veririr, hem de ezan okuma talimleri yaptırırdı.

Harman zamanı gelince, camiye gelen talebelerin sayısı birer ikişer azalmaya başladı. Mahmut Hoca, Ahmet’in öğrenme azmini fark etmiş; zaman zaman Ahmet’i çağırarak fazla ders göstermeye başlamıştı. Günler geçtikçe Ahmet, duaların hemen hemen hepsini makamınca öğrenmeyi sökmüş, devam eden talebelerin hepsinden daha güzel ezan okur, sela verir olmuştu.

Bir Cuma günü Ahmet abdestini almış, camiye gelmişti. Minarenin kapısı açıktı. Çıktı kıvrıla, kıvrıla basamakları. Şerefeye gelince soluklandı... Şerefeden aşağı doğru baktı; gelen giden yoktu! Sela okumaya başladı; bir, iki, üç, derken saymayı boşladı. Birbiri ardı sıra okudu selayı. Caminin kapısından birinin çıktığını gördü. O kişi: “OKU, OKU!” diye seslendi, Şerefede sela okuyan Ahmet’e. Ezanı makamınca ve usulünce okudu Ahmet. Sonra aşağı indi ve namaza durdu.

İlk defa ezan okumanın seviciyle, namaz sonrası koşarak anasına geldi.

-Duydun mu?

Fadime:

-Neyi duydum mu?

Ahmet :

-Ezanı ben okudum! Hem de Cuma Ezanı’nı, nasıl duymadın be ana!

Fadime:

- Haftaya dinlerim oğlum, yeter ki sen oku. Hem ölmüşlerimiz için dua oku, kabirlerinde huzur bulsunlar.

Ahmet :

- Dışarı çıkıyorum, diyerek ayrıldı anasından.

Ahmet, sevincini sarı ördeği ile paylaşmak istedi. Seslendi uzun uzun. Sarı ördekten hiçbir ses alamadı Ahmet! Evlerinin etrafına bakındı. Koşarak telaş içinde her tarafı aradı, taradı!.. Camiye gelip orada bulunan yaşlı amcalara sordu:” Bir ördek yavrusu gördünüz mü buralarda?” diye. Her biri “Biz de namazdaydık, çıkınca da bir şey görmedik. Harmanda çalışanlara yemek götürmek için eve gelen İraz Ebe caminin yanından geçerken konuşulanları duydu.” Sizler camide namaz kılarken, bir ördek yavrusu buralarda ‘vik vik’ diye dolaşıyordu.” Diyerek yemek tepsisini başına koydu, uzaklaştı oradan.

Yaşar Çavuş, Fadime’den öğrenmişti olanları. Hemen caminin yanındaki kahveye geldi; oğlu ağlıyor, önüne çıkan her kişiye” Ördeğimi gördünüz mü?” diyerek, dolaşıyordu masaları... Yaşar Çavuş, Ahmet’i kucağına aldı, yaşlı gözlerinden öptü. “Bulacağım onu” derken “tıktık tıktık” diye ses çıkaran leyleklerin sesini duydu. Caminin çatısına yuva yapmış olan leyleklere doğru “acaba” der gibi baktı! Yangıncı Ramazan’a “Birkaç arkadaşımı al, caminin çatısına çıkın, yuvaya bakın bakalım!” diye isteğini söyledi.

Ramazan ve iki arkadaşı uzun bir merdiven buldular, caminin çatısına çıktılar. Leyleklerden biri yatıyordu yuvanın içinde, diğeri ayakta; saldıracak gibi gelenlere kızgın sesler çıkararak bakıyordu. Yuvanın çok yakınında sarı bez gibi bir şeye takıldı gözü! Baktı, baktı... “Ördek yavrusu” derken kendinden başka kimse duymadı, söylediklerini.

Yaşar Çavuş: “Demek ki ördek yavrusu Ahmet ezan okurken sesini duymuş, camiye kadar gelmiş, oralarda dolaşırken, leylekler O’nu görmüşler, herkes namazda iken, çatıya çıkarılmışlar, kurbağa gibi yutacağını zannetmiş! Yutamamış anlaşılabilir...” Ahmet, olayı kavramış, sessizce evin yoluna düşmüştü çoktan...

Ahmet yine odasına çekilmiş, kimseyle konuşmamıştı. Kapıyı dinleyen Fadime içeriden kısıp kısıp hıçkırıkları duydu. Kulağını iyice kapıya verince: “Bir daha ezan okumayacağım, camiye de gitmeyeceğim” seslerini duydu.

Daha sonraları Ahmet camiye gitse de; hiç ama hiç ezan okumadı. Okulda da “Oku!” sesini duyunca ; hüznün içinde iki damla yaş damlar göz pınarlarından sessizce!..

* Sandıklı İlçesi Sorkun Kasabasında yaşanmış bir hikaye

AFYONKARAHİSAR TİCARET HAYATINDA BEDESTEN, TAŞHAN VE ARASTA

Düzenli, devamlı ve oturmuş ticaretin oluşum alanı şehirdir. Ticaret malları, eşit zenginliği, kalite yüksekliğine ancak şehirlerde ulaşabilir. Bunun için ticaret yapıları şehirlerde yükselir.

Selçuklulardan başlayarak, en gelişmiş halini Osmanlıda gördüğümüz bedesten, han ve çarşılar şehircilik anlayışı içerisinde ticaretin rol ve yeri bir soysa ekonomik sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Mimari açıdan da belirli bir karakterde birer yapı türü oluşturmuşlardır.

İpekyolu ve baharat yolu üzerinde bulunan Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin sağladığı seyahat hürriyeti, bu yollar üzerinde tesis ettiği kervansaraylar ile kervanların istirahatının, yeme içmesinin sağlanması; mal, hayvan ve canlarını güvende bulundurmıştır.

Bedesten Arapça (bez) sözcüğü, pamuk ya da ketenden yapılmış dokuma anlamında olup; bezzaz ise bezci, bez satıcısı demektir. Bezciler, kumaşçılar çarşısı anlamındaki Bezistan, bugün Bedesten şeklinde söylenmektedir.

Bedestenler, taş, tuğla gibi sağlam malzemeden, kendine özgü mimari ile inşa edilmiş, üzeri tonoz ve kubbe ile kapatılmış sağlam ve güvenli yapılardır. Etrafı çevreleyen çarşı ile irtibat sağlayan demir kapısı olup, geceleri bu kapılar kapatılırdı.

Şehrin büyüklüğüne, ticaret hayatının gelişmişliğine göre

bazı şehirlerde bir, bazılarında iki, İstanbul gibi büyük şehirlerde ise daha fazla bulunurdu. Evliya Çelebi'ye göre; 16. yüzyılda Afyonkarahisar'da iki bedesten vardı. Çarşının tam ortasındaki bedesten Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Diğeri ise daha eskidir.

Rüstem Paşa Bedesteni'nin 1670 yılında harap durumda olması, tamir edileceği yerde yıktırılarak kalıntılarını 500 kuruşa mimar Musa Beşe'ye satılmış, yapılan keşifte boyu 21 metre, eni 18 metre, kubbe yüksekliği 18 metre, duvar kalınlığı 1,5 metre, 6 kubbeli ortada 2 mermer direk ve 4 kapılı, 10 pencere olduğu tesbit edilmiştir.

Bugünkü Bedesten 1914-1916 yılları arasında Tiryakizade Hacı Bekir tarafından Fransız bir mimara çizdirilen projeye göre Ermeni ustalara yaptırılmıştır.

Klasik Bedesten planına yakın kare planlı, 6 demir kapılı, üstü düz toprak damlı iken, Marsilya kiremitli çatı ile örtülmüştür. Kuzeyde 458 nolu adadaki dükkanlar 2 katlı ve bodrumludur. Güney cephesindeki kapı taç kapı olarak düzenlenmiştir. Taç kapı, taş kemerli olup, doğusundaki aynada çini üzerine "Ya Hafız 1332/m.1916" batısında ise "Maşallah 1330/m.14 Mart 1914" yazıları vardır.

Bedestenin içi yollarının üstü üçgen şeklinde demir çatı ve aydınlık olması için camla kaplanmıştır. Duvarlar moloz taş olup, pencere ve kapı söveleri kesme taştır. Özellikle kapı giriş-

leri ve çarşı içi ferahlığı eski bedestenlerde daha rahatken burada biraz dar tutulmuştur. Esnaf burasının "gözlem ve pazarlık imkânına sahip olmadığını" belirtmektedir.

Bedestenler, şehirlerin tarihi ve ticari gelişiminde önemli roller olduğundan, halkın kolayca erişebileceği yolların kesiştiği meydanlarda yapılır. Çarşı esnafının ve alışverişe gelmiş olanların namazlarını kılacağı camilerde burada inşa edilmiştir.

Hanlar da ticaret hayatının bir parçasıdır. Hanlar da ticaret yapılan dükkanlar olduğu gibi, ticaret için gelmiş olan seyyah-

ların gece kalacakları odalar, hayvanları için ahır ve samanlıkları vardır.

Doç. Dr. Mustafa Karazeybek bir makalesinde geçmişte Afyon'da 40 han olduğu belirterek bunları isimleriyle saymaktadır. Bu da gösteriyor ki, Afyon ticaret yolları kavşağında önemli bir şehirdir. Prof. Dr. Mustafa Cezzar, "17. yüzyıl başlarında Celali isyanlarından fazlaca zarar gören Afyonkarahisar'a kervanların şehre uğramayıp uzağından geçtiği anlaşılıyor" demektedir.

15. ve 16. yüzyıllarda Afyon'da dericilik çok gelişmiştir. Bu sektör sonraki yıllarda da canlılığını korumuştur. Dericilik özellikle saraçlığın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Afyon Saraçlar Çarşısı ismini bu meslektendir almaktadır. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar bu meslek bu çevrede yapılmaktaydı. Yine sayılan 40 han'dan birisi de Dericiler Hanı'dır. Debbağlık bu yüzyıllarda yaygın bir meslek ve ticaret alanıdır

Bugün Afyon sınırları içerisinde bulunan ve geçmişte kervanların konakladığı Döğer Kervansarayı, Anıtkaya Kervansarayı, Çay Kervansarayı, Sultandağı Kervansarayı ile bunları birbirine bağlayan yolların her mevsim geçişe müsait olması için bakım, onarım ve korumasını yapan ve Derbent ismini alan köyler vardır.

Arasta'da bir sokak içerisinde karşılıklı bulunan dükkanlar aynı mesleği yapar. Demirciler Arastası, Bakırcılar Arastası gibi yerler Afyon'da bulunmakta ve bunların bulunduğu mahallede bugün Arasta (Germiyanlar) Camii vardır.

Afyon Taş Han'ın tarihi ve ticari öneminin anlaşılabilmesi için Vakıf ve Külliye gibi Osmanlı medeniyetinin geliştirdiği iki müesseseyi kısaca tanımak gerekir.

Külliye, Osmanlı Devleti'nde padişah ve yakınlarının yaptırmış oldukları sanat şahikası camilerin etrafında oluşan; medrese, şifahane, kütüphane gibi sosyal yapılar topluluğudur. Ecdat buralara gerekli olan suyu da bentler, tüneller ve su yolları ile uzak yerlerden getirerek bu suyun şadırvanlardan akmasını

sağlamıştır. Temizliğe son derece önem veren Türkler, İslamiyetin icabı olan abdest için hamam ve su yapılarını külliyelerin bir parçası haline getirmişlerdir.

Vakıf; Osmanlı Devleti'nin önemli bir medeniyet unsurudur. Bir taşınır, taşınmaz mal üzerindeki haklarından, insanların faydası ve Allah rızasını kazanmak için vazgeçmektir. İşte yukarıda izah ettiğimiz külliye yapıtıranlar, bu eserlerin ebediyete kadar (kıyamete kadar) yaşaması için bakım, onarım yapılması; fakir yolcuların doyurulması, camide ve medresede, hastanede çalışanların, ders verenlerin maaşlarının ödenmesi; ısıtma ve aydınlatmalarının sağlanması için lazım olan paranın temini için gelir getirici dükkanlar, hanlar, tarlaları vakfetmişlerdir.

Taş Han, Umurbey Mahallesi Yemeniciler Çarşısı'ndadır. Hacı Uveys Hanı olarak anılır. Kareye yakın planda ve iki katlı olarak yapılmıştır. Yapının kemer, tonoz ve saçakları tuğladan olup kapı ve pencere söveleri ile alınlıklarda kesme taş kullanılmıştır. Kemer ayaklarında kesme taştandır. Ana girişi güney cephesindedir. Büyük kemerli ve çift kapılıdır. Tonozlu girişin her iki yanında camekanlı odacıklar

vardır. Yapının ortası üstü açık avlu olup han odaları avluya bakar. İkinci kata çıkış batı yönünde taş ve ahşap basamaklı merdivenlerdir. İkinci kat odaları önünde revak vardır. Oda kapıları buraya açılır.

Taş Han'ı yaptıran Abdullah Efendi isimli bir kişidir. Abdullah Efendi, Fa-

*İnşaat Mühendisi

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ...

Hasan ÖZPUNAR

kıpaşa Mahallesi'nden Hamza Efendi'nin oğludur. Otpazarı Medresesi'nde 10 yıl müderrislik yapmış, kadılık mesleğine gelmiş 1651 yılında Afyonkarahisar kadısı olmuştur. Bu görevde 4 yıl kaldıktan sonra, diğer illere kadı olarak gönderilmiştir. Daha sonra Karahisar Sancağı Askeri Kassamlığı'na atandı. Bu görevde iken iki katlı ahşap bir mescit ve okul yaptırdı. Buraya Cami ve okulun altındaki dükkanlar ile, yemişçiler çarşısındaki 7 dükkanı, Yeni Cami güneyindeki Dericiler Han'ı ve Taş Han'ı vakfetti. Taş Han'ın vakfiyesinde 42 odası, ahır ve samanlığı, 10 adet bitişik dükkanı olduğu yazılıdır. Vakfiyede ayrıca mektep ve caminin hocaları ile görevlerine verilecek maaşın, han ve dükkanlardan gelen gelirle karşılanacağı, mektepte okuyan 20 fakir talebeye her yıl Ramazan Bayramı önce- si bir takım elbise ve ayakkabı verilmesi belirtilmiştir.

Bedesten, han ve çarşı esnaflarında aranan vasıf "ahlaklı ve eğitilmiş olması" idi.

Bedesten ve hanların sabahları açıldıklarında "pazar duası" yapıldıktan sonra alışverişe başlandığını; dükkan sahiplerinin müşterisini güler yüzle karşıladığını, siffah yapmayan komşu dükkanlara müşteri yolladığını eski eserlerde okuyoruz.

Evliya Çelebi'de Seyahatnamesi'in Afyonkarahisar'la ilgili kısmında şehrin ticaret hayatı ile ilgili şunları aktarır.

"Şehrin iki çarşısı vardır. Karahisar Köselesi, sahtiyan ve gön-

leri pembeye çalan renktedir. Yüz dükkanlık tabakhaneinde üç bin kişi çalışır. Dükkanları şehrin dışında, derenin iki kenarında- dır. Ayrıca cami ve mescitleri vardır. 19 tüccar hanı vardır."

Afyonkarahisar'ın Osmanlı'dan kalma bir diğer ticaret mekanı da Uzun Çarşı'dır. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar derme çatma binalardan oluşan çarşı özellikle 1930'lu yıllarda temizlenmiş, sıra dükkanlar yaptırılmıştır. Uzun yıllar sadeliğini koruyan çarşıda son yıllarda dükkan yapıları değişmeye başlamış, tabela kirliliği had safhaya ulaşmıştır. Çarşı günümüzde de hareketliliğini muhafaza etmektedir.

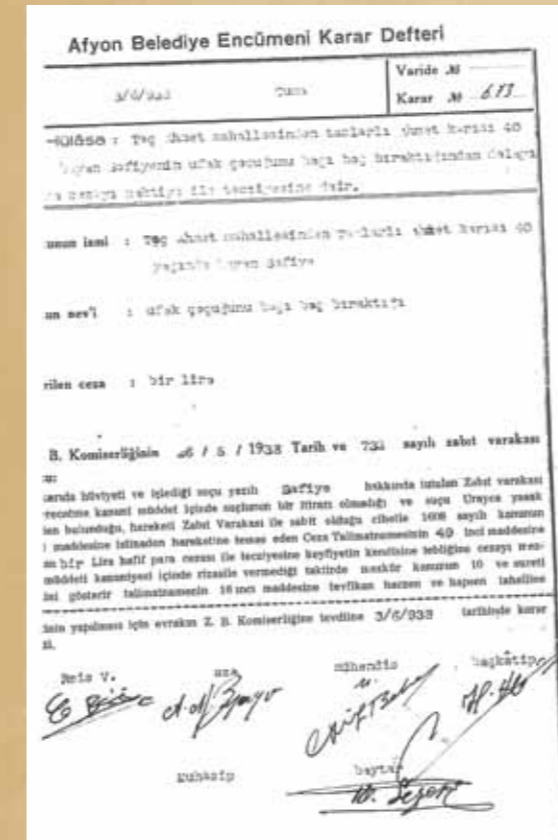
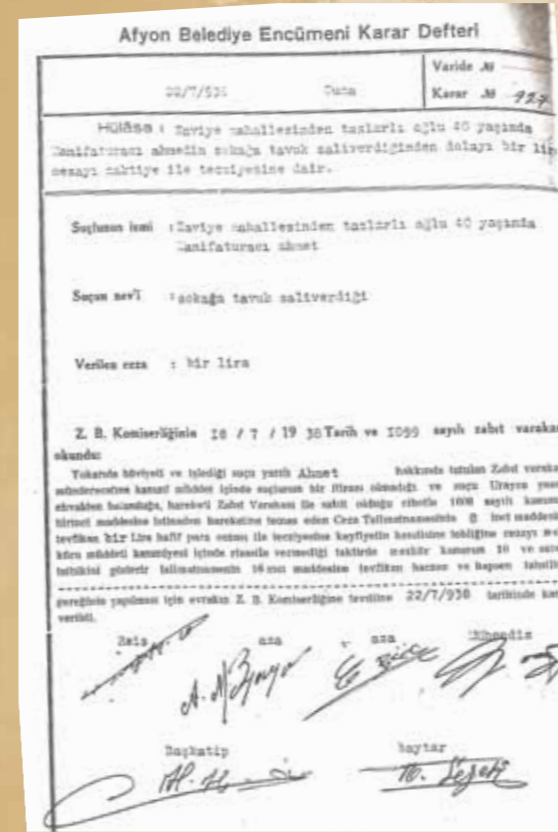
Üzerinde aciliyetle durulması gereken bir nokta da Bedesten ve Taş Han'ın restorasyonudur. Kurumların bir an önce bu konuya el atması gerektiği kadar esnafında bu konuda kurumlara yardımcı olması gerekmektedir. Yıllarca ticaretin kalbinin attığı bu yapıları korunarak gelecek nesillere ulaşması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Hüseyin Öztürk "Tarihin Ve Medeniyetin Beşiği Çarşı- lar" İTO Yayını

Mustafa Karazeybek "Anadolu'nun Kilidi Afyon" Afyon Valiliği Yayını

Mustafa Cezzar "Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi"

Geçmiş Zaman'ın bu sayısında sayfalarımızda da geniş yer verdiğimiz, geçtiğimiz günlerde vefat eden Afyonkarahisarlı işadamı büyüğümüz Asım Kocabıyık'a ait birkaç belge var. Belgeler geçtiğimiz yıllarda bir inceleme sırasında dikkatimizi çekmiş ve birer kopyası o günlerde şehrimizi ziyaret eden merhum Asım Kocabıyık'a Belediye Başkanımız Burhanettin Çoban tarafından takdim edilmiştir.

Belgelerde adı geçen Tazırlı Ahmet Bey, Asım Bey'in babasıdır. Soyadı kanunu henüz çıkmadığı için köyünün adıyla anılmaktadır.

İlk belge 6 Haziran 1938'e ait.

"Tac Ahmet mahallesinden Tazırlı Ahmet karısı 40 yaşlarında bayan Safiye'nin ufak çocuğunu başıboş bıraktığından dolayı 1 lira cezayı nakdiye ile tecziyesine dair"

Afyon Belediyesi Zabıta Komiserliği'nin 26/05/1938 tarih ve 733 sayılı zabtı sonucu Tazırlı Ahmet Efendi'nin karısına 1 lira ceza kesilmiştir.

İkinci belge 22 Temmuz 1938 tarihli;

"Zaviye Mahallesinden Tazırlı oğlu manifaturacı Ahmet'in sokağa tavuk salverdiğinden dolayı bir lira cezayı nakdiye ile tecziyesine dair"

Zabıta komiserliğinin 18 Temmuz 1938 tarih ve 1099 sayılı zabtı ile Zaviye mahallesinde oturan Tazırlı Ahmet bey'in sokağa tavuk salvermesi Afyon Belediyesi tarafından yasağı ihlal olarak görülmüş ve yine 1 lira ceza kesilmiştir.

Arşivlerde bunlara benzer sebeplerden dolayı kesilmiş birkaç ceza daha var. Aklımıza şöyle bir soru gelmiyor değil, acaba Tazırlı Ahmet Ağa Belediye'nin kestigi cezalardan dolayı mı İstanbul'a göçtü?

AFYON TALEBE YURDU'NDAN YETİŞENLER TOPLANDI

Taşpınar Dergisi'nin 8. sayısında Agah Biyikoğlu imzası ile yayımlanan "Afyon Talebe Yurdu" başlıklı makale sonrasında yurttan yetişenler 40 yıl aradan sonra 26 Ocak 2013 tarihinde bir araya gelerek eski günleri yadettiler.

1950 yılında Afyonkarahisarlı hayırseverlerin öncülüğünde İstanbul Şehremini semtinde yapılan ve istimlak edilerek yıkıldığı 1975 yılına kadar İstanbul'daki üniversitelerde okuyan yüzlerce Afyonkarahisarlı gence yuva olan bina hafızalarda derin izler bırakmıştı.

Talebe Yurdu'ndan yetişenler olarak mimar Mahmut Ülküer Abi ve Ahmet Değer Konya'nın organizasyonu ile Mihrioğlu Konağı'nda bir araya gelen dönün gençleri bugünün büyükleri orada geçen günlerini yadederek anılarını anlattılar. Gençlik yıllarını

yeniden yaşayan katılımcılar bu binanın ken-dilerinin okumasında büyük katkısı olduğunu, yokluk yıllarında bu binanın çatısı altında barınarak okullarını bitirdiklerini, meslek sahibi olduklarını anlattılar. Bundan 63 yıl önce İstanbul'da böyle bir yurt yaptıran Afyonkarahisarlıların bugünde büyükşehirlerde böyle bir mekân yaptırılmalarının bir zaruret olduğunun altı çizildi. Yurdun yapımında öncülük yapan Afyonkarahisarlı İsmail Devletkuşu ve sonraki dönemlerde yurda katkıları olan Asım Kocabıyık, Orhan Yavuz gibi büyüklerinde hayırla anıldığı toplantıda Taşpınar Dergisi editörü Hasan Özpınar'da yurdun tarihçesi ve öğrenci fotoğraflarından oluşan bir sunum yaptı.

5 Eylül 2012 akşamı cephanelik patlamasında şehit olan askerlerimizin aziz hatırasına...

- ### 25 ŞEHİDİN KİMLİKLERİ
- Bedri Naim
 - Murat Döğür
 - Hüseyin Apaydın
 - Cüneyt Akkus
 - Ayhan Kurtcu
 - Kadir Aydın
 - Fatih Şalgam
 - Bayram Uluer
 - Burak Kaplan
 - Emrah Aral
 - Emrah Kartal
 - Hayri Kaya
 - Emre Yıldırım
 - Emrah Sandalcı
 - Mehmet Emre Özer
 - Hüseyin Gökhan Eriç
 - Tolga Taşdan
 - Ahmet Tosun
 - Burak Umut Gedik
 - Onur Fikret Gülger
 - Macit Coşkun
 - Barış Öztürk
 - Mehmet Emin Çuğun
 - Abdullah Tokgöz
 - Faruk Ergoc

EN ACI YOKLAMA

Afyonkarahisar'da önceki gün gece mühimmat deposunda gerçekleştirilen tasnif çalışması sırasında meydana gelen patlamada sonucunda 25 asker hayatını kaybetti. Patlamanın meydana geldiği olayda hayatını kaybeden askerlerin isimleri de Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinden kamuoyuna duyuruldu.

MEHMET EMİN ÇUĞUN
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Mehmet Emin Çuğun'un da bulunduğu öğrenildi. Çuğun, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

MURAT DÖĞÜR
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Murat Döğür'ün de bulunduğu öğrenildi. Döğür, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

ABDULLAH TOKGÖZ
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Abdullah Tokgöz'ün de bulunduğu öğrenildi. Tokgöz, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

MEHMET EMİN ÖZER
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Mehmet Emin Özer'in de bulunduğu öğrenildi. Özer, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

TOLGA TAŞDAN
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Tolga Taşdan'ın da bulunduğu öğrenildi. Taşdan, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

BURAK UMUT GEDİK
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Burak Umut Gedik'in de bulunduğu öğrenildi. Gedik, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

EMRAH SANDALCI
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Emrah Sandalcı'nın da bulunduğu öğrenildi. Sandalcı, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

MURAT DÖĞÜR
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Murat Döğür'ün de bulunduğu öğrenildi. Döğür, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

ABDULLAH TOKGÖZ
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Abdullah Tokgöz'ün de bulunduğu öğrenildi. Tokgöz, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

MEHMET EMİN ÖZER
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Mehmet Emin Özer'in de bulunduğu öğrenildi. Özer, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

TOLGA TAŞDAN
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Tolga Taşdan'ın da bulunduğu öğrenildi. Taşdan, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

BURAK UMUT GEDİK
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Burak Umut Gedik'in de bulunduğu öğrenildi. Gedik, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

EMRAH SANDALCI
Mühimmat deposunda meydana gelen patlamada, şehit olan 25 asker arasında Emrah Sandalcı'nın da bulunduğu öğrenildi. Sandalcı, İstanbul'da doğmuş ve İstanbul'da eğitim almıştı. Patlamadan önce İstanbul'da görev yapmaktaydı.

7 Eylül 2012 Cuma Gazete 3

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

HAŞHAŞLI BULGUR PİLAVI

(Haşgeşli Pilav)

Porsiyon Adedi
6 Kişilik

Hazırlama Süresi
30 Dakika

Pişirme Süresi
15 Dakika

Malzemeler

1 su bardağı çekilmiş haşhaş
1 su bardağı bulgur
1 fincan yağ
Tuz
3 su bardağı su

Yapılışı

Haşhaş fırında ısıtılır. Taşta sürtülür. Su ocağa konulur ve kaynayınca bulguru ve tuz içine ilave edilir. Bulgur yumuşayıp suyu az kalıncaya kadar ara sıra karıştırılıp orta ateşte pişirilir. Haşhaş, pilavın suyu ile sulandırılıp pilava ilave edilir. Birkaç dakika içerisinde suyu çekince ocaktan indirilir. Kızdırdığımız yağ üzerine gezdirilir. 20 dakika dinlendirilir ve servis yapılır.

* Taşta sürtme imkânı olmayanlar için piyasada sürtülmüş haşhaş satılmaktadır.

DÜN-BUGÜN

Hemen her gün önünden geçtiğimiz bir yer, eskilerin deyimiyle Hükümet Önü. Bugünkü Cumhuriyet Meydanı. Tarih 1930'lu yılların başları. Eski Hükümet Konağı bütün ihtişamı ile ayakta. Yanbaşında eski Belediye Dairesi (bugün Zafer Müzesi). Fotoğraf çekilmesini ilginç bulmuş

olacak ki pek çok kişi fotoğrafçıya dönüp bakmış. Anıtpark henüz bugünkü halini almamış. Ve bir de ortalıkta gezen tavuklar. Yasaklarıyla ünlü Belediye Reisi Tiryakioğlu henüz bu işe el atmamış olacak ki tavuklar Hükümet Önü'nde serbestçe geziniyor.

ŞİFALI AŞURE GÜNÜ

Sureyi Rahmanı Mercan Okudu
Uşdu sema ile Sultan Divanı
Dört Kapiyı, Kırmakamı dokudu
Uşdu sema ile Sultan Divanı

Merkez etti Afyonkarahisar'ı
Orada açıldı gülü gülzarı
Bütün gönüllere çarşı pazarı
Aşdı sema ile Sultan Divanı

Yıllar yılı mevleviler ocağı
Oldu herbir çağın umut kaynağı
Elindeki ehlibeytin sancağı
Aşdı sema ile Sultan Divanı

Her yıl kaynatarak aşuresini
İçenler hep buldular şifasını
Tüm dünya izliyor bu semasını
Uşdu sema ile Sultan Divanı

Dersin aldı Aba Puşi Veliden
Hakkın aslanından Hazreti Ali'den
Sizde için elindeki doludan
Çoşdu sema ile Sultan Divanı

Türk dünyası tüm uluslar arası
Aşuresi dertlilerin çaresi
Çelebiler Mevleviler burası
Aşdı sema ile Sultan Divanı

Bütün hastalara şifa sunar
Çalınır neyleri semalar döner
Aşık yoksul derviş saygılar sunar
Çoştı sema ile Sultan Divanı

Yoksul Derviş (Şemsettin Kubat)

(30/11/2012)